

HRVATSKI SABOR

2423

Na temelju članka 81. Ustava Republike Hrvatske i članka 52. Zakona o prostornom uređenju (»Narodne novine«, br. 153/13. i 65/17.) Hrvatski sabor na sjednici 13. listopada 2017. donio je

STRATEGIJU PROSTORNOG RAZVOJA REPUBLIKE HRVATSKE

1. UPORIŠNE VRIJEDNOSTI

More, morska obala i otoci, vode, zračni prostor, rudno blago i druga prirodna bogatstva, ali i zemljište, šume, biljni i životinjski svijet, drugi dijelovi prirode, nekretnine i stvari od osobitog kulturnoga, povijesnoga, gospodarskog i ekološkog značenja, za koje je zakonom određeno da su od interesa za Republiku Hrvatsku, imaju njezinu osobitu zaštitu.

– Ustav Republike Hrvatske

Uporišne vrijednosti budućeg razvoja sustava planiranja, zaštite i uređivanja prostora Republike Hrvatske (RH) jesu:

- vrijednosti hrvatskog prostora koje proizlaze iz mozaičnosti prostorne osnove i prostornog identiteta koji se utvrđuje na temelju prirodnih, kulturnih, krajobraznih i društvenih vrednota te kulture građenja, uređivanja i oblikovanja prostora
- dosezi dosadašnjih modela planiranja i provedbe prostornog razvoja: tradicija urbanističkog i prostornog planiranja koja je čitljiva u hrvatskom prostoru i sustav prostornog uređenja izgrađen na temelju usmjerenja Strategije prostornog uređenja Republike Hrvatske (SPURH) iz 1997. godine
- međunarodni kontekst, prije svega onaj koji je RH prihvatila u pretpristupnom razdoblju te zajedno sa statusom 28. države članice Europske unije (EU).^[1](1. srpnja 2013.)

Prepoznavanje, očuvanje, promicanje i održivo korištenje vrijednosti hrvatskog prostora, posebice onih na kojima se temelji njegov identitet, promiče se koncepcijom prostornog razvoja i ostvarivanjem prioriteta i usmjerenja prostornog razvoja te izradom i provedbom svih planova, programa i projekata koji se odnose na implementaciju ove Strategije i utječu na hrvatski prostor.

Grafički prikazi u ovom dokumentu služe isključivo za potrebe ovog dokumenta i ni na koji način ne prejudiciraju određivanje ili označavanje međunarodnih granica.

1.1. PROSTORNA OSNOVA

Osnova prostornog razvoja RH njezin su geografski položaj i prirodno-geografska obilježja. Hrvatska se nalazi u jugoistočnoj Europi na razmeđu panonskog, dinarskog i mediteranskog prostora na kojem se prožimaju kulturno-geografski utjecaji srednje Europe, Mediterana i Balkana. Glavninu njezina teritorija zauzima panonski i panonsko-peripanonski prostor, odnosno središnja i istočna Hrvatska, a potom i jadransko-mediteranski prostor, odnosno sjeverno i južno hrvatsko primorje. Povezuje ih središnji dinarski prostor gorske Hrvatske. Državni teritorij Hrvatske pruža se u obliku luka između Dunava na istoku i sjeverozapadne obale Istre na zapadu, rijeke Mure na sjeveru te Prevlake na jugu.

1.1.1. Geografska mozaičnost

Prirodno-geografski elementi koji čine osnovu prostorne strukture Hrvatske jesu reljef, klimatsko-ekološke i hidrografske značajke. Raznolik reljef, u kojem se izmjenjuju nizine, brežuljkasti tereni, gorska područja i niske planine, oblikovan je na podlozi složenoga geološkog sastava i građe.

U reljefu prevladavaju nizine, nadmorske visine do 200 m, koje čine više od polovice površine, četvrtina teritorija otpada pak na brežuljkaste terene od 200 do 500 m, oko 20% zauzimaju gorska područja u visinskom pojasu od 500 do 1.000 m, a ona iznad 1.000 m zauzimaju tek oko 4% ukupne površine. Najviši su vrhovi Dinara (Sinjal), 1.831 m, Sveti Jure, 1.762 m, na Biokovu te Vaganski vrh, 1.757 m, na južnom Velebitu.

Nizine dominiraju panonskim i panonsko-peripanonskim prostorom, posebno u njegovu istočnom dijelu, a brežuljkasti i gorski krajevi središnjom i gorskom Hrvatskom. Specifičnost je Hrvatske njezina razvedena obala i visoka zastupljenost krškog reljefa. Sa svojih 1.244 otoka, otočića, hridi i grebena hrvatska se obala ubraja među najrazvedenije u Europi. Površinom su najveći otoci: Cres (405,7 km²), Krk (405,2 km²) i Brač (395,4 km²). Krški reljef zauzima više od polovice površine državnog teritorija, što se odražava u njegovim brojnim prostornim specifičnostima, od geomorfoloških i hidroloških do obilježja krajobraza.

Vrijeme i klima rezultanta su više međuzavisnih čimbenika: položaja u umjerenom pojasu, smještaja u Sredozemlju uz toplo Jadransko more, u blizini Atlantskog oceana i velikih kopnenih površina, Afrike na jugu i Euroazije na sjeveroistoku, otvorenosti kontinentalnog dijela prema sjeveru i modifikatorskog utjecaja reljefa s relativno visokim planinskim barijerama duž morske obale te Panonske zavale u unutrašnjosti.

1.1.2. Prirodna bogatstva

Zrak

Zaštita zraka u RH uređena je posebnim propisima^[2](Zakon o zaštiti okoliša (»Narodne novine« 80/13, 153/13 i 78/15), Zakon o zaštiti zraka (»Narodne novine« 130/11 i 47/14) i propisi za provedbu tih zakona), a obuhvaća: praćenje i izvješćivanje o kvaliteti zraka, sprečavanje i smanjivanje onečišćenosti zraka, ustanovljavanje granične vrijednosti i praćenje emisija onečišćujućih tvari, smanjenje oštećenja ozonskog sloja te smanjenje utjecaja i prilagodbu klimatskim promjenama. Na temelju podataka izmjerenih na mjernim postajama državne mreže za trajno praćenje kvalitete zraka i lokalnih mreža za praćenje kvalitete zraka u županijama i gradovima koje uključuju i mjerne postaje posebne namjene, s obzirom na onečišćujuće tvari čije su koncentracije prelazile granične i tolerantne vrijednosti, može se zaključiti da je zrak uglavnom čist ili neznatno onečišćen – prve kategorije, dok je u pojedinim urbanim i industrijskim područjima zrak umjereno i prekomjerno onečišćen – druge kategorije.^[3](HAOP)

More

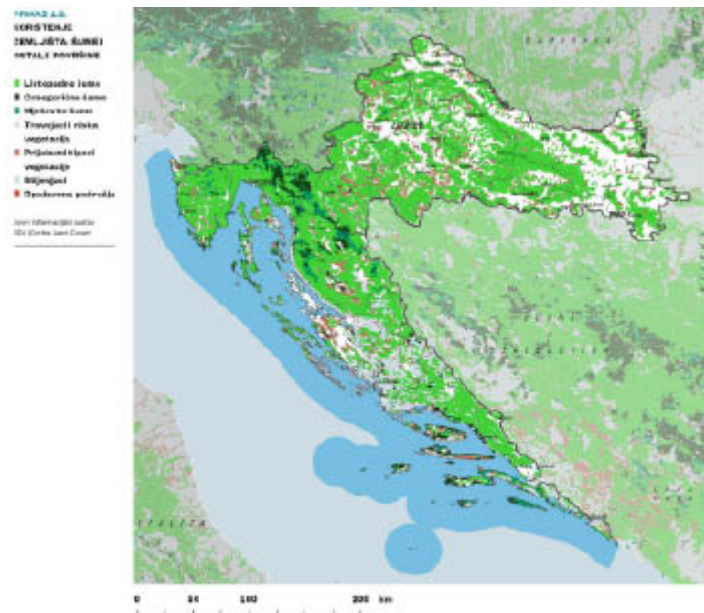
Posebno mjesto među prirodno-geografskim obilježjima ima more koje ima i nemjerljivo značenje kao čimbenik sveukupnog razvoja države. Jadran pripada toplim morima te je najdublji u europsko kopno uvučeni zaljev Sredozemnog mora. Hrvatska obala Jadrana duga je 1.880 km i zauzima najveći dio njegove istočne obale. Ukupna duljina obalne crte s otocima značajno je veća i iznosi 6.278 km, a granica teritorijalnog mora RH duga je 948 km^[4](brojčani podaci: Hrvatski hidrografski institut – Split). U skladu s Konvencijom o pravu mora UN-a, Hrvatska kao država smještena na obalama Jadranskog mora, ostvaruje suverenitet nad unutarnjim morskim vodama i teritorijalnim morem te pripadajuća suverena prava i jurisdikciju nad morskim područjem zaštićenog ekološko-ribolovnog pojasa (ZERP) i epikontinentalnog pojasa.

Kopno

Površina kopnenog dijela iznosi 56.594 km² što je 64,3% ukupnog teritorija države.

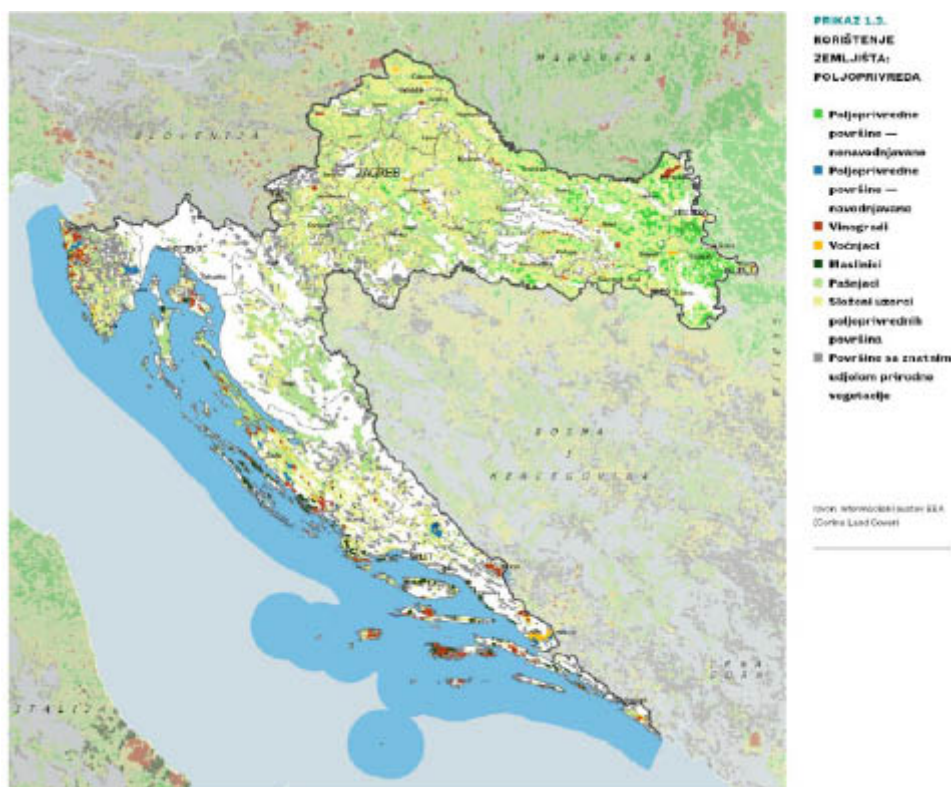
Tlo

Zbog različitih obilježja klime i matične podloge Hrvatska se odlikuje velikom raznovrsnošću pedološkog pokrova. To se očituje u različitim genetskim i bonitetnim tipovima tala. Najbolja su tla u istočnoj Hrvatskoj: černoze, ritske crnice i eutrična smeđa tla – gajnjače. Uz Savu, Dravu i Dunav prevladavaju mlađe riječne naplavine – aluvijalna tla različite plodnosti, dok su u središnjem i zapadnom dijelu Savsko-dravskog međurječja najraširenija pseudoglejna tla. U gorskoj Hrvatskoj raširena su slabija, distrična (kisela) smeđa tla, smeđa tla na vapnencima i dolomitima te vapnenačko-dolomitne crnice. U primorskom dijelu države prevladava litosol, kamenjar i goli krš s pjegama crvenice te smeđa tla na vapnencima i dolomitima. Najviše plodnog tla u tom području ima u Istri: dublja crvenica i smeđa tla na flišu, u Ravnim kotarima i na većim otocima. Oko 3 – 5% površine Hrvatske zauzimaju antropogena tla, izmijenjena pod utjecajem čovjeka.

Šume i šumska zemljišta

Šume i šumsko zemljište prostiru se na 26.887 km², odnosno prekrivaju oko 47,5% kopnenog teritorija RH. Udio je površina prirodnih šuma u ukupnoj šumskoj površini 95%, a potpomognutu obnovu čini oko 5%, uključujući kulture, plantaže. Od ukupnog šumskog područja oko 79% su bjelogorične, 16% crnogorične, a 5% degradirane šume.

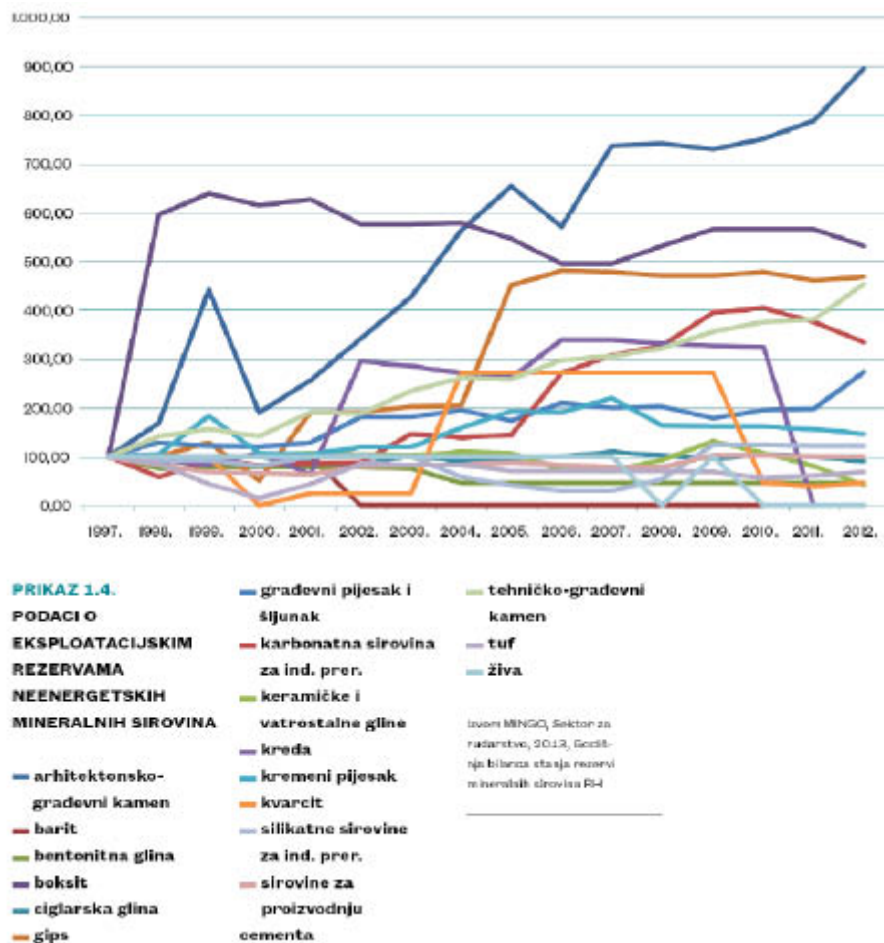

Poljoprivredne površine

Poljoprivredne površine zauzimaju oko 47,6% kopnenog teritorija RH. Znatno se dio poljoprivrednih površina ne koristi za uzgoj poljoprivrednih kultura, što je velik potencijal za zamjetno povećavanje poljoprivredne proizvodnje, kako za prehrambene tako i za neprehrambene potrebe.

Mineralne sirovine

Mineralne sirovine neobnovljivi^[5] (S izuzetkom geotermalnih voda, koje se smatraju djelomično obnovljivim izvorom.) su prirodni resursi od interesa za RH i u njezinu su vlasništvu.^[6] (Interes RH definiran je Ustavom Republike Hrvatske i važećim Zakonom o rudarstvu («Narodne novine» 56/13 i 14/14). Istim zakonom određeno je vlasništvo RH nad mineralnim sirovinama.) Formalno su pod osobitom zaštitom države, odnosno mogu se istraživati i gospodarski iskorištavati isključivo pod uvjetima i na način koji je propisan zakonom. Sukladno zakonu, istraživanje mineralnih sirovina podrazumijeva radove i ispitivanja kojima se utvrđuje njihovo postojanje, kakvoća, količina i mogući uvjeti eksploatacije, a eksploatacijom se smatra vađenje iz ležišta i oplemenjivanje. Osnovni dokument kojim se utvrđuje gospodarenje mineralnim sirovinama i planira rudarska gospodarska djelatnost na državnoj razini jest Strategija gospodarenja mineralnim sirovinama.^[7] (Trenutačno je važeća strategija iz 2008.) Na razini države u izradi je karta mineralnih sirovina,^[8] (Hrvatski geološki institut) a pojedine županije izradile su rudarsko-geološke studije potencijalnih područja istraživanja mineralnih sirovina kao i područja evidentiranih i postojećih rezervi mineralnih sirovina kao osnovu za planiranje potreba i načina opskrbe mineralnim sirovinama u svojim razvojnim dokumentima.

Neenergetske mineralne sirovine

Među neenergetskim sirovinama za Hrvatsku osobito gospodarsko značenje imaju:

- arhitektonsko-građevni kamen
- tehničko-građevni kamen
- građevni pijesak i šljunak.

Tehničko-građevni kamen pretežno se nalazi u Dinaridima – od Istre do najjužnijih predjela Dalmacije. Arhitektonsko-građevni kamen ograničen je na tektonski slabije poremećene stijene, a nalazišta građevnog pijeska i šljunka uglavnom su u područjima uz riječne tokove.

Prema rezultatima novijih istražnih radova, u 2012. godini evidentirane su veće količine eksploatacijskih rezervi većine neenergetskih mineralnih sirovina u odnosu na podatke iz 1997. godine (Prikaz 1.4.).^[9] (Prikaz 1.4. se temelji na podacima MINGO – Sektor za rudarstvo (2013.), Godišnja bilanca stanja rezervi mineralnih sirovina Republike Hrvatske)

U tom je referentnom razdoblju zabilježen pad iskoristivosti evidentiranih eksploatacijskih rezervi više od 50%,^[10] (IRMO, 2014., stručna podloga, Dodatak 5, tablica 7.) što otvara prostor za povećanje gospodarskih aktivnosti za eksploataciju, odnosno preradu određenih sirovina. Najznačajnije pozitivne razlike ustanovljenih eksploatacijskih rezervi odnose se na: arhitektonsko-građevni kamen, boksit, gips, građevni pijesak i šljunak, karbonatnu sirovinu za industrijsku preradu, kremen pijesak, silikatne sirovine za industrijsku preradu, sirovine za proizvodnju cementa, tehničko-građevni kamen i živu.^[11] (IRMO, 2014., stručna podloga, Dodatak 5, tablica 3.)

Treba reći da se uz ove mineralne sirovine često veže i pojava rijetkih minerala (rijetke zemlje) za kojima u svijetu svakodnevno raste potreba te cijena.

Energetske mineralne sirovine

		1997.	1999.	2000.	2000.	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.
geotermalna voda u t/s	rezerve												
	pridobiveno	405	0	410	420	312	297	398	390	418	306	262	0
kondenzat u 1.000 m³	rezerve	4.099	0.474	4.182	2.188	2.386	2.368	2.000	2.261	2.226	2.100	1.495	1.237
	pridobiveno	393	266	326	328	214	187	180	169	107	137	122	111
nafta u 1.000 m³	rezerve	11.665	10.183	9.002	8.008	6.917	6.454	5.460	5.192	5.225	11.370	11.182	10.695
	pridobiveno	1.310	1.252	1.098	1.003	653	619	563	528	511	400	618	610
prirodni plin u 1.000.000 m³	rezerve	33.925	35.030	33.595	29.204	36.438	34.500	31.183	23.959	24.315	21.306	17.833	14.928
	pridobiveno	1.869	2.137	1.865	1.898	2.347	2.810	2.893	2.671	2.068	1.903	1.824	1.850
ugljen u 1.000 t	rezerve	39.779	2.917	2.917	0	5.062	4.601	5.062	5.062	5.062	0	0	0
	otkopeno	40	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

TABLICA 1.1.
BILANCA STANJA
REZERV I
GODIŠNJA KOLIČINA
EKSPLOATACIJE
ENERGETSKIH
MINERALNIH
SIROVINA

Izvor: MINGO, Bilanca stanja rezervi energetskih mineralnih sirovina, 2017.

Dovoljna količina energije i sigurnost opskrbe energijom osnova su gospodarskog razvoja države i njezina društvenog standarda. S porastom energetske potrošnje raste i potreba za energetskim mineralnim sirovinama te njihova eksploatacija i prerada.

Energetske potrebe u Hrvatskoj podmiruju se najvećim dijelom korištenjem energetskih mineralnih sirovina – ugljena, nafte, prirodnog plina i radioaktivnih mineralnih sirovina. U Hrvatskoj su utvrđene rezerve ugljena, nafte, prirodnog plina i geotermalnih voda, a nisu utvrđene rezerve radioaktivnih mineralnih sirovina. U 2015. godini udio prirodnog plina u proizvodnji primarne energije iznosio je 27%, sirove nafte 12,5%, a udio toplinske energije bio je gotovo zanemariv i iznosio je oko 0,2%.^[12] (MZOE, Godišnji energetski pregled – Energija u Hrvatskoj 2015.)

Eksploatacijske su se rezerve svih energetskih mineralnih sirovina smanjile u razdoblju od 1997. do 2012. godine, pri čemu je eksploatacija prirodnog plina porasla, eksploatacija geotermalne vode stagnirala, a eksploatacija se kondenzata i nafte smanjila. U Republici Hrvatskoj ugljen se ne eksploatira od 1994. godine.

Podzemne vode

Ukupna količina obnovljivih izvora vode iznosi 35.200 m³ po stanovniku. Gotovo 90% ukupne količine vode kojom se opskrbljuju gradovi i naselja zahvaća se u podzemlju, što naglašava značenje zaštite resursa podzemnih voda. Najznačajnije rezerve vode nalaze se u dolinama rijeka Drave i Save te u dubokom kršu gorske Hrvatske i Dalmatinske zagore. U panonskom području prevladavaju aluvijalni vodonosnici međuzrnske poroznosti nastali unutar velikih sedimentacijskih bazena rijeka Drave i Save, bogati su vodom i predstavljaju glavni vodoopskrbni resurs sjevernog dijela Hrvatske. Zbog svoje specifičnosti, područja krških vodonosnika odlikuju se vrlo složenim tokovima podzemne vode, koji često uključuju višestruko izviranje i poniranje vode na različitim horizontima unutar istog slijeva. Te vode su izuzetne kakvoće i uglavnom bez kemijskog i bakteriološkog onečišćenja. Obnovljive zalihe podzemnih voda nisu ravnomjerno raspoređene unutar Dunavskog vodnog područja. Zbog složenih hidrogeoloških odnosa na teritoriju Hrvatske te nedovoljne i neravnomjerne istraženosti vodonosnika, određivanje zaliha podzemnih voda dijelom se temelji i na procjenama. Zbog različite prirodne kvalitete vode na pojedinim područjima, sadašnjega stupnja korištenja, prirodne ranjivosti područja na kojima se nalaze i pritisaka na ta područja te prioriteta pri zaštiti pojedinih područja, strateške zalihe podzemnih voda podijeljene su na četiri tipa ovisno o kakvoći i uvjetima njihove zaštite.

Jedno od važnih strateških pitanja je zaštita nadzemnih i podzemnih resursa pitke vode na otocima i u priobalnom području od svih oblika zagađenja te od zaslanjenja.

Određivanjem i zaštitom strateških zaliha podzemnih voda dugoročno će se osigurati potrebe javne vodoopskrbe za vodom na cjelokupnom području Hrvatske. Zbog toga su njihova zaštita i korištenje prvorazredni nacionalni interes. Uključivanjem tih područja u prostorne planove i definiranjem njihove zaštite osigurat će se preduvjeti za odgovarajuće korištenje tih područja, kako u smislu svih vodnogospodarskih djelatnosti tako i svih drugih aktivnosti koje mogu ugroziti očuvanje ovoga vrlo važnog resursa.

Rijeke

Kopnene vode odvodnjavaju se prema Crnom i Jadranskom moru. S tim u vezi, teritorij RH podijeljen je na dva vodna područja^[13] (Sukladno zakonu kojim se uređuju pitanja vezana za vode i vodno dobro; na snazi: Zakon o vodama («Narodne novine» 153/09, 63/11, 130/11, 56/13, 14/14)): Vodno područje rijeke Dunav i Jadransko vodno područje. Granica između vodnih područja na teritoriju RH prolazi prirodnom hidrografsko-hidrogeološkom vododijelnicom između jadranskog i crnomorskog sliva.

Površina Vodnog područja rijeke Dunav iznosi 35.117 km², odnosno oko 65% hrvatskog kopnenog teritorija^[14] (Izvor: Plan upravljanja vodnim područjima 2016. – 2021. («Narodne novine» 66/16)). Rijeke Vodnog područja rijeke Dunav veće su, manjeg pada i mirnijeg toka, a veliki broj voda su granične ili prekogranične vode i imaju međudržavni značaj. Najveće su rijeke: Sava, koja se najvećim dijelom svoga toka, oko 60% od ukupno 945 km, nalazi u Hrvatskoj, te Drava i Dunav. Kupa je najdulja rijeka koja se cijelim svojim tokom nalazi na teritoriju Hrvatske.

Površina Jadranskog vodnog područja iznosi 35.303 km², odnosno oko 40% ukupnog teritorija RH. Jadransko vodno područje nalazi se na krškim terenima, a oko trećine njegove površine odnosi se na zatvorene krške sljevoze bez nadzemnog otjecanja prema moru pri čemu su najveće ponornice u Lici. Primorske rijeke su kraće, manjih porječja, većih padova i imaju 60% ukupnog potencijala vodnih snaga države. U primorju su najveće rijeke Mirna i Raša u Istri te Zrmanja, Krka i Cetina u Dalmaciji. Najveći je pritok Jadranskog mora na njegovoj istočnoj obali Neretva, ali se samo 20 km njezina donjeg toka nalazi na području Hrvatske. Dio voda Jadranskog vodnog područja su pogranične ili prekogranične vode međudržavnoga značaja.

Jezera

Jezera u Hrvatskoj razmjerno su mala. Mali je broj prirodnih jezera većih od 0,5 km². Najveća se prirodna jezera nalaze u primorskom dijelu države. Površinom se ističu Vransko jezero u Dalmaciji (30,2 km²), Prokljansko jezero u donjem toku Krke (11,5 km²) i Vransko jezero na otoku Cresu (5,8 km²). Navedena jezera prirodni su fenomeni jer im je površina iznad, a dno ispod razine mora (kriptodepresija). Specifična pojava po načinu postanka, izgledu i značenju među prirodnim jezerima biodinamički je sustav Plitvičkih jezera, koja čini 16 jezera ukupne površine 1,9 km². Površinom najveće umjetno jezero Peručko je jezero na rijeci Cetini (13 km²).

1.2. IDENTITET

Materijalna svjedočanstva hrvatskog identiteta dovoljna su da se shvati nužnost ne samo očuvanja i zaštite već i njihove uloge kao pokretačke iskre u razvojnom procesu suvremenog arhitektonskog izraza. Zato je nužno postaviti osnove pristupa i kretanja u svim varijantama postojećih ostvarenja da bi unutar njih stvaralački poriv novuma koji dolazi mogao dostići vrijednosti identiteta. Kulturološko naslijeđe nije mrtva prošlost, nego živa osnova građenja budućnosti. Vrijednosti naslijeđa moraju biti sačuvane, a suvremene mogućnosti i stremljenja samo obogaćuju dani trenutak ostvarenjima čitljiva identiteta koji postaje trajan put razvoja. Sučeljavanje prošlog i suvremenog, svjetskog i regionalnog nije sukob, nego predstavlja otvorena vrata novih mogućnosti. Da bi se taj put mogao ostvariti, moraju se definirati osnovni postulati koji određuju i pristup arhitekturi i njezinu kreativnu razinu i nužnost prosudbe vrsnoće. U procesu koji omogućuje građenje oni moraju biti prisutni u svim svojim komponentama.

– akademik Boris Magaš

1.2.1. Društveni identitet

Prostorni razvoj neodvojiv je od društvenog konteksta u kojemu se odvija i snažno je povezan s društvenim identitetima i vrijednostima hrvatskog društva. Odnos društva i prostora, kao i sveobuhvatni prostorni razvoj, ostvaruje se unutar konkretnog kulturnog okvira i s njim povezanog načina života.

Društveni identitet određuje zajednicu, odnosno njezina zajednička obilježja, te specifičnosti koje ju razlikuju od ostalih. U istraživanjima socijalnog identiteta smatra se da su njegovi najvažniji konstitutivni elementi: jezik, tradicija, religija, kultura, teritorij, etnička skupina / nacija te obitelj / rod.^[15] (Cifrić, I.; Nikodem, K. 2006.)

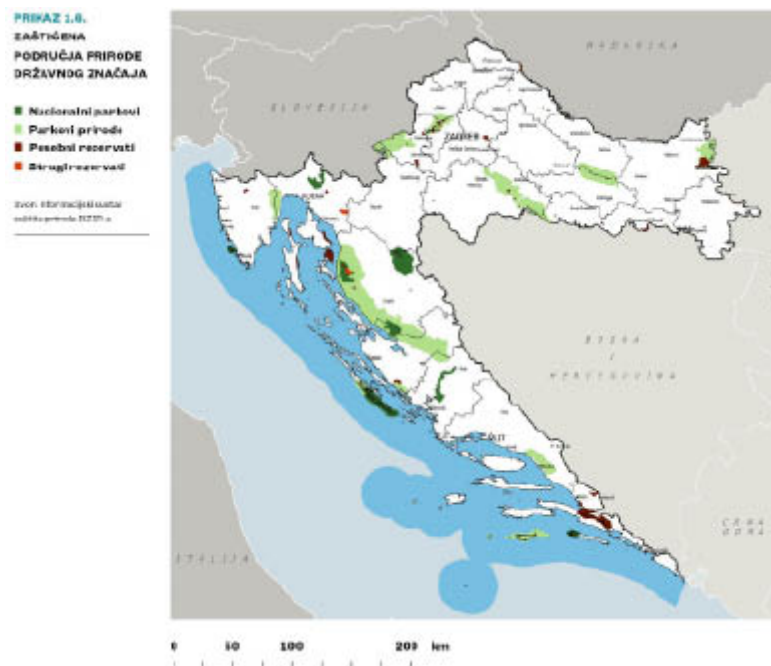
Svakodnevno postupanje, na pojedinačnoj i na kolektivnoj razini, orijentira se s obzirom na uspostavljene socijalne identitete i s njima povezane društvene vrijednosti. Prihvaćene vrijednosti djeluju u međusobnoj interakciji, u mreži vrijednosti koja se proteže na nekoliko razina: od osobnih, lokalnih, regionalnih, nacionalnih, globalnih, ali i nekih specifičnih kao što su npr. vrijednosti karakteristične za tzv. tranzicijske države, kojima i Hrvatska pripada. Stoga su kao uporište ove Strategije općeprihvaćene vrijednosti suvremenog hrvatskog društva koje su svoju društvenu afirmaciju potvrdile od Ustava Republike Hrvatske^[16](Ustav Republike Hrvatske («Narodne novine» 56/90, 135/97, 8/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 55/01, 76/10, 85/10, 5/14)) do pojedinačnih normativnih akata. To su pravednost, ravnopravnost, socijalna uključenost, individualnost, participacija, odgovornost, socijalna kohezija, održivi razvoj, zdravlje, suradnja/kooperacija, raznovrsnost, sigurnost.

U međunarodnom kontekstu Hrvatska se smješta među države zapadne Europe te pripada krugu zemalja u kojima dominiraju sekularno-racionalne vrijednosti i vrijednosti samoizražavanja povezane s postmaterijalističkim vrijednostima i prijelazom iz modernog industrijskog u postmodernu – postindustrijsko doba: kvaliteta života, unutarnji sklad, skrb za zaštitu okoliša, podržavanje različitosti, aktivna politička participacija i sloboda pojedinca.^[17](Prema dominantnim vrijednosnim orijentacijama utvrđenima European Values Study (EVS) i World Values Survey (WVS) istraživanjima iz 1996. i 1999.)

Kulturne i povijesne, tradicijske specifičnosti hrvatskog društva u cjelini, ali i specifičnosti regionalnog i lokalnog društvenog razvoja, bogatstvo su kulturnih i socijalnih identiteta. Strategija stoga prepoznaje raznolikost društvenih identiteta u RH kao posebnu vrijednost i uporište te skrbi o njihovu očuvanju i integraciji.

1.2.2. Prirodna i kulturna baština

Zaštićena područja prirode

Zaštićena područja, zbog svoje ljepote, bogatstva i raznolikosti, temeljna su vrijednost namijenjena zaštiti prirode, kojima se upravlja radi dugoročnog očuvanja prirode i pratećih usluga ekološkog sustava. U Hrvatskoj je zaštićeno 417^[18](MZOE, Upisnik zaštićenih područja, 7. srpnja 2015.) područja razvrstanih u devet kategorija^[19](Zakon o zaštiti prirode («Narodne novine» 80/13)).

Zaštićena područja državnog značaja su:

- Ukupna je površina svih zaštićenih područja u RH 7.499 km², odnosno 8,6% ukupnog državnog teritorija. Nacionalni park Plitvička jezera na UNESCO-ovu je Popisu svjetske prirodne baštine. Park prirode Velebit, na čijem su području i nacionalni parkovi Paklenica i Sjeverni Velebit, uvršten je u Popis rezervata biosfere u sklopu UNESCO-ova znanstvenog programa Čovjek i biosfera – MAB kao i prekogranični rezervat biosfere Mura – Drava – Dunav između RH i Republike Mađarske, koji obuhvaća Regionalni park Mura – Drava te Park prirode Kopački rit. Parkovi prirode Kopački rit, Lonjsko polje, Park prirode Vransko jezero, Ornitološki rezervat Crna Mlaka i područje Delte Neretve uvršteni su u Popis međunarodno vrijednih močvara Konvencije o močvarama od međunarodnog značenja osobito kao staništa ptica močvarica (Ramsar). Kopački rit, Lonjsko polje i Vransko jezero zbog bogatstva ptičjeg svijeta uvršteni su u Popis važnih ornitoloških područja Europe (IBA).

PRILAG 1.7.
NATURA 2000 I
EUROPSKE BIOREGIONE

- Područja obilježja značajna za vrste i stanišne tipove - površ (površ)
- Područja obilježja značajna za ptice - SPA (Područja posebne zaštite - SPA)
- Područja moguće prelaženja između različitih vrsta u području zaštite prirode
- Granice važnih europskih i geografskih područja

Izvor:
Informacije o zaštiti prirode IZGPA
Informacije o zaštiti GEA

Temeljno je načelo integralnog pristupa planiranju i uređenju prostora zaštita prirode i okoliša kao kontinuirane i u svim segmentima prisutne komponente. Mreža područja Natura 2000 jedna je od temeljnih polaznih podloga za prostorno planiranje.

PRIKAZ 1.8.
MEĐUNARODNO
ZAŠTIĆENA PODRUČJA
PRIRODNE BAŠTINE

Kulturna baština

PRIKAZ 1.9.
ZAŠTIĆENE URBANE
I RURALNE CJELINE,
ZAŠTIĆENI KULTURNI
KRAJOLICI/
KRAJOLICI

RH ima bogatu i raznovrsnu kulturnu baštinu rasprostranjenu na čitavom teritoriju, koja zbog svoje povezanosti s europskom i sredozemnom tradicijom ima izuzetno značenje. Kulturna baština je sastavni i nerazdvojni dio čovjekova okoliša i jedna od temeljnih vrijednosti prostora te je kao takva od osobitog interesa za RH.

Istraživanjem, analizom i vrednovanjem kulturne baštine kontinuirano se bavi Ministarstvo kulture, Uprava za zaštitu kulturne baštine, u suradnji s 19 nadležnih konzervatorskih odjela i Gradskim zavodom za zaštitu spomenika kulture i prirode u Zagrebu na temelju Zakona o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara^[21] (Sukladno zakonu i propisima kojima se uređuje sustav zaštite kulturnih dobara; na snazi je Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara («Narodne novine» 69/99, 151/03, 157/03, 87/09, 88/10, 61/11, 25/12, 136/12, 157/13, 152/14 i 98/15)). Prema tom zakonu kulturna se dobra dijele na materijalna nepokretna i pokretna te nematerijalna kulturna dobra. Nepokretna kulturna dobra čine pojedinačne građevine i sklopovi građevina, arheološka lokaliteta i nalazišta, kulturno-povijesne cjeline te kulturni krajolik.

Kulturna dobra upisuju se u Registar kulturnih dobara RH, odnosno javnu knjigu koja se sastoji od triju lista: Liste zaštićenih kulturnih dobara, Liste kulturnih dobara nacionalnog značenja i Liste preventivno zaštićenih dobara (na razdoblje od tri, odnosno šest godina za arheološku baštinu).

U Registar kulturnih dobara RH ukupno je upisano 6699^[22] (Navedeni brojevi podaci o Kulturnim dobrima u tekstu preuzeti su iz Registra kulturnih dobara RH na dan 30. prosinca 2016. godine.) nepokretnih kulturnih dobara, od čega njih 6099 pripada kategoriji trajno zaštićenih kulturnih dobara, a 600 kategoriji preventivno zaštićenih dobara. Od ukupnog broja trajno je i preventivno zaštićeno 578 kulturno-povijesnih cjelina, od čega su najzastupljenije urbane (196) i ruralne cjeline (169) koje većinom čine naselja ili dijelovi naselja, osobito u obalnom pojasu. Ta područja, kao i ona izvan naselja, bogata su kopnenim i podvodnim arheološkim nalazištima i zonama, kojih danas ima 1140, a mnogi su od njih istraženi i prezentirani.

Iznimna vrijednost kulturne baštine na teritoriju Hrvatske potvrđena je upisom sedam kulturnih dobara na Popis svjetske kulturne baštine UNESCO-a:

- Povijesni kompleks Splita i Dioklecijanova palača (1979.)
- Stari grad Dubrovnik (1979.)
- Kompleks Eufrazijeve bazilike u povijesnom središtu Poreča (1997.)
- Povijesni grad Trogir (1997.)
- Katedrala sv. Jakova u Šibeniku (2000.)
- Starogradsko polje na Hvaru (2008.)
- Stećci – srednjovjekovni nadgrobni spomenici (2016.), dok se još 17 kulturnih dobara nalazi na UNESCO-ovoj

Pristupnoj listi.

- U Registar kulturnih dobara RH zbog iznimnih estetskih i kulturno-povijesnih vrijednosti upisano je 12 kulturnih krajolika, a u tijeku je upis Kulturnog krajolika Žumberak – Samoborsko gorje – Plešivsko prigorje:

- Poljoprivredni krajolik – zapadna padina ulice Donji Breznišćak, Zagreb
- Kulturni krajolik otoka Dakse, Dubrovnik
- Arhitektonsko-pejzažni kompleks fortifikacijskog sustava Paravia – Barbariga, Vodnjan
- Kulturni krajolik Starogradsko polje, Stari Grad, otok Hvar
- Kulturno-povijesni krajolik Jankovac, Slatinski Drenovac
- Kultivirani krajolik na području dvorca Bela I. i Bela II., Bela
- Kultivirani krajolik Bucavac, Primošten
- Kulturni krajolik otočja Palagruža, Komiža
- Kulturni krajolik otočja Brijuni, Fažana
- Kulturni krajolik poluotoka Marjana, Split
- Kulturni krajolik otočića Stipanska kod Maslinice na otoku Šolti, Maslinica
- Asocijativni krajolik Golog otoka, Rab.

Uz bogatu kulturnu baštinu, osobito graditeljsku, koja je temeljno polazište za planiranje, upravljanje i oblikovanje održivog razvoja prostora, važno je istaknuti i nematerijalnu kulturnu baštinu kao važan element u gospodarskom i društvenom razvoju područja. Danas su na području Hrvatske prepoznata i valorizirana 154 nematerijalna kulturna dobra u čije je očuvanje uključen veliki broj pojedinaca i udruga, ustanova, kao i jedinica lokalne i regionalne samouprave, što također predstavlja razvojni potencijal.

1.2.3. Kultura građenja, uređivanja i oblikovanja prostora

Hoćemo li se utapati u globalnom polju konzumerizma ili čuvati osobnost, koja pridonosi održanju i kontinuiranju karaktera prostora u kojem živimo? To je zapravo pitanje samopoštovanja i očuvanja vlastitog dostojanstva.

– Davor Salopek

Izgrađeni prostor povijesno je najprisutniji izraz identiteta i kulture naroda. Zahvati utemeljeni na nacionalnom graditeljskom nasljeđu imaju potencijal pokretanja razvoja i napretka s pozitivnim utjecajem na pozicioniranje Hrvatske u europskom kontekstu.

Prisutnost čovjeka na tlu Hrvatske seže u pretpovijesno razdoblje, što dokazuju paleolitički nalazi u prirodnim zaklonima, pećinama i polupećinama na gotovo cijelom njezinu području: Hušnjakovo kod Krapine, Vindija kod Donje Voće, Šandalja u Istri, Veternica kod Zagreba i dr. Prvi tragovi gradnje u obliku zemunice, drvenih nastamba, naselja u kontinentalnom području, gdje ne postoje prirodni zakloni, npr. Vučedol, datiraju iz neolitika. U obalnom se području istodobno podižu suhozidne kamene nastambe pokraj Medulina, Nina, Bribira, Kosinja, na Braču i drugdje. Organizirani se život na tlu Hrvatske može pratiti zahvaljujući arheološkim i arhitektonskim nalazima urbanog karaktera naselja i gradova od srednjeg vijeka do suvremene povijesti, o čemu svjedoče Cavtat, Dubrovnik, Vis, Stari Grad na Hvaru, Trogir, Zadar, Pula, Poreč, Zagreb, Varaždin, Osijek, Vinkovci, Sisak. Tragovi antičkih grčkih naseobina pronađeni su u najdonjim slojevima Pharosa, Traguriuma, Salone, Epidauruma, Korkyre, Isse, a rimski u Naroni, Iaderi, Aenoni, Poli, Parentiumu i drugima. Posebno se kao cjeline ističu gradske jezgre Splita (Dioklecijanova palača), Trogira i Dubrovnika.

Doprinos Hrvata europskoj graditeljskoj kulturi započinje u predromanici prilagođavanjem antičkih i starokršćanskih građevina za liturgijske potrebe i nastavlja se gradnjom crkava centralnog oblika, u kojima se isprepliću utjecaji bizantskih i sjevernotalijanskih graditeljskih iskustava u krajevima uz more (Sv. Donat u Zadru, katedrale u Trogiru, Zadru, na Rabu i druge) te srednje i sjeverne Europe (crkve u Čazmi, Topuskom, Gori, zagrebačka katedrala i druge). Brojni su primjeri predromaničkog i ranoromaničkog crkvenog graditeljstva od 7. do 12. stoljeća na području Hrvatske, posebno na obali, otocima i u neposrednom zaleđu. Oblikom su to centralne crkve s kružnom, često višelisnom, osnovom ili tlocrtom u obliku istokračnog križa čiji je središnji prostor pokriven kupolom (crkva Sv. Nikole pokraj Nina – trolist, Sv. Trojstva u Splitu i Sv. Marije u Trogiru – šesterolisti, Sv. Križa u Ninu – križni tlocrt) ili longitudinalne crkve s više ili manje raščlanjenim volumenom (npr. crkva sv. Jurja u Radunu kraj Kaštel Starog). Ovu graditeljsku baštinu obilježavaju i starohrvatski pleterni ornamenti. Od 15. do kraja 17. stoljeća grade se i utvrđene plemićke rezidencije, gradovi utvrde, npr. Karlovac, obrambeni sustavi i utvrde kao što su zagrebački Kaptol, Dubrovačke zidine, osječka Tvrđa, zidine oko Zadra, Stona, utvrde kod Siska, Slavanskog Broda, Senja, Modruša i utvrđeni gradovi Istre. U Dubrovačkoj se Republici u 16. stoljeću razvila renesansna kultura ladanjskog života – u okolici Dubrovnika i na obližnjim otocima sagrađeni su brojni ljetnikovci. Početkom 17. stoljeća pečat gradnji daje barok: palače i crkve u Zagrebu, Varaždinu, Samoboru, Čakovcu, Belcu. Potkraj stoljeća obnavljaju se i planiraju novi gradovi, mijenja se prirodni krajolik uspostavom velikih zemljoposjeda, grade se dvorci i planski organizirana seoska naselja. U 19. stoljeću hrvatski gradovi dobivaju nove urbane sadržaje – javne parkove, kupališta, zgrade kazališta i muzeja, upravne zgrade i javne knjižnice, što unosi nove vrijednosti u organizaciju gradskog prostora. Dvadeseto stoljeće i arhitektura moderne potvrđuju pak pripadnost Hrvatske graditeljskoj kulturi Europe.

Karakteristični građevni materijali – u Jadranskoj Hrvatskoj neobrađeni i obrađeni (klesani) kamen, u Kontinentalnoj opeka i obojena žbuka – odredili su i različite postupke građenja i oblikovanja. Obalna jadranska naselja odlikuje specifičan arhitektonski izraz kamenih struktura jasnih stilskih povijesnih izraza, uz prisutnost suhozida u svim varijantama krajobraznih vrijednosti. Slavonsku ravnicu obilježava šor, proizašao iz elementarne funkcije odnosa stambene kuće i pratećih zgrada, a Istra i Hrvatsko zagorje, premda su sličnog brežuljkastog krajobraza, daju potpuno različitu arhitektonsko-urbanu interpretaciju. Baštinu skromnijih ambijenata nesumnjivo čini i pučka i marginalna gradnja svih hrvatskih regija: Posavina, kontinentalna, gorska, primorska Hrvatska, kao i ljudskom voljom oblikovani krajobraz poput suhozida i gromača.

Podmorje hrvatskog Jadrana i podvodna područja na kopnu tek su dijelom istraženi. Prepoznata su i zaštićena antička nalazišta, koja dokazuju gospodarske, ratne i druge putove ljudi i roba na tom prostoru, amfore i drugi nalazi keramike, brodovlje iz različitih povijesnih razdoblja te mostovi. Hrvatsku i svjetsku javnost povremeno iznenadi i pokoji slučajni a kapitalni nalaz kao što je Apoksiomen nađen u podmorju otoka Lošinja.

Sve je to dokaz kulture građenja i graditeljskog duha kao trajnog obilježja nacionalnog identiteta. Kao materijalizirani povijesni čimbenik, kontinuitet svog postojanja mora ostvariti i u suvremenosti.

Dokument Arhitektonske politike Republike Hrvatske 2012. – 2020., Apolitika, Nacionalne smjernice za vrsnoću i kulturu građenja, usvojila je Vlada RH^[23] (29. studenoga 2012., na 64. sjednici.) 2012. godine. Pritom je iskazan javni interes za kvalitetu sveukupnog izgrađenog i prirodnog okoliša, koji je usmjeren prema ostvarivanju triju osnovnih ciljeva: kulturi građenja kao preduvjetu kvalitete izgrađenog prostora, kvaliteti izgrađenog prostora kao osnove za dobar život svakog pojedinca te kvalitetnoj arhitekturi kao poticaju nacionalnog razvoja i napretka.

Ostvarivanje ciljeva Apolitika sagledava kroz deset međusobno povezanih tematskih područja:

- društvena svijest
- javni zahvati u prostoru
- graditeljska baština (nasljeđe)
- razvoj, planiranje i uređenje prostora
- građenje i oblikovanje prostora
- stanovanje
- arhitektonsko-urbanistički natječaji za najkvalitetnije rješenje
- obrazovanje
- prostor i arhitektura kao pokretači gospodarskog razvoja
- zakonodavni okvir.

1.2.4. Krajobraz

Cijela je Hrvatska kulturni krajolik – pristup korištenju pojedinim dijelovima prostora može se stupnjevati prema dogovorenim kriterijima, ali ne postoji niti jedan njegov dio koji je moguće mijenjati bez prethodnog vrednovanja; Hrvatska je perivoj Europe – na tlu Hrvatske opstala su svjedočanstva svih slojeva europske civilizacije i kulture od prapovijesti do današnjega doba; Hrvatska je zemljopisno uzornik europskih krajolika – visoka gorja i panonske ravnice, jadranske obale i riječni slivovi, krš i močvare, šume i poljodjelska zemljišta, a posebno europsko blago jest više od tisuću njezinih otoka.^[24] (Pretpostavke su preuzete iz teksta Kulturni krajolici – programska vizija kulturnih krajolika Hrvatske, koji je rađen u sklopu projekta Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti Zaštita dobara od nacionalnog interesa, koji je počeo u jesen 2013. Tekst o kulturnim krajolicima potpisuje grupa autora: prof. dr. sc. Mladen Obad Šćitaroci (koordinator), dr. sc. Željka Čorak, izv. prof. dr. sc. Bojana Bojanić Obad Šćitaroci, dr. sc. Biserka Dumbović-Bilušić, prof. dr. sc. Vladimir Goss i akademik Vladimir Marković.)

Krajobraz/krajolik^[25] (Postoje prijevori u vezi s uporabom izraza krajobraz i krajolik. U Strategiji se u kontinuitetu dosadašnje prostorno-planske i zakonske terminologije rabi izraz krajobraz.) definiran je kao određeno područje, viđeno ljudskim okom, čija je narav rezultat međusobnog djelovanja prirodnih i/ili ljudskih čimbenika, a bitna je sastavnica čovjekova okruženja, izraz raznolikosti zajedničke kulturne i prirodne baštine te temelj identiteta područja. Raznolikost krajobraza jedna je od najvećih prostornih vrijednosti i važna sastavnica identiteta države. Krajobraz je osnovni životni, identitetski i gospodarski resurs države – njegove su vrijednosti (prirodne, kulturne, ambijentalne, društvene, vizualne i druge) ograničene i potrošive.

Na tlu Hrvatske opstala su svjedočanstva svih slojeva europske civilizacije i kulture od prapovijesti do današnjeg doba. U antologiju građevinski artikuliranog krajobraza ubrajaju se istarski gradići na vrhovima brežuljaka, zatim planirani srednjovjekovni i renesansni gradovi kao što su Pag, Ston, Korčula, Dubrovnik i Karlovac, ušorena panonska naselja nastala u razdoblju baroka, barokne bastionske utvrde kao poveznica gradske strukture i krajobraza, npr. Tvrđa u Osijeku i Slavanskom Brodu, vojno graditeljstvo 18. i 19. stoljeća i dr.

Krajobraznu vrijednost čine i primjeri vezanosti tla i gradnje: tradicijska drvena arhitektura Turopolja, Posavine i Hrvatskog zagorja, kamena gradnja jadranskog obalnog pojasa i otoka te suhozidna gradnja.

Krajobrazna su vrijednost i perivoji: dubrovački renesansni perivoji, barokno-romantičarski Maksimir, perivoji baroknih i historicističkih dvoraca Hrvatskoga zagorja i Slavonije, javni gradski perivoji i šetališta hrvatskih gradova i naselja te arboretumi.

Potpisivanjem Konvencije o Europskim krajobrazima,^[26] (Zakon o potvrđivanju konvencije o europskim krajobrazima (»Narodne novine«-MU 12/02 i 11/04), European Landscape Convention, 2000., Firenca) Hrvatska je prihvatila obvezu da krajobraze zakonom priznaje kao sastavnicu čovjekova okruženja, izraz raznolikosti zajedničke kulturne i prirodne baštine te kao temelj identiteta područja. Također je preuzela obvezu prepoznavanja karaktera krajobraza na nacionalnoj, regionalnoj i lokalnoj razini te uspostavljanje instrumenata za njegovu zaštitu, upravljanje i planiranje. Konvencija priznaje važnost svih krajobraza, a ne samo iznimnih, s obzirom na njihov odlučujući utjecaj na kvalitetu života. Krajobraz u kontekstu Europske konvencije i suvremenih svjetskih shvaćanja važnosti krajobraza obuhvaća prirodna, ruralna,

gradska i prigradska područja, uključujući kopno, područja kopnenih voda i morska područja. Cijeli je prostor Hrvatske krajobraz – jednako na kopnenoj površini (landscape) kao i na morskoj (seascape) – te ga se mora doživljavati kao dobro od najvećeg nacionalnog interesa.

Krajobrazi u RH štite se posebnim zakonima, između ostalog Zakonom o zaštiti okoliša, Zakonom o zaštiti prirode, Zakonom o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara te Zakonom o prostornom uređenju. U Zakonu o zaštiti okoliša krajobraz je prepoznat kao bitna sastavnica čovjekovog okruženja te se njime osigurava očuvanje krajobrazne raznolikosti. Zakonom o zaštiti prirode osigurava se očuvanje značajki i karakterističnih obilježja krajobraza, uključujući one koja su temeljem svoje linearne i kontinuirane strukture ili funkcije bitne za migraciju, širenje ili genetsku raznolikost divljih vrsta. Zakonom o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara krajobraz se štiti kao nepokretno kulturno dobro – povijesno karakteristične strukture koje svjedoče o čovjekovoj nazočnosti u prostoru – od gradova, sela i građevina s okolišem do perivoja i parkova. Dio krajobraza štiti se prostorno-planskom dokumentacijom – županijskim prostornim planovima i prostornim planovima uređenja gradova i općina.

Pojam prirodnog krajobraza obuhvaća područja netaknute prirodnosti čiji je razvoj određen i uređen isključivo zakonima prirode, bez utjecaja čovjeka.

Antropogeni/kulturni krajobrazi mogu se opisati kao dijelovi na Zemlji izloženi temeljnim utjecajima prirode i čovjeka, koji znatno mijenjaju njegov prvotni izgled. Ovaj krajobraz nastaje čovjekovim djelovanjem i oblikovanjem iz određenih funkcionalnih razloga.

Ruralni krajobraz, osim djelatnosti vezanih uz obradu i korištenje zemlje te u najvećoj mjeri zastupljenosti poljodjelskih površina, određuje prisutnost naselja, koja mogu biti: nekadašnji mali gradovi i trgovišta, sela, zaseoci, samotna gospodarstva, stancije, salaši, povremena pastirska boravišta, nastambe za stoku i ostale građevine okružene agrikulturnim površinama. Oblici naseljavanja i posjedi, parcelacija, ograđivanje, smještaj i položaj izdvojenih zgrada te prirodne značajke važni su elementi koji oblikuju uzorke ruralnog krajobraza.

Kultivirani krajobrazi uglavnom se odnose na agrarne/poljodjelske površine. Uzorci agrarnog krajobraza stvarali su se stoljećima i određeni su vlasničkim odnosima te su prilagođeni geomorfološkim obilježjima terena. Osim navedenih, prema funkcionalnim i morfološkim kriterijima te načinu korištenja prostora, razlikuju se: urbani, ruralni, industrijski, sakralni, fortifikacijski i ostali institucionalni krajobrazi.

Urbani krajobraz uključuje područja naselja i ostalih izgrađenih sadržaja. Urbani krajobraz koji se odnosi na područja gradskih naselja može se opisati i kao vizualna percepcija posebnih prostornih vrijednosti: estetskih, kao što su pogledi, vizure i pristupne panorame; izgrađenih i otvorenih struktura. Unutar pojma urbanog krajobraza izdvaja se povijesni urbani krajobraz, nastao prepoznavanjem vrsnoća u povijesnom urbanom području koje je podložno promjenama i razvoju tijekom povijesti.

1.3. PROSTORNI RAZVOJ

Razvitak sve pokretljivijeg, dinamičnijeg i neodređenijeg društva u sve definiranim prostoru kojim definitivno raspolazemo, dramatičan je sukob koji nam jedini može odrediti mjesto, ulogu, potrebu, smisao, metodu i ciljeve planiranja prostora.

– Ante Marinović-Uzelac, 2011.

1.3.1. Tradicija prostornog i urbanističkog planiranja

Hrvatska ima snažnu tradiciju u planiranju uređenja prostora i okoliša, čiji su formalni začeci u 19. stoljeću kada je izrađen niz regulacijskih planova hrvatskih gradova i naselja. Međutim, planiranje gradova u hrvatskom je prostoru prisutno znatno dulje, što pokazuju brojni primjeri srednjovjekovnih gradova s tragovima grčke i rimske ortogonalne planimetrije, koji su prepoznatljivi u većoj ili manjoj mjeri (Poreč, Rab, Zadar, Split), gradova pravilne osnove kao dijela planiranog graditeljskog pothvata (zagrebački Gradec, Veliki i Mali Ston, Korčula) kao i planiranih utvrđenih gradova renesanse i baroka.

Tako je Hrvatska svojim geopolitičkim i kulturološkim određenjem kao srednjoeuropska, mediteranska i podunavsko-panonska država baštinila ostavštine prapovijesti, antičke Grčke i Rima, Bizanta, Karolinškog i Otomanskog Carstva te Venecije, koja je obilježila obalno područje, i Austro-Ugarske Monarhije, koja je obilježila Kontinentalnu Hrvatsku.

Vrijedni su primjeri planova naših povijesnih gradova Dubrovnik – Stari grad, Split s Dioklecijanovom palačom, Zadar, Šibenik, Osijek – rimska Mursa, osječka Tvrđa, Ilok, Slavonski Brod s tvrđavom, renesansna zvijezda Karlovca, Bjelovar, Zagreb – Kaptol te kasnije regulatorne osnove Gornjeg i Donjeg grada i dr. Poznati dokumenti iz 13. st. poput Dubrovačkog statuta iz 1272. godine i Vinodolskog zakonika iz 1288. godine sadržavaju, među ostalim, smjernice i upute za uređenje prostora kojima se propisuje međuodnos pojedinih građevina.

Dinamični procesi urbanizacije nakon Drugog svjetskog rata nametnuli su potrebu osnivanja Urbanističkog instituta SR Hrvatske 1947. u Zagrebu, urbanističkih zavoda u Splitu, Zagrebu, Rijeci i Osijeku, uvođenje Katedre za urbanističko i prostorno planiranje na Arhitektonskom fakultetu u Zagrebu i osnivanja brojnih zavoda i instituta relevantnih za izučavanje, praćenje i usmjeravanje događanja i procesa u prostoru.

Od šezdesetih godina prošloga stoljeća razvija se prostorno planiranje širih područja, regija, a poslije i zajednica općina. Prvi regionalni prostorni plan izrađen je 1958. godine za tadašnji kotar Krapinu. Metodološki je taj plan pratio suvremene svjetske trendove prostornog planiranja, koridore i komponente prostornog razvoja, zone utjecaja, scenarije očekivanog prostornog razvoja, policentričnost sustava naselja – žarišta razvoja.

U razdoblju između 1967. i 1972. godine Hrvatska je, u suradnji s Ujedinjenim narodima (UN), izradila program i plan prostornog uređenja jadranskog područja, odnosno provela planiranje prostora i okoliša jadranskog područja: sjeverni, srednji i južni Jadran – Regionalni prostorni plan južnog Jadrana, 1968., i Koordinacioni regionalni prostorni plan Gornjeg Jadrana, 1972., te njegova neposrednog zaleđa. Osim navedene metodologije regionalnih planova, u tim se planovima pojavila tema planiranja mora kao prostora posebne vrijednosti.

Do 1974. godine izrađeni su prostorni planovi većih regionalnih cjelina (prostorni planovi bivših općina i bivših zajednica općina) te prvi Planerski atlas SR Hrvatske (tzv. Crvena knjiga, Zagreb, 1974.), koji je bio podloga za izradu Prostornog plana SR Hrvatske, koji je pak donesen 1974. godine^[27] (»Narodne novine« 21/74) (za razdoblje razvoja do 2000.). Potkraj 70-ih godina promijenjena je metodologija izrade razvojnih prostornih planova – prvi su se put u tim planovima određivala građevinska područja naselja (prostorni planovi općina Županja, Vinkovci), što je kao rješenje poslije ušlo i u zakonsku regulativu. Tijekom 80-ih pristupilo se izradi novog prostornog plana SR Hrvatske, koji je donesen 1989. godine – Prostorni plan SR Hrvatske,^[28] (»Narodne novine« 12/89) a njegovoj izradi prethodila su brojna istraživanja, među kojima treba istaknuti studiju Prostor i čovjekova okolina u dugoročnom razvoju SR Hrvatske, u sklopu opsežnog znanstveno-istraživačkog projekta Znanstvene osnove dugoročnog razvoja SR Hrvatske do 2000. godine (1984. godine). Ova je studija promicala koncept interaktivnog pristupa planiranju, a kao konačni cilj povećanje kvalitete života. Korištenje prostornim potencijalima te njihova zaštita planirali su se uzimajući u obzir, osim prostornih, i društvene, kulturne i gospodarske čimbenike.

Stjecanjem samostalnosti i suverenosti, RH svoj je prostorni razvoj usmjerila izradom i donošenjem ključnih dokumenata prostornog uređenja državne razine, a to su SPURH iz 1997. godine i PPURH iz 1999. godine. Oba su dokumenta izmijenjena i dopunjena 2013. godine, a izmjenama su obuhvaćena nova polazišta i odrednice razvoja infrastrukturnih sustava. Zakonom o prostornom uređenju i gradnji iz 2007. Strategija je određena kao dokument prostornog razvoja, a ne više samo kao dokument prostornog uređenja.

1.3.2. Sustav prostornog uređenja

Prostorno planiranje u RH provodi se u skladu sa zakonima i propisima te strateškim dokumentima državne, područne (regionalne) i lokalne razine uz primjenu načela vertikalne i horizontalne koordinacije i usklađivanja.

Današnji sustav prostornog uređenja, kojim se osiguravaju uvjeti za korištenje, zaštitu i upravljanje prostorom RH kao osobito vrijednim nacionalnim dobrom, rezultat je dugogodišnje prakse i tradicije prostornog planiranja. Sustav se temelji na Ustavom i posebnim zakonima^[29] (Ustav Republike Hrvatske (»Narodne novine« 56/90, 135/97, 8/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 55/01, 76/10, 85/10, 5/14), Zakon o lokalnoj i područnoj (regionalnoj) samoupravi (»Narodne novine«

33/01, 60/01, 129/05, 109/07, 125/08, 36/09, 36/09, 150/11, 144/12, 19/13 i 137/15), Zakon o područjima županija, gradova i općina u Republici Hrvatskoj (»Narodne novine« 86/06, 125/06, 16/07, 95/08, 46/10, 145/10, 37/13, 44/13, 45/13 i 110/15)) određenom teritorijalnom ustrojstvu države te ovlastima i nadležnostima javnopravnih tijela,^[30] (Pojam javnopravno tijelo, prema članku 1. Zakona o općem upravnom postupku (»Narodne novine« 47/09), obuhvaća: tijela državne uprave i druga državna tijela, tijela jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave i pravne osobe koje imaju javne ovlasti.) a pobliže je određen temeljnim zakonom iz područja prostornog uređenja,^[31] (Zakon o prostornom uređenju (»Narodne novine« 153/13)) pri čemu su osnovna načela usklađena s regulativom EU. Odnos sustava prostornog uređenja prema drugim područjima uređen je posebnim zakonima.

Hrvatski sabor, Vlada RH te predstavnička tijela jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave osiguravaju učinkovitost prostornog uređenja donošenjem prostornih planova i drugih dokumenata određenih Zakonom o prostornom uređenju kojima se uređuje organizacija, korištenje i namjena prostora te uvjeti za njegovo uređenje i zaštitu u skladu s ciljevima i načelima prostornog uređenja.^[32] (Zakon o prostornom uređenju (»Narodne novine« 153/13))

Ti se dokumenti donose na državnoj, područnoj (regionalnoj) i lokalnoj razini, a njihovu stručnu utemeljenost, sukladno zakonu, osiguravaju: tijela državne uprave, stručna upravna tijela, zavodi i druge pravne osobe registrirane za obavljanje stručnih poslova prostornog uređenja te ovlašteni arhitekti koji samostalno obavljaju stručne poslove prostornog planiranja.

Za sustavno obavljanje stručnih poslova te unapređivanje razvoja i sustava prostornog uređenja uspostavljena je mreža ustanova na državnoj i regionalnoj razini koju čine:

- Hrvatski zavod za prostorni razvoj
- 20 županijskih zavoda za prostorno uređenje
- Zavod za prostorno uređenje Grada Zagreba.

Strategija prostornog razvoja Republike Hrvatske

Značenje, sadržaj i nadležnost za donošenje Strategije propisani su zakonom.^[33] (Zakon o prostornom uređenju (»Narodne novine« 153/13), članak 50. do 52.)

Strategija je temeljni državni dokument za usmjeravanje razvoja u prostoru u skladu s ukupnim potrebama i mogućnostima koje proizlaze iz temeljnih državnih dokumenata. Za njezinu izradu odgovorno je ministarstvo nadležno za poslove prostornog uređenja, a donosi je Hrvatski sabor.

Suvremeni razvoj RH i priroda prostornih odnosa prate procese globalizacije ponajprije gospodarskih, društvenih i ekoloških pitanja, što iziskuje potrebu za međusobnom suradnjom svih razvojnih čimbenika društvene, gospodarske, tehničke, tehnološke i ekološke sfere, zbog čega je praćenje stanja u prostoru, planiranje i briga o njegovu racionalnom korištenju neodvojiv dio ukupne strategije razvoja države. Strategijom u tom smislu treba postići visok stupanj suglasja o bitnim ciljevima uređenja prostora, o načinu i instrumentima za njihovo ostvarivanje na državnoj, regionalnoj i lokalnoj razini uz praćenje, odnosno uspostavom suodnosa s europskim dokumentima strategijske i nadnacionalne razine – posebno u određivanju smjernica prostornog uređenja za urbani i ruralni sustav, obalno područje i prostorne koridore.

Strategijom se određuju dugoročne zadaće prostornog razvoja RH, strateška usmjerenja razvoja djelatnosti u prostoru i polazišta za koordinaciju njihovih razvojnih mjera u prostoru pa ona u osnovi sadržava:

- polazišta, osnovu i organizaciju prostornog razvoja sa smjernicama i prioritetima za postizanje ciljeva prostornog razvoja
- razvoj prostornih sustava sa smjernicama za prostorni razvoj na regionalnoj i lokalnoj razini
- mjere zaštite okoliša u skladu sa Strategijom održivog razvitka RH.

Prostorni planovi i strateški razvojni dokumenti drugih gospodarskih i upravnih područja i djelatnosti ne mogu biti u suprotnosti sa Strategijom.

Prostorni planovi

Sustav prostornog uređenja ostvaruje se izradom i donošenjem prostornih planova te njihovom primjenom na temelju izdanih akata za provedbu i/ili posebnih propisa. Prostorni planovi imaju snagu i pravnu prirodu podzakonskih propisa, a njihova izrada, postupak donošenja i provedba dodatno se provjeravaju izdavanjem odgovarajućih mišljenja i suglasnosti, upravnim postupcima izdavanja odobrenja za gradnju te upravnim nadzorom sukladno posebnim zakonima. Sudjelovanje javnosti i svih zainteresiranih sudionika u postupku izrade i donošenja prostornih planova omogućeno je provođenjem javnih rasprava.

Prostorni planovi donose se na državnoj, područnoj (regionalnoj) i lokalnoj razini. Valja istaknuti da je cijelo područje RH pokriveno važećim prostornim planovima: županijskim prostornim planovima i prostornim planovima uređenja općina i gradova.

Zakonom o prostornom uređenju iz 2013. godine (ZPU) u sustav prostornog planiranja uvedeni su Državni plan prostornog razvoja kao aktivnost planirana Strategijom te urbanistički planovi uređenja od državnog i županijskog značaja.

Praćenje stanja u prostoru

Stanje u prostoru i području prostornog uređenja prati se i analizira izradom i donošenjem izvješća o stanju u prostoru na državnoj, područnoj (regionalnoj) i lokalnoj razini za četverogodišnje razdoblje. Na temelju analize provedbe prostornih planova i drugih dokumenata koji utječu na prostor te analize i ocjene stanja i trendova prostornog razvoja, izvješća daju prijedloge i osnovne preporuke mjera za unapređenje budućeg prostornog razvoja.

Informacijski sustav prostornog uređenja

Izrada, donošenje, provedba i nadzor prostornih planova, trajno praćenje stanja u prostoru i području prostornog uređenja te izrada izvješća o stanju u prostoru operativno će se temeljiti na Informacijskom sustavu prostornog uređenja (ISPU).

ISPU se uspostavlja kako bi se uporabom suvremenih tehnologija ostvarili sljedeći ciljevi:

- kontinuirano praćenje trendova u prostornom razvoju te redovito izvješćivanje i praćenje stanja u prostoru, a time i učinkovito praćenje provođenja Strategije i ostalih prostorno-planskih dokumenata
- objedinjavanje prostorno-planskih i ostalih podataka koji su od značaja za prostorno uređenje (npr. izdana odobrenja za gradnju, nadzor građevinske inspekcije i sl.) te prostornih podataka javnopravnih tijela koja se koriste pri izradi prostornih planova
- razmjena prostorno-planskih i drugih prostornih podataka koji su od značaja za prostorno planiranje između subjekata prostornog uređenja
- istodobni prikaz prostorno-planskih i drugih raspoloživih prostornih podataka javno i bez ograničenja
- dostupnost prostornih planova
- transparentnost postupka izrade i donošenja prostornih planova
- učinkovitije sudjelovanje javnosti u postupku izrade i donošenja te praćenju provedbe prostornih planova
- jednostavnije pribavljanje nedvojbenih informacija o mogućim zahvatima u prostoru svima koji su za to zainteresirani.

1.4. MEĐUNARODNI KONTEKST

RH je od 1. srpnja 2013. godine punopravna članica EU-a, čime je ostvarena mogućnost, ali i obveza, za korelacijsku primjenu propisa te usklađivanja sa stečevinama EU-a. Međunarodna suradnja usmjerena je na EU i Vijeće Europe te na provedbu drugih međunarodnih sporazuma i konvencija kojima se definiraju obveze vezane uz zaštitu prirode i očuvanje bioraznolikosti, zaštitu prirodnih resursa i okoliša, sprečavanje nastanka štete, klimatske promjene, smanjenje rizika od katastrofa te postupanje s otpadom u slučaju industrijskih incidenata.

Razvojne politike EU-a

U posljednjih petnaestak godina usvojen je veći broj razvojnih dokumenata na razini EU-a koji su usmjereni na osmišljavanje i realizaciju modela planiranja održivog razvoja, temeljenog na uravnoteženom socijalnom, kulturnom, gospodarskom i prostorno-ekološkom razvoju te međugeneracijskoj solidarnosti.^[34] (Jedan je od prvih takvih dokumenata Lisabonski ugovor kojim se mijenja i dopunjuje Ugovor o EU i Ugovor o osnivanju Europske zajednice, potpisan 2007, koji je stupio na snagu 2009.) Razvoj je globalno usmjeren na povećanje konkurentnosti EU-a i cjelokupnog područja Europe na međunarodnoj sceni, odnosno pozicioniranju Europe s obzirom na njezinu posebnost u skladu sa strateškim ciljem ostvarenja socijalne, gospodarske i teritorijalne kohezije. **Gospodarska kohezija** pritom podrazumijeva postizanje visokog stupnja razvoja što većeg područja određene prostorne cjeline radi jačanja njezine ukupne konkurentnosti u regionalnom i širem međunarodnom kontekstu, ali i postizanje određenog stupnja gospodarske integracije u cjelokupni sustav. **Socijalna kohezija** obuhvaća društveno pravedan i uravnotežen razvoj na dobrobit što većeg broja socijalnih, teritorijalnih i drugih skupina, uz određeni stupanj solidarnosti i što manju društvenu isključenost. **Teritorijalna kohezija**, koja se u širem smislu koristi kao sinonim za europsko prostorno planiranje, označava teritorijalno uravnotežen razvoj određene prostorne cjeline, neodvojiv od procesa gospodarske i socijalne kohezije te usmjeren na postizanje određenog stupnja teritorijalne integracije. Pritom cjelokupan koncept prostornog razvoja i planiranja počiva na poštovanju geografskih, povijesnih i kulturoloških posebnosti, odnosno tradicije i identiteta, izbjegavajući zamku isključivo tržišno orijentiranog planiranja temeljenog na rastućoj konkurenciji privlačenja investicija. Konceptom teritorijalne kohezije naglašena je primjena prostornog pristupa u svim fazama odlučivanja u sektorskim politikama uz naglašenu potrebu za suradnjom na svim razinama upravljanja.

U dokumentu Europa 2020,^[35] (Europska strategija za pametan, održiv i uključiv rast, Europska komisija 2010.) koji je nastao 2010. godine nakon suočavanja s gospodarskom krizom 2008. godine, koja je upozorila na strukturne slabosti europskog gospodarstva i tromost u prilagodbi novim globalnim uvjetima na tržištu rada, određen je strateški okvir za pametan, održiv i uključiv razvoj. Postavljeno je pet glavnih ciljeva za mjerenje uspjeha: zaposlenost, istraživanje i razvoj, klimatske promjene i energija, obrazovanje i borba protiv siromaštva.

Prostorne politike EU-a

Strateška razvojna opredjeljenja EU-a prenose se u područje prostornog razvoja i prostornog planiranja određivanjem ciljeva prema kojima se gospodarski razvoj prihvatljiv za okoliš temelji na čvrstoj i uravnoteženoj prostornoj strukturi.

Za razliku od regionalne i okolišne politike, prostorno planiranje na razini EU-a nije u izvornoj nadležnosti EU-a,^[36] (Svi ugovori i sporazumi, zajedno s drugim zakonodavstvom EU-a (propisima, preporukama, odlukama, direktivama i dr.) čine *acquis communautaire*, a EU može određivati samo politike u sklopu *acquis*, odnosno za koje ima nadležnost.) odnosno još je u ovlasti država članica. Iako na razini EU-a ne postoji jedinstvena politika i zakonodavstvo za prostorno planiranje, usuglašeni su zajednički prostorno-planski razvojni ciljevi sagledavanjem prostora u cjelini i pojedinačno na razini regija sa sličnim razvojnim problemima i mogućnostima, pri čemu prostorna komponenta razvoja nadilazi teritorijalne i političke granice. Osnovne postavke i načela koncepta prostornog planiranja i razvoja EU-a razrađeni su u nizu dokumenata i propisa različite pravne snage (u formi uredbi, direktiva, odluka, preporuka ili mišljenja) i ugrađuju se u nacionalne prostorne politike, pri čemu obveza i model primjene proizlaze iz odgovarajućih stupnjeva ovlasti.^[37] (Stupnjevi ovlasti koje su dodijeljene EU-u: isključive (nad kojima je EU stekao isključivo pravo odlučivanja te države više o tim pitanjima ne mogu odlučivati), podijeljene (u kojima i EU i države članice zadržavaju ovlast pravne regulacije do donošenja pravne norme EU-a) i komplementarne (ne ovlašćuju EU na zakonodavno djelovanje, već samo na potporu akcijama država članica, posebno u području istraživanja i razvoja).)

Prostorno planiranje pozicionirano je kao jedan od ključnih instrumenata za uspostavljanje dugoročnog i održivog okvira za gospodarski, socijalni i teritorijalni razvoj – kako unutar država članica tako i između njih. Promišljanje prostornog razvoja u ovom je kontekstu prošireno od sustava i prakse prostornog planiranja na upravljanje prostornim procesima putem velikog broja javnih institucija različitih upravljačkih i administrativnih razina. Naglašeno je pitanje koordinacije odlučivanja i uspostavljanja odnosa partnerstva među brojnim dionicima tog procesa na svim razinama – horizontalnim i vertikalnim (u smislu određivanja njihove nadležnosti, odgovornosti i ovlasti te postizanja ravnoteže interesa). U svemu tome raste značenje

tzv. komunikacijske kulture među svim dionicima, koja se ostvaruje putem uspostave različitih instrumenata podrške – od uspostave mrežnih baza planskih podataka (npr. ESPON) i *web-alata* (npr. RFSC, TIA) do osposobljavanja građana za odgovorno sudjelovanje u demokratskom procesu pripreme, donošenja i provedbe odluka.

Usuglašavanjem zemalja članica i Europske komisije nastao je službeno prihvaćen, premda ne i pravno obvezujući, dokument Perspektiva europskog prostornog razvoja (ESDP),^[38] (European Spatial Development Perspective – ESDP, Potsdam 1999.) koji je programski i politički okvir za sektorske politike, kako na razini EU-a tako i na razini pojedinih država članica te njihovih regionalnih i lokalnih vlasti koje imaju utjecaj na prostor. Njime se prostorne politike usmjeravaju prema uravnoteženom i održivom razvoju teritorija EU-a putem ostvarivanja zajedničkih ciljeva:

- ekonomska i socijalna kohezija
- očuvanje i upravljanje prirodnim resursima i kulturnim nasljeđem
- uravnotežena konkurentnost europskog teritorija.

Teritorijalnoj komponenti kohezijske politike EU-a politički je okvir dan u dokumentu Teritorijalna agenda EU 2020,^[39] (TA 2020 dogovorena je na neformalnom sastanku ministara nadležnih za prostorno planiranje i teritorijalni razvoj 19. svibnja 2011. u Gödöllő, Mađarska.) kao rezultat promišljanja da je postizanje ciljeva EU-a koji su definirani u strategiji Europa 2020, s obzirom na različite razvojne mogućnosti pojedinih regija, moguće samo ako se uzme u obzir teritorijalna dimenzija strategije. Smjerovi održivog razvoja ovise o specifičnostima pojedinih područja, a za regije koje zaostaju uspostavlja se mehanizam solidarnosti.

Hrvatska i prostorne politike EU-a

Načela prostornih politika EU-a prepoznata su u zakonima i propisima iz područja prostornog planiranja i uređenja i prije pristupanja RH EU-u. Postavljeni ciljevi prostornog uređenja usklađeni su s pretpostavkama kohezijske politike u Zakonu o prostornom uređenju^[40] («Narodne novine» 153/13) koji je na snazi, a odnose se u prvom redu na: ravnomjeran prostorni razvoj usklađen s gospodarskim, društvenim i okolišnim polazištima; prostornu održivost u odnosu na racionalno korištenje i očuvanje kapaciteta prostora na kopnu, moru i u podmorju u svrhu učinkovite zaštite prostora; povezivanje hrvatskog teritorija s europskim sustavima prostornog uređenja; njegovanje i razvijanje regionalnih prostornih osobitosti; međusobno usklađen i dopunjujući razmještaj različitih ljudskih djelatnosti i aktivnosti u prostoru radi funkcionalnog i skladnog razvoja zajednice uz zaštitu integralnih vrijednosti prostora; razumno korištenje i zaštitu prirodnih dobara, očuvanje prirode, zaštitu okoliša i prevenciju od rizika onečišćenja; zaštitu kulturnih dobara i vrijednosti; kvalitetan i human razvoj gradskih i ruralnih naselja te siguran, zdrav, društveno funkcionalan životni i radni okoliš; cjelovitost vrijednih obalnih ekosustava i kakvoće mora; opskrbu, funkcionalnu pristupačnost i uporabu usluga i građevina za potrebe različitih skupina stanovništva, osobito djece, starijih ljudi i osoba smanjenih sposobnosti i pokretljivosti; stvaranje visokovrijednog izgrađenog prostora uz poštovanje specifičnosti pojedinih cjelina te prirodnog i urbanog krajobraza i kulturnog nasljeđa; prostorne uvjete za razvoj gospodarstva. U vezi s provođenjem prostornih politika treba istaknuti da je RH 1996. potvrdila Konvenciju o procjeni utjecaja na okoliš preko državnih granica donesenu u Espoo-u (Finska) 25. veljače 1991.

Obalno područje i more

U širem kontekstu obale Sredozemnog mora prostor su koncentriranog razvoja već tisućljećima, a povećani rizik od uništavanja osjetljivih obalnih ekosustava i degradacije izvornih krajobraza prelazi nacionalne granice.

Osim domaće politike i legislative, širok je spektar različitih politika EU-a koje utječu na razvoj obalnog područja, npr. zajedničke politike o poljoprivredi i ribarstvu, uspostavljanje mreže transeuropskog transporta (TEN-T), Natura 2000, politika obnovljivih izvora energije i dr. Od posebnog su utjecaja za primjenu na području obale i mora dokumenti:

- Direktiva 2008/56/EZ Europskog parlamenta i vijeća od 17. lipnja 2008. o uspostavljanju okvira za djelovanje Zajednice u području politike morskog okoliša (Okvirna direktiva o morskoj strategiji) (SL L 164, 25.6.2008.) (ODMS)^[41] (Marine Strategy Framework Directive – MSFD, 2008.)

- Direktiva 2014/89/EU Europskog parlamenta i vijeća od 23. srpnja 2014. o uspostavi okvira za prostorno planiranje morskog područja (SL L 257/135, 28.8.2014.) (ODPPM).^[42] (Framework for Maritime Spatial Planning – FMSP, 2014.)

ODPPM

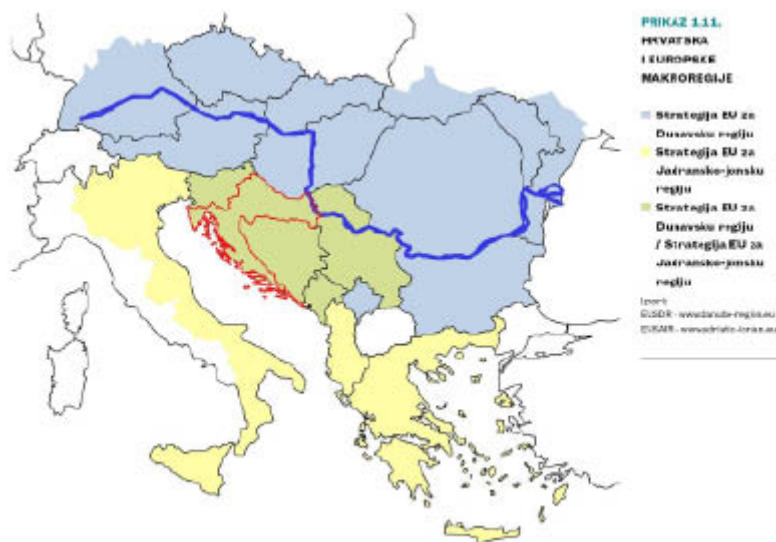
Među najvažnijim općim ciljevima ODPPM-a učinkovitije je upravljanje djelatnostima na moru te učinkovito korištenje morskih resursa u sprezi s integralnim upravljanjem obalnim područjem.

Prostorni obuhvat ove Direktive čini područje *morskih voda* koje su definirane kao: vode, morsko dno i podtlo na morskoj strani od osnovne crte od koje se mjeri širina teritorijalnih voda sve do najdaljeg dosega područja na kojemu obalna država ima ili ostvaruje prava nadležnosti u skladu s Konvencijom UNCLOS-a.^[43] (Konvencija UN-a o pravu mora, 1982.) U vezi s prostornim planiranjem, Direktiva dopušta prilagodbu granica obuhvata u dijelu mora koji je obuhvaćen prostornim planovima.

U sklopu multilateralne suradnje, a u vezi s preuzetim obvezama, za Hrvatsku kao mediteransku državu značajna je **Meditranska strategija održivog razvoja**^[44] (UNEP/MAP-EU, 2005.) – okvirni strateški razvojni dokument za usmjeravanje nacionalnih strategija održivog razvoja. U njemu se isprepliću aktivnosti i politike EU-a i UN-a, a usmjeren je na pokretanje dinamičnog partnerstva između sredozemnih zemalja. Strategija je nastala na zasadama Barcelonske konvencije,^[45] (Konvencija o zaštiti Sredozemnog mora od onečišćenja, Barcelona 1976.; nadopunjena 1995, naziv promijenjen u: Konvencija o zaštitiorskog okoliša i obalnoga područja Sredozemlja (stupila na snagu 2004.)) koju je potpisala 21 sredozemna država, a čija je glavna tema uspostavljanje međunarodnih instrumenata zaštite i očuvanja Sredozemnog mora. Područje zaštite s vremenom je prošireno na obalno područje koje je u interakciji s morem, a donesen je i niz protokola kao pravnih instrumenata Barcelonske konvencije, koje države nakon njihova usvajanja i ratifikacije moraju ugraditi u svoje nacionalne propise.

Jedan od tih protokola jest i Protokol o integriranom upravljanju obalnim područjima Sredozemlja (IUOP),^[46] (Potpisan 2008. u Madridu, ratificiran Zakonom o potvrđivanju IUOP (»Narodne novine« – MU 8/12 i 2/13), na snazi od 28. veljače 2013.) prvi međunarodni pravni dokument kojim se uvodi integralno upravljanje obalnim područjem kao obveza, a koji multidisciplinarno uzima u obzir prostorno planiranje, zaštitu okoliša i prirode, zaštitu kulturne i graditeljske baštine te gospodarske djelatnosti u funkciji održivog razvoja, posebno turizma, poljoprivrede i ribarstva. Teritorijalni je fokus IUOP-a na kopnenom dijelu obalnih jedinica lokalne samouprave i teritorijalnom moru.

U području prostornog planiranja i uređenja u RH niz obveza koje proizlaze iz IUOP-a već je ugrađen u postojeći zakonodavni okvir. Tako je, radi očuvanja identiteta hrvatske obale i stvaranja uvjeta za održivi prostorni razvoj obalnog područja, već 2004. godine donesena Uredba o uređenju i zaštiti zaštićenog obalnog područja mora. Uredbom, a poslije i zakonom, utvrđeno je zaštićeno područje od posebnog interesa za RH u pojasu kopna i otoka u širini od 1000 m od obalne crte i pojasu mora u širini od 300 m od obalne crte (ZOP). U zakonu koji je danas na snazi i kojim se uređuju pitanja prostornog uređenja^[47] (Zakon o prostornom uređenju (»Narodne novine« 153/13)) ZOP je proširen na područje obalnih jedinica lokalne samouprave (JLS) (što se poklapa s kopnenom granicom obalnog područja prema IUOP-u) za koje su određene temeljne planske mjere uređenja i zaštite. U području ZOP-a posebno je određen prostor ograničenja u pojasu kopna i otoka u širini od 1000 m od obalne crte i pojasu mora u širini od 300 m od obalne crte, sa strožim mjerama koje uključuju: ograničenja gospodarskih sadržaja i izgradnje na obali, očuvanje osnovnih prirodnih i kulturnih obilježja krajolika (posebno na neizgrađenim područjima izvan naselja), racionalizaciju građevinskih područja naselja, sprečavanje dužobalnog linijskog spajanja građevinskih područja i strože uvjete gradnje.

Teritorijalna suradnja

Na procese europskog prostornog razvoja u velikoj mjeri utječu razvojne razlike između pojedinih članica koje usporavaju ostvarivanje zajedničkih ciljeva EU-a. Kako bi se smanjile razlike između različitih europskih regija, sredstva europskih strukturnih i investicijskih fondova u Republici Hrvatskoj u financijskom razdoblju 2014. – 2020. (ESI fondovi ili ESIF) koriste se, između ostalog putem provođenja različitih Programa europske teritorijalne suradnje kojima se potiče razmjena iskustava i zajednički projekti lokalne, regionalne i središnje državne razine s partnerima iz susjednih zemalja i ostalih regija EU-a. Zakonom o uspostavi institucionalnog okvira za provedbu europskih strukturnih i investicijskih fondova u RH u razdoblju 2014. – 2020.^[48](»Narodne novine« 92/14) uspostavljen je institucionalni okvir za upravljanje i provedbu ESI fondova.

Makroregionalna suradnja

Ravnopravna makroregionalna suradnja obilježje je europske politike, a svoje uporište nalazi u temeljnim ciljevima EU-a, odnosno gospodarskoj, socijalnoj i teritorijalnoj suradnji. Makroregionalni pristup, temeljen na načelu *odozdo prema gore*, može odgovoriti na zajedničke razvojne izazove s kojima se suočavaju pojedine geografske regije, a usmjeren je na suradnju zemalja članica EU-a i trećih zemalja. Inicijative i institucije^[49](Proces suradnje u jugoistočnoj Europi (SEECIP), Vijeće za regionalnu suradnju (RCC), Srednjoeuropska inicijativa (CEI), Jadransko-jonska inicijativa (AII), Radna zajednica Alpe – Jadran, Inicijativa za prevenciju i pripremljenost od katastrofa u jugoistočnoj Europi, Dunavska komisija, Savska komisija) vezane uz regionalni razvoj prati izrada strateških dokumenata koji određuju područja suradnje i prioritete, a mogu ih podržavati europski strukturni i investicijski fondovi. Provedba makroregionalnih strategija treba se odvijati prema osnovnom načelu *3NE*,^[50](*NE novim institucijama, NE novim izvorima financiranja, NE novom zakonodavstvu*) odnosno putem postojećih struktura i institucija te bez usvajanja novih pravnih okvira i instrumenata.

RH uključena je u razvoj Strategije za područje Podunavlja,^[51](Dunavska strategija (EUSDR), Europsko vijeće, 2011.) i Strategije za jadransko-jonsku regiju.^[52](Jadransko-jonska strategija (EUSAIR), Komunikacija Europske komisije, 2014.)

Ove se strategije u mnogim segmentima isprepliću s prepoznatim hrvatskim prioritetima djelovanja unutar institucija EU-a kao što su: gospodarski rast, zapošljavanje i investicije, energetika, digitalna unija, jačanje institucionalnog okruženja, prometno integriranje i intermodalno povezivanje te očuvanje bioraznolikosti, krajobraza i kvalitete vode, zraka i tla.

Dunavska strategija

Dunavskom strategijom obuhvaćene su države dunavskog riječnog slijeva s ukupnom populacijom više od 110 milijuna stanovnika. Osnovni regionalni ciljevi, odnosno težište suradnje, usmjereni su na međusobno povezivanje, očuvanje okoliša te jačanje prosperiteta, institucionalnih kapaciteta i sigurnosti. U sklopu ovih ciljeva prepoznati su prioriteti: jačanje mobilnosti i intermodalnosti prometa; poticanje razvoja održivih izvora energije; jačanje kulturne suradnje, turizma i kontakata među ljudima; očuvanje kvalitete voda; upravljanje rizicima; očuvanje bioraznolikosti, krajobraza i kvalitete zraka i tla; podizanje razine znanja uz pomoć istraživačkih djelatnosti, obrazovanja i informacijskih tehnologija (IT tehnologije); jačanje konkurentnosti poduzetništva i razvoj gospodarskih klastera; osposobljavanje ljudi; jačanje institucionalnih kapaciteta i suradnje te suradnja u vezi sa sigurnosnim pitanjima i suzbijanjem organiziranog kriminala.

RH je kao glavne razvojne prioritete hrvatske dunavske regije u sklopu Dunavske strategije prepoznala:

- povezivanje dunavske regije s jadranskom obalom jačanjem intermodalnog prometa
- jačanje gospodarske konkurentnosti regije na osnovi prirodnih potencijala (modernizacija poljoprivrede, diversificirani oblici turizma) te razvoja poduzetništva
- zaštitu okoliša, ponajprije prevencijom rizika i povećanjem udjela obnovljivih izvora energije
- jačanje ljudskih potencijala.

Međunarodna komisija za zaštitu rijeke Dunav (ICPDR)

ICDPR okuplja 14 država i Europsku komisiju u cilju zaštite i očuvanja rijeke Dunav. Misija ICPDR-a je promicanje i koordiniranje održivog i pravednog upravljanja vodama, što uključuje očuvanje, poboljšanje i racionalnu uporabu voda na dobrobit svih država slijeva rijeke Dunav.

Okvirni sporazum o slivu rijeke Save

Savska komisija zajedničko je tijelo RH, Republike Slovenije, Bosne i Hercegovine i Republike Srbije, sa sjedištem u Zagrebu i međunarodnom pravnom sposobnošću potrebnom za implementaciju Okvirnog sporazuma o slivu rijeke Save i realizaciji međusobno dogovorenih ciljeva:

- uspostava međunarodnog režima plovidbe na rijeci Savi i njenim pritocima
- uspostava održivog upravljanja vodama
- poduzimanje mjera za sprječavanje ili ograničavanje opasnosti, kao što su poplave, opasnosti od leda, suše i incidenata koji obuhvaćaju supstance štetne za vodu, kao i reduciranje ili eliminiranje njihovih nepovoljnih posljedica.

Jadransko-jonska strategija

Jadransko-jonska strategija nadgradnja je Jadransko-jonske inicijative koja datira iz 2000. godine, a u skladu s Barcelonskom konvencijom, koja uređuje široku multilateralnu suradnju u upravljanju priobalnim područjem u Sredozemlju, potiče regionalnu suradnju u zaštiti jadranskog područja. To je prva makroregionalna strategija s velikim udjelom država izvan EU-a (Albanija, Bosna i Hercegovina, Crna Gora i Srbija) koje surađuju s državama članicama (Hrvatska, Grčka, Italija i Slovenija), a obuhvaća geografsko područje u okružju Jadranskog i Jonskog mora s više od 70 milijuna stanovnika. Makroregionalna suradnja otvara mogućnost realizacije razvojnih potencijala ovog područja, koje danas pokazuje znatne nejednakosti u razvoju – od zaposlenosti, BDP-a i infrastrukture do stupnja očuvanosti okoliša, uz naglašenu ranjivost prostora na potrebe i klimatske promjene (suše, poplave, erozije i šumski požari). Strategijom se promiče gospodarski rast i razvoj regije povećanjem njezine atraktivnosti, kompetitivnosti i povezanosti štiteći pritom morski i kopneni (obalni i zaobalni) okoliš i ekosustav.

Osnovne teme Jadransko-jonske strategije:

- plavi rast
- povezivanje regije
- kvaliteta okoliša
- održivi turizam

rezultat su prepoznavanja glavnih zajedničkih problema država jadranske i jonske regije: pretjerani izlov ribe, prometna preopterećenost, nedostatak prometnih veza i sezonalnost turizma. U Jadransko-jonsku strategiju je integrirana Pomorska strategija za Jadransko i Jonsko more,^[53] (Europska komisija, 2012.) u čijem su fokusu plavo gospodarstvo, zdraviji morski okoliš, sigurniji pomorski prostor i odgovorne ribolovne aktivnosti.

Transnacionalna inicijativa Baltik – Jadran – Crno more

Cilj inicijative, kao novog načina suradnje europskih zemalja na osi sjever-jug Europe, jest identificirati i potaknuti suradnju kako na političkoj razini tako i u cijelom nizu sektora poput gospodarstva, energetike, prometa, zaštite okoliša, sigurnosti, kulturno-identitetskih i drugih zajedničkih tema. U kontekstu prostornog razvoja, posebno su značajni prometni i energetske aspekti inicijative, pogotovo u kontekstu jačanja strateške pozicije hrvatskih luka. Zbog sličnosti povijesno-gospodarskih okolnosti buduću suradnju bi trebalo usmjeravati prema drugim zajedničkim temama: razvoju malih i srednjih gradova, opstanku ruralnog prostora, ublažavanju procesa depopulacije.

MULTILATERALNI ODNOSI

Organizacija Ujedinjenih naroda (OUN)

Na Konferenciji UN-a o održivom razvoju, koja je održana 2012. godine u Rio de Janeiru, revidiran je i proširen okvir za iskorjenjivanje siromaštva i poticanje održivog razvoja iz 2000. godine^[54] (Milenijski ciljevi razvoja (MDG) do 2015., Milenijska deklaracija, politički dokument UN-a za 21. stoljeće, rujna 2000.) kroz ravnotežu gospodarske, socijalne i okolišne komponente. Definirani su buduću Ciljevi održivog razvoja za razdoblje nakon 2015. godine, čija se prioriteta područja odnose na rješavanje globalnih pitanja kao što su: siromaštvo, nejednakost, zdravlje, sigurnost hrane, obrazovanje, ravnopravnost spolova, voda, održiva energija, dostojan rad, uključiv i održiv rast, održiva potrošnja i proizvodnja, biološka raznolikost, degradacija zemljišta, mora i oceana te pitanje prava i izgradnje mirnih društava.

Među programima i uredima UN-a u RH koji su usko vezani uz prostorni razvoj i prostorno planiranje jesu: Program UN-a za razvoj (UNDP) i Program Ujedinjenih naroda za okoliš (UNEP), odnosno Mediteranski akcijski plan (MAP) osnovan 1975. godine u sklopu UNEP-a, UNISDR-a (Ured UN-a za smanjenje rizika od katastrofa).

Organizacija Sjevernoatlantskog ugovora (NATO)

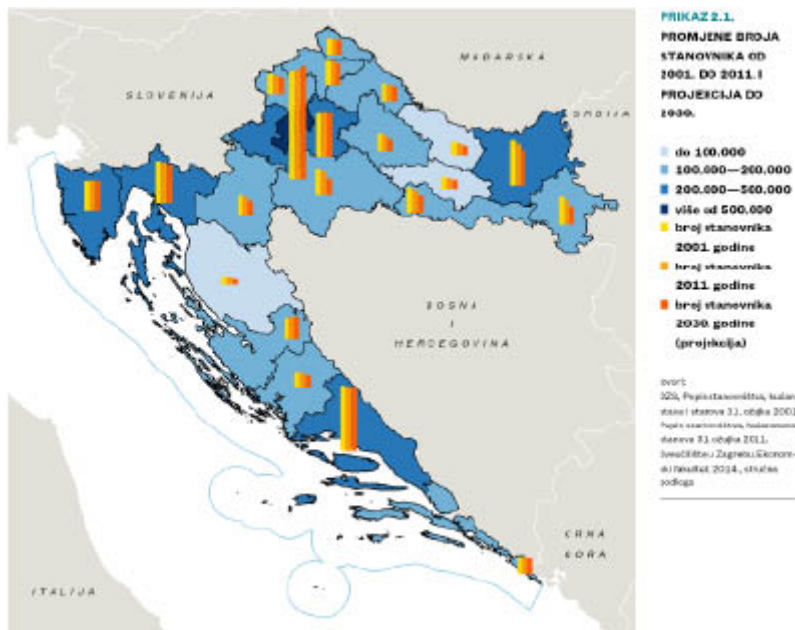
RH je postala članica NATO-a 1. travnja 2009. godine, čime je preuzela određene međunarodne odgovornosti i obveze koje imaju utjecaj na planiranje posebnih namjena.

2. STANJE I PROCESI U PROSTORU

Analiza stanja i procesa u prostoru kao polazište za utvrđivanje koncepcije, prioriteta i strateških usmjerenja prostornog razvoja temeljena je na Izvješću o stanju u prostoru RH 2008. – 2012., tematskim stručnim podlogama, resornim strateškim dokumentima novijeg datuma, dostavljenim podacima javnopravnih tijela te primjedbama i prijedlozima iz provedenog javnog savjetovanja.

2.1. POPULACIJSKA OSNOVA

Demografsku sliku Hrvatske u posljednjih 15 godina, nastavljajući se na ranije trendove, karakteriziraju^[55] (Sveučilište u Zagrebu, Ekonomski fakultet, 2014.): pad ukupnog broja stanovnika, neprekidna prirodna depopulacija, odnosno veći broj umrlih u odnosu na živorođene, pojačano starenje stanovništva te neravnoteža u dobnoj strukturi stanovništva, kontinuirano povećanje očekivanog trajanja života pri rođenju. U tom razdoblju jedino je saldo netomigracija s inozemstvom bio pozitivan, ali je i on 2009. godine poprimio negativan predznak.

Uspoređujući osnovne demografske pokazatelje s ostalim državama EU-a, Hrvatska je u razdoblju 2008. – 2012. imala negativan prirodni prirast, negativan saldo netomigracija i pad ukupnog broja stanovnika te se ubraja u skupinu od samo pet država u EU-u koje su u tom razdoblju zabilježile istodoban prirodni pad i negativan saldo migracija. Iz navedenog proizlazi da ni umjerenim porastom fertiliteta nije moguće zaustaviti daljnje smanjenje broja stanovnika u Hrvatskoj u sljedećih nekoliko desetljeća.

Prema posljednjem Popisu stanovništva, kućanstava i stanova iz 2011. godine, na teritoriju RH živjelo je 4,284.889 osoba. Broj se stanovnika u odnosu na prethodni popis iz 2001. godine smanjio za 152.571 osobu, odnosno indeks od 96,56.

Analiza po županijama pokazuje da samo četiri od ukupno dvadeset jedne županije imaju porast broja stanovnika: Zadarska (indeks 104,92), Zagrebačka (indeks 102,55), Grad Zagreb (indeks 101,40) i Istarska županija (indeks 100,83). Najveći pad broja stanovnika zabilježen je u Vukovarsko-srijemskoj županiji (indeks 87,67).

Broj stanovnika smanjio se u većini županija u odnosu na podatke iz 1998. godine, uz naglašeno negativan prirodni prirast. Od 1998. do kraja 2013. godine samo je sedam županija zabilježilo pozitivan zbroj salda prirodnog prirasta i netomigracija: sve županije uz jadransku obalu, osim Primorsko-goranske županije, te Grad Zagreb i Zagrebačka županija. U relativnom smislu, najveći porast broja stanovnika, više od 10% ukupne populacije, imale su Zagrebačka i Zadarska županija. Ukupnom depopulacijom, s gubitkom više od 10% populacije, najviše su pogođene Ličko-senjska, Sisačko-moslavačka, Karlovačka, Bjelovarsko-bilogorska i Virovitičko-podravska županija. To su ujedno ekonomski najnerazvijenije županije u kojima je prirodni prirast negativan već dulji niz godina.

Osnovnu odrednicu populacijske dinamike čine: prirast, prirodno kretanje i migracije, prostorna pokretljivost stanovništva, a posljedica su prirodnih i društvenih čimbenika prostora.

Analiza prirodnog kretanja stanovništva na području Hrvatske 2015. godine^[56] (DZS, Prirodno kretanje stanovništva Republike Hrvatske u 2015.) pokazuje da je prirodni prirast iznosio -16.702 osoba, pri čemu je živorođenih bilo 37.503, a umrlih 54.205. Te godine nijedna županija na teritoriju Hrvatske nije imala pozitivan prirodni prirast. Najveći negativan prirodni prirast imala je Osječko-baranjska (-1.557), a slijede je Primorsko-goranska (-1.440) i Sisačko-moslavačka županija (-1.348). Najmanji negativan prirodni prirast imale su Međimurska (-26) i Dubrovačko-neretvanska županija (-62).

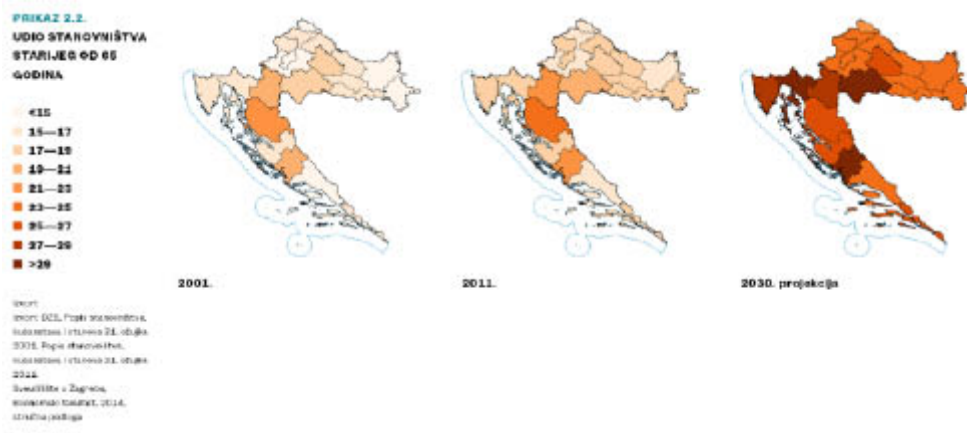
Natalitet je u Hrvatskoj danas, kao i u posljednjih nekoliko desetljeća, toliko nizak da je bez imigracije smanjenje broja stanovnika neizbježno.

U većem broju županija migracije imaju veći učinak na broj i strukturu stanovništva nego razlika između broja živorođenih i umrlih. Tako je u Hrvatskoj od 1998. do 2013. negativan prirodni prirast gotovo nadoknađen pozitivnim netomigracijama. Deset županija i Grad Zagreb imali su u promatranom razdoblju pozitivni saldo ukupnih migracija. U tome su prednjačile Zagrebačka i Zadarska županija, u kojima su pozitivne netomigracije činile gotovo 15% ukupne populacije iz 1998. godine. Istodobno, negativnim saldonom ukupnih migracija, Vukovarsko-srijemska i Požeško-slavonska županija izgubile su oko 5% svojega stanovništva iz početnog razdoblja. Zagrebačka, Istarska i Šibensko-kninska županija, unatoč prirodnom padu, nisu doživjele ukupni pad populacije upravo zahvaljujući migraciji.

Zone rasta populacije u nekim županijama RH uglavnom su potaknute migracijama, što će u budućnosti još više doći do izražaja, posebno ako u njima bude ostvaren porast broja stanovnika.

Migracijske su zalihe u Hrvatskoj gledane kao udio doseljenog stanovništva u županiju (iz neke druge županije ili inozemstva) umjerene i iznose 30,5%. Natprosječan udio doseljenih bilježi se u Gradu Zagrebu (46,7%) i Zagrebačkoj županiji (40,8%), a najniži udio doseljenih u svojoj populaciji imaju Međimurska (12,9%), Krapinsko-zagorska (13,7%) i Varaždinska (14,8%) županija.

2.1.2. Demografske strukture

Starenje stanovništva

Demografsko starenje stanovništva prisutno je već dulje vrijeme, a ima tendenciju povećanja. Mladih je sve manje, a broj starijih sve je veći i bit će još veći u budućim razdobljima.

Brzinu i tempo starenja kao i produljenje životnog vijeka u Hrvatskoj oslikava i podatak da se od 2001. do 2014. gotovo udvostručio broj najstarijih starih (80 i više godina), i to s 98.802 na 189.923 stanovnika.

Prema većini demografskih pokazatelja starenja stanovništvo Hrvatske ubraja se među 10 do 15 demografski najstarijih na svijetu. Prema posljednjem popisu stanovništva iz 2011. godine na području RH živi staro stanovništvo, odnosno stanovništvo duboke starosti s indeksom starenja od 115,0%.

Na regionalnoj razini, u tri hrvatske županije već je sada udio starijih (65+) prešao brojku od 20%: Ličko-senjskoj, Karlovačkoj i Šibensko-kninskoj. Najmanji udio starije populacije u ukupnoj imaju Međimurska, Zagrebačka i Splitsko-dalmatinska županija.

Najmanji udio djece mlađe od 15 godina u ukupnom stanovništvu imaju Primorsko-goranska, Istarska i Karlovačka županija. Razlog je niža stopa fertiliteta, ali i natprosječno visoko trajanje života u tim županijama. Najveći udio djece u ukupnoj populaciji imaju Brodsko-posavska i Vukovarsko-srijemska županija, što je posljedica viših stopa fertiliteta i nižeg

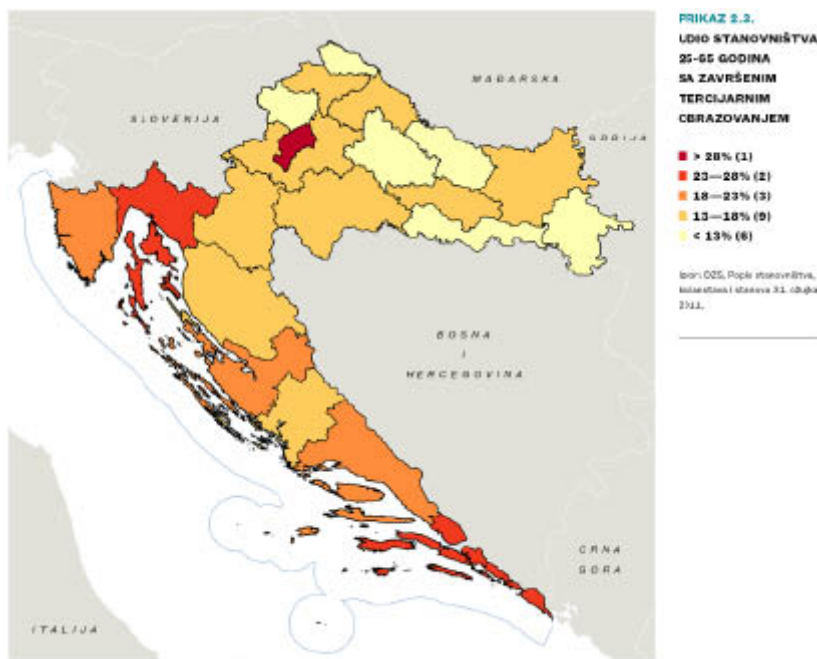
očekivanog trajanja života u njima.

Indeks starenja, omjer starijih (65+) i mladih (0 – 14), jedan je od najboljih pokazatelja starenja jer je najosjetljiviji na razlike ili promjene u dobnoj strukturi neke populacije. Kolika je brzina starenja u Hrvatskoj, pokazuje i podatak da je u pretposljednem popisu stanovništva 2001. godine većina županija, njih 14, imalo više mladih nego starijih u ukupnoj populaciji. Samo desetljeće poslije, 2011. godine, jedino su Zagrebačka i Međimurska županija imale manje starijih od mladih u populaciji. S druge strane, 50 i više posto starijih nego mladih u svojoj populaciji imaju Primorsko-goranska, Šibensko-kninska, Karlovačka te posebno Ličko-senjska županija u kojoj ta razlika iznosi više od 80%.

Ljudski potencijali

S oko 20% visokoobrazovane populacije u dobi od 25 do 64 godine prema Popisu iz 2011. godine (Popis 2011.), Hrvatska, zaostaje za ekvivalentnim prosjekom EU-a koji iznosi oko 27%. Više od polovice hrvatskih županija ima manje od 15% populacije u toj dobi s terciarnim stupnjem obrazovanja, a najniži udio ima Virovitičko-podravska županija (10,4%). Istodobno, samo četiri županije imaju udio visokoobrazovanih iznad nacionalnog prosjeka, gdje uz Primorsko-goransku (24,2%), Dubrovačko-neretvansku (23,8%) i Splitsko-dalmatinsku (22,5%) županiju, jedino Grad Zagreb znatnije odskoče te s 35% populacije prelazi prosjek EU-a.

Kad je riječ o udjelu zaposlenih u ukupnoj populaciji prema Popisu 2011, županije na sjeverozapadu i zapadu Hrvatske bilježe veći udio posebno Grad Zagreb (47,8%), Istarska (46%) i Zagrebačka (45,8%) županija. S druge strane, u Brodsko-posavskoj i Vukovarsko-srijemskoj županiji zaposleno je manje od trećine ukupnog stanovništva.

2.1.3. Demografska prognoza

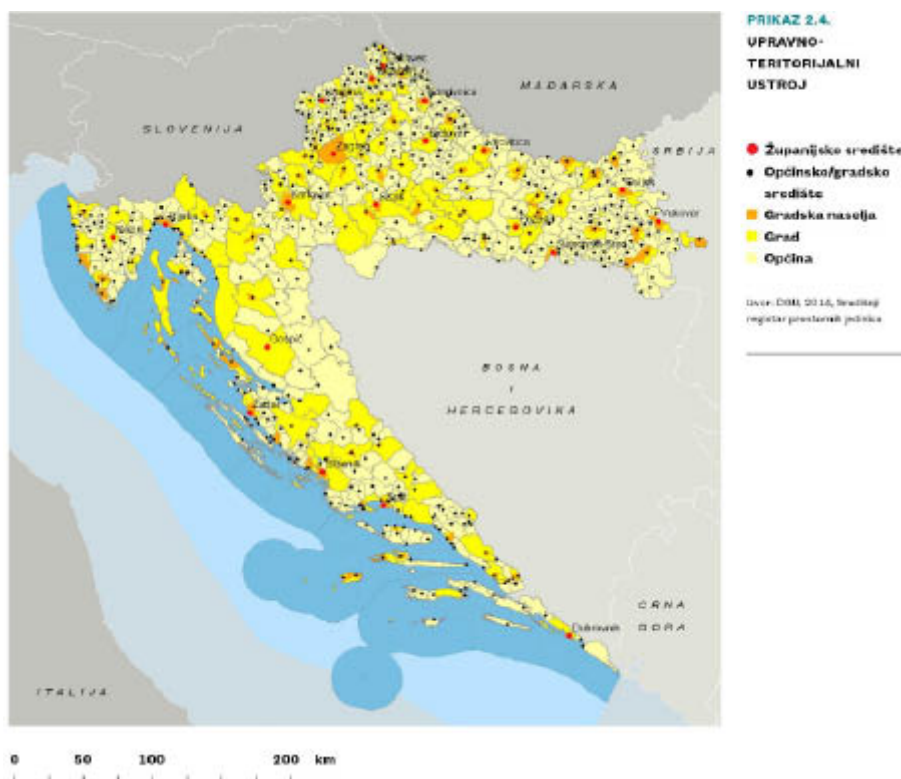
Vrlo je izgledno smanjenje broja stanovnika na manje od 4,000.000 do 2030. godine. Vjerojatnost ostvarenja projekcije vrlo je velika, a u optimističnoj varijanti moguć je ostanak na broju stanovnika kao 2013. godine. To bi bilo ostvarivo jedino u slučaju znatnije imigracije – više od 350.000 doseljenih nego iseljenih u tom razdoblju ili manje pozitivne netomigracije uz znatno povećanje fertiliteta. Obje su varijante malo vjerojatne, a najizglednije je smanjenje broja stanovnika.

Neće sve velike dobne skupine doživjeti pad do 2030. godine – rast za više od 200.000 stanovnika očekuje se kod starijeg dijela populacije (65+). Pri tome će sve starije dobne skupine rasti brojem, a neke znatno, posebice najstariji stari (80+). Dječji kontingent (0 – 14) i radno sposobni dio populacije (15 – 64) smanjit će se za oko 125.000, odnosno 425.000 stanovnika. Najveći pad do 2030. godine doživjet će mlade dobne skupine u sklopu radnog kontingenta – u dvadesetima i ranim tridesetima. Najveći apsolutni pad doživjet će dobne skupine 25 – 29, za više od 75.000 stanovnika. Kod dobne skupine 30 – 34 moguć je i veći pad ako se nastave nepovoljni gospodarski trendovi i mlada populacija u većem broju emigrira u inozemstvo; porast stanovništva u tim dobnim skupinama malo je vjerojatan. Pad ukupnog broja stanovnika vrlo je izgledan za sve županije osim Grada Zagreba, koji će doživjeti blagi porast populacije, a stagnacija broja stanovnika ili blagi pad očekuje se u Zadarskoj, Splitsko-dalmatinskoj, Istarskoj i Zagrebačkoj županiji.

Najveći pad ukupnog broja stanovnika, više od 30%, mogla bi zabilježiti Sisačko-moslavačka, te Vukovarsko-srijemska i Karlovačka županija, više od 20%. Dvostruko više starijih (65+) od djece (0 – 14) bit će u Primorsko-goranskoj (indeks starenja 269,8), Sisačko-moslavačkoj (261,8), Karlovačkoj (250,2), Istarskoj (243,9) i Šibensko-kninskoj (232,7) te Ličko-senjskoj (205,4).

2.2. PROSTORNA ORGANIZACIJA

2.2.1. Upravno-teritorijalni ustroj

Županije su jedinice područne (regionalne) samouprave, a jedinice lokalne samouprave jesu općine i gradovi.^[57] (Zakon o područjima županija, gradova i općina u RH («Narodne novine» 86/06, 125/06, 16/07, 95/08, 46/10, 145/10, 37/13, 44/13, 45/13 i 110/15)) Grad Zagreb, kao glavni grad, posebna je jedinstvena, teritorijalna i upravna jedinica.^[58] (Zakon o Gradu Zagrebu («Narodne novine» 62/01, 125/08, 36/09 i 119/14))

Grad je definiran kao jedinica lokalne samouprave u kojoj je sjedište tijela županije, odnosno kao mjesto koje ima više od 10.000 stanovnika, a predstavlja urbanu, povijesnu, prirodnu, gospodarsku i društvenu cjelinu. U sastav grada, osim gradskog naselja, mogu biti uključena i prigradska naselja, koja s njime čine prirodnu, gospodarsku i društvenu cjelinu povezanu dnevnim migracijskim kretanjima i svakodnevnim potrebama stanovnika lokalnog značenja. Također, neovisno o ovim uvjetima, gradom se može proglasiti i drugo mjesto ako postoje posebni povijesni, gospodarski i geoprometni razlozi.^[59] (Zakon o lokalnoj i područnoj (regionalnoj) samoupravi (»Narodne novine« 33/01, 60/01, 129/05, 109/07, 125/08, 36/09, 36/09, 150/11, 144/12, 19/13 i 137/15))

Općina je jedinica lokalne samouprave koja se osniva, u pravilu, za područje više naseljenih mjesta koja predstavljaju prirodnu, gospodarsku i društvenu cjelinu, te koja su povezana zajedničkim interesima stanovništva. Moguće je formiranje novih jedinica lokalne samouprave dobrovoljnim spajanjem više jedinica lokalne samouprave.^[60] (Zakon o područjima županija, gradova i općina u RH (»Narodne novine« 86/06, 125/06, 16/07, 95/08, 46/10, 145/10, 37/13, 44/13, 45/13 i 110/15))

Teritorij Hrvatske na područnoj (regionalnoj) razini upravno je podijeljen na 20 županija i Grad Zagreb koji ima status županije, a lokalnu razinu čine Grad Zagreb, 127 gradova i 428 općina.^[61] (Središnji registar prostornih jedinica, studeni 2014.)

U Gradu Zagrebu, 20 gradova koji su sjedišta županija te ostalih 107 gradova živi 2,232.934 ili 52,11% stanovnika. Od ukupno 6.756 naselja, 2.670 (39,52%) gradska su i prigradska naselja. Najveću površinu teritorija grada (JLS) od 967,02 km² ima Gospić, a najmanju Kastav, 11,44 km². Površina svih gradova (JLS) iznosila je 38,39% državnog kopnenog teritorija Hrvatske, dok je površina gradskih naselja-sjedišta gradova u statističkim granicama iznosila tek 5,43% kopnenog teritorija RH. Površine svih gradskih naselja manje su od 100 km², osim površine Zagreba, koja iznosi 305,94 km².^[62] (DSZ, Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine, ISP i Središnji registar prostornih jedinica, studeni 2014.)

U sustavu prostornog planiranja, teritorijalni ustroj gradova i općina u odnosu na veličinu statističkih površina nije optimalan. S obzirom na broj JLS-a u RH te ukupni broj prostornih planova, razvidan je problem ispunjavanja propisanih zahtjeva u organizacijskom, kadrovskom i financijskom smislu.

2.2.2. Društvena infrastruktura

Društvena infrastruktura pripada skupini središnjih funkcija nekog naselja i čini njegovu okosnicu. Razvoj društvene infrastrukture, odnosno njezina struktura, razmještaj i dimenzioniranje moraju slijediti razvoj i razmještaj stanovništva, a ujedno podizati i poboljšavati standard i kvalitetu života. Središnje funkcije moraju slijediti i planirani društveno-gospodarski razvoj, ali su prije svega preduvjet uravnoteženog prostornog razvoja.

S obzirom na to da se većina institucija društvenih djelatnosti razvija u sklopu naselja, njihova sistematizacija, razvoj i hijerarhijsko ustrojstvo u uskoj su vezi s razinom razmatranja razvoja sustava središnjih naselja.

Društvene djelatnosti, kao sadržaji od javnog interesa, svrstavaju se u više temeljnih skupina središnjih funkcija prema njihovim glavnim svojstvima: uprava, pravosuđe, sustavi predškolskog, osnovnoškolskog i srednjoškolskog odgoja i obrazovanja, visokog obrazovanja, znanosti i tehnologije te kultura, zdravstvo, socijalna skrb, sport, udruge građana, političke stranke, vjerske zajednice i druge organizacije.

O sustavu središnjih naselja, odnosno njihovoj mreži društvene infrastrukture, ovisi dostupnost opskrbe stanovništva koja neposredno utječe na stabilnost naseljenosti i homogeniziranosti prostora te čini preduvjet gospodarskog i prostornog razvoja nekog područja.

Nužne funkcije za naselja najnižeg stupnja centraliteta su mjesni ured, osnovna škola, ambulanta, poštanski ured i trgovina.^[63] (M. Vresk: *Osnove urbane geografije, Zagreb, 1990.*)

Sustavni odgoj i obrazovanje djece i mladih provodi se u RH od predškolske dobi do završetka srednjoškolskog obrazovanja. Program predškole obavezan je za svu djecu u godini dana prije polaska u osnovnu školu.

Plan mreže dječjih vrtića, u kojima se obavlja djelatnost predškolskog odgoja, donose za svoje područje predstavnička tijela jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave koje su dužne osigurati i provođenje programa predškole za djecu koja ne pohađaju dječji vrtić. Mreža dječjih vrtića mora udovoljavati zahtjevima dostupnosti i racionalnog ustroja dječjih vrtića i programa za djecu predškolske dobi u skladu s njihovim potrebama i sposobnostima.

Mreža školskih ustanova, u sklopu koje su sve ustanove koje obavljaju djelatnost odgoja i obrazovanja, ustrojava se na način da: zadovoljava iskazane potrebe tržišta rada utvrđene sustavnim praćenjem i predviđanjem demografskih, gospodarskih i urbanističkih kretanja na području za koje se utvrđuje, udovoljava zahtjevima dostupnosti i racionalnog ustroja upisnih područja, odnosno školskih ustanova i programa odgoja i obrazovanja te ispunjava uvjete i mjerila propisane državnim pedagoškim standardima. Dostupnost podrazumijeva mogućnost redovitog odgoja i obrazovanja svakom osnovnoškolskom obvezniku u osnovnoj školi, drugoj ovlaštenoj ustanovi ili školskom objektu, uz primjerenu udaljenost od mjesta stanovanja i prometnu povezanost koja ne ugrožava sigurnost učenika te mogućnost srednjeg odgoja i obrazovanja učeniku korištenjem svakodnevnog prijevoza ili smještajem u učeničkom domu. Kod uspostave mreže ustanova za strukovno obrazovanje, posebno se uzima u obzir: ekonomska održivost i opravdanost, postojeći gospodarski kapaciteti i planovi gospodarskog razvoja pojedinog područja, osiguravanje zaštite nacionalnih i lokalnih interesa te projekcija demografskih kretanja na pojedinim područjima.^[64](Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi («Narodne novine» 87/08, 86/09, 92/10, 105/10, 90/11, 5/12, 16/12, 86/12, 126/12, 94/13 i 152/14 i 7/17), Zakon o strukovnom obrazovanju («Narodne novine» 30/09, 24/10 i 22/13))

U pedagoškoj godini 2014./2015. programima predškolskog odgoja i naobrazbe bilo je obuhvaćeno ukupno 133.764 djece u 1.590 jedinica (1.413 dječjih vrtića i 177 drugih pravnih osoba, kao što su osnovne škole, igraonice ili druge ustanove ili udruge). U odnosu na pedagošku godinu 2007./2008., kada je 113.615 djece pohađalo programe predškolskog odgoja i naobrazbe u 1.288 jedinica (1.168 dječjih vrtića i 120 drugih pravnih osoba), došlo je do značajnog porasta broja predškolskih ustanova i djece.^[65](Statističko priopćenje ISSN 1330-0350, Državni zavod za statistiku, Zagreb, 2015.) uključene u programe predškole.

Obvezni osnovnoškolski odgoj i obrazovanje provodi se u školskoj godini 2014./2015. u 2.130 osnovnih škola: 890 matičnih i 1.240 područnih škola ili odjela koje je pohađalo 323.195 učenika, što je povećanje broja škola, ali smanjenje broja učenika u odnosu na školsku godinu 2006./2007. kada je djelovalo 2.086 osnovnih škola s 380.295 učenika.

U RH u školskoj godini 2014./2015. bilo je 456 srednjih škola s upisanih 178.679 učenika te 58 učeničkih domova s ukupno 6.758 korisnika.^[66](Statističko priopćenje ISSN 1330-0350, Državni zavod za statistiku, Zagreb, 2015.)

Mreža visokih učilišta sastoji se od: 8 javnih sveučilišta, 2 privatna sveučilišta, 11 javnih veleučilišta, 4 privatna veleučilišta, 3 javne visoke škole i 22 privatne visoke škole. Mreža visokih učilišta rasprostranjena je na području svih županija, većinom u njegovim županijskim središtima. Osnivanjem većeg broja javnih veleučilišta policentrični razvoj visokog obrazovanja dobio je svoju matricu.^[67](Mreža visokih učilišta i studijskih programa u RH, strateški dokument koji je Sabor prihvatio 28. listopada 2011.)

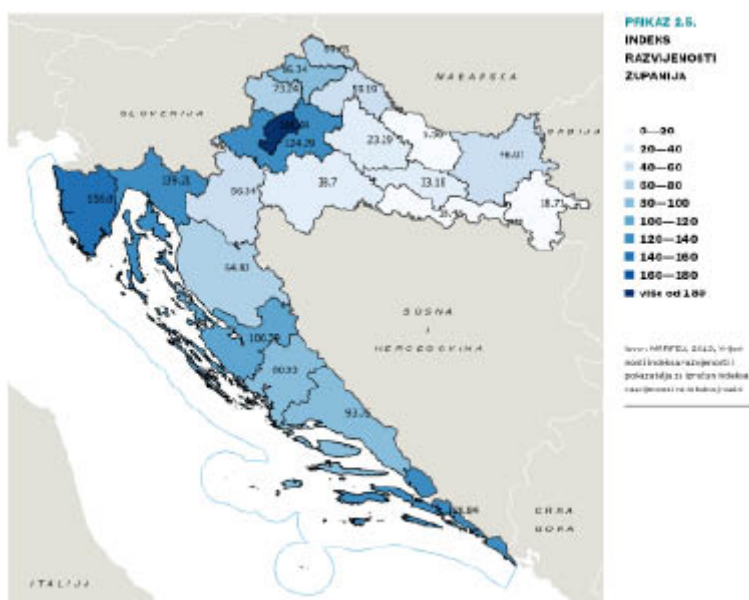
Mreža ustanova za kulturu, informiranje i sport sadržava knjižnice, kazališta, kinematografe, muzeje, glazbene ustanove, pučka učilišta, arhive, televizijske i radiopostaje, umjetničke organizacije, udruge tehničke kulture, mrežu sportskih objekata i drugo.

	Matične osnovne škole	Područne osnovne škole	Osnovne škole ukupno	Politenzijski urod	Likovna	Zdravstvena ambulanta	Stomatološka ambulanta	Poliklinika bolni
Broj ustanova	430 (80%)	1.110 (214%)	1.658 (213%)	607	344	555	338	147
Udio osoba prema broju ustanova (%)	6,7	89,7	96,4	12,4	5,9	30,1	6,8	2,9

Mreža zdravstvenih ustanova dijeli se na primarnu, sekundarnu i tercijarnu zdravstvenu zaštitu. Primarna zdravstvena zaštita organizirana je u 49 domova zdravlja koji se nalaze u gotovo svim županijama, 156 ustanova za zdravstvenu njegu u svim županijama, 13 ustanova za zdravstvenu skrb u 6 županija, 1 ustanovu za palijativnu skrb i 7 ustanova za medicinu rada u 5 županija.^[68] (Podaci od 31. prosinca 2011.) Sekundarna zdravstvena zaštita organizirana je u 20 općih bolnica koje se nalaze u većini županija, 24 specijalne bolnice, 3 lječilišta i 362 poliklinike. Pet kliničkih bolničkih centara, 3 kliničke bolnice i 5 klinika čine tercijarnu zdravstvenu zaštitu^[69] (MZ, prosinac 2016.).

U RH je kao posljedica depopulacije prisutan trend prestanka s radom područnih osnovnih škola ili odjela, zatvaranje ambulanata i poštanskih ureda. U RH još nešto manje od 20% naselja ima barem jednu od ovih funkcija: zdravstvenu ambulantu, školu ili poštu. Preostalih 70,9% naselja nema ni jednu od spomenutih funkcija.^[70] (Institut za turizam, 2014., stručna podloga)

2.2.3. Regionalne razlike

Nejednolik regionalni razvoj posljedica je međudjelovanja uvjeta prirodno-geografske osnove i uvjeta povijesnog razvoja, a u novije vrijeme i nepovoljnih demografskih kretanja.

Na prostoru RH postoje velike regionalne razlike u strukturi naseljenosti, funkcionalnoj razvijenosti i stupnju regionalnog razvoja prema indeksu razvijenosti, indeksu konkurentnosti, BDP-u itd.

RH je regionalno nejednako urbanizirana. Natprosječno su urbanizirane primorske makroregije RH, posebno splitska i riječka. Posljedica je to ponajprije preseljavanja iz zaleđa te s otoka u gradove, kao i visokog prirodnog prirasta u prvoj i djelomice drugoj generaciji doseljenika. Preseljenja su potaknuta, s jedne strane, relativno nepovoljnom prirodnom osnovom (nedostatak poljoprivrednog zemljišta i ostalih resursa), a s druge strane, agrarnom prenaseljenošću ruralnih prostora u zaleđu i na otocima, ali i privlačnom snagom obale s gradovima koja se litoralizira.

Drukčija obilježja imaju makroregije u kontinentalnom dijelu RH, koje su ujedno i slabije urbanizirane. Velike poljoprivredne površine u okolici grada (gradova) i mogućnosti iskorištavanja utjecale su na dulje i jače zadržavanje poljoprivrednih obilježja. Zagrebačka makroregija najveća je u RH. Široka ekonomska baza (razvijene proizvodne i uslužne djelatnosti) potaknula je iseljavanje iz ruralnih područja i socijalno prestrukturiranje poljoprivrednog stanovništva, što je pospješilo razvoj Zagreba i ostalih gradova u kontinentalnom dijelu, kao što su Varaždin, Sisak, Karlovac. Osječka je makroregija tradicionalno poljoprivredni prostor.^[71] (Institut za turizam, 2014., stručna podloga)

Jedan od pokazatelja stanja regionalnog razvoja jest indeks razvijenosti,^[72] (Indeks razvijenosti izračunava se na temelju sljedećih pokazatelja: (1) stope nezaposlenosti, (2) dohotka po stanovniku, (3) proračunskih prihoda jedinica lokalne, odnosno područne (regionalne) samouprave po stanovniku, (4) općega kretanja stanovništva i (5)

stope obrazovanja. <http://www.mrrfeu.hr/default.aspx?id=405>), Zakon o regionalnom razvoju Republike Hrvatske («Narodne novine» 147/14)) prema kojemu su županije svrstane u četiri skupine. Najveći broj županija nalazi se u I. skupini s najslabijim indeksom razvijenosti: Virovitičko-podravska, Brodsko-posavska, Vukovarsko-srijemska, Bjelovarsko-bilogorska, Požeško-slavonska, Osječko-baranjska, Karlovačka, Koprivničko-križevačka, Ličko-senjska, Međimurska i Krapinsko-zagorska županija.^[73] (MRRFEU, 27. prosinca 2013.) U II. skupini razvijenosti nalaze se: Šibensko-kninska, Varaždinska i Splitsko-dalmatinska županija. U III. su skupini: Zadarska, Dubrovačko-neretvanska i Zagrebačka županija. Najbolje pokazatelje indeksa razvijenosti imaju Primorsko-goranska i Istarska županija te Grad Zagreb, koji se nalaze u IV. skupini razvijenosti.

Veza prostorne raspoređenosti i indeksa razvijenosti pokazuje da su, s izuzetkom Zagrebačke i Varaždinske te Grada Zagreba, razvijenije županije u prostoru Jadranske Hrvatske.^[74] (NUTS 2 razina podjela regija prema EUROSTAT-u)

Ekonomski i demografski pokazatelji upućuju na dugoročno najveće negativne posljedice u prostoru u Virovitičko-podravskoj, Požeško-slavonskoj i Brodsko-posavskoj županiji te u dijelovima Sisačko-moslavačke, Ličko-senjske, Karlovačke i Bjelovarsko-bilogorske županije.^[75] (Institut za turizam, 2014., stručna podloga) Istočna Hrvatska (Slavonija, Baranja i zapadni Srijem), kao regija s najvećim udjelom naselja zahvaćenih depopulacijom (84,9%), što, uz demografsko slabljenje Osijeka i njegove gradske regije te nepovoljne ekonomske trendove, upućuje na izrazito nazadovanje ovog dijela RH. S druge strane, Zadar sa zaleđem čini veću kontinuiranu zonu s pozitivnom promjenom, što upozorava na rastući značaj tog grada kao regionalnog centra.

2.2.4. Razvojno specifična područja

Sa stajališta ograničenja u razvoju, utvrđena su problemska područja koja obuhvaćaju: područja koja su bila zahvaćena ratom, područja uz državnu granicu, ruralni prostor i selo, brdsko-gorsko-ruralno područje, otoci.

Osnovna značajka ovih područja jest podvojenost njihova niskog indeksa razvijenosti i visokovrijednih, ali podiskorištenih, potencijala i resursa. Glavni razlozi razvojnih poteškoća prepoznati su u interakciji negativnih demografskih procesa, nerazvijenosti mreže naselja, društvene i prometne infrastrukture te gospodarstva, kao i perifernog položaja u odnosu na glavne pravce razvoja. Unutar navedenih područja prisutne su razlike: jedinice lokalne samouprave obuhvaćene Zakonom o brdsko-planinskim područjima te jedinice lokalne samouprave na otocima imaju relativno visok indeks razvijenosti.

Područja razvojnih specifičnosti izuzetno su vrijedna s aspekta očuvanosti biosfere, o čemu svjedoči i činjenica da se veliki dio zaštićene prirode RH nalazi unutar njih.

SPURH-om iz 1997. godine utvrđena je potreba donošenja strateških dokumenata na državnoj razini na osnovi kojih bi se u prostornim planovima odgovarajućih razina definirali temeljni elementi prostornog uređenja područja s ograničenjima u razvoju.^[76] (Nacionalni program obnove i razvitka za određivanje kriterija i područja obuhvata na razini prostornih planova županija i Prostorni program obnove i razvitka naselja za određivanje mjera i intervencija u postojećim prostornim planovima jedinica lokalne samouprave (na razini naselja)) Takvi dokumenti nisu izrađeni, ali su doneseni prostorni planovi područne (regionalne) i lokalne razine koji su na svom području obuhvatili ovu problematiku i dali smjernice za njezino rješavanje. Realizacija provedbe tih planova uvjetovana je mogućnostima gospodarskog razvoja na lokalnoj i državnoj razini, a otvorena je mogućnost realizacije korištenjem fondova EU-a.

PPURH iz 1999. godine odredio je za ova područja prostorno-razvojne prioritete: poboljšanje korištenja izgrađenog prostora, stvaranje uvjeta za pokretanje gospodarskih djelatnosti i očuvanje naseljenosti. Predložene mjere za postizanje tih ciljeva odnose se na izgradnju i/ili rekonstrukciju infrastrukturnih sustava, aktiviranje lokalnih resursa, odgovarajuću distribuciju funkcija naselja, sanaciju razvojem opterećenih i ugroženih prostora (turistička područja, nezakonita gradnja, zaštićena baština, poljoprivredne površine, šume, područja eksploatacija mineralnih sirovina i dr.). Navedeni prioriteti i mjere i dalje su aktualni.

Ova su područja prepoznata kao područja od posebnog interesa za državu te je PPURH-om predviđena izrada stručnih podloga i donošenje posebnih propisa o njihovom uređenju u okviru posebnih mjera za ostvarivanje razvoja te racionalnog korištenja i zaštite prostora. Na tragu smjernica i ciljeva utvrđenih SPURH-om i PPURH-om postavljen je zakonski okvir za poticajne mjere kako bi se postigao ravnomjerniji razvoj svih područja RH.^[77] (Zakon o obnovi (»Narodne novine« 24/96, 54/96, 87/96, 57/00, 38/09, 45/11 i 51/13) Program povratka i zbrinjavanja prognanika, izbjeglica i raseljenih osoba (»Narodne novine« 92/98) Nacionalni program razvitka otoka (prihvaćen u Saboru 28. veljače 1997.) Zakon o otocima (»Narodne novine« 34/99, 149/99, 32/02 i 33/06) Zakon o brdsko-planinskim područjima (»Narodne novine« 12/02, 32/02, 117/03, 42/05, 90/05, 80/08, 148/13 i 147/14) Zakon o humanitarnom razminiranju (»Narodne novine« 153/05, 63/07 i 152/08) Nacionalni program protuminskog djelovanja RH 2009.-2019. (»Narodne novine« 120/09) Zakon o područjima posebne državne skrbi (»Narodne novine« 86/08, 57/11, 51/13, 148/13, 76/14, 147/14 i 18/15) Zakon o potpori poljoprivredi i ruralnom razvoju (»Narodne novine« 80/13, 41/14, 107/14 i 30/15) – nije iniciran SPURH/PPURH-om) Uvedena je kategorija područja posebne državne skrbi u tri skupine, od kojih se prve dvije odnose na ratom zahvaćena područja, a treća je utvrđena prema gospodarskim, strukturnim i demografskim kriterijima razvijenosti.

Učinkovitost primjene ovih propisa, odnosno djelotvorno usmjeravanje javnih sredstava i provođenje poticajnih mjera, umanjena je nedostatkom jedinstvenih kriterija i indikatora za provedbu i praćenje, ali i gospodarskom krizom.

U promišljanju poticanja održivog regionalnog razvoja provođenjem politike regionalnog razvoja ova su područja prepoznata kao slabije razvijena i/ili područja s razvojnim posebnostima. Strateški ciljevi razvoja tih područja usmjereni su na smanjenje regionalnih nejednakosti posebnim intervencijama iz državnog proračuna i povlačenjem namjenskih sredstava iz fondova EU-a, uz istodobno jačanje konkurentnosti svake regionalne jedinice. Pritom je osnova za djelotvorno usmjeravanje javnih sredstava i provođenje poticajnih mjera vezivanje za indeks razvijenosti lokalnih/regionalnih jedinica (za slabije razvijena područja) i/ili izrada posebnih teritorijalnih razvojnih programa na osnovi izuzetnih prirodno-geografskih i drugih obilježja (za područja s razvojnim posebnostima).

Ruralni prostor

Ruralni prostor obuhvaća velik dio teritorija RH (oko 60% prema PPURH-u), a velik broj seoskih naselja svjedoči o nekadašnjoj velikoj zastupljenosti poljoprivrednog stanovništva. Danas smo suočeni sa slikom ispražnjenih područja i niskom zastupljenošću poljoprivrednog stanovništva u ukupnoj strukturi stanovnika (oko 20%), što je dijelom posljedica nepotpunog oporavka agresijom pogođenih područja tijekom Domovinskog rata.

Tipološki, u sjeveroistočnom i sjevernom dijelu države prevladavaju tržišno orijentirana poljoprivredna naselja, na zapadnom i jugozapadnom području naselja poljoprivredne ekstenzifikacije sa slabom demografskom dinamikom, a u zaleđu Primorja i u središnjem dijelu uz granicu s Bosnom i Hercegovinom naselja ruralne periferije.^[78] (Institut za turizam, 2014., stručna podloga)

U Strategiji ruralnog razvoja Republike Hrvatske 2008. – 2013. korištena je metodologija Organizacije za ekonomsku suradnju i razvoj (OECD) temeljena na pragu gustoće naseljenosti od 150 st/km² na lokalnoj razini, koja ne omogućava uvid u diferencijaciju urbanog i ruralnog područja na prostornim jedinicama nižim od lokalne samouprave, dok se u nacrtu Programa ruralnog razvoja 2014. – 2020., za potrebe provedbe mjera ruralnog razvoja, ruralnim ili mješovitim područjem smatraju se sve jedinice lokalne samouprave koje pripadaju pretežno ruralnim ili mješovitim županijama (NUTS 3) izdvojenim korištenjem OECD-ove metodologije. Izuzetak čine jedinice gradovi Zagreb, Split, Rijeka i Osijek u kojima se, osim samih sjedišta aglomeracija, sva naselja koja im administrativno pripadaju smatraju mješovitima ili ruralnima. Prema takvom pristupu, u mješovitim i ruralnim naseljima živi oko 75% ukupnog stanovništva, što kao podatak nedovoljno diferencira stvarni ruralni prostor i njegov sadržaj.

Teritorijalna agenda 2020 kao novi dokument EU-a iz područja prostornog planiranja koja je usklađena s dokumentima koji se odnose na urbani razvoj i teritorijalnu koheziju kao cilj postavlja nove oblike partnerstva i teritorijalnog upravljanja između ruralnih i urbanih područja. Scenariji pripremljeni u sklopu programa ESPON vezani uz viziju razvoja EU-a do 2050. godine predviđaju daljnje ruralno-urbane migracije te nastavak depopulacije ruralnih područja, posebice u istočnoeuropskim državama i u udaljenim (rubnim) područjima EU-a.

Ruralni prostor karakteriziraju negativni demografski, gospodarski i razvojni trendovi. S velikim brojem malih naselja raspršenih u razgranatoj, ali ne dovoljno ustrojenoj i povezanoj mreži, uzročno-posljedično je povezana slabija prometna dostupnost i nedostatna infrastrukturna opremljenost. Ovaj prostor karakterizira nedovoljan kapacitet za stvaranje visokokvalitetnih i održivih radnih mjesta u čemu zaostaju za urbanim područjima. Gotovo petina državnog prostora (18%) ruralna je periferija sa samo 1,3% stanovništva i brojnim razvojnim ograničenjima.

Područja uz državnu granicu

PRIKAZ 2.7.
PODRUČJA UZ DRŽAVNU
GRANICU

- Stalni granični prijelazi za međunarodni promet u cestovnom prometu
- Pogranične JLS prema državama EU
- Pogranične JLS prema državama izvan EU
- Cestovna mreža
 - Autocesta
 - Državna cesta

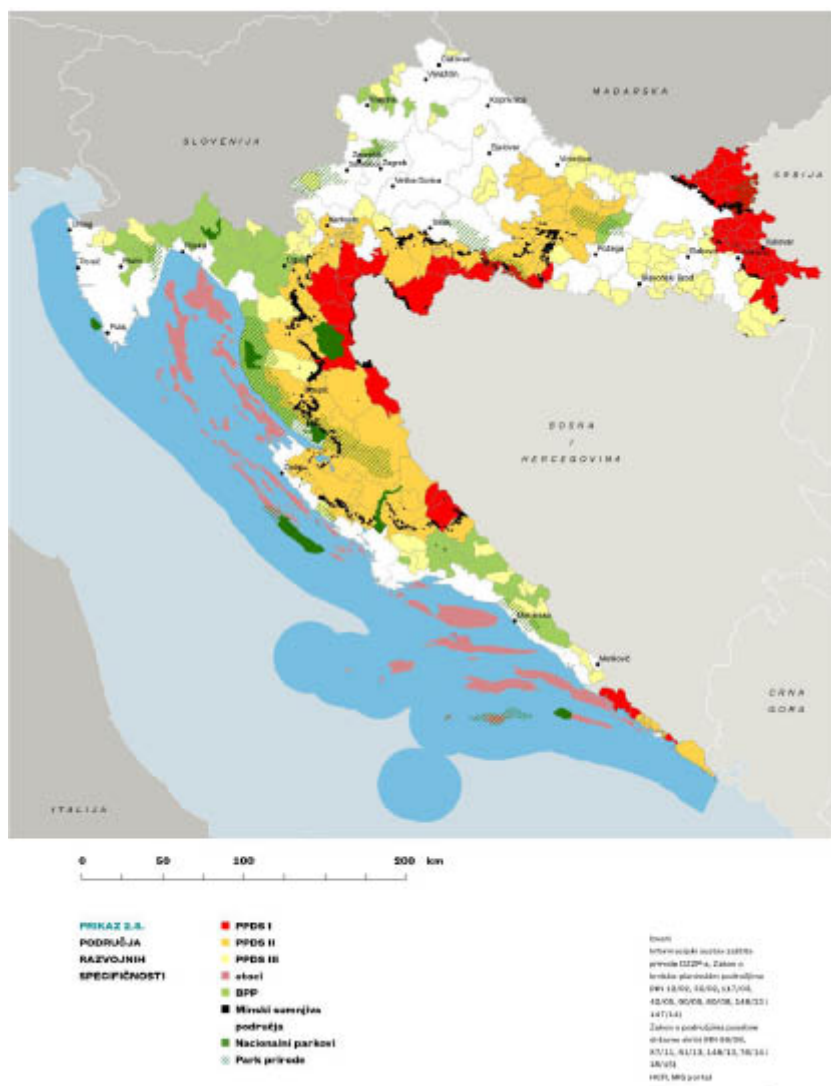
Izvor: DOKU, 2014. Srednjoj razini prostornih jedinica. Uredba o graničnim prijelazima Republike Hrvatske (NN 78/2013, HG 2014).

Područja uz državnu granicu od važnosti su za nacionalnu sigurnost i obranu države, a važnu ulogu u ukupnom razvoju dobrosusjedskih odnosa ima prekogranična suradnja jedinica lokalne samouprave u graničnim područjima. Teritorij u obliku luka posljedica je kompleksnog geopolitičkog položaja države i djelovanja različitih čimbenika tijekom povijesno-geografskog razvoja.

Zbog takvog oblika teritorija RH ima dugačku kopnenu granicu koja iznosi 2.370,5 km, od čega oko 1.100 km čine vodeni tokovi, a više od polovice ukupne dužine, oko 1.352 km, zahtijevat će prilagodbu šengenskom režimu koji uključuje strože mjere nadzora vanjskih granica EU-a. Posebnosti graničnih područja, posebno pograničnih, pridonosi to što njihov razvoj ovisi o propisanim mjerama osiguranja nepovredivosti državne granice, ali i o okolnostima i uređenosti odnosa RH sa susjednim državama u okviru međunarodno-pravnog uređenja državne granice i graničnih režima. S tim u vezi, u sklopu naselja pograničnih područja posebno se ističe problematika dvojnih gradova, gradova na rijekama prema susjednim državama i prekogranični utjecaji na okoliš. Granično područje znatnim je dijelom bilo obuhvaćeno ratnim razaranjem, što je također uzrok depopulacije na tim prostorima.

Na dijelove graničnog područja primjenjuju se razvojne mjere tematskih nacionalnih programa, npr. za ruralna područja, obnovu ratom zahvaćenih područja i razvoj otoka te programa europske teritorijalne suradnje odnosno programa prekogranične suradnje.

Brdsko-planinska ruralna područja

Brdsko-planinska područja^[79] (Zakon o brdsko-planinskim područjima (»Narodne novine« 12/02, 32/02, 117/03, 42/05, 90/05, 80/08, 148/13 i 147/14)) određena kao područja od interesa i pod posebnom zaštitom RH, a čine ih područja u kojima su, zbog osobitosti uvjetovanih velikim nadmorskim visinama, nagibom i raščlanjenosti terena, uvjeti za život i rad

stanovnika otežani. Status brdsko-planinskih područja ima 12 gradova i 33 općine u geografskim podcjelinama: Gorski kotar, Lika, Banovina, Kordun, Dalmatinska zagora, sjeveroistočna Istra i Hrvatsko zagorje. Poticajne mjere odnose se na demografsku obnovu, gospodarski rast i održivi razvoj te stvaranje preduvjeta za rješavanje socijalnih prilika i podizanja životnog standarda stanovnika.

U kontekstu uvjeta za razvoj, posebnost je ovih područja visoka raseljenost te rijetka mreža naselja u kojoj dominiraju patuljasta naselja s manje od 100 stanovnika.

U ovim područjima nedovoljno se koriste značajni prirodnih resursi, ponajprije šume i pašnjaci. U njima se isprepliću obilježja prostora uz državnu granicu, ratom zahvaćenih područja i ruralnog prostora.

Područja koja su bila zahvaćena ratom

Za područja koja su bila zahvaćena ratom donesene su mjere za obnovu uništenih ili oštećenih materijalnih dobara i stvaranje drugih uvjeta za provedbu programa povratka prognanika, izbjeglica i raseljenih osoba. Proces obnove i revitalizacije tih područja, koji uključuje obnovu svih razvojnih segmenata – gospodarskog, demografskog, stambenog, infrastrukturnog, društvenog i prostornog razvoja, zaštitu prostornih vrijednosti, obnovu kulturnog identiteta i sanaciju ugroženih resursa, nije potpuno završen.

Minski sumnjiva područja

Velik su problem još uvijek minski sumnjiva područja zbog niza gospodarskih, ekoloških i sigurnosnih problema lokalnog stanovništva i sveukupnog razvoja Države. Prema procjenama Hrvatskog centra za razminiranje (HCR),^[80] (Državna ustanova, osnovana 1998., u čijoj je nadležnosti sustavno bavljenje problematikom razminiranja) minski sumnjivi prostor zahvaća 446,00 km² u 9 županija,^[81] (Podaci HCR, MIS portal 2017.) od kojih su najzagađenije Ličko-senjska, Sisačko-moslavačka i Osječko-baranjska. Osim toga, velika je koncentracija mina na širem području većih gradova koji su bili unutar bojišnice: Sisak, Benkovac, Osijek, Petrinja, Pakrac, Lipik i Vinkovci.

U minski sumnjivom prostoru najvećim su dijelom šume (84,3%) i poljoprivredne površine (15,4%).^[82] (Podaci HCR-a dostavljeni za potrebe izrade Strategije) Zbog minske zagađenosti onemogućeno je korištenje šumskog dobra u proizvodnim djelatnostima, a otežano je i provođenje mjera zaštite šuma (npr. protupožarna zaštita). Također, velika površina oranica u istočnoj Hrvatskoj ne može se privesti svojoj svrsi, odnosno poljoprivrednoj proizvodnji, a u gotovo svim županijama nema mogućnosti za kvalitetniji razvoj stočarstva zbog velike površine minski zagađenih livada i pašnjaka. U Dalmaciji su minski zagađena područja makije i krša izravna prepreka za provedbu protupožarne zaštite na visokougroženim područjima, ali i za razvoj turizma.

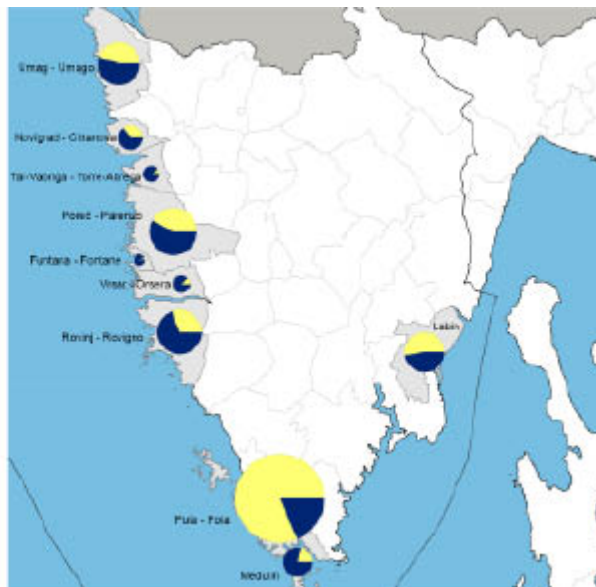
2.2.5. Obalno područje i more

Obalno područje suočava se s povećanom koncentracijom stanovništva u priobalju, posljedicama nesustavnog razvoja turizma i rastućom potrebom za eksploatacijom morskih resursa, a izloženo je i prijetnjama od prirodnih katastrofa, posebno zbog klimatskih promjena i seizmoloških uvjeta. Usto, naglašen je sukob interesa između pojedinih kategorija korisnika i nedostatak integralnog razvojnog pristupa ovom području. Krajnja je posljedica pojačanog pritiska na prostor oštećenje ili trajni gubitak vrijednih prirodnih područja i krajobraznih predjela, gubitak gospodarskih kopnenih i morskih resursa, narušavanje bioraznolikosti i ekosustava te onečišćenje okoliša.

PRIKAZ 2.9.
BROJ PROSJEČNIH
DNEVNIH NOĆENJA
TURISTA U
KOLOVOZU U
ODNOSU NA BROJ
STANOVNIKA JLS-A
ISTARSKE ŽUPANIJE

● Broj stanovnika
■ Prosječna dnevna
noćenja u kolovozu

Izvor: DZS, 2011; Turizam kao
motivi za posjeti od srpnja do
prosinca 2011.

PRIKAZ 2.10.
BROJ PROSJEČNIH
DNEVNIH NOĆENJA
TURISTA U
KOLOVOZU U
ODNOSU NA BROJ
STANOVNIKA
JLS-A SPLITSKO-
DALMATINSKE
ŽUPANIJE

● Broj stanovnika
■ Prosječna dnevna
noćenja u kolovozu

Izvor: DZS, 2011; Turizam kao
motivi za posjeti od srpnja do
prosinca 2011.

Stanje obalnog i morskog područja proporcionalno je održivosti načina njegova korištenja i otpornosti na prirodne i antropogene utjecaje. Razvojni potencijali tog područja proizlaze najvećim dijelom iz prirodnih danosti, što je dodatni razlog za pažljivo i odmjereno korištenje i zaštitu prostora. Gospodarski razvoj područja vezan je ponajprije uz turizam i rekreaciju, poljoprivredu vezanu uz lokalne kulture, maritimne gospodarske djelatnosti – ribarstvo, akvakulturu, eksploataciju morske soli i podvodnih energetske i rudnih bogatstava te obalnu industriju i luke. Prirodna ranjivost tih prostora uvjetovana je geomorfološkim karakteristikama krša, blizinom mora i seizmičkim aktivnostima, a pojačani rizici antropogenog utjecaja vezani su za klimatske promjene, onečišćenje okoliša i fizičku devastaciju prirodnih vrijednosti te krajobraza.

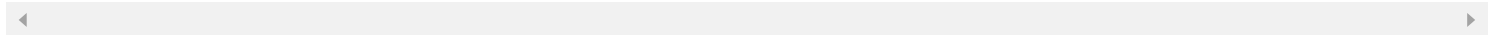
Razvoj poljoprivrede u obalnom području stagnirao je zbog ulaganja u industrijalizaciju nakon Drugog svjetskog rata, političkih odluka i naglog razvoja turizma, zbog čega je došlo do pojačane migracije stanovništva prema obali i depopulacije ruralnih područja te gubitka vrijednih poljoprivrednih površina nekontroliranom urbanizacijom. Udio obrađenih poljoprivrednih površina Jadranske Hrvatske u fondu obrađenih površina države iznosi samo 17%, ali značaj i potencijali za

razvoj ove djelatnosti leže u ekskluzivnom uzgoju lokalnih kultura (npr. cjelokupna proizvodnja maslina, badema, agruma i smokava u Hrvatskoj na ovom je području). Među danas značajnim posljedicama razvojnih pritisaka, koji utječu na fizičke, biološke, gospodarske i socijalne procese, izdvajaju se:^[83](Urbos d.o.o., 2014., stručna podloga)

- pretjerana gradnja na obalnom području i nekontrolirano širenje gradnje duž obalne crte
- neprimjerena i/ili nezakonita gradnja, posebno u uskom obalnom pojasu
- neodgovarajuća infrastruktura naselja te turističkih i rekreacijskih zona
- nedostatak uređaja za pročišćivanje urbanih i industrijskih otpadnih voda
- smanjena kakvoća mora uz gradove, luke i turističke zone uključujući zone nautičkog turizma
- uzurpiranje područja pomorskog dobra i javnog obalnoga pojasa
- gubitak cjelovitosti i kvalitete obalnog krajolika.

S turističkog aspekta najveće je opterećenje prostora u vrijeme glavne turističke sezone, posebno u srpnju i kolovozu. Problemi izrazite sezonalnosti turizma vršna su opterećenja cjelokupne infrastrukture i pojačavaju ranjivost prostora na antropogene utjecaje.

Poseban je problem znatan broj zgrada za povremeno stanovanje, osobito onih koje su vezane uz strukturu i infrastrukturu naselja. Osim najčešće nezadovoljavajućih prostornih standarda, upitne kvalitete gradnje i oblikovanja, režim korištenja tih zgrada izaziva poteškoće u funkcioniranju naselja i lokalnog stanovništva. Građevinsko područje uglavnom se povećava prenamjenom poljoprivrednog i/ili šumskog zemljišta, a investitori s namjerom građenja stanova za povremeno stanovanje u lokalnu zajednicu unose nove odnose i razvojne aspiracije, kao i određivanje javnih i privatnih interesa pri planiranju i interpretaciji potreba i razvojnih ciljeva. Dvostruka matrica s različitim brojem korisnika otežava i izračun kapaciteta i održivog funkcioniranja cjelokupne infrastrukture, uključujući javne službe. Stvara se također privid statističkog povećanja broja stanovnika koji pruža lažnu sliku demografske revitalizacije, posebno na otocima.

PRIKAZ 2.11.
OBALNO PODRUČJE

- Zaštićeni obalni pojas*
- Prostor ograničenja*
- Granica Jadranske Hrvatske**
- Jadranska Hrvatska**
- Kontinentalna Hrvatska**

Izvor:
*Zakon o prostornom uređenju
(ZUP 163/13)
**HUT 32 podjela regije prema
IZU 2017AT-12

Integralni pristup razvoju obalnog područja

Sadašnje stanje u prostoru obalnog područja posljedica je, među ostalim, dugogodišnjeg sektorskog pristupa razvoju, popraćenog rastućim brojem strateških dokumenata na razini resora i lokalne, odnosno područne (regionalne) samouprave, pri čemu je izostalo učinkovito usklađivanje interesa i operativna koordinacija.

U sustavu prostornog uređenja i prije je bilo pokušaja planskog objedinjavanja ovog područja. Tako je u tijeku intenziviranja izgradnje hotela, radničkih odmarališta, zgrada sekundarnog stanovanja, dužobalnih cestovnih prometnica i širenja obalnih naselja, što je započelo početkom šezdesetih godina, 1967. izrađen regionalni prostorni plan – Program dugoročnog razvoja i Plan prostornog uređenja jadranskog područja Hrvatske, kao prvi prostorno-planski dokument koji sustavno promišlja stanje i razvojne mogućnosti hrvatskog Jadrana. U tom razdoblju započela je i izrada projekata i planova u suradnji s institucijama UN-a, planerskim institucijama republika Crne Gore, Bosne i Hercegovine i Slovenije te stranim partnerskim tvrtkama: Gornji Jadran i Južni Jadran, s naglaskom na razvoju turizma, i Jadran III, s naglaskom na zaštiti okoliša. Središnja tema ovih dokumenata bio je razvoj turizma, ali i trajno očuvanje prirodnih i kulturnih vrijednosti na kojima se temelji turistička ponuda te očuvanje najužeg obalnog pojasa, čime je u osnovi integralno planiranje određeno kao temeljni stručni stav.

Integralni pristup razvoju obalnog područja podrazumijeva i ponovno aktivno uključivanje zaobalja i šireg zaleđa radi ostvarivanja sinergijskog učinka njihovih razvojnih potencijala. U tom smislu različita su iskustva pojedinih županija. U Istarskoj se županiji npr. već dulji niz godina ostvaruje sinergija razvojnih potencijala unutrašnjosti poluotoka i obalnog područja (opskrba obalnih naselja lokalno uzgojenim poljoprivrednim proizvodima te proširenje turističke ponude lokalnom gastro-enološkom ponudom, transformacijom stancija s početka 20. stoljeća u prepoznatljive turističke destinacije, kulturnim manifestacijama i događanjima u revitaliziranim povijesnim jezgrama urbanih i ruralnih naselja i dr.).

S druge strane, u Primorsko-goranskoj županiji zaleđe (posebno Gorski kotar) nedovoljno je povezano s obalnim područjem, dijelom i zbog dominantnog utjecaja Rijeke.

Cjelovit razvoj obalnog područja vezan je i uz definiranje razvojnih prioriteta u okvirima kohezijske politike EU-a na razini NUTS 2 regionalne podjele, odnosno razvojne strateške pravce 7 obalnih županija koje čine statističku prostornu jedinicu Jadranska Hrvatska.^[84] (Dogovorena između Vlade RH i Europske komisije u kolovozu 2012., prema kriterijima koje je uspostavio statistički ured EU (EUROSTAT))

Planiranje mora

Integralni pristup promišljanju prostornog razvoja obalnog područja podrazumijeva i održivo planiranje mora i otoka.

More kao resurs iznimno je važno za RH kao pomorsku državu, kako u odnosu na zaštitu prirode i okoliša te očuvanja biološke raznolikosti i ekološkog sustava tako i u odnosu na veliki broj raznovrsnih aktivnosti vezanih uz pomorski promet, izgradnju prometne i komunalne infrastrukture, turizam i nautički turizam te maritimne gospodarske aktivnosti i eksploataciju morskih mineralnih resursa. Onečišćenjeorskog okoliša nastalo djelovanjem čovjeka jedan je od najznačajnijih ekoloških problema današnjice jer se svaka pretjerana i nekontrolirana aktivnost na moru te utjecaji s kopna, kao npr. ispusti nepročišćenih otpadnih voda, odražavaju u poremećajima ekosustava i oštećenjima prirodnih dobara.

Među potencijalno najznačajnijim posljedicama stihijskog razvoja na moru jesu:

- onečišćenje mora i obale mogućim havarijama uslijed istraživanja i eksploatacije morskih i mineralnih resursa, prijevoza i pretovara energenata te pomorskog prometa
- unos stranih morskih mikroorganizama i patogena te stranih biljnih i životinjskih vrsta, od kojih su mnoge invazivne, u morski okoliš kao posljedica jačanja udjela preookeanskog prometa
- značajan broj zahvata u morskom prostoru, na morskom dnu i na obali kojima se mijenjaju hidrografske značajke tog prostora danas nije ucrtan u službene pomorske navigacijske karte, niti je sadržan u službenim navigacijskim publikacijama što predstavlja sustavni problem osiguranja sigurnosti plovidbe, zaštiteorskog okoliša i gospodarenja morem i podmorjem, koji značajno pridonosi riziku za ljudske živote i imovinu na moru.

Hrvatske otoke desetljećima obilježava proces depopulacije koji je uzrokovan dugogodišnjim iseljavanjem potaknutim gospodarskim uvjetima (agrarna prenapučenost, industrijalizacija kopna, deagrarizacija, krize pojedinih poljoprivrednih djelatnosti, monokultura na pojedinim otocima i sl.), ali i prirodno-geografskim određenjem (okruženost morem u kontekstu različitih povijesnih i gospodarskih okolnosti). Sljedeće bitno obilježje otoka jest izraženost kategorije povremenih stanovnika, s udjelom od približno 57% u ukupnom stanovništvu, što snažno utječe na strukturu, razvoj i život u naseljima.

U administrativno-teritorijalnom smislu otoci se nalaze u 7 obalnih županija, 51 otočnom gradu/općini, a nekoliko je malih otoka u nadležnosti 7 gradova na obali. Pri tom neki od otoka i otočnih skupina imaju vlastite lokalne samouprave (jednu ili više), neki su u sastavu obalnih JLS-a, a ostali su u sastavu otočnih općina. Rascjepkanost otoka na više lokalnih samouprava, a posebno slučaj nadležnosti dviju županija (otok Pag), znatno utječe na planiranje prostornog razvoja te na prostorno planiranje i uređenje prostora. U upravljanju obalnim područjem i planiranju razvoja otoka nužno je voditi računa o položaju otočnih skupina: premošteni otoci, priobalni otoci, kanalski otoci, pučinski otoci, jer i njihov položaj određuje drukčije modele razvoja (autonoman pristup, sinergijski s obalom, veća intervencija regije/države i sl.).

Prometna izoliranost i nepovezanost otoka, međusobna i s kopnom, te nedostatna društvena infrastruktura dodatni su razvojni problem. Zakon o otocima određuje načela održivog razvoja otoka i poziva se na Nacionalni program razvitka otoka donesen 1997. godine, koji otoke određuje kao razvojne cjeline kojima se cjelovito upravlja. Zakonom o otocima se određuje

da se za otoke i otočne skupine koji čine jedinstvene prostorno-gospodarske cjeline, donose Programi održivog razvitka otoka (PORO),^[85] (Programima održivog razvitka otoka popisuju se i vrednuju ukupna prirodna i izgrađena bogatstva otoka, odnosno otočnih skupina, određuje način njihova čuvanja, odnosno potpunog i održivog korištenja u skladu s načelima i odrednicama Nacionalnog programa, Državnih programa razvitka otoka i Programa Vlade RH) odnosno otočnih skupina.

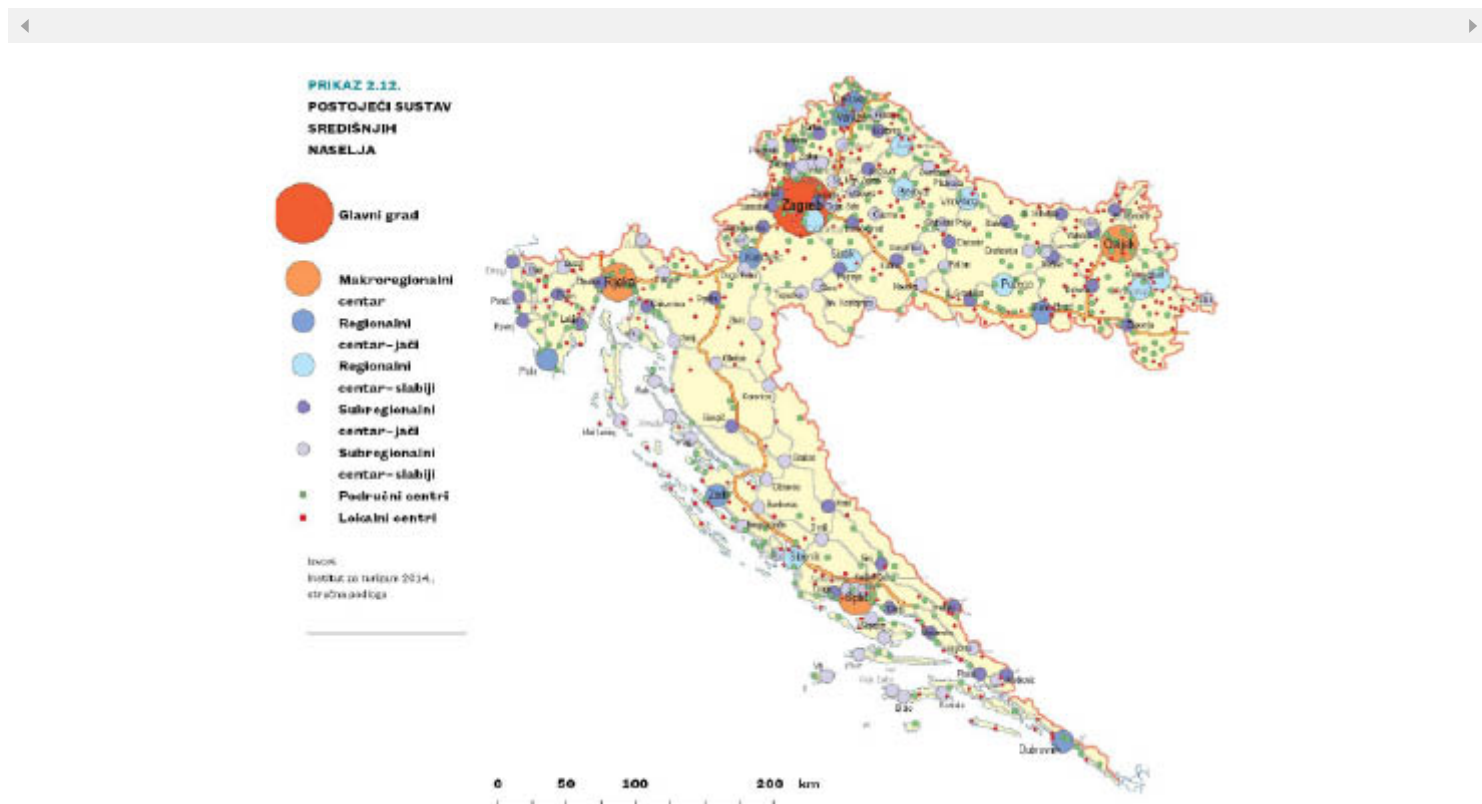
Na primjenjivost odredbi i zahtjeva iz međunarodnih dokumenata u velikoj će mjeri utjecati uspješnost sređivanja administrativnih i drugih granica, posebno na moru (pomorsko dobro, obalna crta i sl.).

2.2.6. Razvoj naselja i urbanizacija

Opredjeljenje za policentričan razvoj RH, prema SPURH-u iz 1997. godine, zasnivalo se na tada postojećoj strukturi i sustavu naselja. Politika policentričnog razvoja znači zalaganje za obzirni razmještaj stanovnika, djelatnosti, središnjih i drugih funkcija i infrastrukturnih sustava. Prema tome, određena središta trebala su se razvijati zajednički, međusobno povezano i usklađeno unutar metropolitanskih, odnosno aglomeracijskih područja, gradskih regija ili kao konurbacija, dijeleći međusobno funkcije svojstvene odgovarajućim kategorijama središnjih naselja.

Međutim, policentrični koncept razvoja nije posve uspio. Policentrična razvojna politika, koja se na području naseljavanja morala ostvarivati s pomoću konkretnih mjera, ostala je nedorečena dijelom zbog prekratkog predviđenog vremena za njezinu provedbu, dijelom zbog sektorske neusklađenosti razvojnih planova, a dijelom zbog nepostojanja sustava praćenja realizacije kojim bi se, osim osnovnih funkcija obuhvatili dinamični i kvalitativni čimbenici.

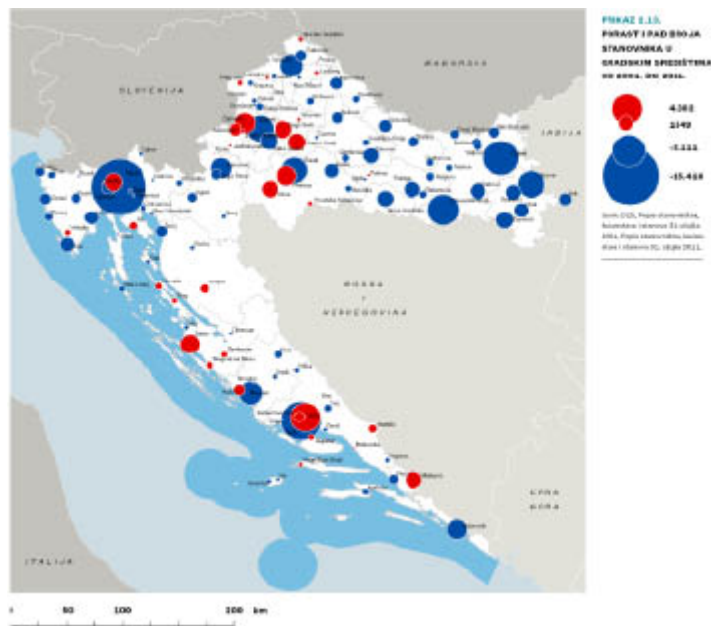
Prostorna distribucija središnjih naselja svih stupnjeva centraliteta pokazuje neravnomjernost: mreža središnjih naselja vidljivo je najrjeđa u brdsko-planinskim i pograničnim dijelovima RH te na dijelu otoka, odnosno u područjima s brojnim razvojnim ograničenjima i slabom dostupnošću usluga više razine. Najrazvijenija je u sjevernom i sjeverozapadnom dijelu središnje Hrvatske te u krajnjem istočnom dijelu Hrvatske.

Otežavajuća je okolnost u planiranju buduće mreže središnjih naselja već prisutan trend smanjenja (broja) javnih sadržaja: prestanak s radom područnih osnovnih škola ili odjela, zatvaranje zdravstvenih ustanova i poštanskih ureda, kao i reorganizacija sustava sudstva i državne uprave. Gubitak proizvodnih i uslužnih djelatnosti te mogućnosti opskrbe, osobito u

manjim naseljima i na pješačkim udaljenostima, imali su i vrlo diferencirane učinke u prostoru.

Općine i gradovi u blizini makroregionalnih i regionalnih središta postaju nove trgovačke i poslovne zone, a rjeđe naseljena područja ne privlače ni takve ni druge investicije. Sve navedeno utječe na produbljivanje razlika, što se odražava na stupanj opremljenosti središnjim funkcijama: neki općinski centri u RH nemaju ni najosnovnije funkcije, dok su neki dosegli i opremljenost slabijih subregionalnih centara.

Urbani sustav

U urbanom sustavu ističu se mali gradovi, a nedostaju gradovi srednje veličine. Glavni grad Zagreb i sva tri ostala makroregionalna centra (Split, Rijeka i Osijek) te svi županijski centri (osim Zadra i Gospića) u razdoblju 2001. – 2011. zabilježili su smanjenje broja stanovnika.

Četiri velike gradske regije u Hrvatskoj nastale su oko najvećih gradova: Zagreba, Splita, Rijeke i Osijeka, s ukupno 1,661.924 stanovnika ili 38,8% stanovništva Hrvatske. Matični gradovi u većini regija imaju i do 95% radnih mjesta, a u okolici ih je samo 5 do 10%. Navedeno upućuje da je razvoj gradskih regija Hrvatske još u ranoj fazi. Ipak, velike gradske regije sve se više decentraliziraju, pa okolica preuzima demografski i funkcionalni razvoj. Usprkos padu broja stanovnika matičnog grada, okolice Zagreba, Splita i Rijeke bilježe porast broja stanovnika, što utječe na ukupno pozitivno kretanje tih gradskih regija. Za razliku od njih, osječka regija bilježi pad broja stanovnika te matičnog grada i okolice. Posebno se ističe važnost rubnih područja grada, što pokazuje pozitivne trendove u sve četiri regije. Zato se ovom kontaktnom prostoru s aspekta planiranja treba posvetiti posebna pozornost.

Ruralna i urbanizirana naselja

Ruralni prostor Hrvatske karakteriziraju negativni demografski, gospodarski i opći razvojni trendovi. Uz mnogo malih naselja, temeljno je obilježje ruralnih područja Hrvatske raspršena naseljenost, iz čega proizlazi vrlo razgranata, ali ne i dobro hijerarhijski ustrojena, razvijena i povezana naseljska mreža.

Tipologija ruralnih i urbaniziranih naselja Hrvatske jasno potvrđuje njihovu raznolikost s obzirom na prirodno-geografske, demografske, gospodarske i funkcionalne aspekte te s obzirom na značaj i karakter poljoprivrede.

Prepoznaje se sedam osnovnih tipova ruralnih i urbaniziranih (izvangradskih) naselja:^[86] (Institut za turizam, 2014., stručna podloga)

1. dinamična, strukturno jača naselja: naselja u područjima neposredno uz velike gradove – prstenasto se šire oko Zagreba, zvjezdasto duž prometnica oko Osijeka te linearno prateći obalnu liniju u gradskim regijama Splita i Rijeke; naselja duž cestovnih pravaca koji povezuju središnju i istočnu Hrvatsku te velika, središnjim funkcijama bolje opremljena naselja krajnjeg istoka Hrvatske

2. dostupnija, o cirkulaciji ovisna naselja: naselja zagrebačkog prstena i Hrvatskog zagorja

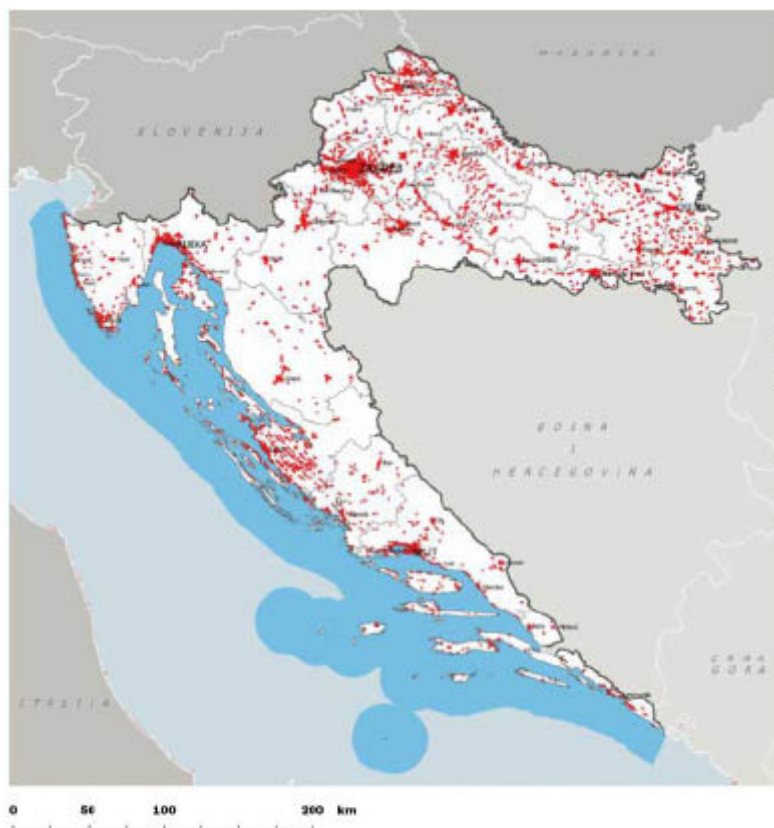
3. tržišno orijentirana poljoprivredna naselja: naselja u kompaktnim ravničarskim područjima Slavonije, daruvarskog, bjelovarskog i križevačkog kraja te dijela Podravine i Međimurja

4. ekonomski diversificirana, pretežito turistička naselja: naselja u priobalnom području, na otocima i u manjem dijelu zaleđa turistički privlačnih zona

5. naselja poljoprivredne ekstenzifikacije i slabe demografske dinamike izraženija su u sjevernoj i središnjoj Istri, a javljaju se i u pograničnim dijelovima Hrvatskog zagorja, dijelovima Cetinske i Imotske krajine, Konavala

6. naselja ruralne periferije: naselja na području Like, Korduna, Banovine i šibenske Zagore, izraziti *džepovi* ruralne periferije jesu Žumberak i obronci slavonskih gora (Papuk, Psunj, Dilj i Krndija)

7. ostala izvangradska naselja s malim udjelom u ukupnom naseljskom skupu koje karakterizira prostorni kontekst. Prepoznati tipovi korespondiraju s općim tipovima ruralnih područja koji su navedeni u TA 2020.

PRIKAZ 2.14.
IZGRADENI PROSTOR

■ **izgrađeni prostor**
Izvor: Informacijski sustav EEL
(Corine Land Cover)

KATEGORIJE	naselja		stanovnici	
	broj	%	broj	%
bez stanovnika	150	2,2	0	0,0
1–100	5.418	80,2	766.721	17,9
101–2.000	967	14,0	807.679	21,0
2.001–5.000	143	2,1	434.201	10,1
5.001–10.000	29	0,4	364.060	8,2
10.001–25.000	29	0,4	522.227	12,4
25.001–100.000	7	0,1	406.523	9,5
više od 100.000	3	0,0	963.668	23,0
UKUPNO	6.756	100,0	4.204.689	100,0

TABLICA 2.2.
ASELJA PREMA BROJU STANOVNIKA

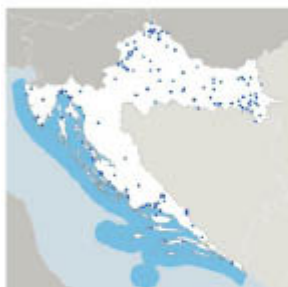
naselja brez števila prebivalcev

naselja s številom prebivalcev od 1 do 500

naselja s številom prebivalcev od 501 do 2.000

naselja s številom prebivalcev od 2.001 do 5.000

naselja s številom prebivalcev od 5.001 do 10.000

naselja s številom prebivalcev od 10.001 do 25.000

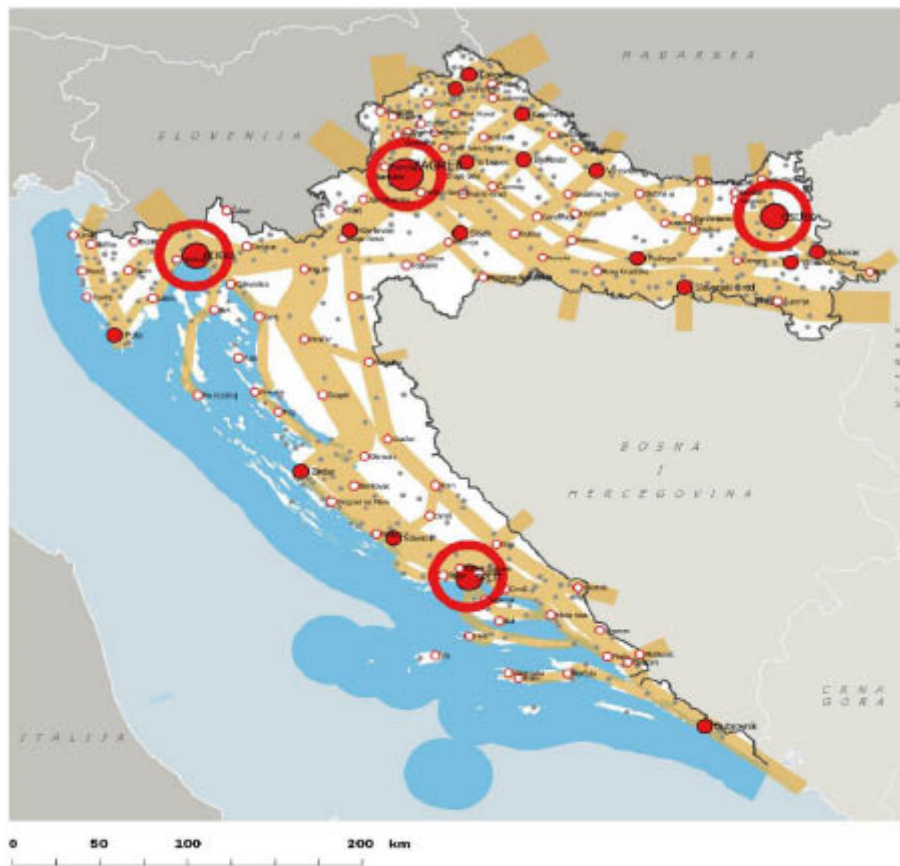
naselja s številom prebivalcev od 25.001 do 100.000

naselja s številom prebivalcev 100.001 ali več

PRIKAZ 2.15.
NASELJA PREMA
BROJU STANOVNIKA

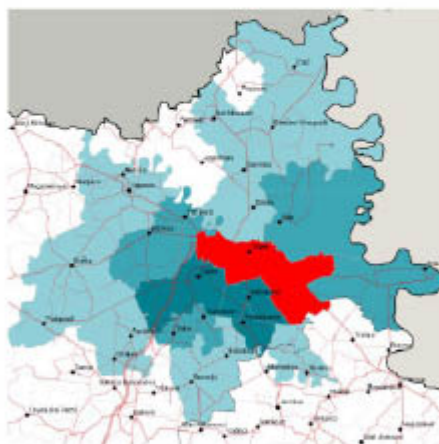
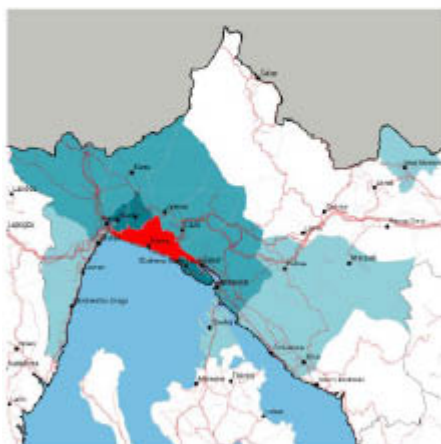
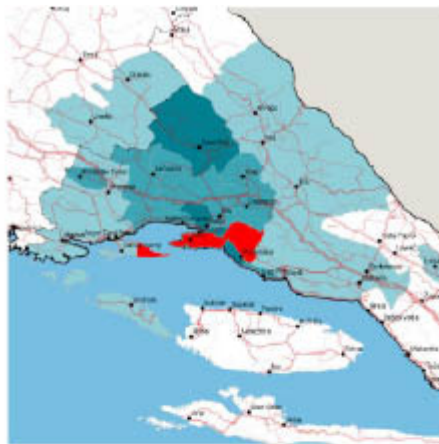
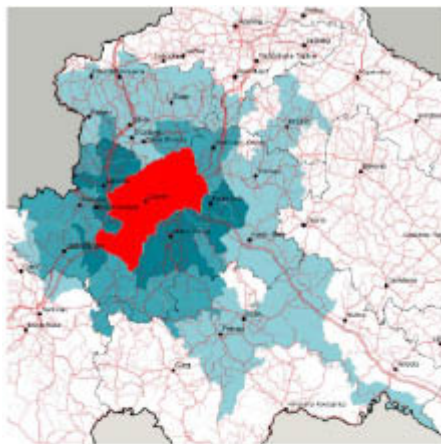
stan: 005, 2018

PRIKAZ 2.16.
JASTREBARSKA
REGIJE I PROSTORNO-
PROMETNI KORIDORI

- Urbane aglomeracije makroregionalnih centara
- Glavni prometni koridori
- Glavni grad
- Makroregionalni centar
- Regionalno središte
- Subregionalno središte
- Područno i lokalno središte

Izvor: Institut za razvoj, 2014.,
 stručna podloga

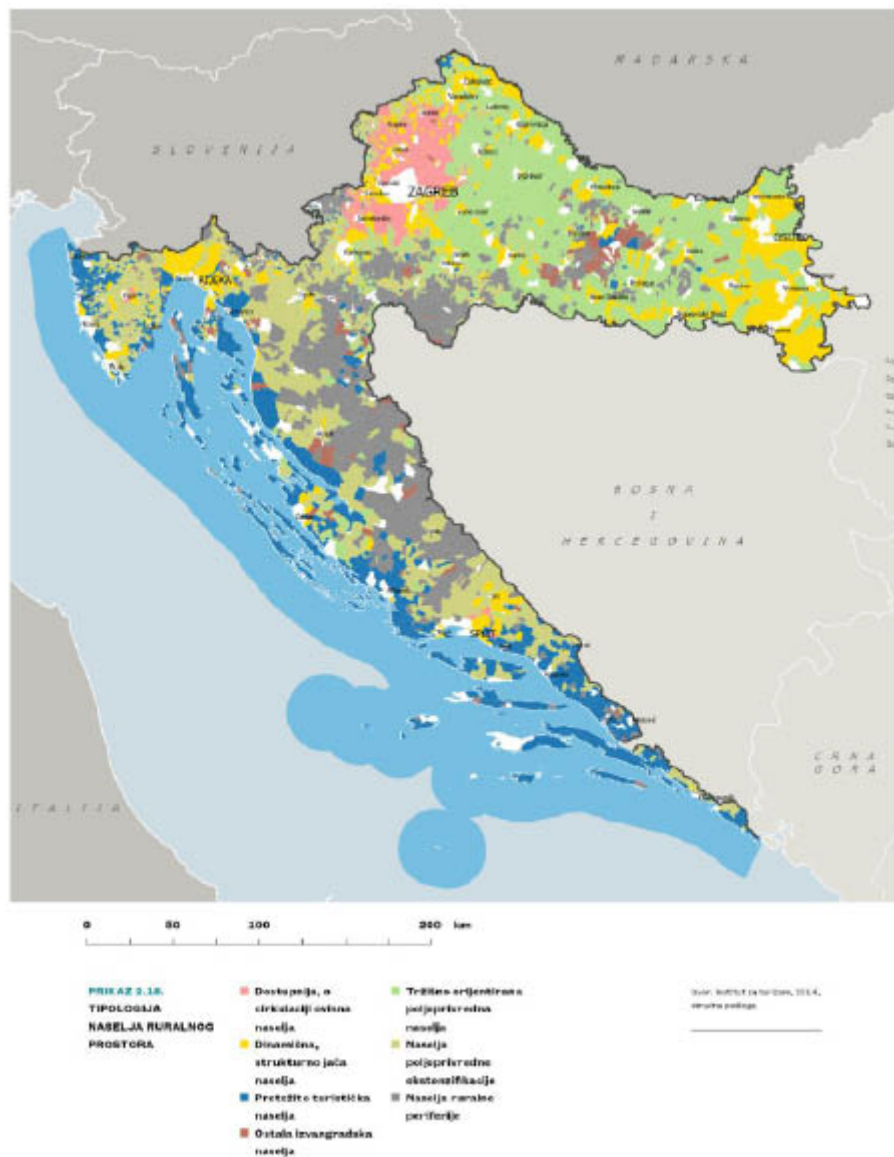

PRIKAZ 5.17.
POSTOTAK DNEVNIH
MIGRANATA U
ZAGREBU, SPLITU,
RIJECI I OSIJEKU U
ODNOSU NA UKUPNI
BROJ ZAPOSLENIH U
JLS-U

10,01—50,00%
30,61—50,00%
> 50,01%

CESTOVNA MREŽA
Autoceste
Državne ceste
Lokalne ceste
Nerazvrstane
ceste

Izvori: SDZ, 2012; Radašević
et al., Autocestna infrastruktura
RH, 2013;
HIS, 2014.

2.3. STANOVANJE

Osnovni cilj moderne civilizacije trebao bi biti osigurati svima dostojan stan. Ovo se postiže sjedinjavanjem jednostavnosti i praktičnosti. Želimo, kroz stanovanje, doprinijeti promjeni općeg kulturološkog stava koji je nužan uvjet za viši stupanj razvoja ljudske vrste.

– Josef Frank, Katalog izložbe Werkbunda, Beč, 1932.

Stanovanje zauzima najveći dio urbaniziranog prostora i prevladavajući je sadržaj naselja te područje tržišno motivirane gradnje. Zbog toga stanovanje zaslužuje iznimnu pozornost u planiranju prostora, projektiranju i gradnji, bez obzira na to je li riječ o individualnim, poduzetničkim ili društvenim naporima radi osiguravanja stambenog prostora. Stanovanje bi trebalo biti društveno regulirano i kontrolirano područje, ne samo u pitanju dostupnosti stana, nego i u pitanju osiguranja osnovnog standarda i kvalitete, kao i omogućavanja da cijena stana bude prihvatljiva i ranjivim skupinama stanovništva. Dokument

Apolitika upozorava na izazove cjelovito osmišljene državne politike u cilju dostupnosti stambenog prostora adekvatnog standarda, sanitarno prihvatljivog, uključujući osnovne infrastrukturne usluge koje su potrebne za normalan život te predlaže različite modele stanovanja koji ovise o materijalnom statusu, dobi i brojnosti članova obitelji.

Nadalje, kvaliteta stanovanja podrazumijeva i kvalitetu šireg i užeg stambenog okruženja, što pak podrazumijeva primjenu standarda kvalitete u planiranju stambenih zona i naselja koja osiguravaju potrebne sadržaje užeg stambenog susjedstva te mobilnost i dostupnost cjelokupnoj mreži javne i društvene infrastrukture. Sustavno podizanje kvalitete stanovanja preduvjet je za podizanje kulture stanovanja kao što je i visoka razina društvene svijesti o značaju izgrađenog prostora preduvjet za ostvarivanje njegove kvalitete.

Trenutačna recesija usporila je stanogradnju i smanjila njezin opseg, no dugoročno ipak na nju valja računati kao na poticajni element gospodarstva u cjelini te važan element tržišta koji ima svoj socijalni aspekt, kao jedna od osnovnih čovjekovih potreba. Velik je problem to što je relativno malo građana platno sposobno za dobivanje i otplaćivanje stambenih kredita poslovnih banaka koji se nude na tržištu kapitala pa će istraživanje novih modela priuštivog stanovanja biti izazov u budućnosti. Recesija je također stvorila problem pada vrijednosti stambenih nekretnina u odnosu na vrijednosti u vrijeme gospodarskog rasta.

Posebno je izraženo ubrzano propadanje stambenog (i drugog građevnog) fonda u ruralnim područjima zbog loših demografskih i razvojnih trendova.

Obilježja stambenog fonda

Godine 2011. bilo je ukupno 2,246.910 stanova,^[87] (DZS, Popis stanovništva 2011. godine) od čega 1,912.901 za stalno stanovanje. Ukupna je površina iznosila 168,651.195 m², što znači da je prosječna površina svih stanova bila 75 m², a u više stambenim zgradama, prosječna je površina tih stanova bila oko 60 m², odnosno nešto je niža od ukupne prosječne površine svih stanova. Od ovog broja 18% su nenastanjeni stanovi, a 3,87% napušteni stanovi.

Broj stanova koji se povremeno koriste iznosi 262.769, s ukupnom površinom 15,116.934 m², prosječne površine 59 m². Ovu skupinu čine stanovi za odmor i rekreaciju i oni koji se koriste u vrijeme sezonskih radova u poljoprivredi.

Statistički se prate i stanovi u kojima se samo obavlja djelatnost, ukupno 60.100 stanova, od kojih se 84,36% odnosi na stanove za iznajmljivanje turistima, a 15,64% na ostale djelatnosti.

Sekundarno stanovanje – stanovi za odmor i rekreaciju

Broj stanova za odmor i rekreaciju, prema popisu iz 2011. godine, iznosi 249.243 i povećao se u odnosu na prethodno popisno razdoblje 36,6%, kada ih je bilo 182.513. Površina navedenih stanova 2001. godine iznosila je 10,390.305 m², a 2011. godine povećala se na 15,116.934 m², što je porast 45,5%.

Najviše je ovih stanova na području Primorsko-goranske, Zadarske i Splitsko-dalmatinske županije na uskom pojasu uz morsku obalu, gdje su i najveće koncentracije, ali relativno je veliki broj jedinica i u kontinentalnom dijelu Hrvatske, posebno na području Zagrebačke i Krapinsko-zagorske županije.

Društveno poticana stanogradnja

Tijekom desetogodišnjega razdoblja od 2001. u sklopu Programa društveno poticane stanogradnje izgrađena su 5.553 stana^[88] (Bobovec, Mlinar, 2013.) u 173 stambene i stambeno-poslovne zgrade. U razdoblju od 2005. do 2014. godine ukupno je sagrađeno 168.882 stana.^[89] (DZS, Statistički ljetopis 2016., Zagreb prosinac 2016.) Model subvencionirane stanogradnje građanima je približio zadovoljavanje stambenih potreba i poboljšanje standarda stanovanja, ali i unaprijedio stanje u djelatnosti graditeljstva, pri čemu je građanima RH pružena prilika za rješavanje stambenog pitanja po uvjetima znatno povoljnijima od tržišnih. Pri projektiranju primjenjivao se u prvo vrijeme Privremeni pravilnik za Program društveno poticane stanogradnje, a potom Pravilnik minimalnih tehničkih uvjeta za projektiranje i gradnju stanova iz Programa društveno poticane stanogradnje.^[90] (»Narodne novine« 106/04, 25/06 i 121/11) Ovaj je Pravilnik jedini je važeći dokument u RH koji propisuje i strukturira sve elemente stana, stoga je kvalitetna osnova za moguće reguliranje standarda stanogradnje u cjelini.

Održivo stanovanje

Uvjeti slobodnog tržišta, promjene u kulturi življenja i uvođenje načela održivog razvoja promijenili su načela društvene izgradnje i uveli pojam izgradnja za tržište utemeljen na konceptu investicije i formalno-tehnoloških standarda. Ovaj je proces doveo do promjena u brojnim tipološkim karakteristikama pojedinih zgrada i četvrti, i to onih koje su nekad jamčile određenu kvalitetu stambene izgradnje.

Zadovoljavanje čovjekove potrebe za stanovanjem ključan je element ljudskoga dostojanstva te stoga problemi stambene izgradnje izravno utječu na glavni cilj održivoga razvoja – neograničavanje budućih generacija u zadovoljavanju vlastitih potreba.^[91](Vezilić Strmo, Senjak, Štulhofer, 2014.)

Dugo se vremena stanovanje tretiralo kao odgovor na kratkoročne potrebe društva ugrožavajući na taj način budućnost stambenih četvrti, gradova i regija. Postupno se kao važan zajednički cilj prepoznavao razvoj održivih načina života, optimiranje upotrebe prirodnih resursa i zadovoljenje stambenih potreba te se fokus građevinske industrije preselio s problema kvantitete na pitanje kvalitete.

Stanovanje je od iznimne važnosti za održivu prostornu organizaciju budući da je: osnovna životna potreba i pravo svakog čovjeka, velik potrošač resursa za vlastitu izgradnju, održavanje i korištenje imovina s dugim vijekom trajanja od ključne važnosti za kvalitetu života ljudi, s utjecajem na ostala područja (promet, zdravlje, zaposlenje i zajednicu).

Cilj je održivog stanovanja zadovoljavanje potreba i zahtjeva za dulje razdoblje, a to znači da ono mora biti prilagodljivo suvremenom načinu života i potrebama korisnika, kao i njihovim promjenama tijekom vremena te otporno na negativne utjecaje prirodnih prijetnji. Suvremeni način života i stambene potrebe uvelike su se promijenile u posljednjih nekoliko desetljeća kao posljedica različitih društvenih čimbenika:

- promjena tradicionalne obitelji (parovi bez djece, samci)
- sve veća neovisnost unutar obitelji, promjenjive individualne potrebe
- prenamjena stambenih prostora, multifunkcionalnost
- sve veća uloga novih IT tehnologija koje utječu na promjene u načinu življenja, globalizacija i individualizacija
- fluktuacija radne snage vezana za ekonomsku nestabilnost
- prihvaćanje ideje mobilnosti
- promjena u odnosu prema privatnom vlasništvu.

Koncept održivog stanovanja teško je obuhvatiti i sagledati zbog složenosti stambenog sektora, ali potrebno je zadržati širok pogled na problematiku kako bi se utvrdili ciljevi i odabrali prioritete. Da bi se uspostavila ravnoteža između ekološke osviještenosti, smanjenja rizika od katastrofa, kvalitete življenja i tehnološkog napretka te razvoja novih materijala i sustava, nužna je promjena načina na koji gradimo i na koji živimo.

Potencijal obnove postojeće stambene izgradnje

Stambena izgradnja, kao značajno područje ukupne izgradnje, posjeduje velik potencijal u postizanju ciljeva održivog razvoja. Uzmimo li se u obzir statistički pokazatelji da se godišnje u Hrvatskoj sagradi tek 1 do 2% novih zgrada, uočavaju se velike mogućnosti u domeni postojeće stambene izgradnje. Kako broj stambenih jedinica raste i približava se broju kućanstava, tako gradnja novih zgrada postaje sve manje važna, a važnost obnove postojeće stambene izgradnje postaje sve veća. Za razliku od gradnje novih zgrada, obnovom postojećih zgrada štede se prostorni resursi, materijal i energija.

Tehnički aspekti i opremljenost stambenog fonda

Usklađivanjem s direktivama EU-a, postupnim preuzimanjem te uvođenjem novih normativa i tehničkih propisa za građenje u pogledu toplinske zaštite i zaštite od buke te drugih aspekata u gradnji, ostvaren je kvalitativni pomak, kao i uvođenjem novih tehnologija koje se koriste pri gradnji.

Treba napomenuti da su u RH u vezi sa zaštitom od potresa već početkom 60-ih godina, nakon katastrofalnih potresa na ovim područjima, uvedeni vrlo strogi normativi u pogledu projektiranja, odnosno statike građevina s obzirom na potres s vrlo visokim koeficijentima sigurnosti.

Ne vodi se adekvatna evidencija građevinskog stanja stambenih zgrada kolektivnog stanovanja, posebno starijeg stambenog fonda, u ingerenciji upravitelja zgrada.

U pogledu komunalne opremljenosti stambenog fonda, a što se u načelu ne odnosi na novoizgrađene stanove koji se grade prema svim suvremenim standardima građenja i opremanja, već samo na postojeći stambeni fond, ona nije u cijelosti na zadovoljavajućoj razini, jer u okviru starijeg stambenog fonda postoji još određeni broj stanova koji nisu priključeni na komunalnu infrastrukturu i koji nemaju komunalnu opremljenost koja odgovara standardima suvremenog načina stanovanja.

2.4. GOSPODARSTVO

U izradi Strategije posebno su se razmatrale gospodarske djelatnosti koje zauzimaju ili koriste velike prostorne površine ili u znatnoj mjeri utječu na prostor.

Zakonski i institucijski okvir

RH nema cjelovit nacionalni strateški dokument za razvoj svih gospodarskih grana, već se razvoj gospodarstva planira na sektorskoj razini. Strateški okvir za razvoj gospodarstva fragmentiran je i nepotpun te vremenski i sadržajno (djelomično) neusklađen. Za provedbu je zadužen velik broj institucija na svim razinama, ali među njima ne postoji odgovarajuća koordinacija.

U nedostatku cjelovitog dugoročnog strateškog okvira, razvojne ciljeve i strateške prioritete utvrđuje strategija Vladinih programa^[92] (Od 2010. Vlada RH svake godine donosi strategiju Vladinih programa za iduće trogodišnje razdoblje) koja se donosi na temelju strateških planova središnjih tijela državne uprave. Važeća strategija, donesena 2013. godine za razdoblje 2014. – 2016., postavlja niz ciljeva u vezi s gospodarstvom, ali bez uključivanja prostornog aspekta. U fokusu su tih ciljeva makroekonomska i socijalna stabilnost, ravnomjeran regionalni razvoj te konkurentnost gospodarstva, s posebnim naglaskom na poljoprivredno-prehrambenom sektoru, ribarstvu i turizmu.

Županije, gradovi i općine samostalno donose strateške razvojne dokumente i planove u kojima je gospodarski razvoj značajna komponenta sveukupnoga regionalnog i lokalnog razvoja. Za razliku od županijskih razvojnih strategija, za koje su obveza i metodologija izrade propisani, gospodarski programi na razini gradova i općina izrađuju se bez jedinstvene metodologije i sadržajnog okvira.

Od donošenja SPURH-a 1997. godine vanjsko se okruženje značajno promijenilo. Pristupanjem EU-u Hrvatska je, u okviru prihvaćanja pravne stečevine EU-a, obvezna slijediti europsku razvojnu strategiju za razdoblje do 2020. godine – Europa 2020.

Stanje

U Hrvatskoj prevladavaju negativni ekonomski trendovi uz spori oporavak od krize koja je započela 2008. godine. Tijekom šest godina recesije zabilježen je pad bruto domaćeg proizvoda (BDP) od 12%, a između 2000. i 2007. godine stopa rasta BDP-a bila je 4 do 6% godišnje. Negativne ekonomske pokazatelje prati i znatan porast nezaposlenosti (16,3% 2013. godine u odnosu na 8,4% 2008. godine).

Znatne su također razlike u razvoju na regionalnoj razini, kao i strukturi regionalnog gospodarstva i specijalizaciji regija. Na razini NUTS 2, u strukturi gospodarstva Kontinentalne Hrvatske prevladavaju proizvodne (21,5%), uslužne (18,5%) i javne djelatnosti (16%), a u strukturi Jadranske Hrvatske prevladavaju uslužne (23,5%), industrijske (18,9%) i djelatnosti poslovanja nekretninama (14,9%).^[93] (Podaci iz 2011.) Zamjetna je također unutar regija specijalizacija županija u pojedinim djelatnostima. Tako se npr. županije s visokom razinom specijalizacije u primarnom sektoru većinom nalaze u Kontinentalnoj Hrvatskoj (Virovitičko-podravska, Bjelovarsko-bilogorska, Vukovarsko-srijemska, Požeško-slavonska te Kopriivničko-križevačka županija), a županije s visokom specijalizacijom uslužnih djelatnosti pretežito se nalaze u Jadranskoj Hrvatskoj (Dubrovačko-neretvanska, Istarska, Primorsko-goranska i Splitsko-dalmatinska županija). Zagrebačka županija i Grad Zagreb ne prate standardne razvojne i strukturne obrasce.

2.4.1. Poljoprivreda

Poljoprivreda je jedna od gospodarskih djelatnosti od nacionalnog značaja s velikim potencijalom razvoja. Prema prostornim obilježjima, područje RH se može podijeliti na tri poljodjelske regije: panonsku, gorsku i primorsko-mediteransku regiju. U usporedbi s ostalim europskim državama, RH ima malo onečišćenog tla, što je preduvjet za razvoj ekopoljoprivrede, i velike površine travnjaka i pašnjaka kao preduvjet za razvoj stočarstva. Prostorni uvjeti za stočarsku proizvodnju smatrali su se ograničavajućim činiteljem razvoja, a utjecali su i na nezakonitu gradnju.

U 2015. godini korištene poljoprivredne površine iznosile su 1,537.629 ha, što iznosi oko 27% ukupne kopnene površine RH. Najzastupljenija kategorija u 2015. godini su bile oranice i vrtovi s 841.939 ha (54,7%) i trajni travnjaci s 618.070 ha (40,2%), dok su ostale kategorije poljoprivrednih površina zajedno činile oko 5%. Korištenje oranica i vrtova u 2015. godini smanjeno je 5,6% u odnosu na 2011. godinu, dok se površina trajnih travnjaka povećala za 78,4%. U Hrvatskoj se u 2010. godini navodnjavalo 3.627 ha obradivih površina, odnosno oko 0,2% korištene poljoprivredne površine, što je u odnosu na 5.219 ha navodnjavane površine 2009. smanjenje od 44%.^[94](DZS, Statistički ljetopis 2016.)

Neriješeni imovinskopravni odnosi nad poljoprivrednim zemljištem i usitnjenost poljoprivrednih posjeda ugrožavaju gospodarsku održivost velikih poljoprivrednih gospodarstava. Nepostojanje evidencije o oblicima i korištenju poljoprivrednog zemljišta i informatička nepovezanost svih dionika u sustavu onemogućuje rješavanje ovog problema, pogotovo zato što na iste površine imaju pretenzije i poljoprivredni i šumarski sektor jer se u naravi nekorištene površine prirodno zašumljuju. Zbog nedostatka podataka i navedene istovremene pretenzije prostorni planovi iskazuju kategoriju *PS ostalo poljoprivredno tlo, šume i šumsko zemljište*.

2.4.2. Šumarstvo

Šume imaju gospodarske i općekorisne funkcije. Općekorisne funkcije šuma važne su za stabilnost i opstanak šumskih ekosustava, a obuhvaćaju ekološke i socijalne funkcije. Ekološke funkcije obuhvaćaju hidrološku, vodozaštitnu, protuerozijsku, klimatsku i protuemisijsku ulogu šuma. Socijalne funkcije šuma obuhvaćaju utjecaj šuma na oblikovanje ruralnih i urbanih područja (estetski, zdravstveni, rekreacijski i turistički utjecaji). Kombinacija ekološke i socijalne funkcije šuma odnosi se na ulogu šuma u očuvanju prirode i geofonda, biološku raznolikost te vezivanje ugljika i stvaranje kisika.

U odnosu na 1997. godinu uočava se tendencija rasta šuma i šumskog zemljišta, što je vidljivo iz ISP-a, kao i iz drugih dokumenata. Podaci iz različitih izvora neusklađeni su, ali upućuju na zaključak da je od 1997. godine zabilježen rast šuma od oko 8%, čime je ispunjen cilj povećanja šumskih površina postavljen SPURH-om iz 1997. godine.

Ukupna površina šumskog zemljišta RH u 2015. godini prema statističkim podacima^[95](DZS, Hrvatska u brojkama 2016.) iznosila je 2,759.011 ha što je, s obzirom na ukupnu kopnenu površinu RH, šumovitost od 48,8%. Od ukupne površine šumskog zemljišta, površina pod šumama iznosi 2,450.436ha (88,8%), a preostalo je ostalo šumsko zemljište (proizvodno, neproizvodno) i neplodno zemljište. U ukupnoj je površini šuma 73% državnih šuma, kojima gospodari trgovačko društvo Hrvatske šume d.o.o., a preostalo su šume u privatnom vlasništvu. Privatnim šumskim posjedima na prostoru RH zajednička su obilježja rascjepkanost i usitnjenost – prosječna im je veličina 0,43 ha^[96](Hrvatske šume, Šumskogospodarska osnova područja RH 2006. - 2015.), a prosječna veličina čestice 0,15 ha. Za učinkovito korištenja šuma potrebno je okrupniti privatne šumoposjednike. Površine u kategoriji ostalog šumskog zemljišta zauzimaju 266.334 ha.^[97](DZS, Hrvatska u brojkama 2016.) Visok udio šuma i šumskog zemljišta u odnosu na ukupnu površinu svrstava Hrvatsku u sam vrh europskih zemalja po šumovitosti.

Šumskogospodarska osnova područja RH za razdoblje od 2006. do 2015. godine, koja je u primjeni do donošenja nove, utvrđuje ekološku, gospodarsku i socijalnu podlogu biološkog poboljšanja šuma i povećanja šumske proizvodnje. Šumskogospodarskim planovima uređuje se korištenje šuma i šumskog zemljišta, zahvati na prostoru šumskog zemljišta, opseg uzgoja i zaštite šuma, stupanj iskorištenosti šumskog zemljišta i gospodarenje životinjskim svijetom.

U sektoru šuma učinkovito korištenje resursa znači korištenje šumskih resursa na način koji smanjuje utjecaj na okoliš i klimu na najmanju moguću mjeru te davanje prvenstva šumskoj proizvodnji koja ima veću dodanu vrijednost, otvara više radnih mjesta te pridonosi boljoj ravnoteži ugljika.

Potencijal šuma i šumskih površina u poticanju ukupnog razvoja RH nije posve iskorišten. Proizvodni potencijal šuma nedovoljno je valoriziran s obzirom na to da gospodarske šume obuhvaćaju 52%^[98](MP, 2016., Nacrt Šumskogospodarske osnove područja RH 2016. - 2025.) ukupne površine šuma i šumskog zemljišta šumskogospodarskog područja. Niska zastupljenost drvnih i nedrvnih šumskih proizvoda na tržištu očituje se malim udjelom šumarstva u nacionalnom BDP-u (npr. 2011. godine samo 1,1%^[99](IRMO, 2014., stručna podloga,)). U usporedbi s ostalim europskim državama, Hrvatska se, prema zastupljenosti šumarskog sektora u BDP-u, nalazi u sredini.

Najznačajniji šumski potencijali nalaze se u ruralnim područjima gdje postoji duga tradicija grijanja na ogrjevno drvo. Stoga je šumska biomasa kao izvor energije potencijal za iskorak prema modernim i energetski učinkovitijim oblicima proizvodnje energije i grijanja kao što su trogeneracijska postrojenja koja, osim električne i toplinske energije, omogućuju i pripravu rashladnog medija za klimatizaciju.

2.4.3. Industrija

Položaj hrvatske industrije u globalnome vrijednosnom lancu prevladava u proizvodnim aktivnostima niske razine dodane vrijednosti. Razlozi su: niska razina opremljenosti rada kapitalom, niska razina udjela visokoobrazovane radne snage u ukupnom broju zaposlenih te izrazito niska razina ulaganja u inovacije i razvoj novih proizvoda i usluga. EU je usmjeren na razine vrijednosnoga lanca u kojima se ostvaruje visoka razina dodane vrijednosti, ali i na korištenje tržišta s niskom cijenom rada izvan EU-a. Usklađivanje s politikama i ciljevima EU-a podrazumijeva i usmjeravanje razvoja industrije prema područjima na kojima realno postoji mogućnost za strateško pozicioniranje na višim razinama dodane vrijednosti. Pretpostavke za takvo pozicioniranje prirodni su i ljudski resursi.

U RH u tranziciji i tijekom krize (1990. – 2012.) došlo je do značajnog pada zaposlenosti (s 567.000 u 1990. godini na 207.000 u 2012. godini) i udjela u BDP-u (s 38% na 15%) u prerađivačkoj industriji.^[100](ISP)

Od početka krize (2008. – 2014.) smanjuje se obujam industrijske proizvodnje i broja zaposlenih, a produktivnost rada, zbog većeg smanjenja broja zaposlenih u odnosu na obujam proizvodnje, raste.

Prema ostvarenim prihodima, najznačajnije industrijsko područje jest proizvodnja prehrambenih proizvoda, koja ostvaruje 20,4% ukupnog prihoda prerađivačke industrije, a slijedi proizvodnja koksa i rafiniranih naftnih proizvoda (10,3%) te proizvodnja gotovih metalnih proizvoda, osim strojeva i opreme (6,9%) (podaci za 2015. godinu)^[101](DZS, Proizvodnja i prodaja industrijskih proizvoda (PRODCOM) u 2015., 2016. godina).

U SPURH-u iz 1997. godine industrija podrazumijeva prerađivačku industriju, koja je tada imala 30% udjela u BDP-u, 21% u zaposlenosti i 91% u izvozu. Uglavnom je bila koncentrirana u gradovima te je počela gubiti konkurentnost na svjetskom tržištu. Kao glavne razvojne mjere SPURH je identificirao nabavu moderne tehnologije, uvođenje učinkovite organizacije, dobro rukovođenje i osvajanje novih tržišta, privatizaciju te privlačenje stranih investitora. Osim toga, predviđeno je restrukturiranje, tj. smanjenje značaja bazične teške industrije, koja traži puno električne energije i nekvalificirane radne snage, onečišćuje okoliš i nema dovoljno veliko tržište, a razvoj onih industrija koje koriste položaj, prirodne resurse, kapital, tradiciju i znanje.

SPURH iz 1997. godine prepoznao je potrebu izmještanja industrije iz gradova i njezino restrukturiranje, uključujući privatizaciju. Za smještaj industrije i drugih proizvodnih aktivnosti predviđena su područja u industrijskim i poslovnim zonama čija je opremljenost i popunjenost nejednolika.

Kao prioritet PPURH-a iz 1999. godine bila je predviđena transformacija načina na koji se industrija koristi prostorom, tj. racionalnije korištenje prostora, potom unapređenje komunalne infrastrukture, prilagođavanje gospodarske strukture gradova prostornim uvjetima (napuštanje velikih industrijskih kompleksa), izmještanje pogona iz užih urbanih jezgri i s vrijednih obalnih prostora, uz potrebne prenamjene za primjerenije sadržaje i razvoj manjih jedinica koje bi mogle biti integrirane u naselja, kao i unapređenje stanja okoliša.

Industrija u RH bilježi negativne trendove, čiji bi nastavak do 2020. godine mogao dovesti do daljnjeg gubitka radnih mjesta. Za postizanje obujma proizvodnje većeg nego što je onaj u 2008. godini potrebna je aktivna provedba mjera i usklađivanje politika brojnih sektora.

Sektori koji su prijedlogom industrijske strategije prepoznati kao pokretači mogu imati negativne učinke na okoliš (farmaceutska industrija) ili imaju posebne zahtjeve vezane za zbrinjavanje otpada (proizvodnja računala te elektroničkih i optičkih proizvoda). Uz njih su prepoznate prehrambena i drvna industrija kao one koje imaju potencijala za rast, ponajprije zbog prostornih resursa i mogućnosti plasmana u turizmu. To upućuje na međusobnu ovisnost razvoja u svim područjima te povećava zahtjeve za koordinaciju.

2.4.4. Turizam

Turizam je jedno od najznačajnijih gospodarskih područja u RH. U 2014. godini prihodi od turizma iznosili su 7,4 mlrd. € (17,2% BDP-a). U 2015. godini prihodi od turizma narasli su na 7,9 mlrd. € (18,1% BDP-a).^[102](Ministarstvo turizma, 2016., Turizam u brojkama 2015.)

Hrvatska je prepoznata kao destinacija bogate kulturno-povijesne baštine te veliki broj turista dolazi motiviran kulturnom baštinom.

Glavno turističko područje RH i središte ukupnog razvoja turizma prostor je Jadranske Hrvatske. Karakterizira ga snažna turistička aktivnost na obalnom području oko razvojnih centara Istre i Kvarnera (Rijeka, Pula), srednje Dalmacije (Split, Zadar, Šibenik) i južne Dalmacije (Dubrovnik). Na obalnom području postoji znatno intenzivnija turistička potražnja u odnosu prema kontinentalnom području. U primorskim se mjestima ostvaruje oko 85% turističkih dolazaka i približno 95% turističkih noćenja u Hrvatskoj. Smještajni kapaciteti koncentrirani su na sjevernom i južnom Jadranu (97%). U Kontinentalnoj Hrvatskoj samo je oko 3% smještajnih kapaciteta.^[103](Ministarstvo turizma, 2016., Turizam u brojkama 2015.) Nerazvijenost područja u zaleđu (Lika, Dalmatinska zagora, unutarinja Istra, Gorski kotar) te manjih otoka onemogućuje cjelovit turistički razvoj Jadranske Hrvatske.

Atraktivnost i vrijednost turističkog zemljišta često uzrokuje sukob interesa (ekonomskih i zaštite prostora). Posljedica zanemarivanja društvenih interesa je narušavanje tradicijske gradnje i lokalnog ambijenta te devastacija dijelova obalnog područja.

Tradicionalne veze s europskim emitivnim turističkim tržištima i uključivanje u EU pogoduju stvaranju uvjeta za brži razvoj turizma. Rast turističkog prometa povećava potrebe za infrastrukturom. Rast turizma u gradovima te tranzitnog turizma potiče razvoj turističkih sadržaja uz glavne cestovne prometne pravce. Specifičan geoprometni položaj dubrovačkog priobalja zahtijeva posebnu pozornost prigodom promišljanja razvoja nacionalne prometne politike i turizma.

2.4.5. Poduzetnička infrastruktura

Od sredine devedesetih godina prošlog stoljeća na razini jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave razvijaju se projekti izgradnje poduzetničkih zona, potpomognuti programima Vlade RH kako bi se ujednačio regionalni razvoj. Krajnji je cilj programa poboljšanje životnog standarda stanovništva obnovom razine kvalitete društvene i komunalne infrastrukture u područjima slabije razvijenosti i područjima o kojima država dodatno skrbi (područja posebne državne skrbi, brdsko-planinska područja, otoci). Na razini države utvrđeni su mehanizmi poticaja i potpora projekata, koji uključuju i dodjelu nekretnina u vlasništvu RH.

Poduzetničke zone zakonom^[104](Zakon o unapređenju poduzetničke infrastrukture («Narodne novine» 93/13, 114/13 i 41/14)) su određene kao infrastrukturno opremljena područja gospodarske namjene utvrđena prostornim planovima, u kojima se mogu obavljati određene vrste poduzetničkih aktivnosti. Prednost je takvih zona zajedničko korištenje energetske, komunalne, prometne i komunikacijske infrastrukture te drugih resursa.

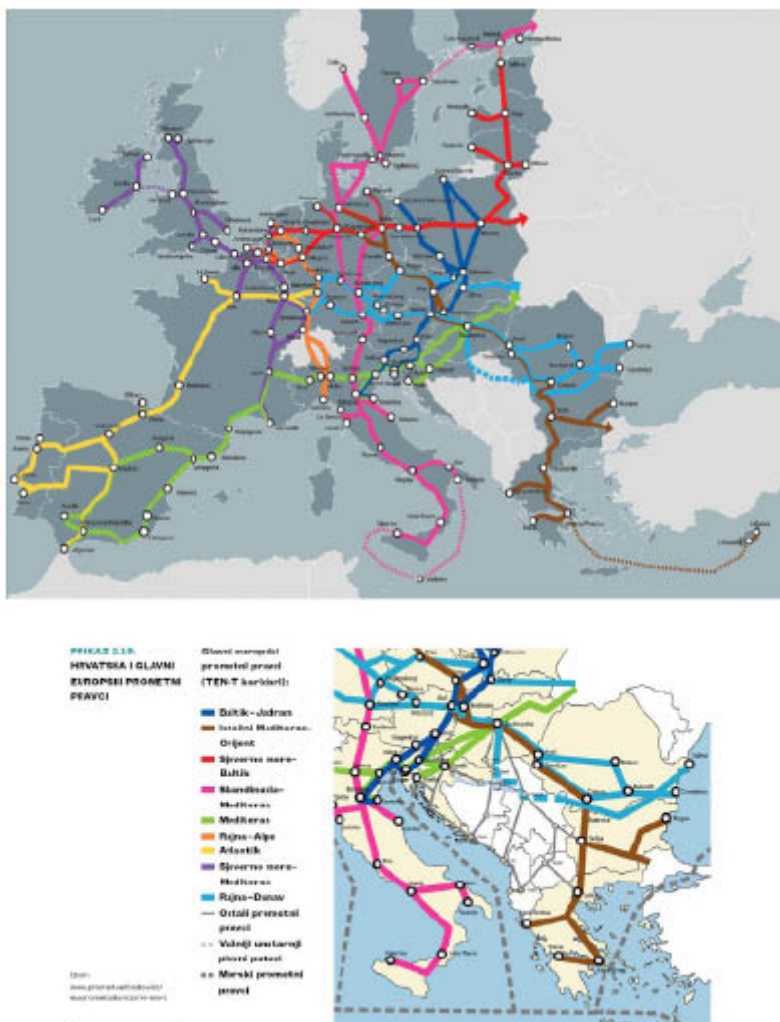
Programima je planiran ravnomjeran razvoj poduzetničkih zona po županijama u blizini većih naselja, pri čemu županije, sukladno svojim strateškim razvojnim dokumentima, utvrđuju potreban broj i lokacije. Brzini realizacije zona trebalo bi doprinijeti i ujednačavanje standarda sadržaja te razvoj poduzetničkih potpornih institucija (razvojne agencije,

poduzetnički centri, poslovni inkubatori, poduzetnički akceleratori, poslovni parkovi, znanstveno-tehnološki parkovi i centri kompetencije).

Površine zona određene su također prostornim planovima, a prema veličini, dijele se na mikro zone (do 10 ha), male zone (od 10 do 50 ha), srednje zone (od 50 do 100 ha) i velike zone (veće od 100 ha). Mogućnost njihove realizacije, a time i provedbe prostornih planova, uvjetovana je rješavanjem imovinsko-pravnih odnosa – od postupka ustupanja nekretnina jedinicama lokalne samouprave, utvrđivanja realne tržišne vrijednosti zemljišta do objedinjavanja velikog broja parcela u privatnom vlasništvu. Realizaciju otežava i to što u određenom broju JLS-a nisu doneseni odgovarajući provedbeni prostorni planovi. S druge strane, formirane i infrastrukturno opremljene zone ne nalaze korisnike zato što prilikom planiranja zona i odabira njihovih lokacija nije ispitan stvarni ili potencijalni ulagački interes.

2.5. INFRASTRUKTURNI SUSTAVI

2.5.1. Prometna infrastruktura

Povezanost s europskim prostorom

Prometno-geografski položaj Hrvatske izuzetno je povoljan i određen je činjenicom da se ona nalazi u dodirnom području velikih prostornih cjelina Europe: Mediterana, Podunavlja, Alpa i Balkana.

Gestrateški položaj može se smatrati prilikom za razvoj posredničkih prometnih, gospodarskih i političkih funkcija između zapadne i srednje Europe te jugoistočne Europe i Bliskog istoka, posebice zbog prirodne usmjerenosti država srednjeg Podunavlja prema Jadranu i Mediteranu.

U okviru Strategije EU-a za Dunavsku regiju (EUSDR) RH sudjeluje unutar prioritetne osi 1. Jačanje mobilnosti i intermodalnosti prometa za prioritetna područja 1A. Unutarnji vodni putovi.

U kontekstu Strategije EU-a za Jadransko-jonsku regiju (EUSAIR) RH sudjeluje u okviru stupa Povezivanje regije (promet i energija) koji se fokusira na tri strateške teme: poboljšanje pomorskog prometa, razvoj intermodalnih poveznica s unutrašnjošću i energetske mreže.

Kroz Hrvatsku prolaze dva koridora TEN-T^[105] (Transeuropska prometna mreža) središnje mreže:

1. Mediteranski koridor koji povezuje pirinejske luke Algeciras, Cartagenu, Valenciju, Tarragonu i Barcelonu preko južne Francuske s vezom prema Marseilleu i Lyonu do sjeverne Italije, Slovenije te preko Hrvatske do Mađarske i ukrajinske granice. Uključuje željeznicu i ceste, zračne luke, željezničko-cestovne terminale, a u sjevernoj Italiji i unutarnje vodne putove rijeke Po. Riječ je o cestovnom i željezničkom koridoru, a njegov je sastavni dio i pravac Rijeka – Zagreb – Budimpešta, tj. riječki prometni pravac koji je također Paneuropski koridor Vb, odnosno željeznički RH2. Glavna značajka riječkog prometnog pravca jest mogućnost intermodalnog pristupa, tj. povezivanja luke Rijeka sa željeznicom i dunavskim plovnom kanalom, što je najkraći put od Jadrana do Podunavlja. Nastavak Mediteranskog koridora i njegov sastavni dio također je cestovni i željeznički koridor od Zagreba do Slovenije (Paneuropski koridor X, odnosno željeznički RH1). Ovim je koridorom RH povezana s Baltičko-jadranskim koridorom, koji se pruža od Baltičkog mora, kroz Poljsku preko Beča i Bratislave do sjeverne Italije.

2. Koridor Rajna – Dunav povezuje Strasbourg i Mannheim dvama paralelnim pravcima u južnoj Njemačkoj, jedan uz Majnu i Dunav, a drugi preko Stuttgarta i Münchena sa skretanjem na Prag i Žilinu do slovačko-ukrajinske granice te preko Austrije, Slovačke i Mađarske do rumunjskih luka Constanta i Galati. Uključuje željeznicu, ceste, zračne luke, luke, željezničko-cestovne terminale i unutarnje vodne putove Majne, kanal Majna – Dunav, cijeli donji tok Dunava u Kelheimu i rijeku Savu. Koridor Rajna – Dunav u RH je i Paneuropski koridor VII.^[106] (Strategija prometnog razvoja Republike Hrvatske za razdoblje 2014. – 2030. godine (»Narodne novine« 131/14))

Cestovna infrastruktura

Gospodarski razvoj RH uvelike ovisi o razvoju cestovnog prometa. Značaj cestovnog prometa u prostoru Hrvatske proizlazi iz prostorne razvedenosti mreže i najprikladnijeg približavanja korisnicima. U proteklom desetogodišnjem razdoblju naglasak razvoja prometne infrastrukture bio je na izgradnji cestovne mreže.

TABLICA 2.3.
POKAZATELJI
CESTOVNE MREŽE

Izvori: HC, ažurirano 2013.
Strategija prometnog razvoja
Republike Hrvatske za razdoblje
2014. – 2030. godine (NN
131/14), dodatni I. tablica 27

Dužina cesta prema skupinama razvrstanih cesta (km)				
autoceste	državne c.	županijske c.	lokalne	ukupno
1.416,5	8.988,0	9.703,6	8.080,0	26.964,00

U RH je postignuta visoka razvijenost mreže autocesta, a mreža državnih, županijskih i lokalnih cesta manje je razvijena. Mreža izgrađenih/rekonstruiranih cesta dovedena je do razine koja zadovoljava današnji trenutak gospodarskog stanja i osnova je za daljnji desetogodišnji razvoj, odnosno potencijal uključivanja RH u europski cestovni sustav.

Prisutan je problem izoliranosti Dubrovačko-neretvanske županije, čiji je teritorij fizički odvojen od ostalih dijelova hrvatskog i europskog teritorija.

Prometni sektor u RH pridonosi ukupnoj emisiji stakleničkih plinova s 24,6%, a od toga je cestovni promet odgovoran za 95,7%.^[107] (Podaci vrijede za 2014., Izvješće o inventaru stakleničkih plinova na području Republike Hrvatske za razdoblje 1990.-2014. (NIR 2016))

Cestovni promet većim se dijelom sastoji od individualnog prometa, što znači da postavlja sve veće prostorne zahtjeve u odnosu na neke druge prometne oblike.

Osnovna prostorno-razvojna obilježja cestovne infrastrukture u Hrvatskoj pokazuje određene slabosti:

- u dinamici izgradnje brzih i drugih državnih cesta u funkciji uspostave cjelovitog sustava cestovne mreže
- u dinamici izgradnje kritičnih dionica i objekata, ponajprije na mreži državnih cesta te na prilaznicama i obilaznicama većih gradova
- nedovoljnoj izgrađenosti i moderniziranosti cesta na otocima i u drugim područjima razvojnih posebnosti
- nedovoljnoj cestovnoj prometnoj povezanosti kopna i otoka (npr. tuneli, mostovi).

Željeznička infrastruktura

Željeznički promet u odnosu na cestovni promet okolišno je prihvatljiviji. Izuzetno zahtjevnih tehnoloških karakteristike uvjetuju da se razvoj zasniva na masovnom prijevozu roba i nešto manje putnika.

Dužinom željezničkih pruga po broju stanovnika RH premašuje europski prosjek, ali mreža je tehnološki neprilagođena današnjim potrebama s izuzetkom magistralne pruge od granica sa Slovenijom do granice sa Srbijom te pojedinih sekcija koje su modernizirane.

jednokolosječna	dvukolosječna	Dužina pruga prema vrsti (km)	
		ukupna	elektrificirana
2.351	254	2.605	960

TABLICA 2.4.
POKAZATELJI
ŽELJEZNIČKE MREŽE

Izvor: MPP, 2016.

Postojeća željeznička mreža sastavni je dio mreže međunarodnih i nacionalnih željezničkih koridora. Obnovom i ponovnim puštanjem u promet koridora RH1 kao i rekonstrukcijom i obnovom koridora RH2, postojeća željeznička mreža stavljena je u punu funkciju. Uključivanje i pridruživanje željezničke mreže Hrvatske europskoj željezničkoj mreži (mreža TER) zahtijeva uvažavanje elemenata koji određuju standarde i prostorni razmještaj europskih željezničkih komunikacija.

Stanje željezničke infrastrukture u Hrvatskoj obilježava:

- zastarjela željeznička mreža, nedovoljnog kapaciteta i opremljenosti
- kritični dijelovi dionica pruga (nagib, nosivost, radijusi, brzina, propusna moć) i željeznički prometni objekti (kolodvori, postaje, ranžirni i rasporedni kolodvori itd.), ponajprije na mreži državnih/europskih – magistralnih pruga
- nedovoljno iskorištena prijevozna moć željezničke pruge
- nepovoljna struktura korištenja željeznice u robnom i putničkom prijevozu
- nedovoljno razvijen javni promet željeznicom
- nedostatak uvjeta za izgradnju ravničarske pruge Rijeka – Zagreb
- nepovezanost Istre i Dubrovnika na postojeću željezničku mrežu
- neodgovarajuća povezanost sjevera Hrvatske sa Zagrebom.

Infrastruktura riječnog prometa

Prirodne okolnosti s tri velika riječna sustava Save, Drave i Dunava, koji se koriste i kao prometna infrastruktura, gospodarski su potencijal koji zahtijeva minimalno korištenje novih prostornih resursa.

Broj lukapristaništa – 39
Duljina pl. putova – 1.018,8 km

Broj riječnih luka prema veličini i rijeci				
veličina/riječ	Dunav	Sava	Drava	Kupa
luka	1	2	2	1
pristaništa	2	4	4	1

Klasa i duljina (km) plovni putova				
VI	V	IV	III	I
Dunav	VKDS	Sava/Drava	Sava/Drava	Drava/Kupa/Uba
120	80	22/14	255/115	14,5/8/4

TABLICA 2.5.
POKAZATELJI
RIJEČNOG PROMETA
Izvor: MPPH, 2012.
Strategija prometnog razvoja
Republike Hrvatske za razdoblje
2014. – 2020. godine (98)
1.01 / 141, dodatni 1, tablica 43

Trenutačno ovaj segment prometne infrastrukture nije dovoljno iskorišten, čemu je razlog i zapuštenost, neopremljenost i poteškoće u primjeni međudržavnih ugovora o korištenju pograničnih rijeka. Riječni promet trenutačno je aktivan samo na Dunavu, malim dijelom na Dravi, a potpuno je zanemariv na rijeci Savi. Prema Europskom sporazumu o glavnim plovim putovima od međunarodnog značaja (*European Agreement on Main Inland Waterways of International Importance – AGN*), koji je RH potpisala i ratificirala, plovni putovi rijeka Save, Drave, Dunava i budućeg kanala Dunav – Sava uvrštavaju u mrežu europskih plovni putova, a luke u Osijeku, Vukovaru, Slavonskom Brodu i Sisku u mrežu luka otvorenih za međunarodni promet.

U PPURH-u i PPŽ-u predviđena je mogućnost proširenja lučkih područja i operativnih akvatorija, izrađenim operativnim (master) planovima luka Osijek, Vukovar i Brod. Na snazi je PPPPO višenamjenskog kanala Dunav – Sava^[108] (»Narodne novine« 121/11).

Riječni promet obilježava:

- neuređenost postojećih riječnih objekata, ponajprije postojećih plovni putova Save i Drave
- nedostatak prihvaćenog dugoročnog plana izgradnje luka i plovni putova
- nedovršenost projekta kanala Sava – Dunav i projekta uređenja plovni puta rijeke Save na IV./V. klasu
- neuređenost međudržavnih odnosa u vezi s režimom plovidbe Savom i Dunavom.

Rijeke, osim komercijalnog korištenja, omogućavaju i razvoj riječnog (nautičkog) turizma. Temeljem analize zatečenog stanja kao i analize prostornih planova utvrđuje se postojanje početnih koraka razvoja riječnog turizma kao i mogućnost razvoja.

Županije	Postojeći	Predloženi riječni nautički turizma				Ukupno	Udio
		rekrei	sabi	Marina	lučice		
I. Zagrebačka	0		900		1 000	1 900	20,2
II. Sisačko-moslavačka	300	-	300		300	600	16,0
III. Šibensko-karlovčka	300	-	300		200	500	15,1
IV. Vukovarsko-srijemski	200	-	500		200	700	17,0
V. Osječko-baranjska	400	-	500		300	800	22,7
	1 200		2 100		2 000	5 300	100,0
Ukupno iznovo		1 200			4 100	5 300	

TABLICA 2.6.
POKAZATELJI
NAUTIČKOG
KAPACITETA
Izvor: 2012, predloženi turizma
analiza prostornih planova

Pomorska infrastruktura

Gospodarski potencijal hrvatskih morskih luka temelji se prvenstveno na povoljnom zemljopisnom položaju i dubokom prodoru Jadranskog mora u kontinent. Integriranost hrvatskih luka u mrežu europskih prometnih koridora predstavlja razvojni potencijal za uključivanje u trgovinske tokove unutar europskog i svjetskog tržišta i transformaciju lučkih sustava u suvremene logističke i distribucijske gospodarske centre. Lučki sustav u osnovi zadovoljava potrebe međunarodnog pomorskog prometa pa se težište razvoja lučkog sustava treba prebaciti na poboljšanje domaćeg pomorskog prijevoza i nautički turizam kao rekreacijski aspekt pomorskog prometa.^[109] (Izvor: Strategija pomorskog razvitka i integralne pomorske politike Republike Hrvatske za razdoblje od 2014. do 2020. godine (»Narodne novine« 93/14))

Luke u RH razvrstane su prema njihovoj namjeni i važnosti u skladu sa Zakonom o pomorskom dobru i morskim lukama:

- luke otvorene za javni promet
- luke od (posebnog) međunarodnog gospodarskog značaja za državu

- luke od županijske važnosti
- luke od lokalne važnosti
- luke posebne namjene:
- luke posebne namjene od državnog interesa
- luke posebne namjene od županijskog interesa.

Broj — 308

državne	županijske	lokalne
6	42	280

TABLICA 2.7.
POKAZATELJI POMORSKE LUČKE
INFRASTRUKTURE

Izvori: MPPI, 2013.
Strategija prometnog razvoja Republike Hrvatske za razdoblje
2014.–2030. godine (NN 131/14), dodatak 1, tablica 63

Zavisno o aktivnosti koje se u njima provode, luke posebne namjena klasificirane su u sljedeće kategorije: vojne luke, luke nautičkog turizma, industrijske luke, sportske luke, ribarske luke, brodogradilišne luke i luke za opskrbu gorivom.

Morske luke od međunarodnog gospodarskog interesa za RH jesu Rijeka, Šibenik, Zadar, Split, Ploče i Dubrovnik. Hrvatska ima ukupno 42 luke od županijske važnosti i 285 luka od lokalne važnosti.

Glavne teretne luke u RH su Rijeka i Ploče te odnedavno Split. U njima se odvija gotovo 90% ukupnoga teretnog prometa hrvatskih luka od osobitoga gospodarskog interesa. Glavnina putničkog prometa odvija se kroz luke Split i Zadar, dok se u luci Dubrovnik odvija promet brodova na kružnim putovanjima.

TABLICA 2.8.
KAPACITET VEZOVA
LUKA NAUČIKOG
TURIZMA

Izvor: 2015. procjena temeljem
analize PP2 2010/12.

ŽUPANIJE	Postojeći (2010.)			Novo planirani			Sveukupno
	u more	na kopnu	ukupno	u more	na kopnu	ukupno	
Istarska	3.890	772	4.662	7.330	7.100	14.430	19.092
Primorsko-goranska	3.228	1.938	5.166	3.100	0	3.100	8.266
Ličko-severnjačka	0	0	0	850	800	1.650	1.650
Zadarska	3.676	1.030	4.706	1.800	0	1.800	6.506
Šibensko-kninska	2.785	900	3.685	2.140	0	2.140	5.825
Splitško-dalmatinska	1.583	390	1.973	3.185	0	3.185	5.158
Dubrovačko-neretvanska	604	156	760	6.400	400	6.800	7.560
Sveukupno	19.834	6.186	26.020	24.805	8.300	33.105	59.125

Može se zaključiti da je sustav luka u RH uređen te da su sve značajne državne i županijske luke uglavnom izgrađene. Oko 90% operativnih površina luka nalazi se u urbanim cjelinama, a posljedica toga je ograničena ili nikakva mogućnost njihova prostornog razvoja. Izvan sustava pomorske infrastrukture ostala su postojeća tradicionalna privezišta unutar naselja i izvan građevinskog područja, ona u izdvojenim građevinskim područjima izvan naselja ugostiteljsko-turističke i sportske namjene te sidrišta i privezišta u zaštićenim područjima.

Brodarstvo je jeftina i konkurentna prijevozna djelatnost u nacionalnom i međunarodnom robnom prometu. Razvojne perspektive linijskog putničkog brodarstva su značajne zbog izrazite razvedenosti hrvatske obale. Javni prijevoz u obalnom linijskom prometu važan je za redovito povezivanje otoka s kopnom i međusobno.

Prometna povezanost naseljenih otoka s kopnom i međusobno nedostatna je i ne osigurava njihov održivi razvoj. Prepreke za razvoj javnog prijevoza u obalnom linijskom pomorskom prometu predstavljaju: neujednačena iskorištenost brodova zbog oscilacija tijekom godine, visoki udio cijene pogonskog goriva u ukupnim troškovima prijevoza te potreba ulaganja u opstanak i modernizaciju flote.

Nedovoljno su prepoznate potrebe ribarske flote RH za lučkim prostorom, kako za stalne i privremene vezove tako i specifičnosti potrebe za iskrcajnim mjestima.

Pomorski promet obilježava:

- neusklađenost gospodarskog i turističkog korištenja lučkih prostora
- neodgovarajuće održavanje i opremljenost lučkih prostora prema kategoriji i namjeni luke

- nedovoljna izgrađenost lučke nadgradnje i podgradnje u morskim lukama otvorenim za javni promet od županijskog i lokalnog značaja.

Ukupni kapacitet vezova u moru i mjesta za smještaj plovnih objekata na kopnu u lukama nautičkog turizma jest 21.020^[110] (Strategija razvoja nautičkog turizma Republike Hrvatske 2009. – 2019.) mjesta, i to u moru 15.834 i na kopnu 5.186.

Prostornim planovima županija predviđeno je proširenje postojećih i izgradnja novih prihvatnih kapaciteta na oko 300 potencijalnih lokacija te je planirano 33.655 novih vezova, što je više nego jedan i pol puta od postojećih kapaciteta.

Sukladno provedenim istraživanjima i analizama te zaključcima Strategije razvoja nautičkog turizma Republike Hrvatske 2009. – 2019., prihvaćen je umjereni scenarij razvoja nautičkog turizma (planiranih 15.000 novih vezova) utemeljen na utvrđenom nosivom kapacitetu prostora, umjerenoj godišnjoj stopi rasta i načelu uravnoteženog regionalnog razvoja s mogućnošću odstupanja zbog poštovanja obilježja pojedinih županija, koje je usklađeno s razvojem prateće komunalne i druge infrastrukture te potrebama osiguranja pune zaposlenosti stanovništva.

Infrastruktura zračnog prometa

Međunarodni aerodromi u Hrvatskoj zračne su luke u Zagrebu, Splitu, Rijeci (na otoku Krku), Osijeku, Puli, Zadru, Dubrovniku, Malom Lošinj i Braču. Prema broju zračnih luka u odnosu na površinu i broj stanovnika, Hrvatska se ubraja u razvijenije države Europe. Sam prostorni razmještaj zračnih luka relativno je zadovoljavajući.

Zračni promet razvio se na prihvatljivim pretpostavkama koje su omogućile da raspolažemo primjerenom mrežom aerodroma.

Broj zračnih luka — 30

Aerodromi sa zajedničkom	Aerodromi s odvojenom
9	21

TABLICA 2.9.

POKAZATELJI
ZRAČNE
INFRASTRUKTURE

Izvor: MFF, 2016.

Intermodalni promet

Zahtjevi za racionalizaciju potrošnje energije i povećanjem efikasnosti prometne infrastrukture uvjetovali su razvoj intermodalnog prometa. Osnovni cilj ovog sustava jest osiguravanje optimalnog prometno-gospodarskog servisa robama. Intermodalni prijevoz je prijevoz tereta u jednoj te istoj intermodalnoj prijevoznj jedinici s dva ili više načina prijevoza (cestom – željeznicom – unutarnjim vodama ili morem), pri čemu se vrši izmjena intermodalne prijevozne jedinice bez manipulacije teretom. Intermodalni promet traži vrlo visok stupanj organizacije potpomognut brzim razvojem IT tehnologije.

U Hrvatskoj je intermodalni promet nedovoljno razvijen kako u prijevozu tereta tako i u javnom prijevozu putnika. Intermodalni terminali vrlo su rijetki, a često je prisutno paralelno korištenje autobusnih i željezničkih linija.

Osnovan je Klaster intermodalnog prijevoza, čijim djelovanjem RH sudjeluje u razvojnim programima EU-a:

- **Marco Polo II.** program je za smanjenje opterećenja cestovnog prometa, smanjenje negativnog učinka teretnog prijevoza na okoliš u državama EU-a i jačanje intermodalnosti, čime se želi pridonijeti učinkovitosti i održivosti prometnog sustava

- **Inteligentna energija u Europi (CIP IEE)** program je koji doprinosi ostvarenju ciljeva europske energetske i ekološke politike promoviranjem korištenja obnovljivih izvora energije, energetske učinkovitosti te energetski učinkovitog prijevoza putem financiranja aktivnosti koje doprinose uklanjanju tržišnih prepreka, promjenama u ponašanju, stvaranju povoljnog poslovnog okruženja za rast energetske učinkovitosti i tržišta obnovljivih izvora energije

- **Ekoinicijative (CIP EKO)** – ekoinicijativa ponajprije se odnosi na organizacije koje su razvile ekološki proizvod, uslugu ili proces, ali koji još nisu stavljeni na tržište zbog preostalog rizika; ova je inicijativa usmjerena na prevladavanje tih prepreka kako bi ti proizvodi i procesi postali uspjehom budućih europskih ekoinovacija
- **Europski transportni koridori (TEN-T)** – jedan je od najstarijih programa EU-a. Program TEN-T namijenjen je infrastrukturnim ulaganjima u intermodalnom prijevozu.

Elektronička komunikacijska infrastruktura

Predviđanja pokazuju da će se do 2020. godine digitalni sadržaji i aplikacije gotovo potpuno dostavljati putem interneta. Razvoj brzih i ultrabrzih mreža danas ima jednako revolucionaran učinak kao i razvoj prometne ili elektroenergetske mreže prije stotinu godina.

Na temelju analize stanja razvijenosti elektroničkih komunikacija u RH, vidljivo je zaostajanje u broju priključaka širokopojsnog pristupa za prosjekom država članica EU-a. Prisutna je neravnomjernost u broju i gustoći širokopojsnih priključaka po županijama koja je uzrokovana nepovoljnom demografskom strukturom, nepoznavanjem načina korištenja informacijskih i komunikacijskih tehnologija jednog dijela stanovništva te nedostatnom dostupnosti infrastrukture širokopojsnog pristupa u svim hrvatskim regijama. Pristupna čvorišta svih razina, od mjesnih do međunarodnih, povezana su svjetlovodnom tehnologijom, što omogućuje daljnji rast prometa u elektroničkim komunikacijama. Trenutačna tehnološka zastupljenost pokazuje dominaciju jedne vrste pristupa vezane za postojeću komunikacijsku mrežu bakrenih parica, koja uglavnom zadovoljava trenutačne zahtjeve, ali ne omogućuje značajniji kvalitativni iskorak dostupnosti širokopojsnog interneta i većim pristupnim brzinama. Pristupne mreže utemeljene na svjetlovodnoj tehnologiji tek su se počele graditi te je priključaka manje od 1%.

Razlikuju se dva vrlo karakteristična pojavna oblika elektroničkih komunikacijskih mreža: u urbanim cjelinama i u ostalom prostoru (ponajprije magistralna mreža i bazne postaje).

Elektroničku komunikacijsku infrastrukturu i drugu povezanu opremu obilježava:

- neravnomjerna raspoređenost nepokretne mreže
- tehničko-tehnološka neujednačenost ponajprije nepokretne mreže
- nepotpunost kableske kanalizacije u postojećim koridorima
- pokrivenost bežičnim komunikacijama u nekim dijelovima područja od posebnog interesa.

Razvoj elektroničke komunikacijske infrastrukture i druge povezane opreme, odnosno ravnomjerna pokrivenost teritorija omogućit će dovršetak izgradnje nepokretne i mobilne mreže, a primjenom najnovijih tehnologija širokopojsnog pristupa internetu, obavljanje velikog dijela poslova u mjestu boravka korisnika, čime se smanjuje opterećenje prostora prometom i omogućava decentralizirani razvoj gospodarstva.

Izrađivači prostornih planova županija, nisu mogli pratiti na odgovarajući način brze tehnološke promjene u području elektroničkih komunikacija što je imalo za posljedicu neujednačenost prikaza po županijama, bilo po važnosti elektroničke komunikacijske infrastrukture i druge povezane opreme bilo po stupnju i načinu odabira lokacija za pojedine vrste elektroničke komunikacijske infrastrukture i druge povezane opreme.

TABLICA 2.10.
POKAZATELJI
ELEKTRONIČKE
KOMUNIKACIJSKE
INFRASTRUKTURE

Izvori: HAKOM, 2016.

Broj korisnika
u nepokretnoj mreži – 1,385.134
u pokretnoj mreži – 4,424.347

Ukupni broj priključaka u nepokretnoj mreži	1,405.010
Gustoća korisnika telefonskih usluga u nepokretnoj mreži	80,23%
Gustoća korisnika telefonskih usluga u pokretnoj mreži	100,00%
Gustoća priključaka širokopojsnog pristupa internetu putem nepokretne mreže	24,38%
Gustoća korisnika širokopojsnog pristupa internetu putem pokretne mreže	78,90%
Ukupni broj priključaka širokopojsnog pristupa internetu	4,824.638

2.5.2. Energetska infrastruktura

Energetske djelatnosti koje se reflektiraju na korištenje prostornih resursa jesu: proizvodnja; prijenos, odnosno transport; skladištenje i distribucija energije te opskrba energijom. U odnosu na naftu i naftne derivate, značajne su potrebe vezane uz: proizvodnju naftnih derivata; transport nafte naftovodima; transport naftnih derivata produktovodima; transport nafte, naftnih derivata i biogoriva (plovnim i kopnenim putevima – cestom, željeznicom); skladištenje nafte, naftnih derivata i biogoriva.

U planiranju kapaciteta energetske infrastrukture važnu ulogu ima potrebna razina rezervnih kapaciteta energetskih objekata, potrebne obvezne i operativne rezerve pojedinih vrsta energije i energenata, zahtjevi u vezi s učinkovitim korištenjem energije i udjelom obnovljivih izvora energije.

Prema važećem zakonu kojim se uređuju mjere za opskrbu, proizvodnju i korištenje energije te pitanja od zajedničkog interesa za sve energetske djelatnosti,^[111] (Zakon o energiji (»Narodne novine« 120/12, 14/14 i 102/15)) temeljni akt za dugoročno sagledavanje potreba i usmjeravanje načina razvitka energetskog sektora, odnosno utvrđivanje energetske politike i planiranje energetskog razvitka RH, jest Strategija energetskog razvoja.^[112] (Strategija energetskog razvoja Republike Hrvatske (»Narodne novine« 130/09), sagledava razvoj do 2020. godine) Isti zakon određuje donošenje provedbenog strateškog dokumenta – Programa provedbe Strategije energetskog razvoja za desetogodišnje razdoblje, kao glavnog instrumenta koordinacije i praćenja, te planova razvoja za pojedine energetske sektore koji trebaju biti u skladu s navedenom strategijom i programom. Strateški razvojni dokumenti lokalne i regionalne razine trebaju planirati potrebe i način opskrbe energijom sukladno navedenoj strategiji i programu. Program provedbe strategije nije donesen, pa tako nije ni zaživio instrument planiranih dvogodišnjih revizija praćenja provedbe strategije i s tim u vezi preispitivanja aktualnosti pojedinih planiranih projekata.

Osnovni zakonski okvir upotpunjen je paketom energetskih zakona i propisa vezanih uz pojedine energente odnosno izvore energije (plin, nafta, električna energija, obnovljivi izvori energije) te energetske učinkovitost, a pojedini sektori i nositelji djelatnosti donijeli su svoje planove razvoja.

Na razvoj energetske politike u Hrvatskoj utjecao je i proces pristupanja EU-u te su ciljevi energetskog razvoja usklađeni sa strateškim ciljevima EU-a u odnosu na: sigurnost opskrbe energijom, konkurentnost energetskog sustava i održivost energetskog, odnosno gospodarskog razvoja. Za ostvarenje tih ključnih ciljeva nužna je u osnovi izgradnja novih i/ili rekonstrukcija postojećih proizvodnih, dobavnih, prijenosnih i skladišnih kapaciteta te povećanje energetske učinkovitosti i udjela obnovljivih izvora energije.

Energetski pokazatelji^[113] (MZOE, **Energija u Hrvatskoj 2015., godišnji energetski pregled**) upozoravaju na manjak raspoložive energije u resursima i proizvodnim kapacitetima. Ukupna potrošnja energije u 2015. godini smanjena je u odnosu na ukupnu potrošnju u prethodnoj godini za 0,9%, dok se tijekom razdoblja od 2010. do 2015. godine ukupna potrošnja energije smanjivala s prosječnom godišnjom stopom od 2,5%. Struktura pojedinih oblika energije u ukupnoj potrošnji varirala je ovisno o ukupnim gospodarskim i tržišnim trendovima, a u razdoblju od 2010. do 2015. godine zabilježen je pad potrošnje ugljena i koksa (prosječna godišnja stopa -0,7%), tekućih goriva (prosječna godišnja stopa -3,0%), prirodnog plina (prosječna godišnja stopa -4,8%), vodne snage (prosječna godišnja stopa -6,7%) i električne energije (prosječna godišnja stopa -11,3%), a povećana je potrošnja drva i biomase (prosječna godišnja stopa 0,2%), toplinske energije (prosječna godišnja stopa 0,4%) te obnovljivih izvora energije (prosječna godišnja stopa 38,6%). Značajnija odstupanja u 2015. godini u odnosu na pokazatelje za prethodni šestogodišnji period pokazuje smanjenje potrošnje vodne snage i prirodnog plina te povećanje potrošnje električne energije i energije iz obnovljivih izvora. Ukupna potrošnja električne energije u Republici Hrvatskoj u 2015. godini iznosila je 17,6 TWh.

S obzirom na strukturu izvora energije, značajna je ovisnost RH o fosilnim gorivima. Udio nafte i plina u ukupnoj potrošnji energije je u 2015. godini iznosio još uvijek visokih 54,7%. Stoga je važan aspekt ostvarivanja energetske politike, odnosno energetske sigurnosti, fizička i gospodarska stabilnost nafte i prirodnog plina.

Ukupna proizvodnja primarne energije u 2015. godini smanjena je za 6,7% u odnosu na prethodnu godinu. Tijekom šestogodišnjeg razdoblja od 2010. do 2015. godine proizvodnja primarne energije u RH smanjivala se s prosječnom godišnjom stopom od 3,4%. U 2015. godini RH je svoje potrebe zadovoljila vlastitom proizvodnjom u iznosu od 57,1%. Prema pokazateljima za istu godinu u domaćoj proizvodnji primarnih energenata najveće značenje imali su ogrjevno drvo i biomasa (28%), prirodni plin (27%), vodne snage (27%) i nafta (12,5%), a u razdoblju od 2010. do 2015. godine značajno je porastao udio obnovljivih izvora u proizvodnji primarne energije s početnih 1% na 5%. Mogućnost eksploatacije ugljikovodika, posebice prirodnog plina, dobiva sve veće značenje u kontekstu ublažavanja uvozne energijske ovisnosti iskorištavanjem vlastitih resursa i potencijala.

U razdoblju od 1995. do 2015. godine bilježi se poboljšanje energetske učinkovitosti za više od 20%. U 2015. godini nastavljen je trend poboljšanja učinkovitosti potrošnje energije. Energetska učinkovitost, izražena indeksom poboljšanja energetske učinkovitosti, povećana je za 0,5 indeksnih bodova za sve finalne potrošače energije.

Izostanak novih dobavnih pravaca uvoza plina, nekonkurentne cijene i drugo utjecali su na smanjenje udjela plina u ukupnoj potrošnji energije čak i uz rast domaće proizvodnje na sjevernojadranskim plinskim poljima. Domaćim prirodnim plinom podmiruje se oko 70,7% domaćih potreba, pri čemu se više od polovice proizvodnje (56,1%) crpi iz plinskih polja Jadrana. Domaća proizvodnja prirodnog plina u 2015. godini iznosila je 1,8 milijardi prostornih metara i pokrivala je oko 71% ukupne potrošnje prirodnog plina, koja je iznosila 2,5 milijardi prostornih metara. U strukturi potrošača sa značajnijim udjelom u ukupnoj potrošnji kućanstva su sudjelovala s oko 21%, javne i industrijske toplane s 24%, industrija s 8,5%, dok je udio termoelektrana značajno porastao u odnosu na šestogodišnje razdoblje od 2010. do 2015. godine i iznosio je oko 2%.

U opskrbi naftom vlada globalna nesigurnost zbog pada rezervi, proizvodnje, prijetnji zatvaranja rafinerija, malog korištenja kapaciteta, promjenjiva naftnog tržišta i dr.

Korištenjem obnovljivih izvora energije i visokoučinkovite kogeneracije ostvaruju se interesi RH u području energetike utvrđeni Strategijom energetskog razvoja, što se ponajprije odnosi na povećanje udjela korištenja energije iz obnovljivih izvora energije na 20% do 2020. godine temeljem prihvaćenih obveza EU-a. Istovremeno, povećava se korištenje vlastitih prirodnih energetskih resursa, dugoročno smanjuje ovisnost o uvozu energenata te ostvaruje diversifikacija proizvodnje energije i povećanje sigurnosti opskrbe.

Proizvodnja električne energije iz obnovljivih izvora kontinuirano raste, a najveći porast instalirane električne snage bilježi se u području korištenja energije vjetra, biomase i energije Sunca. Izgrađeno je 1300 postrojenja koja koriste obnovljive izvore energije ukupne instalirane snage 673,71 MW što predstavlja značajni udio u elektroenergetskom sustavu RH. Trenutačno je izgrađeno 20 vjetroelektrana ukupne instalirane snage 440,95 MW, a u fazi planiranja/izgradnje je devet vjetroelektrana ukupne snage 303 MW. Ukupna proizvodnja električne energije u RH 2015. godine iznosila je 11,4 TWh, od čega je iz obnovljivih izvora energije proizvedeno oko 67,3%, uključujući i velike hidroelektrane. U tom postotku u velikim hidroelektranama proizvedeno je 57,5%, a 9,8% električne energije proizvedeno je u malim hidroelektranama te korištenjem energije Sunca, vjetra i biomase. Udio obnovljivih izvora energije u ukupnoj potrošnji energije iznosio je u 2015. godini 31,4% (EIHP metoda), odnosno oko 23,2% (EUROSTAT metoda). Ukupna potrošnja električne energije podmirena je iz obnovljivih izvora s ukupno 42,2%, pri čemu 35,5% otpada na velike hidroelektrane, a 6,7% na ostale obnovljive izvore.

Korištenje geotermalnih izvora za proizvodnju energije gotovo je zanemarivo unatoč brojnim ležištima, osobito u sjevernim područjima države. Veći broj koncesija dodijeljen je za korištenje termalnih voda u zdravstvene, rekreativne i sportske svrhe.

Kogeneracijska postrojenja, u kojima se istodobno proizvodi električna i toplinska energija u jedinstvenom procesu, doprinose postizanju bolje učinkovitosti energetskog sektora. Osnovna prednost kogeneracije je povećana učinkovitost u odnosu na konvencionalne elektrane, u kojima se samo proizvodi električna energija, te industrijske sustave koji samo proizvode paru ili vruću vodu za tehnološke procese. Istovremeno se smanjuje štetan utjecaj na okoliš, pogotovo ako se kao gorivo koriste obnovljivi izvori. Kogeneracijska postrojenja mogu biti i stabilan distribuirani izvor energije industrijskim postrojenjima u slučaju poremećaja u radu glavne mreže.

Zahtjevi za energijom sve su veći, pri čemu prednjači rastući uslužni sektor gospodarstva, djelatnost koja se temelji na kvaliteti ponude, a koja je, pak, moguća samo uz povećanu potrošnju energije. Emisije proizvedene izgaranjem goriva imaju dominantan udio u ukupnim emisijama SO₂, CO₂, NO_x i lebdećih čestica. Emisija stakleničkih plinova u 2014. ^[114](HAOP, Izvješće o inventaru stakleničkih plinova na području Republike Hrvatske (NIR 2016.)) godini iznosila je 22.898,9 kt CO₂-eq. Zbog globalnog utjecaja na promjenu klime mora se pratiti trend emisije stakleničkih plinova, osobito CO₂, čiji je udio u ukupnoj emisiji stakleničkih plinova 2012. godini iznosio 72%. Promatrano sektorski, najveći doprinos emisiji stakleničkih plinova dao je energetske sektor (71%). Emisije stakleničkih plinova iz energetskeg sektora ^[115](HAOP, Izvješće o stanju okoliša u Republici Hrvatskoj, (NIR 2016.)) 2014. bilježe pad 5,5% u odnosu na prethodnu godinu, dok su u razdoblju od 2010. do 2014. smanjene gotovo 18%.

Problem današnjih postrojenja, proizvodnih i prijenosnih, neujednačena je amortizacija (starost) kao i struktura (obnovljivi i neobnovljivi energetske resursi). Kod rekonstrukcija, ponajprije mreže koriste se postojeći koridori bez značajnijih proširenja.

Prihvaćanjem Nacionalnog programa energetske učinkovitosti 2008. – 2016. i korištenja obnovljivih izvora energije i Pravilnika o korištenju obnovljivih izvora energije i kogeneracije, ^[116](»Narodne novine« 88/12) u sve županijske prostorne planove (u izradi ili u izmjenama i dopunama) uvode se preduvjeti za razvoj i istraživanje lokacija za obnovljive/dopunske/alternativne izvore energije, i to sa stajališta izgradnje objekata proizvodnje, prerade i distribucije. Nacionalni program obuhvaća izgradnju malih hidroelektrana (MAHE), iskorištavanje Sunčeve energije (SUEN), bioenergije (BIEN), energije vjetra (ENWIN), geotermalne energije (u paketu razvoja i primjene plina – PLINACRO), uvođenje centralnih toplinskih sustava naselja (KUEN-CTS), unapređenje toplinske izolacije objekata (KUEN-zgrada) i povećanje energetske efikasnosti (MIEE) kao metode za primjenu obnovljivih izvora energije, odnosno razvoja tehnologija za potrebe unapređenja obnovljivih izvora energije.

Izrađivači prostornih planova županija Nacionalni program i Pravilnik nastojali su primijeniti u obliku najpovoljnijem za razmatranu županiju, što je za posljedicu imalo neujednačenost prikaza po županijama bilo po važnosti obnovljivog izvora energije bilo po stupnju i načinu odabira lokacija za pojedine vrste objekata obnovljivih izvora energije.

U kontekstu gospodarenja otpadom razmatrala se i gradnja reciklažnih skupljališta otpada koja bi imale spalionice u kogeneraciji s proizvodnjom topline i struje, međutim, zbog velikih otpora lokalnih zajednica to nije ostvareno.

TABLICA 3.11.
EL ENTRANCE

IZDJE, 2015.
HDP, 2016.

U RASTUJU HEP GRUPE

Web energetske

	raspoloživa snaga (MW)
solarna	2.200,0
vjetar	39,7

Termoelektrane

broj	raspoloživa snaga (MW)
12	1.900,0

OSTALE

Regenerativne termoelektrane

instalirana snaga (MW)
100,0

Termoelektrane (biomasa i otpad)

instalirana snaga (MW)
50,0

Sunčane elektrane

instalirana snaga (MW)
47,0

Općinske elektrane

instalirana snaga (MW)
418,0

Male hidroelektrane*

instalirana snaga (MW)
5,3

* prema podacima HEP-a

Proizvodni sustavi

Osnovni energetska sustav jest električna energija, kojom je opskrbljeno oko 95% korisnika što je zadovoljavajuća opskrbljenost. U prostoru dominira zračna mreža s tendencijom da se u urbanim sredinama ta mreža premješta pod zemlju, najčešće u koridoru cesta. Ostali se energenti koriste u mnogo manjem udjelu i njihovi se prostorni zahtjevi rješavaju gradnjom pod zemljom i u postojećim infrastrukturnim koridorima.

Unutar elektroenergetskog sustava RH električna energija se proizvodi najvećim dijelom u konvencionalnim elektranama – velikim hidroelektranama i termoelektranama, a manjim dijelom u industrijskim energanama i malim distribuiranim izvorima, uključujući male hidroelektrane. Najveći broj hidroelektrana koje su danas u pogonu sagrađene su u razdoblju između 1950. i 1980. godine, a najveći broj termoelektrana između 1969. i 1978. godine.^[117] (Institut za međunarodne odnose, Strateške odluke za energetska budućnost Hrvatske) Tijekom godina njihov je kapacitet nadograđivan, ali s obzirom na očekivani vijek trajanja, ovaj sustav zahtijeva revitalizaciju u građevinskom i tehnološkom smislu.

Pojedini veći industrijski kupci električne energije posjeduju vlastite energane.

NE Krško pušteno je u pogon 1984. godine s planiranim vijekom trajanja 40 godina, koji je poslije produljen na 60 godina. Ukupna raspoloživa snaga te elektrane za potrebe RH jest 348 MW,^[118] (MZOE, Energija u Hrvatskoj 2015., godišnji pregled) što je oko 9% proizvodnih kapaciteta hidroelektrana i termoelektrana u sastavu HEP-a, najvećeg sudionika u elektroenergetskom sustavu RH^[119] (25 hidroelektrana, 4 termoelektrane i 3 termoelektrane-toplane).

Posljednjih godina intenzivnije se grade vjetroelektrane pa ih je u listopadu 2015. godine na prijenosnu i distribucijsku mrežu bilo priključeno ukupno 18, s ukupnom instaliranom snagom 420,95 MW.^[120] (HOPS, Desetogodišnji plan razvoja prijenosne mreže 2016.-2025., s detaljnom razradom za početno trogodišnje i jednogodišnje razdoblje)

Planiranje gradnje novih elektrana i njihovih kapaciteta ovisi o planerskom vrednovanju mogućih varijanti i iznalaženju optimalnih načina za ostvarenje koncepcije Strategije energetska razvoja u procesima njezine provedbe.

Prijenosni i transportni sustavi

Hrvatski energetska sustav dobro je razvijen i povezan sa sustavima susjednih zemalja i EU-om.

Prijenosni sustav električne energije na teritoriju RH umrežen je u ukupno 6 postrojenja 400 kV razine, te u 17 postrojenja 220 kV razine. Prijenosna mreža 400 kV prostire se od istočnog dijela RH (Ernestinovo), preko sjeverozapadnog (Zagreb) do zapadnog (Rijeka) i južnog dijela (Split). Od proizvodnih postrojenja na 400 kV mrežu priključena je RHE Velebit te NE Krško u Sloveniji. Hrvatski prijenosni sustav povezan je sa sustavima susjednih zemalja naponskim razinama 400 kV, 220 kV i 110 kV, a prijenosna mreža dovoljno je izgrađena da omogući značajne razmjene.^[121] (HOPS, Desetogodišnji plan razvoja prijenosne mreže 2016.-2025., s detaljnom razradom za početno trogodišnje i jednogodišnje razdoblje)

Stanje priključenosti po naponskim razinama jest sljedeće: 6% snage elektrana priključeno je na 400 kV razinu, 33% na 220 kV razinu, 54% na 110 kV razinu te 7% na sredjonaponskoj razini. Unutar elektroenergetskog sustava Hrvatske postižu se vršna opterećenja u iznosu do 3.200 MW.^[122] (HOPS, Desetogodišnji plan razvoja hrvatske prijenosne mreže 2016.-2025., s detaljnom razradom za početno trogodišnje i jednogodišnje razdoblje)

Za hrvatski prijenosni sustav karakteristična je starost prijenosnih objekata. Većina jače umreženih 110 kV i 220 kV postrojenja, uključujući vodove koji povezuju čvorišta i rasklopišta elektrana, stariji su od trideset godina.

Regulacijska mogućnost sustava, uz starost proizvodnih postrojenja, u velikoj mjeri ograničava i hidrološka ovisnost, što je moguće umanjiti izgradnjom modernih, fleksibilnih termoelektrana.

Ukupno gledajući, današnje je stanje elektroprijenosne mreže zadovoljavajuće, tj. podmiruje sve potrebe gospodarstva i široke potrošnje. Sve su ratne štete sanirane i mreža je obnovljena uglavnom u postojećim koridorima, a novi se planiraju sukladno razvoju proizvodnih postrojenja.

Dalekovodi – Dužina (km) 7.484			
			Dužina
400kV	220kV	110kV	srednji napon
1.247	1.210	4.884	122

TABLICA 2.12.
POKAZATELJI KORIDORA NADZEMNIH VODOVA
 400 KV, 220 KV I 110 KV

Izvor: HOPS 2014.

Cjevovodni sustavi transporta nafte i prirodnog plina raspoređeni su na gotovo cijelom području RH. Raspoloživi kapaciteti naftovodnog i plinovodnog sustava zadovoljavaju potrebe domaćeg tržišta te dijela inozemnih tržišta država jugoistočne i srednje Europe.

Razmatra se izgradnja magistralnih naftovoda, plinovoda i produktovoda koji ne bi nužno uvjetovali nove koridore, već bi se koristili postojećim magistralnim koridorima.

Cjevovodni transport nafte i plina obilježava:

1. veća sigurnost i komfor, bolja zaštita okoliša, ekonomičnost, i dr. u odnosu na alternativne oblike transporta
2. primjena suvremenih tehničko tehnoloških rješenja (SCADA), modernizacija sustava elektroenergetike, GIS-a, informatičko-poslovnih sustava i dr. u svrhu sigurnosti i pouzdanosti transporta, zaštite okoliša, zaštite i sigurnosti ljudi i opreme
3. raspoloživost kapaciteta naftovodnog i plinovodnog sustava za povećanje transporta nafte i plina.

Naftovodi	Plinovodi
Dužina (km)	Dužina (km)
622	2.694

TABLICA 2.13.
POKAZATELJI CJEVODNOG PROMETA – PLINOVODI I NAFTOVODI

Izvor: JANAF d.d., Plirore
 Sreb, 2021.

Skladišni kapaciteti

Skladištenje sirove nafte i derivata nafte osigurava se na lokacijama rafinerija i terminala Jadranskog naftovoda (JANAF) te u javno-privatnim skladišnim kapacitetima. Najveći dio kapaciteta nalazi se u rafinerijama Sisak i Rijeka, na terminalima JANAF-a u Omišlju, Sisku, Virju i Zagrebu te u regionalnim INA-nim distributivnim centrima. Ostali su kapaciteti u vlasništvu drugih distributera, ponajprije za potrebe skladištenja derivata. Trenutačno RH raspolaže jednim podzemnim skladištem za prirodni plin – Okoli, ukupnog radnog volumena od 550 milijuna m³, s maksimalnim kapacitetom utiskivanja od 3,8 milijuna m³/dan i maksimalnim kapacitetom povlačenja od 5 milijuna m³/dan, a u planu je izgradnja podzemnog skladišta plina (Grubišno Polje) radi pokrivanja vršne potrošnje u zimskom periodu kapaciteta 40 milijuna m³ s kapacitetom povlačenja 100.000 m³/dan.

Energetska učinkovitost

RH se energijom koristi manje učinkovito od većine zapadnoeuropskih država. Trošimo više primarne energije po jedinici BDP-a od prosjeka potrošnje u EU-u.

Ukupna se potrošnja energije Hrvatske nalazi u zlatnoj sredini – njezina energetska učinkovitost svakako je bolja nego u državama regije (Makedonija, BiH, Srbija, Crna Gora, Albanija) i većini novih članica EU-a (Češka, Slovačka, Poljska, Litva, Estonija, Bugarska, Rumunjska), te drugim državama istočne Europe (Rusija, Bjelorusija, Ukrajina). U usporedbi sa zapadnoeuropskim državama, u Hrvatskoj postoji značajan prostor za poboljšanje energetske učinkovitosti, to više što potrošnja energije u Hrvatskoj raste. Kućanstva te uslužni sektor zajednički troše oko 33% energije, a kućanstva sama troše oko 26% ukupne potrošnje energije u Hrvatskoj^[123] (MZOE, Energija u Hrvatskoj 2015., godišnji energetski pregled).

Ukupno isporučena toplinska energija proizvodnih jedinica u centraliziranim toplinskim sustavima (CTS) u RH u 2015. godini iznosila je više od 2 TWh. Ukupan broj korisnika CTS sustava je oko 154.314^[124](MZOE, Energija u Hrvatskoj 2015., godišnji energetske pregled). Velik dio proizvodnih kapaciteta i mreža za distribuciju toplinske energije zastarjele su tehnologije kod kojih postoje mogućnosti za povećanje energetske učinkovitosti, poglavito ugradnjom modernih predizoliranih cjevovoda.

2.5.3. Vodno gospodarstvo

Upravljanje vodama i njihova zaštita u pravnom sustavu RH u nadležnosti je više resora i materijalnih propisa.

Pravni status voda, vodnog dobra i vodnih građevina te upravljanje kakvoćom i količinom voda, zaštita od štetnog djelovanja voda, melioracijske odvodnje i navodnjavanja, djelatnosti javne vodoopskrbe i javne odvodnje te druga pitanja vezana za vode i vodno dobro uređeni su posebnim zakonima^[125](Zakon o vodama (»Narodne novine« 153/09, 63/11, 130/11, 56/13 i 14/14), Zakon o financiranju vodnoga gospodarstva (»Narodne novine« 153/09, 90/11, 56/13 i 154/14)) i propisima te strateškim dokumentima donesenima na temelju njih.^[126](Strategija upravljanja vodama, Plan upravljanja vodnim područjima, programi gradnje i dr.)

Vodnim gospodarstvom, prema tim zakonima obuhvaćene su sve djelatnosti vezane za podzemne i površinske vode, uz iznimku mineralnih i termalnih voda u kontekstu njihove eksploatacije kao mineralnih sirovina te voda teritorijalnog mora i priobalnih voda, osim u dijelu njihove zaštite. Priobalne vode i vode teritorijalnog mora u sustavu su zakona kojima se uređuju morski i podmorski prostori te upravljanje vodama RH,^[127](Pomorski zakonik (»Narodne novine« 181/04, 76/07, 146/08, 61/11, 56/13 i 26/15)) a mineralnim i termalnim vodama koje se eksploatiraju kao mineralne sirovine gospodari se temeljem Zakona o rudarstvu.^[128](»Narodne novine« 56/13 i 14/14) Priobalne vode su površinske vode unutar crte udaljene jednu nautičku milju od crte od koje se mjeri širina teritorijalnih voda, a mogu se protezati do vanjske granice prijelaznih voda. U vezi sa zaštitom morskih i priobalnih voda, u okviru objedinjenog pristupa upravljanju morskim okolišem i obalnim područjem Uredbom o izradi i provedbi dokumenata Strategije upravljanja morskim okolišem i obalnim područjem^[129](»Narodne novine« 112/14) uveden je pojam *morske vode*.^[130](sukladno ODPPM i UNCLOS)

Sustav zaštite voda dio je i sustava zaštite okoliša i prirode (posebno održavanja bioraznolikosti i očuvanja ekosustava). Zaštita voda uključuje uvijek i zaštitu vodnog okoliša, a gdje je to primjenjivo, i drugih sastavnica okoliša.

Upravljanje vodama obuhvaća, među ostalim, upravljanje vodama, zaštitu od štetnog djelovanja voda, upravljanje vodnim dobrom i njegovo korištenje, zaštitu voda i vodnog okoliša od onečišćenja te održavanje dobrog ekološkog statusa.

Upravljanje vodama temelji se na načelima jedinstva vodnog sustava i održivog razvitka, a bitni ciljevi odnose se na: osiguranje potrebnih i dovoljnih količina kvalitetne vode namijenjene za ljudsku potrošnju i vode odgovarajuće kakvoće za različite gospodarske potrebe, zaštitu ljudi i imovine od štetnog djelovanja voda, osobito poplava, te postizanje i očuvanje dobrog stanja voda i pripadajućih ekosustava. U upravljanju vodama bitna je odrednica i potreba nužne suradnje s drugim državama zbog prekograničnih utjecaja na vode i vodni okoliš.

Mjere zaštite i korištenja voda temelje se ponajprije na načelima opreza, preventive i otklanjanja šteta nanesenih vodnom okolišu, a moraju biti u suglasnosti s posebnim propisima o zaštiti okoliša i prirode.

Pod vodnim dobrom, prema zakonu, podrazumijevaju se korita površinskih voda s pripadnim inundacijskim područjima i izvorišta vode (prirodne mineralne, termalne i prirodne izvorske) određenih karakteristika izdašnosti i veličine prostora. Vodno dobro primarno je namijenjeno građenju i održavanju vodnih građevina u funkciji održavanja i poboljšanja vodnog režima, unutarnje plovidbe i zaštite od štetnog djelovanja voda te korištenju i zaštiti izvorišta.

Radi upravljanja vodama utvrđena su vodna područja: Vodno područje rijeke Dunav i Jadransko vodno područje, a granica između njih je razdjelnica između jadranskog i crnomorskog slijeva. Prekogranični riječni sljevovi također su u sastavu međunarodnih vodnih područja. Na Vodnom području rijeke Dunav nalazi se 4.663 naselja, a na Jadranskom je vodnom području 2.091^[131](Plan upravljanja vodnim područjima 2016. – 2021. (»Narodne novine« 66/16)) naselje.

Strateški i planski dokumenti upravljanja vodama su Strategija upravljanja vodama koja određuje državnu politiku u upravljanju vodama u dugoročnom razdoblju i Plan upravljanja vodnim područjima koji obuhvaća upravljanje stanjem voda i upravljanje rizicima od poplava te višegodišnji programi gradnje.

Zaštićena područja su područja posebne zaštite koja određuje Zakon o vodama,^[132](»Narodne novine« 153/09, 63/11, 130/11, 56/13 i 14/14) a ranjiva su područja na kojima je potrebno provesti pojačane mjere zaštite voda od onečišćenja nitratima poljoprivrednog podrijetla.

Zakonom je određena kategorija osjetljivih i manje osjetljivih područja na kojima je potrebno provesti višu, odnosno nižu razinu ili stupanj pročišćavanja komunalnih otpadnih voda od propisanih posebnim propisom.

Područja namijenjena zahvaćanju vode za piće zaštićuju se kao zone sanitarne zaštite izvorišta. U Hrvatskoj su evidentirane zone sanitarne zaštite vode za piće na ukupno 10.914 km² ili 19% kopnenog teritorija^[133](Plan upravljanja vodnim područjima 2016. – 2021. (»Narodne novine« 66/16)), pri čemu prevladavaju zone ograničenja i nadzora (III. zona).

Korištenje voda odnosi se na zahvaćanje površinskih i podzemnih voda i korištenje za: proizvodnju električne energije i pogonske namjene; uzgoj slatkovodnih riba i drugih vodenih organizama; plovidbu; splavarenje i vožnju drugim plovilima; sport, kupanje, rekreaciju i slične namjene; postavljanje plutajućih ili plovećih objekata na vodama.

Zaštita od štetnog djelovanja voda odnosi se na obranu od poplava, obranu od leda na vodotocima i zaštitu od erozija i bujica. Provodi se u skladu s planskim dokumentima^[134](Ponajprije Državni plan obrane od poplava) i na temelju Plana upravljanja rizicima od poplava koji je sastavni dio Plana upravljanja vodnim područjima. Učinkovita obrana od poplava zasniva se zapravo na preventivnom djelovanju i na učinkovitosti djelovanja u redovitim i izvanrednim okolnostima neposredne opasnosti ili plavljenja.

U sklopu izrade Plana upravljanja rizicima od poplava kao sastavnog dijela Plana upravljanja vodnim područjima, izrađene su karte opasnosti od poplava koje sadrže prikaz mogućnosti razvoja određenih poplavnih scenarija i karte rizika od poplava koje sadrže prikaz mogućih štetnih posljedica razvoja scenarija prikazanih u kartama opasnosti. Ove su karte posebno važne s aspekta korištenja raspoloživih prostornih resursa u planiranju novih građevinskih područja, odnosno povećanja postojećih, za širenje naselja, zaštitu postojećih naselja koja su pod neprihvatljivim rizicima od poplavlivanja i/ili usmjeravanje gospodarskih djelatnosti u prostoru. Prostorno su u tom smislu osjetljiva i područja izložena erozijama i bujicama, stoga je i učinkovitost sustava njihove zaštite od posebnog značenja.

Uređenje voda podrazumijeva gradnju vodnih građevina (regulacijske, zaštitne i melioracijske) i održavanje voda radi postizanja neškodljiva protoka voda.

2.5.4. Komunalna infrastruktura

Pružanje komunalnih usluga kontinuirano je zadovoljavanje potreba od općeg društvenog interesa, za stanovnike određene društvene zajednice i jedno je od najvažnijih pitanja svake lokalne zajednice. Štoviše, kako su komunalne djelatnosti od općeg društvenog interesa život u gradovima i općinama bez njih bi bio potpuno nezamisliv. Prema Zakonu o komunalnom gospodarstvu,^[135](»Narodne novine« 36/95, 70/97, 128/99, 57/00, 129/00, 59/01, 26/03, 82/04, 110/04, 178/04, 38/09, 79/09, 153/09, 49/11, 84/11, 90/11, 144/12, 94/13, 153/13, 147/14 i 36/15) komunalne djelatnosti jesu: opskrba pitkom vodom, odvodnja i pročišćavanje otpadnih voda, odlaganje komunalnog otpada, prijevoz putnika u javnom prometu, održavanje javnih površina, tržnice na malo, održavanje groblja i krematorija, obavljanje dimnjačarskih poslova, javna rasvjeta te druge slične djelatnosti kojima se zadovoljavaju potrebe lokalnog karaktera.

Komunalna infrastruktura, odnosno objekti i uređaji komunalne infrastrukture objekti su i uređaji kojima se obavljaju komunalne djelatnosti ili objekti i uređaji koji se koriste pri obavljanju ovih djelatnosti.

Komunalno gospodarstvo obuhvaća obavljanje komunalnih djelatnosti, pružanje komunalnih usluga, financiranje građenja i održavanje objekata i uređaja komunalne infrastrukture kao cjelovitog sustava na području jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave kada je to određeno zakonom.

Radi osiguranja tehničkog i tehnološkog jedinstva građevina javne vodoopskrbe od izvorišta do krajnjega korisnika, tehničkog i tehnološkog jedinstva građevina javne odvodnje od mjesta ispuštanja do prirodnoga prijamnika te većeg stupnja učinkovitosti, ekonomičnosti i socijalne pravednosti uspostavljen je sustav uslužnih područja čije su granice određene posebnim propisom.

Javna vodoopskrba

Opskrba pitkom vodom obuhvaća zahvaćanje, pročišćivanje i isporuku vode za piće. Pravo na zahvaćanje vode iz vodotoka i drugih prirodnih ležišta, za piće, sanitarne potrebe i druge osobne potrebe kućanstava – pravo opće uporabe vode, stječe se iznimno bez koncesije.

Priključenost na sustav javne vodoopskrbe još nije potpuno ostvarena i iznosi oko 84%. Vodoopskrbna mreža na županijskoj razini nejednolika je razvijena i ovisi ponajprije o razvijenosti županije i stupnju urbanizacije prostora.

Na području RH identificirano je 70 vodoopskrbnih područja. Ukupno ima 176 isporučitelja vodnih usluga te 589 vodocrpilišta. Dio stanovništva je spojen na lokalne sustave vodoopskrbe. Njihov broj kontinuirano se smanjuje zbog priključenja na sustave javne vodoopskrbe. Predviđeno je prijelazno razdoblje do 31. prosinca 2018. godine.

Prema podacima Hrvatskih voda, evidentirano je oko 500 aktivnih vodozahvata za potrebe javne vodoopskrbe, uglavnom na podzemnim vodama.

Stanovnici koji nisu priključeni na sustave javne vodoopskrbe opskrbljuju se vodom iz tzv. lokalnih vodovoda ili iz individualnih vodozahvata (bunari, cisterne), kod kojih nije uspostavljen sustav kontrole kakvoće vode, nego se ona provodi prema potrebi i procjeni korisnika.

Iako se ne očekuje porast stanovništva u sljedećih petnaestak godina, povećanje potrebe za vodom proizaći će iz povećanja stupnja priključenosti stanovništva na javne vodoopskrbne sustave. U turističkim područjima očekuje se povećanje potrebe za vodom zbog očekivanog povećanja broja turista i postizanja viših kategorija turističkih usluga.

Javna odvodnja

Javna odvodnja obuhvaća prikupljanje i odvodnju otpadnih voda, pročišćivanje, a potom ispuštanje u površinske vode te obradu mulja koji nastaje pri pročišćivanju.

Prikupljanje, obrada i vraćanje u uporabu otpadnih voda također nije ostvareno u zadovoljavajućoj mjeri, što dodatno povećava opasnost od onečišćenja i smanjenja mogućnosti opskrbe pitkom vodom.

Identificirano je 767 aglomeracija, od kojih je 281 veće od 2.000 ES^[136] (Plan upravljanja vodnim područjima 2016. – 2021. («Narodne novine» 66/16)). Stupanj pokrivenosti uslugom javne odvodnje iznosi u prosjeku 47%. Pročišćava se otpadna voda od oko 35% stanovništva ili oko 60% stanovništva priključenog na javni sustav odvodnje. Znatne su razlike u razini pokrivenosti sustavima odvodnje među županijama, a osobito među gradovima i općinama. Veći udjeli stanovništva pokrivenih uslugama javne odvodnje karakteriziraju naselja s većim brojem stanovnika. Prijelazno razdoblje planirano je do 31. prosinca 2023. godine.

Izgradnja sustava za pročišćivanje otpadnih voda delikatan je zadatak svake urbane aglomeracije i naselja. Visoki standardi zaštite okoliša zahtijevaju adekvatnu tehnologiju uz oprez prema karakteristikama tla, posebno na kraškim područjima.

Podmorski je ispust vodna građevina za ispuštanje pročišćene otpadne vode u more, na udaljenosti od obalne crte ne manjoj od 500 m i na dubini većoj od 20 m od površine vode. Uz izgrađen i funkcionalan sustav javne odvodnje, s uređajima za pročišćivanje otpadnih voda, izgradnja podmorskih ispusta važna je dopunska mjera zaštite voda.

2.6. PRITISCI NA PROSTOR

Saznanja o klimi kojima raspolažemo dovoljna su za utemeljeno djelovanje protiv klimatskih promjena i održavanje utjecaja klimatskih promjena na razini koja je pod kontrolom. Cijena nedjelovanja je visoka, a postat će još viša.

– Michel Jarraud^[137] (Glavni tajnik Svjetske meteorološke organizacije (WMO), povodom Svjetskog meteorološkog dana 23. ožujka 2015.)

2.6.1. Utjecaji klimatskih promjena

Klimatske promjene i s njima povezane emisije stakleničkih plinova, koje se dovode u vezu s globalnim zagrijavanjem te pojava kiselih kiša uslijed onečišćenja oborina sumpornom i dušičnom kiselinom, značajno su globalno pitanje dugoročna održivog razvoja. Stoga strategije ublažavanja klimatskih promjena usmjeravaju na kontrolu i smanjivanje emisije stakleničkih plinova koji su nastali djelovanjem čovjeka, u prvom redu ugljikova dioksida, a instrumenti djelovanja primarno su vezani uz energetske sustav, primjerice učinkovitije korištenje energije i povećani udio obnovljivih i drugih izvora energije koji ne proizvode stakleničke plinove, te razvoj održivog prijevoza.

Ekstremne vremenske pojave nastale zbog globalnog zagrijavanja, kao što su obilne kiše, toplinski valovi i naleti vjetrova razorne snage, snažno utječu na ljude i prostor. Osim što neposredno ugrožavaju život i kvalitetu života ljudi, poplave, suše, šumski požari, otapanje ledenjaka i porast razine mora, kao najčešće posljedice ovih pojava, značajno preoblikuju prostor i imaju razarajući učinak na pojedine ekosustave, krajobrazu i izgrađene strukture te uzrokuju velike gospodarske i materijalne štete.

Dva su aspekta odgovora na rizike i posljedice zbog klimatskih promjena: djelovanje u sadašnjim uvjetima klimatske varijabilnosti i odgovor na buduće klimatske promjene. Pritom treba uzeti u obzir da ne postoje egzaktni matematički modeli koji bi sa sigurnošću mogli predvidjeti stvarni vremenski i posljedični slijed klimatskih promjena, ali znanstvena istraživanja upozoravaju na globalne trendove i ispituju moguće scenarije. Razvoj događanja ovisi i o stupnju i uspješnosti globalnog odgovora na prepoznate rizike, npr. učinak smanjivanja emisije stakleničkih plinova. Mogućnost i učinkovitost odgovora ovisi i o dinamici budućih klimatskih promjena. Strategijom prilagodbe klimatskim promjenama, koja je u izradi s ciljem njezinog usvajanja krajem 2017. godine, će se procijeniti budući utjecaj klimatskih promjena, što će omogućiti razradu i uspostavljanje sustava prilagodbi i smanjivanja utjecaja tih promjena u prvoj polovici ovog stoljeća.

Poseban su problem promjene mikroklimatike u urbanim područjima, osobito u središnjim dijelovima većih gradova. Te su promjene većinom posljedica aktivnosti koje se u njima odvijaju, ali su dijelom i posljedica gustoće izgradnje te nepovoljnog omjera izgrađenih i prirodnih površina. Osim onečišćenja zraka, osnovne su karakteristike izmijenjene gradske mikroklimatike: viša prosječna temperatura, veće dnevno zagrijavanje površina i smanjena mogućnost noćnog hlađenja te, posljedično, promjene režima padalina i intenziteta vjetrova. Povećanje temperature povlači za sobom niz neposrednih posljedica kao što su poremećaji u opskrbi vodom (za piće, ali i zbog pojačanog zalijevanja), povećani zdravstveni problemi rizičnih kategorija stanovništva, udar na energetske sustav (rashladni uređaji) te promjena vegetacije. Pojačan intenzitet i učestalost padalina, koji nije popraćen dostatnim kapacitetom infrastrukture i/ili postojanjem većih upojnih površina, dovode do lokalnih poplava u gradovima i nerijetko rezultiraju pojavom odrona i klizišta.

Utjecaj mikroklimatike urbanih područja, kao i međusobni utjecaj globalnih klimatskih promjena i urbane mikroklimatike, još su nedovoljno istražena područja, ali se provode opsežna istraživanja kako bi se razumjeli međuodnosi klimatskih utjecaja, gospodarskih djelatnosti, korištenja zemljišta, prometa i izgrađenosti područja u planiranju otpornih i prilagodljivih gradova.

RH je uključena u međunarodne aktivnosti za ublažavanje klimatskih promjena potpisivanjem svih važnih sporazuma i ugovora^[138] (Okvirna konvencija Ujedinjenih naroda o promjeni klime (UNFCCC), Kyotski protokol, Montrealski protokol) povezanih s klimatskim promjenama, globalnim zagrijavanjem, emisijom ugljikova dioksida i smanjivanjem stakleničkih plinova te njihovim ugrađivanjem u propise i strateške dokumente.

Na 21. Konferenciji stranaka Okvirne konvencije UN-a o promjeni klime usvojen je novi globalni klimatski sporazum odnosno Pariški sporazum koji utvrđuje obveze smanjenja ograničenja emisija stakleničkih plinova za sve države svijeta i primjenjuje se od 2021. godine. Međuvladin panel o klimatskim promjenama (IPCC)^[139] (Međuvladin panel o klimatskim promjenama (Intergovernmental Panel on Climate Change, IPCC) nastao je 1988. na poticaj UN, Svjetske meteorološke organizacije i Programa za okoliš UN-a (UNEP) da bi procijenio rizik od klimatskih promjena

Klimatološki pokazatelji upozoravaju na to da se klima u Hrvatskoj mijenja. Prepoznate su tri glavne značajke klimatskih promjena: porast srednje godišnje temperature zraka, smanjenje količine oborina te sve učestalija pojava ekstremnih vremenskih događaja kao što su olujna nevremena praćena ekstremnim padalinama i/ili vjetrovima i toplinski valovi. Sve to rezultira duljim i intenzivnijim sušnim ili kišnim razdobljima, a smanjuje se broj godina koje se mogu smatrati prosječnima, odnosno normalnima.

Iz provedenih istraživanja proizlazi da bi klimatske promjene do 2050. godine mogle ugroziti izvore hrane i pitke vode, usporiti gospodarski rast i pojačati intenzitet ekstremnih vremenskih prilika. Kako je objavio Međuvladin panel za klimatske promjene, osobito će biti pogođeno područje Mediterana. Posebno su ugroženi vinogradi i druge poljoprivredne kulture u priobalju, a izlov ribe u Jadranskom moru u idućih 40-ak godina mogao bi se prepoloviti. Očekuje se da će na ovim prostorima biti sve više suša, što će ugroziti vodne resurse, te šumskih požara, a porast razine mora ugroziti će priobalna područja.

Suši su najviše izloženi priobalje i poljoprivredno-intenzivni nizinski krajevi, a utjecaj je dodatno povećan zbog neodgovarajućeg i nedovoljno razvijenog sustava navodnjavanja. Velik su problem i šumski požari, koji uništavaju okoliš i mijenjaju krajobraz, pogotovo u obalnom području u sušnim razdobljima tijekom ljetnih mjeseci, a nerijetko ugrožavaju i ljudske živote.

Tijekom posljednjih desetljeća na području RH učestalo se bilježe ekstremne hidrološke prilike s iznimno velikim količinama oborina koje za posljedicu imaju pojavu povijesno najvećih zabilježenih vodnih valova i ekstremno visokih vodostaja s poplavama.

Područja koja su posebno ugrožena prirodnim poplavama jesu: porječja velikih rijeka dunavskog slijeva (uzrok su obilne padaline i/ili naglo topljenje snijega), područja uz manje vodotoke (zbog kratkotrajnih intenzivnih kiša, obično su to područja izvan sustava obrane od poplava), krška polja (zbog obilnih padalina i/ili naglog topljenja snijega u kombinaciji s nedostatnim upojnim kapacitetima prirodnih ponora), ravničarske površine uz unutarnje vode te obalno područje (poplave mora).

Opasnost od poplava većih razmjera najviše prijeti nizinsko-brežuljkastim krajevima uz rijeke Dravu, Kupu, Savu, Dunav i Muru. Osim učinkovite provedbe mjera obrane od poplava i upravljanja velikim vodnim valovima uz pomoć regulacijskih i zaštitnih vodnih građevina, posebnu važnost u sprečavanju poplava i smanjenju rizika od poplava imaju i prirodne retencije, odnosno prirodna poplavna područja Odranskog te Lonjskog i Mokrog polja.

Poseban su problem poplave u urbanim područjima izazvane kratkotrajnim oborinama velikog intenziteta koje, zbog velike gustoće stanovnika na relativno malom prostoru, nerijetko uzrokuju goleme materijalne štete. Zaštitne mjere za ovu vrstu poplava ponajprije se odnose na planiranje sustava odvodnje oborinskih voda u naseljima na lokalnoj razini.

Porast morske razine dugoročan je problem, koji bi, prema procjenama mogao znatno utjecati na život ljudi i u konačnici potaknuti ekološke migracije. Očekuje se porast morske razine do pola metra u idućih stotinu godina, a to će ugroziti niska priobalna područja, primjerice područje Neretve koje bi dobrim dijelom moglo biti potopljeno. Neki jadranski otoci niske nadmorske visine mogli bi u sljedećih nekoliko desetljeća nestati. Podizanje razine mora utjecat će i na izvore vode u priobalju jer slana voda potiskuje slatku, pa rast morske razine ugrožava i zalihe slatke vode. Podigne li se razina mora, u pitanje će doći i sigurnost građevina uz more, primjerice mostova i drugih objekata.

Na Jadranu se također bilježi porast temperature mora koji uzrokuje sve češću pojavu imigrantskih vrsta riba iz toplih mora i širenje stranih vrsta od kojih neke postaju invazivne. To pak nepovoljno djeluje na njegovu bioraznolikost, a sve zajedno utječe i na smanjenje turističkih potencijala tog područja.

2.6.2. Antropogeni utjecaji

Fosilna goriva

Izgaranje fosilnih goriva, ugljena, nafte i naftnih derivata te prirodnog plina uzrokuje emisiju stakleničkih plinova, što dovodi do globalnog zatopljenja i pojave kiselih kiša.

Najveći doprinos emisiji stakleničkih plinova u 2014. godini imali su sektori: energetika sa 70,9%, poljoprivreda s 10%, industrijski procesi s 12,5% i otpad s 6%.^[140](Izješće o inventaru stakleničkih plinova na području Republike Hrvatske (NIR 2016.))

U gorskom dijelu Hrvatske, posebno na području Gorskog kotara, primjetan je štetan utjecaj kiselih kiša koje uništavaju šumsku masu, utječu na izumiranje mikroorganizama i biljaka u jezerima, zakiseljavanje površinskih voda i tla, što rezultira onečišćenjem podzemnih vodenih tokova i ugrožavanjem izvora pitke vode.

Poljoprivreda

Negativni utjecaji poljoprivrede na prostor očituju se u onečišćenju tla, voda i mora te u emisiji stakleničkih plinova.

Prisutna je degradacija tla kao i onečišćenje voda zbog gnojidbe i obrade tla. U 2008. godini potrošnja mineralnih gnojiva u RH iznosila je 178 kg/ha, a u razdoblju od 2008. do 2010. godine smanjena je za 41%. Unatoč ponovnom rastu potrošnje od 11% u 2011. godini, u 2012. je pala potrošnja mineralnih gnojiva na 135 kg/ha, odnosno za 4,4% u odnosu na 2011. godinu.

[141](Izvješće o stanju okoliša u Republici Hrvatskoj, 2014.) Poljoprivredna djelatnost ima mali utjecaj na onečišćenje tla u odnosu na razvijene zemlje Europe.

U odnosu na ukupno obrađene poljoprivredne površine 3,1% pripada ekološkoj proizvodnji. U razdoblju od 2007. do 2013. godine površine pod ekološkom proizvodnjom peterostruko su povećane. Za usporedbu, korištene površine pod ekološkom proizvodnjom u starim zemljama članicama (EU-15) prosječno u razdoblju od 2008. do 2012. godine čine 5,6% ukupno korištenoga poljoprivrednog zemljišta.^[142](Godišnje izvješće o stanju poljoprivrede u 2013. godini, Ministarstvo poljoprivrede, listopad 2014.)

Emisije stakleničkih plinova iznose 10,0%^[143](Izvješće o inventaru stakleničkih plinova na području Republike Hrvatske (NIR 2016.)) ukupne nacionalne emisije. Prisutan je neznatan trend smanjivanja kojemu je uzrok smanjenje stočnog fonda, ali i smanjenje potrošnje mineralnih gnojiva te uvođenje dobrih praksi na poljoprivrednim gospodarstvima.^[144](Program ruralnog razvoja Republike Hrvatske za razdoblje 2014. – 2020.)

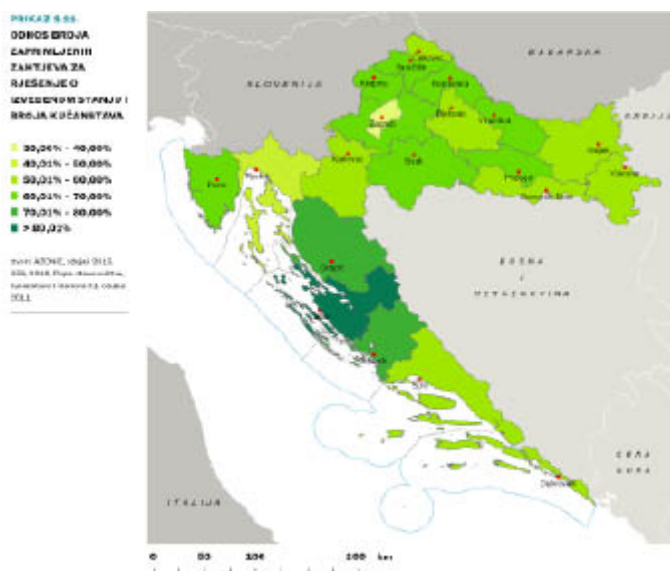
Korištenje obnovljivih izvora energije u poljoprivredi još je na razini pojedinačnih gospodarstava.

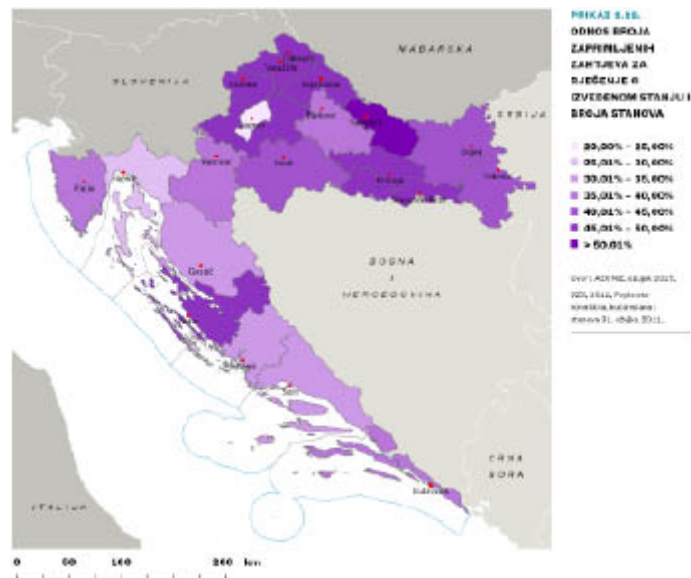
Nezakonita gradnja

Nezakonita gradnja obilježava hrvatski prostor već više od pedeset godina. Cijelo područje države zahvaćeno je nezakonitom gradnjom, a najugroženija su najveća gradska središta, cijelo obalno područje i otoci. Karakteriziraju je nekvalitetna i/ili neprimjerena gradnja i zauzimanje prostora izvan građevinskog područja. Nezakonita gradnja agresivan je čin koji poništava svrhu planiranja narušavanjem postojeće vrijednosti prostora, opterećivanjem infrastrukture, povećavanjem rizika od katastrofa te onemogućavanjem planiranog razvoja.

O velikim razmjerima nezakonite gradnje u RH govori broj podnesenih zahtjeva za izdavanje Rješenja o izvedenom stanju,^[145](Zakon o postupanju s nezakonito izgrađenim zgradama (»Narodne novine« 86/12 i 143/13)) odnosno za ozakonjenje nezakonite gradnje, kojih je ukupno 826.948. Najveći broj zahtjeva u odnosu na broj kućanstava podnesen je u Zadarskoj županiji, dok je najveći broj zahtjeva u odnosu na broj stanova u Virovitičko-podravskoj županiji.

Ukupan zakonski okvir, s djelovanjem na svim razinama nije dosegao razinu efikasnosti koja bi spriječila nezakonitu gradnju, pri čemu su situaciju dodatno otežala ratna razaranja. Također, prisutna je niska razina percepcije JLS-a o potrebi analize uzroka i posljedica te razvijanja načina sprečavanja nezakonite gradnje s obzirom na to da neposredno odlučuju o planiranju prostora. Isto tako, cjelokupna javnost nije dovoljno senzibilizirana za činjenicu da nezakonita gradnja ima niz negativnih posljedica na prostor, čime bitno utječe i na kvalitetu života.

Napuštena i preskočena područja

Promjena državnog ustroja, procesi pretvorbe i privatizacije, globalni gospodarski procesi te gospodarska kriza i stanje recesije obilježili su razdoblje u posljednja dva desetljeća i ostavili vidljiv trag u prostoru.

Reorganizacijom obrambenog sustava RH prestao je interes i potreba oružanih snaga hrvatske vojske za korištenje velikih vojnih kompleksa u gradovima. Napušteni vojni kompleksi tako su postali, osobito u gradovima, značajan prostorni resurs, pri čemu važeća zakonska regulativa omogućuje jedinicama lokalne samouprave da ih koriste za rješavanje potreba javne namjene.^[146] (Zakon o upravljanju i raspolaganju imovinom u vlasništvu Republike Hrvatske («Narodne novine» 94/13 i 18/16))

Tijekom procesa pretvorbe i privatizacije 90-ih godina 20. stoljeća započeo je i proces restrukturiranja velikih industrijskih proizvođača te su pojedini sektori ili upravne jedinice ranijih poduzeća postali samostalna trgovačka društva kojima je diobom pripao i odgovarajući dio nekretnina. Otvaranjem gospodarskih zona izvan naselja, dio se proizvodnih pogona izmješta iz gradova, a dosadašnji prostor oslobađa za novo, drukčije korištenje, no preostali dio ostaje na dosadašnjim lokacijama i postupno propada.

Napušteni ugostiteljsko-turistički prostori na otocima i obalnom prostoru posljedica su propadanja ranijih turističko-ugostiteljskih poduzeća te zatečenih neriješenih imovinsko-pravnih odnosa na nekretninama. Okolnosti koje dodatno umanjuju njihovu prihvatljivost za nova ulaganja dugotrajno su zapuštanje i devastacija, visoki troškovi obnove ili uklanjanja te činjenica da zemljište koje zauzimaju, u procesu pretvorbe i privatizacije, često nije bilo uključeno u imovinu vlasnika zgrada te je time pravo raspolaganja njime dodatni trošak.

U nešto manjoj mjeri prepoznati su napušteni objekti stambene i poslovne namjene, komunalni objekti, prostori nekadašnjih brodogradilišta i industrijskih luka te napuštena eksploatacijska polja na rubnim područjima naselja ili izvan njih.

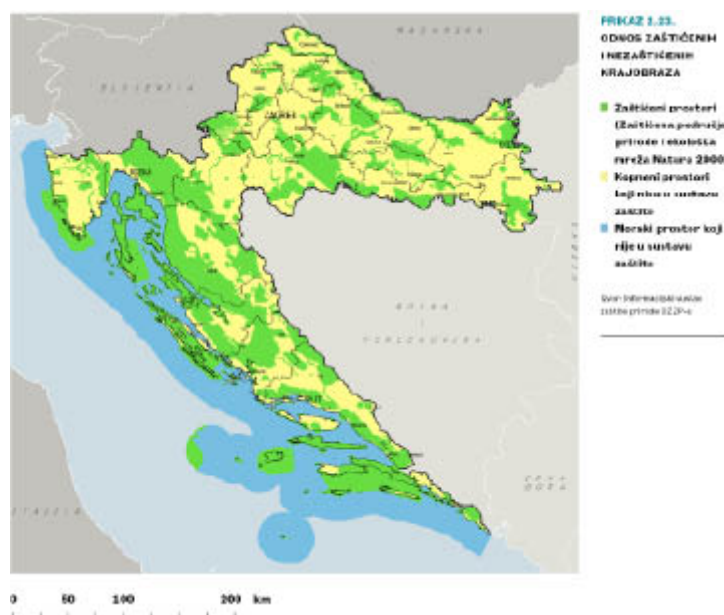
Kako su navedeni prostori dio izgrađenih dijelova naselja, ali nisu više njihov funkcionalni dio, prepoznavamo ih kao tzv. *preskočene* prostore, odnosno *brownfield zone*. Većinu preskočenih prostora karakterizira atraktivnost njihova položaja u urbanom tkivu, veličina zemljišta, prometna dostupnost te visoki stupanj zatečene uredenosti zemljišta. Međutim, neriješeni imovinsko-pravni odnosi koji ograničavaju mogućnosti i opseg prenamjene pojedinih građevina ili sklopova, visina potrebnih ulaganja, nužnost izrade ili izmjene postojeće prostorno-planske dokumentacije, nemogućnost vremenskog planiranja realizacije zahvata, a u pojedinim slučajevima režimi zaštite kulturne baštine čine ih neprivlačnim potencijalnim investitorima.

Za prostore koji se više ne koriste i ne mogu se koristiti na dosadašnji način potrebno je, poštujući prostorne značajke i realne potrebe, spriječiti njihovu daljnju devastaciju, provesti urbanu preobrazbu i privesti ih novoj namjeni.

Odnos prema kulturnoj baštini

Stanje graditeljske baštine podliježe mnogim utjecajima, od klimatskih, preko globalnog onečišćenja, političkih prilika, neriješenih imovinsko-pravnih odnosa, promjene gospodarskog sustava i odnosa prema vlasništvu, krize gospodarstva, nestalnih odnosa na financijskim tržištima kapitala, liberalizacije tržišta nekretnina, špekulativnih zloporaba, nepoštovanja prostorno-planske dokumentacije, zakonodavnog okvira, pa sve do rata. Unatoč kontinuiranom ulaganju u obnovu i održavanje kulturnih dobra, zbog svega iznesenog pojedine su vrste kulturnih dobara u nezadovoljavajućem stanju. Putem programa zaštitnih radova koje provodi Ministarstvo kulture i sredstava iz fondova EU pristupa se obnovi integriranih razvojnih programa temeljenih na obnovi kulturne baštine s ciljem stvaranja dodatnih vrijednosti. Uz enormne troškove upravljanja i održavanja, gotovo monokulturna namjena nije razvojna i nije gospodarski održiva. Složeni zakonodavni okvir, teška gospodarska situacija posljednjih godina, nerazvijena društvena svijest, ograničavajući su čimbenici zaštite graditeljske baštine i njene uloge u suvremenom društvu. Evidencija i vrednovanje suvremene graditeljske produkcije kao i one s kraja 20. stoljeća nije potpuno provedeno.

Odnos prema krajobrazu

Stanje krajobrazu u Hrvatskoj promatrano na razini cijele države može se ocijeniti kao dobro. Ipak, postoje mnoga područja narušenih krajobraznih vrijednosti. Najatraktivnija područja ujedno su i najugroženija. Širenje građevinskih područja gradova, nezakonita gradnja i nedovoljna briga o zaštiti vizura u obalnom području i na otocima devastirala je ambijentalne vrijednosti nekih lokaliteta. U degradirane krajobrazne mogu se ubrojiti površinski kopovi mineralnih sirovina, klizišta, površine koje su bile zahvaćene požarima, *brownfield* područja, naselja nastala nezakonitom gradnjom i dr. Urbani krajobrazi brzo se mijenjaju i zbog intenzivne gradnje često poprimaju sličan izgled, jednako u unutrašnjosti kao i na jadranskoj obali. Pučka gradnja, kao što su suhozidi na obalnom području, nestaje i kao ambijent i kao pojedinačne građevine.

Zbog svega navedenog pritisci su na krajobraz veliki, a može se očekivati da će biti i veći. Prije svega to se odnosi na: širenje većih gradova u njihovu okolicu, odumiranje malih gradova i ruralnih područja, formiranje novih turističkih područja, izgradnju golfskih igrališta, velike infrastrukturne zahvate te izgradnju elektrana iz obnovljivih izvora energije.

Zaštitu zasad imaju samo krajjobrazi uključeni u područja nacionalnih parkova, parkova prirode te regionalnih parkova i značajnih krajjobraza, malobrojni zaštićeni kao kulturna dobra, te dio krajjobraza koji se štite planskom dokumentacijom. Iako Konvencija o krajjobrazima priznaje važnost svih krajjobraza, a ne samo iznimnih s obzirom na njihov odlučujući utjecaj na kvalitetu života u sklopu krajjobrazne politike ostali krajjobrazi, koji zauzimaju najveći dio teritorija države, nemaju odgovarajući tretman.

SPURH iz 1997. i PPURH iz 1999. planirali su izradu Krajjobrazne osnove Hrvatske, kao podlogu integralne zaštite raznolikosti i identiteta krajjobraza. Također je utvrđeno da će takva podloga omogućiti određivanje područja zajedničkih obilježja, krajjobrazne jedinice te njihovo sintezno vrednovanje koje pruža uvid u pogodnosti, osjetljivost ili ugroženost određenih cjelina krajjobraza s obzirom na moguće namjene i zahvate u prostoru. Do sada je, kao prvi korak, izrađena Sadržajna i metodska podloga Krajjobrazne osnove Hrvatske.^[147] (Zavod za prostorno planiranje, Ministarstvo prostornog uređenja, graditeljstva i stanovanja, 1999.)

Odnos prema vrsnoći građenja

Većina pretpostavki za unapređenje vrsnoće građenja i oblikovanja prostora Hrvatske, na planu profesionalnih dionika već postoji: sustavno profesionalno i cjeloživotno obrazovanje struka u graditeljstvu, strateški i provedbeni planovi prostornog uređenja u više generacija, praćenje stanja u prostoru, zadovoljavajući zakonodavni okvir. Ipak, stanje nije onakvo kakvo bi trebalo biti i kakvo stanovništvo i prostor zaslužuju.

Nakon osamostaljenja, velike promjene u prostoru Hrvatske dogodile su se kao posljedica ratnih razaranja, raseljavanja stanovništva, napuštanja ruralnih dijelova i otoka, zapuštanja obradivih površina i gospodarskih resursa te nove orijentacije gospodarskog sustava. Istodobno se dogodio velik pritisak na naseljavanje oko i u gradovima, u atraktivnim područjima priobalja kako mora tako i krajeva uz rijeke. Gradnja i obnova stambenog fonda ratom stradalih područja provodi se pak neusklađeno.

Promijenjeni gospodarski okviri i liberalizacija tržišta pospješuju uvoz novih materijala, tehnologija i estetskih uzora, ne uvijek primjerenih hrvatskom prostoru, a tržište nekretnina doživljava procvat u najatraktivnijim područjima. Uz nepoštovanje strateških i planskih usmjerenja, prenamjena zemljišta podložna je profilerskim interesima pojedinaca ili skupina, što se osobito odražava na gradnji za stanovanje i turizam, kao najzastupljenijoj kategoriji.

Usporedno s intenzivnom urbanizacijom i jačanjem gradskih centara te koncentracijom kapitala u njima, zabilježena je i pojava započetih, ali ne i završenih velikih građevinskih pothvata izrazite vidljivosti i negativnog utjecaja na prostor u okruženju (npr. Sveučilišna bolnica u Zagrebu, poslovne zgrade uz glavne prometnice i sl.). Gradnja zgrada enormnih kubatura (trgovački centri, skladišni prostori, zatvoreni sportski objekti), koji su definirani često korporativnim pravilima u smislu oblikovanja, energetske učinkovitosti i održivosti, kad su smještene u građevinskom području manjih naselja, narušavaju vizure i mjerilo okolne gradnje i prostora.

Pritisku tržišne ekonomije ne odolijevaju ni planeri, ni arhitekti, ni inženjeri drugih struka u graditeljstvu, što dovodi do devastacije nekih dijelova planiranom ili nezakonitom gradnjom. Ovdje nije riječ samo o pojedinačnim objektima nego i o cijelim potezima i područjima, osobito uz jadransku obalu, na nekim otocima i uz velike gradove. Zakazala je kontrola kako vrsnoće prostornih planova provedbenih razina tako i vrsnoće građenja svake, a osobito one najprisutnije gradnje koja konzumira najveći dio prostora – stambene. Stambena gradnja ekspandirala je u nekoliko smjerova – zadovoljenje primarnih potreba stanovanja, sekundarno stanovanje te stanovanje u turističke svrhe (evidentirano ili neevidentirano). Posljedica potonjeg su izgrađene zone u izdvojenim građevinskim područjima koje se povremeno koriste (u tri-četiri ljetna mjeseca) umanjujući kvalitetu života enormnim opterećenjem društvene, prometne i komunalne infrastrukture. Ne odnosi se to samo na evidentirane zone nezakonite gradnje već i na stare gradske jezgre čije je stanovništvo podleglo izazovima tržišta te se iselilo, pospješujući time odumiranje urbane strukture.

Postupanje s otpadom

Gospodarenje otpadom u RH sastavni je dio cjelokupnog sustava zaštite okoliša, a u prostornom smislu podrazumijeva određivanje optimalnih lokacija za građevine u funkciji gospodarenja otpadom koje, osim minimalnog utjecaja na okoliš, trebaju zadovoljiti kriterije i uvjete propisane prostornim planovima, a u skladu s konceptom prostornog razvoja.

Ključne sastavnice održivog gospodarenja otpadom jesu:

1. sprečavanje nastanka otpada
2. priprema za ponovnu uporabu
3. recikliranje
4. drugi postupci uporabe npr. energetska uporaba
5. zbrinjavanje otpada.

Prevenција nastajanja otpada^[148] (7. Akcijski program za okoliš Europske unije 2014.– 2020.) jedna je od najvažnijih tema u sprečavanju prekomjerne potrošnje prostornih resursa i opterećenja okoliša nekontroliranim nagomilavanjem otpada te predstavlja trajni proces koji uključuje pravne instrumente i cjelovitu edukaciju o održivom korištenju prostora i posljedičnom utjecaju na okoliš. Sukladno Zakonu o održivom gospodarenju otpadom,^[149] (»Narodne novine« 94/13) određen je hijerarhijski slijed sastavnica gospodarenja otpadom: prevencija, priprema za ponovnu uporabu, recikliranje, postupci uporabe, zbrinjavanje. Ova se koncepcija uklapa u koncept održivog korištenja prostora jer joj je krajnji cilj svođenje opterećenja prostora na minimum.

Na temelju ovih postavki uspostavljen je zakonodavni i strateški okvir za uspostavu cjelovitog sustava gospodarenja otpadom. Osnovni strateški okvir sustava čine Strategija gospodarenja otpadom RH^[150] (Strategija gospodarenja otpadom Republike Hrvatske (»Narodne novine« 130/05)) i planovi gospodarenja otpadom na državnoj i lokalnoj razini. Radi uspostave održivog cjelovitog sustava gospodarenja otpadom određena je potreba razvoja infrastrukture za gospodarenje otpadom i uspostava centara za gospodarenje otpadom koji u pravilu zahtijevaju prostor za izgradnju postrojenja za obradu otpada, odlagališne plohe, reciklažno dvorište i prateću infrastrukturu.

Prema zakonu^[151] (Zakon o održivom gospodarenju otpadom (»Narodne novine« 94/13)), građevine za gospodarenje otpadom imaju državni (centar za gospodarenje otpadom, spalionica otpada i odlagalište opasnog otpada), županijski (ostala odlagališta i kazete za zbrinjavanje azbesta) ili lokalni značaj (ostale građevine koje nisu svrstane u prve dvije kategorije) te se sukladno tome u odgovarajućim razinama prostornih planova planira njihov smještaj.^[152] (Članak 83. i članak 179. Zakona o održivom gospodarenju otpadom (»Narodne novine« 94/13)) Načelni raspored i kriteriji za buduće lokacije građevina za gospodarenje otpadom određuju se Planom gospodarenja otpadom RH^[153] (Plan gospodarenja otpadom u Republici Hrvatskoj za razdoblje 2017. – 2025. (»Narodne novine« 03/17)).

U prostoru su očekivani i/ili nužni zahvati za zatvaranje i sanaciju postojećih odlagališta otpada čiji su planirani kapaciteti iskorišteni ili prekoračeni, pogotovo u slučaju kada nije riješeno odlaganje, odnosno zbrinjavanje na novoj lokaciji. U tom su smislu najveći problemi vezani uz najveće gradove, odnosno Zagreb, Rijeku, Split i Osijek. Poseban su problem u prostoru odlagališta koja su nastala bez odgovarajućih odobrenja i koriste se bez nadzora.

Zbrinjavanje radioaktivnog otpada dio je zasebnog nacionalnog i zakonodavnog okvira EU-a^[154] (Zakon o radiološkoj i nuklearnoj sigurnosti (»Narodne novine« 141/13 i 39/15)) na temelju kojeg je donesena Strategija zbrinjavanja radioaktivnog otpada, iskorištenih izvora i istrošenog nuklearnog goriva^[155] (»Narodne novine« 125/14) (Strategija zbrinjavanja RAO). RH ima obvezu zbrinuti: radioaktivni otpad i iskorištene izvore ionizirajućeg zračenja (koji su nastali u proteklih 60 godina u medicini, industriji, znanosti, vojnoj i javnoj upotrebi u Hrvatskoj) te osigurati zbrinjavanje polovice radioaktivnog otpada i istrošenoga nuklearnog goriva nastalih radom i razgradnjom NE Krško sukladno Međudržavnom ugovoru.^[156] (Zakon o potvrđivanju Ugovora između Vlade Republike Hrvatske i Vlade Republike Slovenije o uređenju statusnih i drugih pravnih odnosa vezanih uz ulaganje, iskorištavanje i razgradnju Nuklearne elektrane Krško (»Narodne novine« – MU 9/02 i 05/06)) Osim toga, obvezna je sanacija lokacija na kojima se nalaze prirodni radioaktivni materijali uz uspostavu stalnog regulatornog nadzora.

Trenutačno se zbrinjavanje ovih vrsta otpada provodi nesustavno, a koncept zbrinjavanja otpada nastalog radom NE Krško nije razrađen. Prirodni radioaktivni materijali koji zahtijevaju regulatorni nadzor nalaze se na tri lokacije:^[157] (Strategija zbrinjavanja radioaktivnog otpada, iskorištenih izvora i istrošenog nuklearnog goriva («Narodne novine» 125/15)) Plomin, Kaštel Sućurac i Kutina, a nastali su kao posljedica izgaranja ugljena s povišenim koncentracijama uranija i radija, odnosno prerade fosfatne rude u gnojivo. Zbrinjavanje prirodnih radioaktivnih materijala planira se provoditi na lokacijama na kojima se nalaze, na temelju izrađenih cjelovitih programa sanacije u skladu sa sigurnosnim standardima za zaštitu od zračenja i zaštitu okoliša prema zahtjevima važeće regulative.

U tijeku je uspostavljanje nacionalnog okvira kojim bi se osiguralo odgovorno i sigurno zbrinjavanje ovog otpada, na tehnološki siguran i za okoliš prihvatljiv način te u skladu s ujednačenim standardima propisanim na razini EU-a. U skladu sa Zakonom o radiološkoj i nuklearnoj sigurnosti i Strategijom zbrinjavanja RAO, predviđena je uspostava Centra za zbrinjavanje radioaktivnog otpada na jednoj lokaciji na kojoj bi se nalazilo središnje skladište institucionalnog radioaktivnog otpada, iskorištenih izvora, dugoročno skladište nisko i srednje radioaktivnog otpada (NSRAO) iz NE Krško s pratećim građevinama za kondicioniranje, ispitivanje i manipuliranje te infrastrukturom. Na istoj lokaciji provodit će se detaljni istražni radovi za izgradnju odlagališta NSRAO iz NE Krško te istražiti mogućnosti suhog skladištenja za istrošeno nuklearno gorivo iz NE Krško.

Uspostavljanje predviđenog Centra za zbrinjavanje radioaktivnog otpada pretpostavlja odabir odgovarajuće lokacije na kojoj bi se u početnoj fazi nalazilo središnje skladište s pripadajućim objektima za obradu institucionalnog radioaktivnog otpada i iskorištenih izvora ionizirajućeg zračenja generiranih u RH, a u sljedećim razvojnim fazama, ovisno o daljnjim dogovorima s Republikom Slovenijom, skladište radioaktivnog i iskorištenog nuklearnog otpada NE Krško te, u konačnici, odlagalište svih navedenih vrsta otpada.

Traženje rješenja za smještaj odlagališta radioaktivnog otpada i istraživanje pogodne lokacije na području RH počelo je još 1979. godine, u vrijeme izgradnje NE Krško. Od tada su u nekoliko navrata, u sklopu različitih koncepata zbrinjavanja i zakonske regulative, provedena istraživanja radi pronalaženja prikladnih područja za smještaj odlagališta. Na temelju takvih istraživanja, koja su provedena od 1991. do 1997. godine, u sklopu izrade posebne studije, ali bez provedenih terenskih istraživanja, odabrana su četiri preferentna područja s potencijalnim lokacijama koje su grafički prikazane u PPURH-u.^[158] (Schaller, Antun, Izbor mjesta odlagališta nisko i srednje radioaktivnog otpada u Republici Hrvatskoj (ISSN 1330-5743, posebno izdanje APO-novosti)) Programom je Trgovska gora, kao jedna od tih lokacija, utvrđena prostorom za izgradnju odlagališta nisko i srednje radioaktivnog otpada, uz uvjet provođenja daljnjih istraživanja u skladu s međunarodnim standardima i sudjelovanjem javnosti te utvrđivanja postupaka koji će osigurati partnersku ulogu lokalne zajednice s jasnim uvidom u sve aspekte izgradnje i korištenja tog objekta. Istraživanja i postupci kojima bi se pokazala konačna potvrda prihvatljivosti te lokacije za smještaj odlagališta nisko i srednje radioaktivnog otpada nisu provedeni.

Eksploatacija mineralnih sirovina

Hrvatska nije posebno bogata mineralnim sirovinama, ali je njihova eksploatacija, kao primarna djelatnost u gospodarstvu svake države, od velikog značaja. Osobita je važnost mineralnih resursa u energetici, ali i u preradi mineralnih sirovina u pojedinim industrijskim granama, posebno u graditeljstvu i s njim vezanim industrijama – staklarskoj, keramičkoj, cementnoj, vatrostalnoj, ciglarskoj te industriji arhitektonsko-građevnog kamena. Po vrijednosti najznačajnije je istraživanje i eksploatacija nafte i plina, eksploatacija mineralnih sirovina za proizvodnju metala zanemariva je, a eksploatacija nemetala zadovoljava glavninu potreba industrije građevnih materijala. Po količini izvađenih mineralnih sirovina i broju gospodarskih subjekata najznačajnija je eksploatacija arhitektonsko-građevnog i tehničko-građevnog kamena, pijeska i šljunka te opekarske gline, pri čemu njihove potencijalne i bilančne zalihe te proizvodne mogućnosti nadilaze trenutačne potrebe. Eksploatacijska polja tehničko-građevnog kamena znatno su brojnija od eksploatacijskih polja arhitektonsko-građevnog kamena, koja su pretežno locirana u Istri i na obalnom području srednjodalmatinskih otoka. Eksploatacija boksita gotovo je potpuno prekinuta, a proizvodnja ugljena obustavljena (termoelektrane se opskrbljuju uvoznim niskosumpornim ugljenom).

Korištenje mineralnih sirovina ovisi, među ostalim, o potražnji za energijom i mineralnim sirovinama, realnim procjenama zaliha, pretpostavkama o gospodarskom rastu pojedinih regija i stanju okoliša. Prema Zakonu o rudarstvu, jedinice područne (regionalne) samouprave obvezne su izraditi rudarsko-geološke studije za svoja područja kao osnovu za planiranje potreba i načina opskrbe mineralnim sirovinama u razvojnim dokumentima područne (regionalne) i lokalne razine. Na temelju tih studija, nakon usuglašavanja svih prostornih, prirodnih, okolišnih i drugih zahtjeva i ograničenja, sukladno zakonima i propisima, odlučuje se o otvaranju novih, odnosno racionalizaciji korištenja postojećih eksploatacijskih polja, a lokacije za istraživanje i eksploataciju određuju se Državnim planom prostornog razvoja.

Prema važećem zakonu^[159] (Zakon o rudarstvu (»Narodne novine« 56/13 i 14/14)), granice eksploatacijskoga polja mineralnih sirovina utvrđuju se sukladno obuhvatu potvrđenih bilančnih rezervi mineralnih sirovina i uvjetima iz lokacijske dozvole, a eksploatacija je moguća u granicama rudarskog projekta na temelju kojega je izdana koncesija. Eksploatacijska se polja u pravilu utvrđuju do isteka rezervi mineralnih sirovina, a njihov nositelj je RH.

Mineralne sirovine eksploatiraju se na 670 lokacija, a ukupna površina eksploatacijskih polja i istražnih prostora (uključujući ugljikovodike) iznosi 309.860 ha, odnosno oko 5,47% udjela površine kopnenog dijela države.^[160] (ISP)

Posljedice eksploatacije mineralnih sirovina u prostoru

Za razliku od drugih tipova razvojnih gospodarskih djelatnosti, mineralne sirovine moguće je eksploatirati samo na mjestima na kojima su ustanovljena njihova ležišta, stoga je zauzimanje prostora za eksploataciju mineralnih sirovina u osnovi vezano uz lokacijsku predisponiranost pojedine mineralne sirovine. Prihvaćanje određenog prostora kao mogućeg za eksploataciju ovisi o nizu čimbenika (gospodarskih, prostornih, ekoloških i dr.).

Eksploatacija mineralnih sirovina ubraja se u aktivnosti kojima se značajno djeluje na tlo, reljef, biljni i životinjski svijet te djelomično ili potpuno mijenja izvorna cjelovita i prepoznatljiva slika krajobraza. Općenito, najmanje zadiranje u vanjski prostor, prirodu i okoliš događa se kod podzemnih eksploatacija (npr. eksploatacija arhitektonsko-građevnog kamena u Kanfanaru i Vinkuranu). Eksploatacija mineralnih sirovina površinskim kopom zauzima veće površine i ima mnogo više izravnih učinaka na prostor i okoliš. S obzirom na ekološku osjetljivost, u istraživanju i eksploataciji mineralnih sirovina zaštita okoliša postala je snažan kontrolni mehanizam.

Osim fizičke devastacije prostora, u smislu promjene reljefa, pojave klizišta, gubitka raslinja, slijeganja tla (zbog podzemnih radova i štetnih utjecaja miniranja) i sl., moguća je i kvalitativna devastacija, kao posljedica različitih onečišćenja (tla, vode, zraka), promjene mikroklimе (zbog uklanjanja većih šumskih površina, stvaranja umjetnih jezera), promjene ekosustava (sječom šuma i prašinom, eksploatacijskim procesom). Najvećem riziku degradacije prostora zbog onečišćenja većih razmjera izložena su područja istraživanja ležišta, eksploatacije i transporta nafte (posebno morski koridori).

Postojeća eksploatacijska polja

Mineralne sirovine eksploatiraju se na cijelom teritoriju RH, ali je intenzitet rudarskih djelatnosti po županijama različit.

Veliki su problem u prostoru i okolišu nelegalno korištena i nesanirana napuštena eksploatacijska polja. Premda je obveza sanacije eksploatacijskih polja u skladu s lokacijskom dozvolom i rudarskim projektom na temelju kojeg se izvode radovi propisana zakonom, ona se često u naravi ne provodi. Protupravno se najčešće eksploatiraju građevni pijesak i šljunak, arhitektonsko-građevni i tehničko-građevni kamen, te glina, a prostorno su najviše zahvaćeni okolica Zagreba te Zagrebačka, Varaždinska, Međimurska i Ličko-senjska županija.

U zaštićenim područjima prirode postoje eksploatacijska polja s dugogodišnjom tradicijom i potvrđenim značajnim rezervama.

Postoji velik broj neaktivnih eksploatacijskih polja, odnosno mineralne sirovine na pojedinim se lokacijama s valjanim odobrenjima već godinama ne eksploatiraju^[161] (Izvor podataka: Strategija gospodarenja mineralnim sirovinama RH, srpanj 2008. godine). Sagledavanje stvarnog broja aktivnih eksploatacijskih polja otežava i to što je velik broj nositelja odobrenja eksploatacijskih polja prije 1991. godine prestao s radom, a rješenja o odobrenju nisu poništena/ukinuta niti su podneseni zahtjevi za njihovo brisanje iz registra eksploatacijskih polja.

2.7. PLANIRANJE I UPRAVLJANJE PROSTOROM

Sustav prostornog uređenja temelji se na Ustavom^[162](Ustav Republike Hrvatske (»Narodne novine« 56/90, 135/97, 8/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 55/01, 76/10, 85/10, 5/14)) i posebnim zakonom^[163](Zakon o lokalnoj i područnoj (regionalnoj) samoupravi (»Narodne novine« 33/01, 60/01, 129/05, 109/07, 125/08, 36/09, 36/09, 150/11, 144/12, 19/13 i 137/15)) određenom teritorijalnom ustrojstvu države, ovlastima i nadležnostima Hrvatskog sabora, jedinica područne (regionalne) samouprave:^[164](Broj županija, gradova i općina - stanje kolovoz 2014.) – županije/Grad Zagreb (20+1) ili lokalne samouprave – gradovi (127+1)/općine (428) te drugih javnopravnih tijela.

U postupkovnom smislu sustav funkcionira izradom, donošenjem i primjenom prostornih planova. Prostorne planove izrađuju stručni izrađivači, koordiniraju zavodi ili stručna tijela nositelja izrade, a donose Hrvatski sabor, Vlada RH te predstavnička tijela jedinica područne (regionalne), odnosno lokalne samouprave. Podatke za izradu osiguravaju nadležna javnopravna tijela koja i sudjeluju u postupku.

Akte za gradnju izdaju Ministarstvo graditeljstva i prostornoga uređenja (MGIPU), Ministarstvo obrane za građevine posebne namjene, upravna tijela velikih gradova i upravna tijela županija.

Dio građevina i radova mogu se graditi, odnosno izvoditi bez akta za građenje, sa ili bez glavnog projekta (jednostavne i druge građevine i radovi).

U tijeku izrade prostornih planova obavezno se provodi jedna ili više javnih rasprava čime je osigurano sudjelovanje javnosti i svih zainteresiranih sudionika.

U sadržajnom smislu sustav se temelji na međusektorskom usklađenju, usklađenju zahtjeva i interesa korisnika prostora postupkom izrade i donošenjem Strategije i prostornih planova.

Izrada i donošenje te primjena prostornih planova podložni su provjeri putem izdavanja suglasnosti na prostorne planove, upravne postupke izdavanja akata za gradnju, inspekcijske i upravne nadzore sukladno Zakonu o prostornom uređenju (ZPU) i drugim zakonima.

Razine i sustav prostornih planova

Sustav je detaljnije određen zakonom iz područja prostornog uređenja, a njegov odnos prema drugim područjima posebnim zakonima.

Sustav se od osamostaljenja RH mijenjao donošenjem zakona iz područja prostornog uređenja 1994., 2007., 2013. te njihovim izmjenama i dopunama.^[165](Zakon o prostornom uređenju (»Narodne novine« 30/94, 68/98, 61/00, 32/02 i 100/04) - u tekstu Zakon o prostornom uređenju iz 1994. godine; Zakon o prostornom uređenju i gradnji (»Narodne novine« 76/07, 38/09, 55/11, 90/11, 50/12 i 55/12) - ZPUG; Zakon o prostornom uređenju (»Narodne novine« 153/13) – ZPU) Tijekom Domovinskog rata 1991. – 1995. donesen je i niz Uredbi o prostornom uređenju u ratom zahvaćenim područjima RH.^[166](Uredbe o prostornom uređenju u ratom zahvaćenim područjima (»Narodne novine« 44/92, 59/93 i 14/94))

Osnovna karakteristika u odnosu na sustav prije 1994. određivanje je SPURH-a i PPURH-a temeljnim dokumentima prostornog uređenja, a zatim županijskih prostornih planova (kao alat za izradu prostornih planova županija poslužile su osnove korištenja i zaštite prostora) te prostornih planova uređenja. Slijedom odredbi Zakona o prostornom uređenju iz 1994. godine, osnovani su Savjet prostornog uređenja Države, Zavod za prostorno planiranje u sklopu ministarstva i županijski zavodi/zavod Grada Zagreba za prostorno uređenje. Prema Zakonu o prostornom uređenju i gradnji iz 2007. godine (ZPUG) provedena je transformacija zavoda u javne ustanove.

Zakon o prostornom uređenju iz 1994. godine uveo je dokumente praćenja stanja u prostoru: Izvješće o stanju u prostoru i Program unapređenja stanja u prostoru.

Prostorni planovi županija prve generacije doneseni su u razdoblju od 2000. do 2003. godine (3 – 6 godina nakon SPURH-a iz 1997. i 1 – 4 godine nakon PPURH-a, odnosno 6 – 9 godina nakon Zakona o prostornom uređenju iz 1994. godine). Prostorni planovi uređenja doneseni su u razdoblju od 1996.-2012. godine (2 – 18 godina nakon Zakona o

prostornom uređenju iz 1994. godine).

Broj i struktura prostornih planova na snazi^[167] (Broj prostornih planova – stanje kolovoz 2014., izmjene i dopune, te planovi prve generacije nisu posebno iskazani brojem):

- prostorni planovi područja posebnih obilježja: 20
- prostorni planovi županija/Grada Zagreba: 20+1
- prostorni planovi uređenja gradova i općina: 127+428
- generalni planovi uređenja: 41
- urbanistički planovi uređenja: 1.155
- detaljni planovi uređenja: 1.024
- provedbeni urbanistički planovi: 211
- planovi uređenja naselja: 5
- odnosno ukupno 3.032 prostorna plana.

Navedeni planovi su planovi više generacija (u razdoblju od 1982. do 2014.).

Sustav još nije uspio riješiti mehanizam provedbe prostornih planova u odnosu na vlasništvo nad pojedinim česticama osim u slučaju interesa za državu. Mehanizam urbane komasacije (ZPUG) nije zaživio u provedbi.

Nezakonita gradnja jest građenje izvan sustavom određenih postupaka, a postoji više vrsta nezakonite gradnje (npr. bez akta za građenje, protivno aktu za građenje i dr.). Sustav je pokušao odgovoriti na nezakonitu gradnju nizom zakonskih rješenja^[168] (Zakon o postupanju s objektima građenim protivno prostornim planovima i bez odobrenja za građenje («Narodne novine» 33/92 i 33/95); Zakon o postupanju s nezakonito izgrađenim zgradama («Narodne novine» 90/11); Zakon o postupanju s nezakonito izgrađenim zgradama («Narodne novine» 86/12 i 143/13)), od kojih je u broju evidentiranih zahtjeva za ozakonjenje kao podloge budućoj sanaciji najveći rezultat postignut zakonskim rješenjem iz 2012. godine. Sva su se ta zakonska rješenja, međutim, bavila posljedicama, a tek treba iznaći trajno rješenje u sprečavanju nezakonite gradnje.

Iako pojedini sektori sudjeluju u postupcima izrade i donošenja dokumenata prostornog uređenja, svoje sektorske dokumente izrađuju samostalno. Već usvojeni sektorski dokumenti prolaze prvu ozbiljniju provjeru u odnosu na prostor u postupku izrade i donošenja prostornih planova. Sličan odnos prema prostoru imaju i razvojne strategije i projekti prema drugim zakonima.

ZPU, umjesto PPURH-a, u sustav uvodi Državni plan prostornog razvoja i stavlja naglasak na razvoj, dostupnost i primjenu ISPU-a u postupku izrade i primjene prostornih planova. Navedenim izmjenama operacionaliziraju se aktivnosti na provedbi Strategije s pomoću DPPR-a te se nastoji povećati učinkovitost sustava.

Novina iz područja sektorskih zakona koja posebno utječe na postupak izrade i donošenja Strategije i prostornih planova jest obveza provedbe strateške procjene utjecaja na okoliš te postupka ocjene prihvatljivosti Strategije i prostornih planova za ekološku mrežu.

Zaštićena područja i prostorno planiranje

Prostorni planovi područja posebnih obilježja (PPPPO) doneseni su za sve nacionalne parkove (NP):

1. PPPPO NP Krka («Narodne novine» 1/90 i 22/92)
2. PPPPO NP Mljet («Narodne novine» 23/01)
3. PPPPO NP Paklenica («Narodne novine» 23/01)
4. PPPPO NP Risnjak («Narodne novine» 23/01)
5. PPPPO NP Brijuni («Narodne novine» 45/01)
6. PPPPO NP Kornati («Narodne novine» 118/03)
7. PPPPO NP Sjeverni Velebit («Narodne novine» 35/12)

8. PPPPO NP Plitvička jezera (»Narodne novine« 49/14).

Od jedanaest parkova prirode (PP), za njih osam doneseni su prostorni planovi:

1. PP PP Učka (»Narodne novine« 24/06)
2. PP PP Kopački rit (»Narodne novine« 24/06)
3. PP PP Lonjsko polje (»Narodne novine« 37/10)
4. PP PP Vransko jezero (»Narodne novine« 58/12)
5. PP PP Telašćica (»Narodne novine« 22/14)
6. PP PP Medvednica (»Narodne novine« 89/14)
7. PP PP Žumberak – Samoborsko gorje (»Narodne novine« 125/14 i 5/15-isp.)
8. PP PP Biokovo (»Narodne novine« 108/15).

Na snazi su također i PPPPO:

- državnog značaja:
 1. višenamjenskog kanala Dunav – Sava (»Narodne novine« 121/11)
- županijskog značaja:
 1. PPPPO Tramuntana (Sl. novine PGŽ 4/03)
 2. PPPPO Donji Kamenjak i međulinski arhipelag (Sl. novine IŽ 2/09)
 3. PPPPO Vinodolske doline (Sl. novine PGŽ 30/04)
 4. PPPPO Črnkovec – Zračna luka Zagreb (Glasnik ZŽ 23/12).

2.7.1. Institucionalni okvir prostornog uređenja

Hrvatski sabor, Vlada RH te predstavnička tijela jedinica područne (regionalne) i lokalne samouprave osiguravaju učinkovitost prostornog uređenja donošenjem prostornih planova i drugih dokumenata određenih zakonom iz područja prostornog uređenja, kojima se uređuje organizacija, korištenje i namjena prostora te uvjeti za njegovo uređenje i zaštitu u skladu s ciljevima i načelima prostornog uređenja.

Stanje u prostoru i području prostornog uređenja prati se i analizira izradom i donošenjem izvješća o stanju u prostoru na državnoj, područnoj (regionalnoj) i lokalnoj razini za razdoblje od četiri godine. U sustavu prostornog uređenja posebno se ističu uloge MGIPU-a, Hrvatskog zavoda za prostorni razvoj, zavoda za prostorno uređenje županija i Grada Zagreba, pravnih osoba i ovlaštenih arhitekata koji obavljaju poslove prostornog planiranja, osiguravajući stručnu utemeljenost prostornih planova i dokumenata prostornog razvoja.

2.7.2. Prostorni planovi područne (regionalne) i lokalne razine

Prva generacija prostornih planova svih županija završena je (tek) 2003. godine u skladu sa Zakonom o prostornom uređenju iz 1994. godine.^[169] (Zakon o prostornom uređenju (»Narodne novine« 30/94, 68/98, 61/00, 32/02 i 100/04)) To je za posljedicu imalo značajno produljenje izrade prve generacije prostornih planova uređenja općina/gradova u hrvatskoj državi.

SPURH-om iz 1997. i PPURH-om^[170] (PPURH (»Narodne novine« 50/99)) iz 1999. utvrđeno je da je pri planiranju građevinskih područja osobito potrebno obrazložiti zauzetost prostora po stanovniku ako ona prelazi 300 m²/stanovniku, a taj su kriterij prostorni planovi županija dodatno razradili. Posljedica je toga značajno smanjenje građevinskih područja naselja u prvoj generaciji prostornih planova uređenja općina/gradova.

Sukladno odredbama Uredbe o uređenju i zaštiti zaštićenog obalnog područja mora donesene 2004. godine^[171] (Uredba o uređenju i zaštiti zaštićenog obalnog područja mora (»Narodne novine« 128/04)), prostorni planovi županija, u postupcima izmjena i dopuna, revidirali su građevinska područja ugostiteljsko-turističke namjene izvan (a neki i unutar)

naselja, određivši im položaj, veličinu, vrstu i maksimalni kapacitet. Posljedica je toga izmjena prostornih planova uređenja JLS-a, ali i česta potreba za promjenom nekih od utvrđenih prostornih parametara.

Zakon o prostornom uređenju i gradnji^[172] (Zakon prostornom uređenju i gradnji (»Narodne novine« 76/07, 38/09, 55/11, 90/11, 50/12 i 55/12)) iz 2007. definirao je pojam neizgrađenog građevinskog područja kao jedne ili više neposredno povezanih neizgrađenih i neuređenih čestica zemljišta ukupne površine veće od 5.000 m², za koje je utvrdio obvezu izrade urbanističkog ili detaljnog plana uređenja – što se odnosilo i na građevinska područja naselja i na izdvojena građevinska područja izvan naselja za izdvojene namjene. Posljedica je bila redefiniranje građevinskih područja u svim prostornim planovima uređenja JLS-a te propisivanje iznimno velikog broja urbanističkih i detaljnih planova uređenja. Takva obveza bila je značajno financijsko i vremensko opterećenje za realizaciju pojedinog zahvata u prostoru.

SPURH-om iz 1997. i PPURH-om^[173] (PPURH (»Narodne novine« 50/99)) (1999.) osobito je istaknuta važnost određivanja kriterija (u prostornim planovima županija) za:

- razmještaj funkcija u naseljima u svrhu optimizacije mreža
- formiranje građevinskih područja po načelu racionalnog korištenja prostora, iskorištenja rezervi formiranih struktura i oblikovanja krajobraza
- građenje izvan građevinskog područja.

Analizom prostornih planova županija u odnosu na definiranje mreže zgrada društvenih djelatnosti vidljiva je neujednačenost pristupa i razine razrade, odnosno definiranja minimalnih sadržaja javnih funkcija. Razrada uvjeta smještaja društvenih djelatnosti u prostoru razlikuje se u rasponu od vrlo detaljne razrade s potpuno definiranom mrežom, po svim skupinama javnih službi, do nedefinirane mreže i vrlo načelnih odredbi za provođenje.

Analizom odredbi za provođenje svih prostornih planova županija i prostornog plana Grada Zagreba, u odnosu na formiranje građevinskih područja, utvrđeno je da je, iako je sadržaj odredbi za provođenje svih planova izrađen u skladu sa sadržajem koji je propisao Pravilnik o sadržaju, mjerilima kartografskih prikaza, obveznim prostornim pokazateljima, standardu elaborata i obveznih priloga prostornih planova^[174] (Pravilnik o sadržaju, mjerilima kartografskih prikaza, obveznim prostornim pokazateljima, standardu elaborata i obveznih priloga prostornih planova (»Narodne novine« 106/98, 39/04, 45/04 – ispravak i 163/04)) pristup kriterijima za određivanje i dimenzioniranje građevinskih područja vrlo različit (u nekim je prostornim planovima županija usmjeravajući, u nekima određujući, a u nekima provedbeni).

Analizom kriterija za svaku vrstu građevinskog područja može se zaključiti da se i kriteriji unutar pojedinog prostornog plana županije razlikuju ovisno o vrsti građevinskog područja. U načinu grafičkog prikaza građevinskih područja nema većih razlika (kao što je slučaj s tekstualnim dijelom). Svi grafički prikazi određeni su kao usmjeravajući s obzirom na mjerilo u kojem su izrađeni (1 : 100.000), uz izuzetak prostornog plana Grada Zagreba, čiji je grafički dio provedbeni s obzirom na to da su njime određena građevinska područja u mjerilu 1 : 5.000. Iznimka su građevinska područja izvan naselja ugostiteljsko-turističke namjene kod kojih je u većoj mjeri zastupljen kriterij određujućeg karaktera. Navedeno određenje posljedica je zakonske obveze da županije utvrde tu vrstu građevinskog područja naselja, definiranjem položaja, vrste te najvećeg kapaciteta i veličine.

Notas e comentários 2013.

►

[illegible]

- 1 7 7 9

9 9 1 0 9

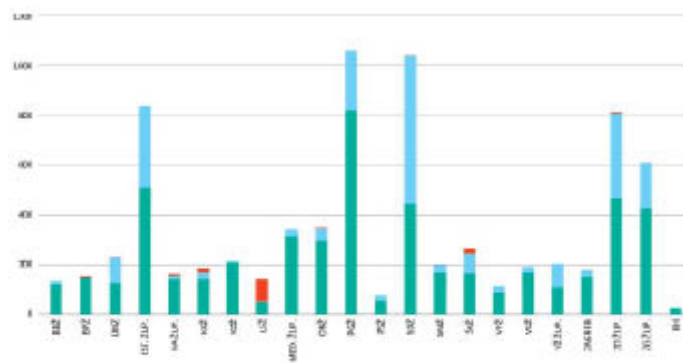
0.000000

1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100. 101. 102. 103. 104. 105. 106. 107. 108. 109. 110. 111. 112. 113. 114. 115. 116. 117. 118. 119. 120. 121. 122. 123. 124. 125. 126. 127. 128. 129. 130. 131. 132. 133. 134. 135. 136. 137. 138. 139. 140. 141. 142. 143. 144. 145. 146. 147. 148. 149. 150. 151. 152. 153. 154. 155. 156. 157. 158. 159. 160. 161. 162. 163. 164. 165. 166. 167. 168. 169. 170. 171. 172. 173. 174. 175. 176. 177. 178. 179. 180. 181. 182. 183. 184. 185. 186. 187. 188. 189. 190. 191. 192. 193. 194. 195. 196. 197. 198. 199. 200. 201. 202. 203. 204. 205. 206. 207. 208. 209. 210. 211. 212. 213. 214. 215. 216. 217. 218. 219. 220. 221. 222. 223. 224. 225. 226. 227. 228. 229. 230. 231. 232. 233. 234. 235. 236. 237. 238. 239. 240. 241. 242. 243. 244. 245. 246. 247. 248. 249. 250. 251. 252. 253. 254. 255. 256. 257. 258. 259. 260. 261. 262. 263. 264. 265. 266. 267. 268. 269. 270. 271. 272. 273. 274. 275. 276. 277. 278. 279. 280. 281. 282. 283. 284. 285. 286. 287. 288. 289. 290. 291. 292. 293. 294. 295. 296. 297. 298. 299. 300. 301. 302. 303. 304. 305. 306. 307. 308. 309. 310. 311. 312. 313. 314. 315. 316. 317. 318. 319. 320. 321. 322. 323. 324. 325. 326. 327. 328. 329. 330. 331. 332. 333. 334. 335. 336. 337. 338. 339. 340. 341. 342. 343. 344. 345. 346. 347. 348. 349. 350. 351. 352. 353. 354. 355. 356. 357. 358. 359. 360. 361. 362. 363. 364. 365. 366. 367. 368. 369. 370. 371. 372. 373. 374. 375. 376. 377. 378. 379. 380. 381. 382. 383. 384. 385. 386. 387. 388. 389. 390. 391. 392. 393. 394. 395. 396. 397. 398. 399. 400. 401. 402. 403. 404. 405. 406. 407. 408. 409. 410. 411. 412. 413. 414. 415. 416. 417. 418. 419. 420. 421. 422. 423. 424. 425. 426. 427. 428. 429. 430. 431. 432. 433. 434. 435. 436. 437. 438. 439. 440. 441. 442. 443. 444. 445. 446. 447. 448. 449. 450. 451. 452. 453. 454. 455. 456. 457. 458. 459. 460. 461. 462. 463. 464. 465. 466. 467. 468. 469. 470. 471. 472. 473. 474. 475. 476. 477. 478. 479. 480. 481. 482. 483. 484. 485. 486. 487. 488. 489. 490. 491. 492. 493. 494. 495. 496. 497. 498. 499. 500. 501. 502. 503. 504. 505. 506. 507. 508. 509. 510. 511. 512. 513. 514. 515. 516. 517. 518. 519. 520. 521. 522. 523. 524. 525. 526. 527. 528. 529. 530. 531. 532. 533. 534. 535. 536. 537. 538. 539. 540. 541. 542. 543. 544. 545. 546. 547. 548. 549. 550. 551. 552. 553. 554. 555. 556. 557. 558. 559. 560. 561. 562. 563. 564. 565. 566. 567. 568. 569. 570. 571. 572. 573. 574. 575. 576. 577. 578. 579. 580. 581. 582. 583. 584. 585. 586. 587. 588. 589. 590. 591. 592. 593. 594. 595. 596. 597. 598. 599. 600. 601. 602. 603. 604. 605. 606. 607. 608. 609. 610. 611. 612. 613. 614. 615. 616. 617. 618. 619. 620. 621. 622. 623. 624. 625. 626. 627. 628. 629. 630. 631. 632. 633. 634. 635. 636. 637. 638. 639. 640. 641. 642. 643. 644. 645. 646. 647. 648. 649. 650. 651. 652. 653. 654. 655. 656. 657. 658. 659. 660. 661. 662. 663. 664. 665. 666. 667. 668. 669. 670. 671. 672. 673. 674. 675. 676. 677. 678. 679. 680. 681. 682. 683. 684. 685. 686. 687. 688. 689. 690. 691. 692. 693. 694. 695. 696. 697. 698. 699. 700. 701. 702. 703. 704. 705. 706. 707. 708. 709. 710. 711. 712. 713. 714. 715. 716. 717. 718. 719. 720. 721. 722. 723. 724. 725. 726. 727. 728. 729. 730. 731. 732. 733. 734. 735. 736. 737. 738. 739. 740. 741. 742. 743. 744. 745. 746. 747. 748. 749. 750. 751. 752. 753. 754. 755. 756. 757. 758. 759. 760. 761. 762. 763. 764. 765. 766. 767. 768. 769. 770. 771. 772. 773. 774. 775. 776. 777. 778. 779. 780. 781. 782. 783. 784. 785. 786. 787. 788. 789. 790. 791. 792. 793. 794. 795. 796. 797. 798. 799. 800. 801. 802. 803. 804. 805. 806. 807. 808. 809. 810. 811. 812. 813. 814. 815. 816. 817. 818. 819. 820. 821. 822. 823. 824. 825. 826. 827. 828. 829. 830. 831. 832. 833. 834. 835. 836. 837. 838. 839. 840. 84

1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.

- [illegible]

- svih 20 prostornih planova županija (PPŽ) i Prostorni plan Grada Zagreba, od toga se za prikaz 2 PPŽ-a koristi mrežna usluga (Web Map Service – WMS)-a iz nadležnih županijskih zavoda za prostorno uređenje
- 548 prostornih planova uređenja grada ili općine (PPUO/G), odnosno više od 98% od ukupno potrebnog broja, i to karte 1 i 3 te dio karata 2; ostali su planovi u obradi. Uspostavljen je i sustav ažuriranja objavljenih karata nakon donošenja izmjena i dopuna ranije objavljenih planova. Sve objavljene karte u rasterskom formatu dostupne su javno i bez ograničenja putem WMS-a
- izrađen je i stavljen u funkciju modul e-Katalog, koji objedinjuje funkcionalnosti registra prostornih planova i kataloga metapodataka u skladu s provedbenim pravilima za metapodatke NIPP-a^[175](»Narodne novine« 56/13) kako bi se omogućilo pronalaženje podataka o prostornim planovima, ali i samih prostornih planova ili njihovih dijelova koji zasad nisu objavljeni u ISPU-u; u prosincu 2015. godine ovlasti za unos i/ili verifikaciju metapodataka u e-Katalogu imalo je 10 korisnika iz zavoda za prostorno uređenje svih županija i Grada Zagreba, te HZPR-a; obrađeno je više od 7.400 setova metapodataka, od kojih je verificirano oko 4.800; kompletan set verificiranih metapodaci javno su dostupni bez ograničenja
- izrađen je i stavljen u funkciju modul e-Dozvola za izdavanje akata za gradnju. e-Dozvola je do kraja 2015. godine uvedena u rad u Upravu za izdavanje dozvola državnog značaja pri MGIPU-u te 50 upravnih odjela županija i gradova, a Grad Rijeka, Primorsko-goranska županija i Grad Zagreb povezat će svoje aplikacije s e-Dozvolom, čime će se ostvariti preduvjeti da se svi akti za gradnju izdaju na jedinstven način
- izrađen je ISPU lokator i povezan s modulom e-Dozvola; ISPU lokator je alat za unos prostornih parametara zahvata u prostoru te omogućava pristup podacima iz svih prostornih slojeva relevantnih za bilo koju odabranu lokaciju
- ostvarena je veza između e-Kataloga i e-Dozvole, kako bi u e-Dozvoli uvijek bio dostupan ažuran popis prostornih planova na snazi za odabir pri postupku izdavanja akata za gradnju
- iz ISPU-a je omogućen pristup obavijestima o izradi prostornih planova, terminima održavanja javnih rasprava i izvješćima s javnih rasprava, kao i popisu važećih propisa iz područja prostornog uređenja i gradnje
- modul e-Planovi uspostavljen je u ugovorenom opsegu, a paralelno i usklađeno s tim izrađeni su i doneseni Uredba o ISPU (»Narodne novine«, broj 115/2015) i Pravilnik o državnom planu prostornog razvoja (Narodne novine, broj 122/2015). Uspostava modula e-Planovi podrazumijeva: razradu poslovnog procesa i modela podataka te izradu aplikacije za izradu, učitavanje i preuzimanje slojeva prostornih planova te za uređivanje atributa slojeva prostornih planova; ugradnju alata za oblikovanje simbologije i oznaka za sve prostorne teme određene Pravilnikom; oblikovanje obrazaca za unos dodatnih metapodataka koji će omogućiti praćenje dinamike i zakonitosti postupka izrade i donošenja prostornih planova i olakšati izdavanje potrebnih suglasnosti na planove; ugradnju sustava za dodjelu ovlasti registriranim korisnicima. E-Planovi omogućuju na geoportalu automatsko generiranje izvještaja »Podaci o odabranom području« koji obuhvaća i podatke za tzv. Lokacijsku informaciju prema članku 36. ZPU-a
- ISPU je povezan sa sustavima drugih tijela državne uprave kako bi se u geoportalu omogućio prikaz vektorskih ili rasterskih slojeva iz njihove nadležnosti (npr. iz Državne geodetske uprave preuzimaju se digitalne ortofoto karte, topografske karte, digitalni katastarski plan, podaci iz Središnjeg registra prostornih jedinica itd., a iz Hrvatske agencije za okoliš i prirodu sloj Natura 2000)
- iz ISPU-a se može pristupiti zemljišnim knjigama, knjižnom dijelu katastarskog operata Državne geodetske uprave, podacima o koncesijama Ministarstva financija i podacima o postupku ozakonjenja nezakonito izgrađenih zgrada.

№№	Экспорт	Группа 28.4.1016					Уровень задолж. платеж	Уровень задолж. платеж
		В, тыс. руб.	В, млн. руб.	В, млн. руб.	В, млн. руб.	В, млн. руб.		
01	Экспорт товаров	809	809	42,1	1,88	14,900167	98,98	
02	Экспорт товаров	319	319	31,1	7	18,900167	98,98	
03	Экспорт товаров	301	301	18,1	44	20,900167	98,98	
04	Экспорт товаров	399	199	12,1	21	18,900167	98,98	
05	Экспорт товаров	294	294	94	11,1	14,900167	98,98	
06	Экспорт товаров	214	138	10,1	32	12,900167	98,98	
07	Экспорт товаров	435	435	44,5	17	8,900167	98,98	
08	Экспорт товаров	1204	1204	61,4	210	21,900167	98,98	
09	Экспорт товаров	318	88	8,8	4	12,900167	98,98	
10	Экспорт товаров	318	135	61	36	8,900167	98,98	
11	Экспорт товаров	88	88	88	88	12,900167	98,98	
12	Экспорт товаров	299	192	192	2	8,900167	98,98	
13	Экспорт товаров	914	914	211	210	18,900167	98,98	
14	Экспорт товаров	334	928	481	47	12,900167	98,98	
15	Экспорт товаров	955	955	141	76	18,900167	98,98	
16	Экспорт товаров	378	170	168	18	11,900167	98,98	
17	Экспорт товаров	1787	1787	499	101	18,900167	98,98	
18	Экспорт товаров	910	910	108	216	11,900167	98,98	
19	Экспорт товаров	227	228	124	11,2	18,900167	98,98	
20	Экспорт товаров	312	312	218	16	14,900167	98,98	
21	Экспорт товаров	400	400	130	30	22,900167	98,98	
22	Экспорт товаров	94	94	17	7	18,900167	98,98	
23	Экспорт	7493	7493	4968	9568		98,98	

TABELA 2.20.
ETAPJE OBRADE
NETAPODATKA U
E-KATALOGU

- Verificatie
- Christen
- Verificatie
- Niet-Christen

1. **Identifikasi Masalah**
 2. **Pengumpulan Data**
 3. **Penyusunan Laporan**
 4. **Pengujian**
 5. **Pengolahan Data**
 6. **Pengambilan Kesimpulan**
 7. **Pengujian Kembali**
 8. **Pengulangan**
 9. **Pengulangan**
 10. **Pengulangan**
 11. **Pengulangan**
 12. **Pengulangan**
 13. **Pengulangan**
 14. **Pengulangan**
 15. **Pengulangan**
 16. **Pengulangan**
 17. **Pengulangan**
 18. **Pengulangan**
 19. **Pengulangan**
 20. **Pengulangan**
 21. **Pengulangan**
 22. **Pengulangan**
 23. **Pengulangan**
 24. **Pengulangan**
 25. **Pengulangan**
 26. **Pengulangan**
 27. **Pengulangan**
 28. **Pengulangan**
 29. **Pengulangan**
 30. **Pengulangan**
 31. **Pengulangan**
 32. **Pengulangan**
 33. **Pengulangan**
 34. **Pengulangan**
 35. **Pengulangan**
 36. **Pengulangan**
 37. **Pengulangan**
 38. **Pengulangan**
 39. **Pengulangan**
 40. **Pengulangan**
 41. **Pengulangan**
 42. **Pengulangan**
 43. **Pengulangan**
 44. **Pengulangan**
 45. **Pengulangan**
 46. **Pengulangan**
 47. **Pengulangan**
 48. **Pengulangan**
 49. **Pengulangan**
 50. **Pengulangan**
 51. **Pengulangan**
 52. **Pengulangan**
 53. **Pengulangan**
 54. **Pengulangan**
 55. **Pengulangan**
 56. **Pengulangan**
 57. **Pengulangan**
 58. **Pengulangan**
 59. **Pengulangan**
 60. **Pengulangan**
 61. **Pengulangan**
 62. **Pengulangan**
 63. **Pengulangan**
 64. **Pengulangan**
 65. **Pengulangan**
 66. **Pengulangan**
 67. **Pengulangan**
 68. **Pengulangan**
 69. **Pengulangan**
 70. **Pengulangan**
 71. **Pengulangan**
 72. **Pengulangan**
 73. **Pengulangan**
 74. **Pengulangan**
 75. **Pengulangan**
 76. **Pengulangan**
 77. **Pengulangan**
 78. **Pengulangan**
 79. **Pengulangan**
 80. **Pengulangan**
 81. **Pengulangan**
 82. **Pengulangan**
 83. **Pengulangan**
 84. **Pengulangan**
 85. **Pengulangan**
 86. **Pengulangan**
 87. **Pengulangan**
 88. **Pengulangan**
 89. **Pengulangan**
 90. **Pengulangan**
 91. **Pengulangan**
 92. **Pengulangan**
 93. **Pengulangan**
 94. **Pengulangan**
 95. **Pengulangan**
 96. **Pengulangan**
 97. **Pengulangan**
 98. **Pengulangan**
 99. **Pengulangan**
 100. **Pengulangan**

napisane izmedu i sigurnosti
ali po matlapodski nemogu
visti kome, to kao
svejedno

Prostorno planiranje i učinkovita provedba planiranog prostornog razvoja uvelike ovise o kvalitetnim prostornim podacima, inventarizaciji i vrednovanju prostora: o ažurnim podacima o stvarnom stanju, vlasništvu i posjedu zemljišta, preciznim i jednoznačnim podacima o posebno vrijednim područjima za koja se primjenjuju određene mjere zaštite, o šumskom pokrovu, poljoprivrednom zemljištu te o prometnoj, energetske i komunalnoj infrastrukturi.

Praksa pokazuje da baze prostornih podataka dijelom nisu uspostavljene ili prostorna komponenta njima nije obuhvaćena.

INSPIRE direktiva

Infrastructure for SPatial Information (INSPIRE) jest Direktiva 2007/2/EZ Europskog parlamenta i vijeća od 14. ožujka 2007. kojom se uspostavlja Infrastruktura prostornih informacija u Europskoj zajednici. INSPIRE se zasniva na postojećim infrastrukturama prostornih podataka zemalja članica i ne zahtijeva novo prikupljanje podataka, ali zahtijeva harmonizaciju postojećih podataka.

Osnovna načela INSPIRE direktive jesu:

- prostorni podaci se pohranjuju, raspoloživi su te se održavaju na najprikladnijoj razini
- omogućuje se dosljedno kombiniranje prostornih podataka iz različitih izvora diljem EU-a i njihovo zajedničko korištenje između različitih korisnika i aplikacija
- prostorni podaci prikupljeni na jednoj razini državne vlasti dijele se s drugim državnim tijelima
- prostorni podaci moraju biti raspoloživi pod uvjetima koji bezrazložno ne ograničavaju njihovu širu uporabu, omogućuju lako otkrivanje raspoloživih prostornih podataka, ocjenu njihove prikladnosti za ostvarenje cilja i saznavanje uvjeta koji se primjenjuju za njihovu uporabu.

INSPIRE obuhvaća 34 teme prostornih podataka raspoređene u tri priloga (*Annex I, II i III*), potrebne za uspješnu izgradnju sustava informacija o okolišu.

NIPP

Nacionalna infrastruktura prostornih podataka (NIPP) definirana je kao skup tehnologija, mjera, normi, provedbenih pravila, usluga, ljudskih kapaciteta i ostalih čimbenika koji omogućavaju djelotvorno objedinjavanje, upravljanje i održavanje dijeljenja prostornih podataka u svrhu zadovoljenja potreba na nacionalnoj, kao i na europskoj razini koji će biti sastavni dio europske infrastrukture prostornih podataka definirane INSPIRE direktivom. NIPP daje osnovu za otkrivanje, pregled i uporabu prostornih podataka u državnim tijelima, gospodarstvu, nekomercijalnom i javnom sektoru, akademskoj zajednici i općenito građanima. Hrvatski NIPP mora biti usklađen s razvojem infrastrukture prostornih podataka na europskoj (INSPIRE) i globalnoj (GSDI, UN-GGIM) razini, ali osim razvoja na nacionalnoj razini mora utjecati na razvoj infrastrukture prostornih podataka na lokalnoj razini.

Prostorni podaci obuhvaćeni NIPP-om raspoređeni su u skupine prostornih podataka koje odgovaraju temama iz *Annexa I, II, i III* INSPIRE direktive:

- Skupina I.: Koordinatni referentni sustavi, Sustavi geografskih mreža, Geografska imena, Upravne jedinice, Adrese, Katastarske čestice, Prometne mreže, Hidrografija, Zaštićena područja
- Specifičnost hrvatskog NIPP-a u odnosu na INSPIRE direktivu dodatna je tema u Skupini I.: Podaci o minske sumnjivim područjima
- Skupina II.: Visine, Pokrov zemljišta, Ortofotosnimke, Geologija
- Skupina III.: Prostorne jedinice za statistiku, Zgrade, Tlo, Korištenje zemljišta, Ljudsko zdravlje i sigurnost, Komunalne i javne usluge, Sustavi za nadzor okoliša, Proizvodna i industrijska postrojenja, Sustavi za poljoprivredu i akvakulturu, Rasprostranjenost stanovništva – demografija, Područja upravljanja/zaštićena područja/uređena područja i jedinice za izvješćivanje, Područja prirodnih opasnosti, Atmosferski uvjeti, Meteorološko-geografska obilježja, Oceanografsko-geografska obilježja, Morske regije, Biogeografske regije, Staništa i biotopi, Rasprostranjenost vrsta, Izvori energije.

Subjekti su NIPP-a državna tijela, tijela jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave i pravne osobe s javnim ovlastima koje u nadležnosti, odnosno u svom djelokrugu, imaju uspostavu ili održavanje prostornih podataka i koja su obvezna sudjelovati u uspostavi, održavanju i razvoju NIPP-a. NIPP bi trebao olakšati subjektima uvid u podatke iz nadležnosti drugih subjekata i analizu njihova utjecaja na vlastito područje nadležnosti. Vezano uz planiranje prostornog razvoja, očekuje se lakše i brže prikupljanje i obrada podataka za izradu prostornih planova.

Iako Zakon o Nacionalnoj infrastrukturi prostornih podataka ne zahtijeva proizvodnju novih prostornih podataka, ipak se njegovom provedbom jača svijest o potrebi izrade i razmjene prostornih podataka u područjima koja su do sada bila zanemarena ili nedovoljno uređena.

Zajednički informacijski sustav zemljišnih knjiga i katastra (ZIS)

Vlada RH, putem Ministarstva pravosuđa i DGU-a, od 2003. godine provodi Nacionalni program sređivanja zemljišnih knjiga i katastra skraćenog naziva – Uređena zemlja – čiji je jedan od ključnih ciljeva stvaranje Zajedničkog informacijskog sustava zemljišnih knjiga i katastra (ZIS), odnosno uspostava jedinstvene baze podataka katastra i zemljišne knjige te jedinstvene aplikacije za vođenje i održavanje navedenih podataka.

Od 21. studenog 2016. ZIS je u punom produkcijskom radu u svih 108 zemljišnoknjižnih odjela (ZKO) i 112 katastarska ureda u Hrvatskoj i Gradskom uredu za katastar i geodetske poslove Grada Zagreba, čime se u službeni uporabu stavljaju digitalni katastarski planovi u novom službenom geodetskom datumu i kartografskoj projekciji – HTRS96/TM – te skraćuje vrijeme potrebno za pristup podacima i uknjižbu nekretnina, a na jednom se mjestu može vidjeti vlasnička struktura nekretnine i njezin smještaj u prostoru.

U planu je nadogradnja ZIS-a dodatnim funkcionalnostima po potrebi.

2.7.4. Javnost upravljanja prostornim razvojem

Današnji društveni okvir za prostorni razvoj i prostorno planiranje u osnovi čine: pravna država (uređen sustav prostornog uređenja, pravna sigurnost vlasništva), demokracija (viši stupanj sudjelovanja javnosti u procesu planiranja) i tržišni odnosi (zahtjev za većom fleksibilnošću).

Sudjelovanje javnosti u procesu odlučivanja povećava legitimitet odluka, pri čemu se ne umanjuje njihova pravna utemeljenost (koju osiguravaju zakonska regulativa i ostali dionici – npr. stručnjaci i institucije vlasti). Cilj je omogućiti većem broju građana maksimalan uvid u proces uz istodobno osiguravanje bolje obaviještenosti o potrebama, mišljenjima i stavovima građana imajući na umu da su ciljevi, u čijem utvrđivanju sudjeluju i njihovi izvršitelji, realniji za provedbu. Stoga i prostorni planovi, u čijoj izradi sudjeluju i građani kao korisnici tih planova, realnije odražavaju njihove potrebe te će ih oni biti spremniji implementirati.

Novi vlasnički odnosi, tržišno natjecanje te novi način upravljanja javnim dobrima i imovinom zahtijevaju nove okvirne uvjete koji će osigurati transparentnost odlučivanja u procesu prostornog razvoja i uspostavu modela sudjelovanja javnosti u tom procesu. U tom je procesu presudno uključivanje javnosti u obliku suradnje i partnerstva, a ako svi dionici u procesu donošenja odluka imaju na umu javni interes i pravednu metodu sudjelovanja javnosti u tom procesu, moguće je postići demokratičnost u odlučivanju i izbjeći sukobe koji koče razvoj gospodarstva, ali i pravo svima na zdrav život i održivi razvoj.

Bit pitanja koje se odnosi na sudjelovanje javnosti u procesu planiranja i odlučivanja stvaranje je suodnosa između dionika u tom procesu. Modeli međudjelovanja, koji ujedno određuju i stupanj uključenosti javnosti, ovise o smjeru protoka informacija:

- protok ideja i informacija može teći jednosmjerno prema korisnicima/javnosti
- javnost izražava svoje potrebe koje se ugrađuju u odgovarajuća planska rješenja
- protok ideja i informacija obostran je i kontinuiran tijekom svih faza procesa.

Modaliteti komunikacije odnose se na: javnost djelovanja (javne sjednice i objavljivanje propisa), sustavne kontakte sa zainteresiranom javnosti (savjetovanja i sastanci, javne rasprave, predstavke građana, ankete) te komunikaciju putem medija.

Vlada RH donijela je propis^[176] (Kodeks savjetovanja sa zainteresiranom javnošću u postupcima donošenja zakona, drugih propisa i akata («Narodne novine» 140/09)) s ciljem uspostavljanja interakcije s građanima i predstavnicima zainteresirane javnosti u procesu donošenja zakonskih i drugih akata. Prema tom propisu, koncept sudjelovanja zainteresirane javnosti (građana, građanskih grupa/inicijativa, udruga, privatnih ustanova, sindikata, predstavnika akademske zajednice, komore, javnih ustanova i drugih pravnih osoba) obuhvaća četiri stupnja:

- informiranje, odnosno jednosmjerni proces u kojemu državna tijela informiraju građane prema svojem nahođenju ili građani dolaze do informacija na vlastitu inicijativu (pristup javnim aktima, službenim glasilima i internetskim stranicama državnih tijela)
- savjetovanje, odnosno dvosmjerni proces tijekom kojeg državna tijela traže i primaju povratne informacije od građana, odnosno zainteresirane javnosti
- uključivanje, odnosno viši stupanj dvosmjernog procesa putem kojega su predstavnici zainteresirane javnosti aktivno uključeni u utvrđivanje javne politike (članstvo u radnim skupinama za izradu zakona ili akta)
- partnerstvo, koje pretpostavlja najviši stupanj suradnje i uzajamne odgovornosti Vlade RH i predstavnika zainteresirane javnosti za proces donošenja i provedbe programa, zakona, drugih propisa i akata.

Korisnici prostora često se u procese odlučivanja o prostoru uključuju tek u trenutku kad osjete posljedice provedbe planova u prostoru, a nastojanje da se javnim uvidom poboljša obaviještenost i omogući sudjelovanje korisnika prostora u izradi prostornih planova često se ne pokazuje dostatnim. U nedostatku razumijevanja za posljedice koje bi mogle nastati u budućnosti zbog neprimjerenog i neodgovornog korištenja prostora u sadašnjosti i nastojanju pojedinaca da svoje stavove nametnu kao opće, postupak se svodi na sukob između investitora, javnosti i planera, pri čemu konačnu riječ imaju državni, regionalni ili lokalni instituti vlasti. Potonji svojom ustavnom i zakonskom obavezom trebaju jamčiti zaštitu općih interesa pri planiranju (osmišljavanju) i/ili uređenju prostora.

Stanje u prostoru posljedica je djelovanja čovjeka i prirode, pri čemu čovjek snosi punu odgovornost za uređenje i korištenje prostora. Stoga je za postizanje željenih i zacrtanih ciljeva razvoja potrebno postići odgovarajuću razinu spoznaje o značenju očuvanja prostora i okoliša na svim razinama – planerskim, investicijskim i korisničkim.

2.7.5. Drugi razvojni dokumenti s prostornim aspektom

Zakonom o regionalnom razvoju Republike Hrvatske^[177] («Narodne novine» 147/14) dana je daljnja podrška procesu strateškog planiranja na razini teritorijalnih jedinica, posebno županija. U proteklom razdoblju u svim županijama osnovane su županijske razvojne agencije i na načelu partnerstva izrađene su i usvojene županijske razvojne strategije (ŽRS) prve generacije. Isto tako uspostavljena su županijska partnerstva radi postizanja konsenzusa o definiranju razvojnih prioriteta županija i identifikacije prioritetnih razvojnih projekata.

Županijske razvojne strategije (ŽRS) dokumenti su koji se odnose na integrirani teritorijalni razvoj i koji u svojim ciljevima, a potom i u razrađenim mjerama obuhvaćaju prostorni razvoj, odnosno planiranje i upravljanje aktivnostima/djelatnostima koje se odvijaju u prostoru županije. Gotovo su sve županije prije ŽRS-a izrađivale Regionalne operativne planove (ROP), a za određeni broj njih to je već treći strateški dokument u jednom desetljeću iako je većinom riječ bila o revizijama istih dokumenata. Iako važeći ŽRS-i imaju kratkoročni karakter jer se odnose na trogodišnje razdoblje (2011. – 2013.), koje je naknadno produljeno, one su utemeljene na dugoročnim razvojnim odrednicama koje čine vizija, strateški ciljevi i prioriteti. Mjere, s obzirom na razdoblje za koje su definirane, dobile su u mnogim slučajevima obilježje konkretnih aktivnosti pa čak i projekata.

Lokalne akcijske grupe (LAG-ovi)

Suvremena definicija pojma ruralni razvoj podrazumijeva integralni i višesektorski te održivi razvoj ruralnog (negradskog) prostora. Integralni, odnosno cjelovit razvoj ruralnih područja bitan je zbog diverzifikacije ruralne ekonomije koja se u vrijeme suvremenih strukturnih procesa i zbivanja suočava s brojnim problemima poput depopulacije, starenja

stanovništva, fosilizacije pejzaža te općenito sve lošijim socioekonomskim pokazateljima koji čine ovaj prostor pasivnim i nepoželjnim za život.

Pristup LEADER definira područje LAG-a kao homogenu jedinicu koja ima neke zajedničke značajke kao što su društvene veze, osjećaj zajedničkog identiteta i povijest. Pristup supsidijarnosti (odozdo-prema gore) usmjeren je na stimuliranje lokalne zajednice u ostvarenju razvojnih odluka. LEADER-om se promovira inovativni i integralni pristup, umrežavanje, suradnja, lokalno financiranje i upravljanje. Važan dio provedbe načela LEADER-a uspostava je LAG-ova koji predstavljaju tijelo koje odlučuje o lokalnoj razvojnoj strategiji i odgovorno je za provedbu. LAG-ovi imaju ulogu medijatora s EU-om putem kojih je moguće osigurati sredstva iz fondova EU-a za konkretne projekte.

LAG bi trebao okupiti i udružiti partnere iz javnog i privatnog sektora, pazeci na uravnoteženu zastupljenost predstavnika postojećih lokalnih interesnih skupina koji dolaze iz različitih socioekonomskih sektora. Na razini odlučivanja, bar 50% članova mora dolaziti iz poslovnog sektora i sektora civilnog društva. LAG se može osnovati *ad hoc* ili se može graditi na već postojećim partnerstvima. Područje LAG-a može biti ruralno područje koje ima više od 5.000, a manje od 150.000 stanovnika, uključujući manje gradove te gradove s manje od 25.000 stanovnika. Na razini donošenja odluka upravno tijelo LAG-a predstavlja interese različitih javnih i privatnih skupina područja i ruralnog stanovništva, osiguravajući da najmanje 50% čine članovi koji predstavljaju gospodarske partnere i civilno društvo. Minimum od 20% predstavnici su lokalnih vlasti.

Na razini RH djeluju ukupno 53 LAG-a. U većim regionalnim cjelinama sedam je LAG-ova na području sjevernog Jadrana, deset ih je na području Dalmacije, tri su na području gorske Hrvatske, deset na području sjeverne Hrvatske, devet na području središnje Hrvatske te 14 na području Slavonije.

Upravno je tijelo LAG-a reprezentativno, osiguravajući dobnu raznolikost (barem jedan član trebao bi biti mlađi od 25 godina) i ravnopravnost spolova (najmanji udio od 30% žena). LAG treba predložiti integriranu lokalnu razvojnu strategiju koja se temelji na smjernicama upravnog tijela. LAG će provoditi lokalne razvojne strategije i upravljati javnim sredstvima.

Razvojni programi gradova i općina

Metodologija izrade i sadržaj razvojnih strategija propisani su za županije. Sukladno članku 15. novog Zakona o regionalnom razvoju^[178](»Narodne novine« 147/14), izrađene su Smjernice za izradu strategija razvoja urbanih područja, praćenje njihove provedbe i vrednovanje.

Primjena smjernica na taj će način uslijediti za urbane aglomeracije, veća urbana područja (njih ukupno 13), te manja urbana područja (njih ukupno 25), sukladno podacima MRRFEU-a o broju većih i manjih urbanih područja. Strategije održivog urbanog razvoja koje proizlaze iz Operativnog programa Konkurentnost i kohezija trebaju izrađivati gradovi kandidati za Integrirana teritorijalna ulaganja (ITU).

Zaključno, na razini urbanih područja izrađivat će se jedan strateški razvojni dokument koji se, prema novom Zakonu, naziva Strategija razvoja urbanih područja, a u Operativnom programu Konkurentnost i kohezija naziva se Strategija održivog urbanog razvoja (ovdje je riječ samo o razlici u nazivu). Prije spomenute Smjernice za izradu strategija razvoja urbanog područja jedinstveni su dokument te će se primjenjivati u izradi obaju navedenih dokumenata.

Sukladno prethodno navedenom, proizlazi da je još velik broj JLS-a za koje ne postoji propisana metodologija ni smjernice za izradu njihovih razvojnih strategija pa je njihova metodološka usklađenost, kao i kvaliteta samih dokumenata, upitna.

Posebna skupina dokumenata koji su izrađeni za gradove i općine jesu Programi održivog razvitka otoka (PORO), za ukupno 26 otoka i otočnih skupina. Ti su programi rađeni prema Metodologiji izrade programa održivog razvitka otoka i u tom su smislu ujednačeni. Međutim, do sada nije napravljena sveobuhvatna evaluacija provedbe ovih dokumenata niti je doneseno mišljenje i zaključci o izradi budućih PORO-a te potrebnim unapređenjima u njihovoj pripremi, usvajanju i provedbi.

Razvojni projekti u RH

Županijski razvojni projekti (ŽRP), zajednički razvojni projekti te razvojni projekti statističkih regija, nastaju kao posljedica procesa strateškog planiranja i postaju važno sredstvo za usmjeravanje financijskih sredstava namijenjenih razvoju županija i statističkih regija. Jedino je tako moguće sustavno i koordinirano upravljati regionalnim razvojem i povezivati različite aktere u koherentan sustav sukladno načelu partnerstva i suradnje. Svaka županija i Grad Zagreb određuju svog regionalnog koordinatora (upravno tijelo, razvojnu agenciju ili drugu pravnu osobu) koji treba učinkovito koordinirati i poticati razvoj na razini županije, odnosno na razini statističke regije, suradnjom s drugim županijama i središnjom razinom.

Regionalni koordinatori zaduženi su za uspostavu i upravljanje bazama projekata u županijama. Kako se u procese uspostavljanja baza projekata krenulo iz različitih nacionalnih tijela, tako su se usporedno pripremali popisi potencijalnih projekata regionalne i lokalne razine za 3 baze projekata:

1. Baza gospodarskih razvojnih projekata: evidencija ulaganja u RH koju je vodio Središnji državni ured za e-Hrvatsku, integriran početkom 2012. u Ministarstvo uprave, predstavljala je integriranu bazu podataka svih postojećih i budućih ulaganja domaćih i stranih pravnih ili fizičkih osoba koje obavljaju gospodarsku djelatnost i sudjeluju u prometu roba i usluga u RH. Evidencija ulaganja uspostavljena radi poticanja gospodarskog rasta, razvoja i ostvarenja gospodarske politike RH, njezina uključivanja u tijekove međunarodne razmjene i jačanja konkurentne sposobnosti hrvatskoga gospodarstva.

2. Središnja elektronička baza razvojnih projekata (SEBRP) uspostavljena u MRRFEU-u: odnosi se na projekte izgradnje i/ili obnove komunalne, gospodarske, društvene, okolišne i energetske te druge potporne infrastrukture za razvoj, izgradnju i/ili jačanje obrazovnih, kulturnih, znanstvenih i drugih kapaciteta, jačanje i izgradnju društvenog kapitala te na druge projekte kojima se pridonosi regionalnom razvoju. Projekti se dijele na: a) lokalne; b) županijske; c) regionalne; d) nacionalne.

3. Baza podataka o projektima strane pomoći i suradnje: instrument kojim Vlada RH osigurava sveobuhvatan pregled programa i projekata koji se financiraju iz inozemnih izvora, kako bi se izbjeglo preklapanje i dupliciranje projekata te postigla sinergija i maksimalan učinak sveukupne pomoći. Baza sadrži podatke o završenim, tekućim te planiranim projektima strane pomoći RH. Odgovornost za bazu podataka imao je bivši Središnji državni ured za razvojnu strategiju i koordinaciju fondova EU-a (SDURF), a nakon preustroja početkom 2012. odgovorno tijelo postalo je Uprava za strateško planiranje u MRRFEU-u.

Svaka županija započela je postupak prikupljanja projektnih prijedloga na svoj način te pokušava maksimalno pratiti informacije s nacionalne razine. Važno je razlučiti razine zrelosti projektnog prijedloga, što se može učiniti na sljedeći način:

1. Projektna ideja, nositelj spreman za umrežavanje i razvoj projektnog prijedloga – treba razviti idejni koncept
2. Projektni prijedlog s razvijenim idejnim konceptom (engl. *concept note*) – treba pripremiti tehničku dokumentaciju
3. Projektni prijedlog s pripremljenom tehničkom dokumentacijom i dozvolama – može se financirati.

2.8. SWOT ANALIZA

Područje	Utvrđene snage
Prostorna osnova	Prirodni resursi (vode, šume, poljoprivredno zemljište, geotermalni izvori, more i dr.)
	Pretežito očuvane prirodne, kulturne i krajobrazne vrijednosti
Prostorna organizacija i prostorni sustavi	Optimalan prostorni razmještaj makroregionalnih centara (Zg, Ri, St, Os); formirana struktura naselja na prostoru Središnje i Istočne Hrvatske i u užem obalnom području
	Odgovarajuća društvena infrastruktura u razvijenijim područjima
	Dobra osnovna prometna povezanost s Europom
	Zadovoljavajuća pokrivenost teritorija mrežom cesta državne razine
	Utvrđena mreža morskih luka (državnih, županijskih i lokalnih)
	Utvrđena mreža riječnih luka (državnih, županijskih i lokalnih) i pripremljena prostorna dokumentacija za razvoj riječnog prometa
	Zadovoljavajuća mreža zračnih luka u odnosu na površinu i broj stanovnika
	Ubrzani razvoj sustava elektroničkih komunikacija
	Zadovoljavajuća opskrbljenost električnom energijom
	Dobra pokrivenost cjevovodnom infrastrukturom (transportni sustav nafte i plina) u kontinentalnom dijelu Hrvatske
	Raspoloživost kapaciteta za značajno povećanje transporta nafte i plina
Upravljanje prostornim razvojem	Dosadašnje spoznaje i kontinuitet prostornog planiranja u Hrvatskoj

	Reguliran sustav prostornog planiranja, s razrađenim razinama prostornih planova i prepoznatim subjektima prostornog uređenja
	Reguliran sustav praćenja stanja u prostoru i u području prostornog uređenja, s obvezom vođenja ISPU-a
	Reguliran postupak izrade i donošenja prostornih planova uz sudjelovanje javnosti
	Osviještena potreba zaštite biološke i krajobrazne raznolikosti na institucionalnoj razini – uspostavljena ekološka mreža na 36,7% kopnenog i 16,4% morskog teritorija
	Utvrđena pravila prostornog planiranja u zaštićenom obalnom području mora (ZOP)

Područje	Utvrđene slabosti
Prostorna osnova	Ugroženost prirodnih resursa i krajobraza neplanskom gradnjom i urbanizacijom
	Zapuštenost i neiskorištenost resursa, ograničeno korištenje poljoprivrednih površina zbog depopulacije, deruralizacije i/ili miniranosti
	Korištenje kvalitetnog poljoprivrednog zemljišta za nepoljodjelske svrhe
	Nelegalno korištenje mineralnih sirovina
	Nedovoljno razvijen okvir za vrednovanje krajobraza
	Ugroženost prostora iznimne vrijednosti i kontaktnih područja nezakonitom ili neprimjerenom gradnjom
	Nedovoljno aktivan pristup u zaštiti kulturnih dobara – dugotrajno napušteni sklopovi i zgrade
	Pad ukupnog broja stanovnika, neprekidna prirodna depopulacija i starenje stanovništva, negativan migracijski saldo s inozemstvom
Prostorna organizacija i prostorni sustavi	Neučinkoviti model policentričnog razvoja
	Nedovoljno istaknuta uloga srednje velikih i malih gradova
	Nepostojanje cjelovitog promišljanja razvoja urbanih aglomeracija
	Veliki udio naselja zahvaćenih depopulacijom i negativnim promjenama dobne strukture
	Slabije razvijena urbana mreža u područjima s posebnim razvojnim izazovima, prostorna izoliranost i nedostupnost
	Disperzno naseljen i depopulacijom ugrožen ruralni prostor
	Razvojna osjetljivost pograničnih područja, posebice dvojnih gradova i gradova na rijekama prema susjednim državama
	Neravnomjeran raspored društvene infrastrukture i nedostatak središnjih funkcija u područjima niže razvijenosti
	Nedostatak istraživanja, podataka i procjena o stambenim potrebama
	Planiranje stambenih područja bez osnovne infrastrukture (uključujući javne/društvene)
	Neodgovarajuće održavanje postojećeg stambenog fonda i niska energetska učinkovitost
	Nezakonita gradnja koja narušava identitet i stvara brojne konflikte u prostoru
	Nedovoljna opremljenost i nejednolika popunjenost planiranih industrijskih i poslovnih zona
	Neiskorištene i predimenzionirane turističke zone
	Neracionalno korištenje najatraktivnijih lokaliteta u primorskim turističkim područjima uz zanemarivanje područja kojima je potrebna sanacija/preobrazba
	Slaba integriranost turističkih kapaciteta u strukture naselja i krajobraza
	Ekspanzija izgradnje kuća za odmor, često uz neodgovarajuće rješavanje osnovne komunalne infrastrukture
	Neutvrđene granice pomorskog dobra
	Nedovoljno ulaganje u održavanje i gradnju cestovne infrastrukture regionalne i lokalne razine
	Zastarjela željeznička mreža nedovoljnog kapaciteta i opremljenosti
	Slaba prometna povezanost otoka međusobno i otoka s obalom
	Nedovoljno iskorišten potencijal riječnog prometa
	Dezintegriranost mreže unutarnjih vodnih putova
	Nepostojanje usklađenog plana razvoja riječnih luka
	Nezadovoljavajuća ukupna priključenost na sustave javne odvodnje (44%), sa znatnim regionalnim razlikama i posebno niskom priključenošću manjih aglomeracija
	Nezadovoljavajuća ukupna priključenost na uređaje za pročišćavanje otpadnih voda
Upravljanje prostornim razvojem	Znatan broj jedinica lokalne samouprave nema dovoljnih financijskih, institucionalnih i stručnih kapaciteta za ispunjavanje obveza iz područja prostornog uređenja

	Neusklađenost sektorskih politika
	Neusklađenost katastarskih i zemljišnoknjižnih evidencija i stvarnog stanja
	Nepripremljenost i nedostupnost sektorskih prostornih podataka
	Nedostatak instrumenata kojima se osigurava javni interes u uređenju prostora
	Nekonzistentnost sustava prostornih standarda u prostornom planiranju
	Otežana provedba planova uslijed sporih procesa rješavanja imovinsko-pravnih pitanja
	Određivanje građevinskih područja bez stručne argumentacije razvojne potrebe
	Nedostatak svijesti o prostornom planiranju kao sredstvu za ostvarenje općeg dobra, umjesto ispunjenja parcijalnih interesa
	Nedovoljna primjena geoinformatičkih sustava u planiranju i praćenju stanja u prostoru

Područje	Utvrđene prilike
Prostorna osnova	Visoki udio poljoprivrednog i šumskog zemljišta u ukupnoj površini države i drugi značajni prirodni resursi
	Europski standardi i procedure zaštite resursa, prirodnih, kulturnih i krajobraznih vrijednosti
	Eksploatacijske rezerve neenergetskih mineralnih sirovina
	Potencijal krajobraza kao osnove gospodarskog razvoja (posebno razvoja turizma)
Prostorna organizacija i prostorni sustavi	Politika teritorijalne kohezije i integrirane perspektive urbanog i ruralnog razvoja
	Primjena novih tehnologija u cilju osiguravanja dostupnosti društvene infrastrukture
	Mogućnost prekogranične suradnje u pograničnim područjima
	Mogućnosti sufinanciranja obnove stambenog fonda
	Trendovi razvoja selektivnih oblika turizma – kulturni, nautički, zdravstveni, sportski, ekoturizam, agroturizam itd.
	Novi oblici prometne dostupnosti otoka
	Mogućnost sudjelovanja u razvoju međunarodnih prometnih i infrastrukturnih koridora/ sustava
	Mogućnost uključivanja u europske logističke/ transportne mreže i pravce
	Modernizacija željezničkog prometa u koridorima X i Vb i uvođenje Jadransko-jonskog koridora
	Utjecaj razvoja Vb/Vc i Jadransko-jonskog koridora na razvoj hrvatskih luka
	Potencijal europskog sustava riječnog prometa EU (kanal Rajna-Majna-Dunav)
	Raspoloživi kapaciteti naftovodnog i plinovodnog sustava za povećanje transporta nafte i plina za domaće i inozemne korisnike s ciljem povećanja sigurnosti opskrbe i integriranosti u EU energetska mrežu
Upravljanje prostornim razvojem	Preispitivanje upravno-teritorijalnog ustroja
	Orijentacija na napuštena, zapuštena i podiskorištena područja u operativnim programima i sektorskim razvojnim dokumentima (npr. Strategija razvoja turizma)
	Međunarodna suradnja u područjima prostornog razvoja, planiranja i praćenja stanja u prostoru
	Pristup prostornim podacima (INSPIRE direktiva)
	Mogućnost financiranja projekata/razvojnih aktivnosti i provedbe prostornih planova sredstvima fondova EU-a

Područje	Utvrđene prijetnje
Prostorna osnova	Posljedice klimatskih promjena
	Nepovoljni prekogranični utjecaji na okoliš
	Minirana i minski sumnjiva područja
	Nepovoljna vlasnička struktura poljoprivrednog i šumskog zemljišta, usitnjenost posjeda
	Elementarne nepogode
Prostorna organizacija i prostorni sustavi	Povećanje regionalnih razlika
	Nekontrolirano širenje rubova velikih gradova
	Nastajanje ruralnih naselja

	Dugoročni strukturni učinci gospodarske krize
	Konkurencija sjevernojadranskih luka
	Male mogućnosti prostornog proširenja glavnih morskih luka
	Neuravnotežena tržišna potražnja za transportom roba na rijekama
	Osjetljivost zračnog prometa na međunarodni terorizam
	Nesigurnost opskrbe naftom zbog pada rezervi, proizvodnje, prijetnji zatvaranja rafinerija, slabog korištenja kapaciteta, promjenjivog naftnog tržišta i dr.
Upravljanje prostornim razvojem	Novi val nezakonite gradnje, kao reakcija na nedovoljno snažno preventivno djelovanje ili neprovođenje postupaka sanacije
	Nemogućnost upravljanja cjelokupnim teritorijem – granični sporovi

3. POLAZIŠTA I KONCEPCIJA PROSTORNOG RAZVOJA

Opći cilj prostornog razvoja

Uravnotežen i održiv prostorni razvoj na principima teritorijalne kohezije u funkciji poboljšanja kvalitete života i ublažavanja depopulacijskih trendova, uz očuvanje identiteta prostora

U cilju uravnoteženog i održivog razvoja, podizanja kvalitete života i ublažavanja negativnih demografskih procesa, postavke koncepcije jesu:

1 afirmacija policentričnosti, osobito jačanjem uloge makroregionalnih središta, ali i ostalih više i srednje rangiranih središta značajnih za oblikovanje uravnotežene prostorne strukture, osnaživanjem gradova subregionalnog i lokalnog značaja u područjima ugroženima depopulacijom i poticanjem njihova umrežavanja u policentrične saveze kao osnove održivih i otpornih regija

2 ublažavanje tempa depopulacije najugroženijih područja poticanjem prirodnog obnavljanja stanovništva i stvaranjem preduvjeta privlačnosti za mlađu populaciju, prema konceptu socijalne uključenosti, ravnopravnog pristupa javnim i drugim sadržajima, prava na rad i osobni napredak, korištenjem potencijala novih tehnologija, zelenog poslovanja i turističke atraktivnosti

3 očuvanje identiteta hrvatskog prostora planskim promišljanjem cjelokupnog teritorija i cjelovito osmišljenim uključivanjem prirodne i kulturne baštine temeljenim na cjelovito sagledanom i vrednovanom krajobrazu u sustav prostornog uređenja te ravnopravnim planerskim tretmanom kopna i mora na postavkama održivog razvoja

4 korištenje prednosti geoprometnog položaja za razvoj posredničkih prometnih, gospodarskih i političkih funkcija, između zapadne i srednje Europe te jugoistočne Europe i Bliskog istoka, posebice prirodnom usmjerenošću zemalja srednjeg Podunavlja prema Jadranu i Mediteranu

5 održivi razvoj gospodarstva i infrastrukturnih sustava, odmjeranim korištenjem prostora i usmjeravanjem razvojnih aktivnosti prema već korištenom zemljištu, intenzivnijim razvojem sustava željezničkog, pomorskog, riječnog i zračnog prometa i poboljšanjem mreže cestovnih prometnih poveznica

6 povezivanje s europskim prostorom, primjenom načela teritorijalne kohezije, ostvarivanjem zajedničkih standarda zaštite okoliša, sudjelovanjem u realizaciji europskih prometnih i infrastrukturnih mreža te sudjelovanjem u izradi zajedničkih dokumenata i provedbi istraživačkih i drugih projekata vezanih uz prostorni razvoj

7 integrirani pristup prostornom uređenju usklađivanjem sektorskih politika i razvojnih dokumenata s principima zaštite i promocije uporišnih vrijednosti, prioritetima i usmjerenjima prostornog razvoja te sagledavanjem potencijalnih instrumenata provedbe planiranog prostornog razvoja u svim sektorima

8 aktivna prilagodba dinamici promjena jačanjem kapaciteta hrvatskog prostora i sustava prostornog uređenja za prilagodbu posljedicama klimatskih promjena, društvenim promjenama, gospodarskim trendovima i tehnološkom napretku te za smanjenje rizika od katastrofa.

Usmjeravajući karakter dokumenta omogućuje planersko vrednovanje mogućih varijanti i iznalaženje optimalnih načina za ostvarenje koncepcije Strategije u procesima njezine provedbe.

Činjenica da neki projekt, trasa, postrojenje odnosno građevina nije izrijeком navedena u Strategiji ne isključuje mogućnost njihova vrednovanja kroz prostorne planove u skladu s usmjerenjima Strategije.

Svi projekti i aktivnosti koji proizlaze iz općeg cilja kroz postavke koncepcije i u skladu su s usmjerenjima, a nisu pojedinačno izdvojeni Projekti/Aktivnosti unutar pojedinih usmjerenja, jednakovrijedno se mogu izlučiti za provedbu kroz EU i druge projekte.

U tablici 3.1. prikazan je procijenjeni utjecaj utvrđenih strateških usmjerenja na ostvarivanje postavki koncepcije prostornog razvoja.

4. PRIORITETI I STRATEŠKA USMJERENJA PROSTORNOG RAZVOJA

4.1. ODRŽIVOST PROSTORNE ORGANIZACIJE

Održivost prostorne organizacije i dalje treba temeljiti na policentričnom modelu razvoja.

Prihvaćen i u EU-u kao optimalan model prostornog razvoja, model policentričnog razvoja nameće se i s obzirom na teritorijalni oblik, geografska obilježja i dosadašnji razvoj prostora RH.

Poseban su izazov za razvoj policentričnog modela specifična geografska obilježja koja imaju značajan utjecaj na razvojne mogućnosti: priobalna područja, otoci, planinska područja, ravnice, riječne doline i bazeni te druge vrste teritorija koji imaju posebne – često prekogranične – značajke ili su obilježeni ozbiljnim i trajnim prirodnim i demografskim teškoćama. Odabranom modelu policentričnosti osnovni je cilj osigurati uravnoteženu prostornu raspodjelu stanovništva i ublažavanje procesa depopulacije na državnom teritoriju.

Svojom zakonskom legislativom RH osnažuje primjenu intencija sadržanih u načelima teritorijalne kohezije, a daljnjim aktivnostima, kako u nacionalnim tako i u međunarodnim okvirima, težiti će afirmaciji tih načela primjenjujući holistički pristup teritorijalnoj kohezijskoj politici, uključujući urbano-ruralnu, socijalnu, ekonomsku i kulturnu razvojnu komponentu. ^[179](ISP) Policentrični razvoj određen je kao ključni element za postizanje teritorijalne kohezije i prema TA 2020. Promicanjem policentričnog i ujednačenog teritorijalnog razvoja izbjegava se polarizacija između glavnog grada, metropolitanskih područja i srednje velikih gradova na nacionalnoj razini. Srednje veliki i mali gradovi moraju imati ključnu ulogu na regionalnoj razini.

TA 2020 upućuje na obrasce višerazinskog upravljanja u gospodarenju teritorijem kao mehanizma upravljanja i provedbe (horizontalna i vertikalna koordinacija). Naglašava se uloga ESPON programa u metodološkoj podršci i kreiranju baze znanja, a projekti i programi Interreg EUROPE, INTERACT i URBACT ističu se umrežavanjem dobre prakse, prijenosom znanja i inovativnim projektima.

EU kontinuirano istražuje procese prostornog razvoja. Pozicija RH u EU-u, koja intenzivno proučava prostorne procese te ulaže u fondove za prostorni i društveni razvoj, obvezuje na aktivnu ulogu u raspravama i oblikovanju materijala koji se prihvaćaju kao agende, deklaracije ili drugi formalni oblik izjašnjavanja i zauzimanja stavova o procesima u prostoru te upućuje na uključivanje u što veći broj međunarodnih inicijativa, programa i aktivnosti.

U kontekstu europskog prostora prioritetnim se smatra značaj dopunjavanja infrastrukturnih mreža. Učinkovitost i gustoća sekundarnih mreža smatra se vitalnom za integraciju regionalnih i urbanih gospodarstava te njihovu konkurentnost, a poglavito u svrhu jačanja srednje velikih i malih gradova i njihovih funkcija u generiranju općeg regionalnog razvoja.

4.1.1. Optimiziranje sustava naselja

Poseban značaj potrebno je dati snaženju uloge glavnog grada i regionalnih središta u europskom kontekstu te, istodobno, njihovu povezivanju i solidarnoj obvezi prema jačanju uloge srednjih i malih gradova u nacionalnom sustavu naselja.

Od posebnog je značaja jačanje uloge srednje velikih i malih gradova koji se mogu činiti manje značajnima u europskoj ili nacionalnoj mreži, ali su izuzetno značajni na regionalnoj i lokalnoj razini, pogotovo u područjima posebnih obilježja i razvojno specifičnim područjima, npr. brdsko-planinskim i uz državnu granicu te na otocima. Održavanje osnovnih funkcija i osiguravanje prometne dostupnosti pretpostavka je njihove razvojne perspektive.

Slijedom dosadašnje provedbe SPURH-a, analize, ocjene stanja i preporuka ISP-a, stručne podloge Regionalni razvoj, razvoj sustava naselja, urbani i ruralni razvoj i transformacija prostora iz 2014., drugih pojedinačnih istraživanja i prijedloga sustava naselja iz županijskih planova, neujednačenosti metodologija i kriterija, promjena u zakonskoj regulativi i stalnih procesa u prostoru, potrebno je nastaviti praćenje i istraživanjem stanja i razvoja sustava naselja.

U kontekstu SPURH-a, kojim je određeno da sustav središnjih naselja, razvojnih žarišta RH, treba činiti naseljska mreža, hijerarhijska i funkcijska, s oko 650 do 750 gradova i važnijih naselja u urbaniziranom i ruralnom području, te PPURH-a prema kojem je status grada u RH trebalo steći oko 120 do 150 naselja, a 550 do 600 naselja pretežito u ruralnim područjima trebalo je odrediti kao razvojna središta te ih razvijati državnim stimulativnim mjerama – može se utvrditi potreba korekcije uspostavljenog sustava. Sustav planiran SPURH-om dosegao je svoj vrhunac sadašnjim brojem JLS-a, a održivost sustava s tim brojem samoupravnih jedinica predmet je stalnog preispitivanja u kontekstu učinkovite i isplative usluge javnog sektora.

Uz prepoznavanje postojećih, treba planirati stupnjeve centraliteta središnjih naselja nužne za uravnoteženje prostornog razvoja države. To podrazumijeva i određivanje funkcija, odnosno društvenih sadržaja bez kojih pojedino naselje ne bi smjelo ostati, u suradnji s javnopravnim tijelima u čijoj su nadležnosti temeljne funkcije (uprava, pravosuđe, obrazovanje, znanost, sport, zdravstvo, infrastruktura, sigurnost građana i drugo). Osiguravanje minimalne društvene, prometne i komunalne infrastrukture osnovni je preduvjet dostupnosti rada i osobnog napretka, ključnih čimbenika odluke o mjestu stanovanja. Posebno je značajno osigurati da društvena infrastruktura za odgoj i obrazovanje djece bude jednako dostupna u svim prostornim jedinicama odnosno jedinicama lokalne i područne (regionalne) samouprave u RH.

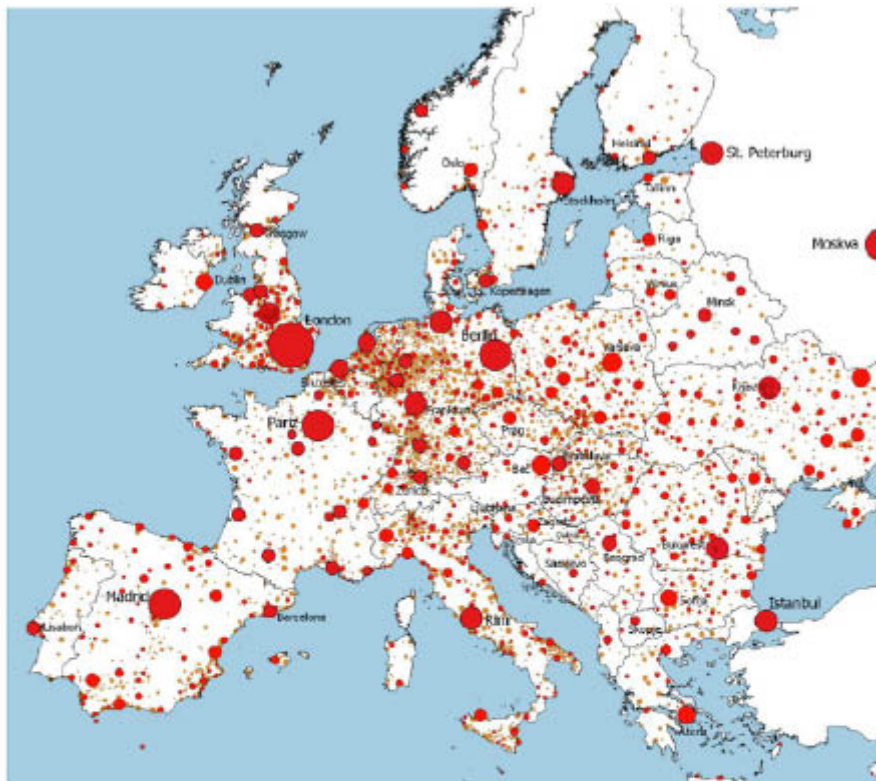
Razvoj planirane policentrične strukture naselja ovisi o potencijalima stanovništva, dostupnim javnim uslugama, prometnoj dostupnosti i konkurentnosti gospodarstva koje treba poticati nizom skupnih ili pojedinačnih mjera. U tu svrhu nužno je povezivanje dokumenata prostornog uređenja s drugim politikama i instrumentima teritorijalnog razvoja (regionalni razvoj, sektorske strategije i planiranje i dr.). Prostornim planovima treba stvoriti okvir za ujednačen razvoj područja države, i to planiranjem društvene i tehničke infrastrukture i usmjeravanjem investicija. U planiranoj policentričnoj strukturi naselja potrebno je sačuvati vrijednosti prirodnih okružja gradova i identitet manjih naselja, odnosno regija, neovisno o razini sagledavanja.

U hrvatskoj se urbanoj mreži kao posebna kvaliteta prepoznaje optimalni razmještaj glavnog grada Zagreba i velikih razvojnih središta: Rijeke, Splita i Osijeka. Potrebno je pronaći način da se Zagreb, kao glavni grad za koji je SPURH-om postavljen cilj osnaživanja kao nacionalne metropole i jednog od europskih središta, aktivno uključi u podupiranje održive prostorne strukture uz ublažavanje negativnih procesa koji su se, iako su ciljevi bili postavljeni, dogodili – gubitak stanovništva i funkcija u drugim gradovima i naseljima u sustavu naselja države.

U održivom sustavu naselja osobito je važno jačanje kapaciteta makroregionalnih središta (Rijeka, Split, Osijek) i regionalnih središta za stvarno preuzimanje dodijeljenih uloga te jačanje funkcija srednje velikih i malih gradova u cilju regionalnog povezivanja i generiranja općeg regionalnog razvoja.

Projekti/Aktivnosti

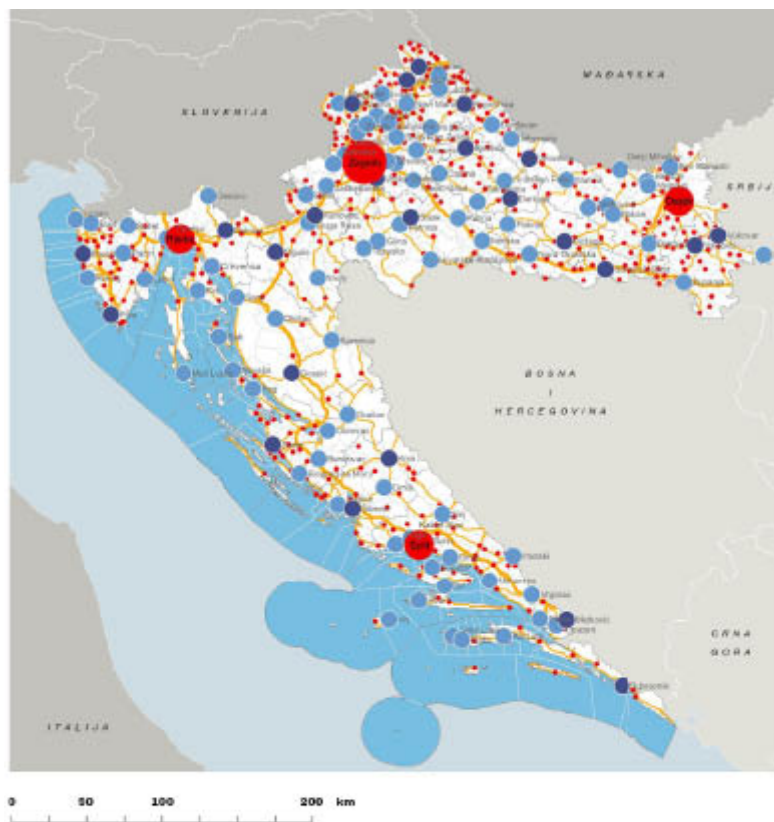
- Znanstvena istraživanja i stručne analize povezane s praćenjem razvoja sustava naselja, razvojnim ograničenjima, međuutjecajima razvoja naselja i demografskih kretanja i utjecajima sezonskih aktivnosti i tokova
- Koordinacija nadležnih javnopravnih tijela u ostvarivanju postavki sustava naselja na tri razine planiranja te njihovim korekcijama aktivnom prilagodbom dinamici promjena
- Utvrđivanje razvojnih potencijala naselja u mreži i kreiranje poticajnih mjera za jačanje uloge srednje velikih i malih gradova
- Poticanje unapređivanja suradnje i umrežavanja gradova/naselja u policentrična interesna područja
- Korištenje financijske potpore i programa EU-a kao mehanizma ostvarenja razvoja sustava, uključivanje u međunarodne inicijative, programe i aktivnosti.

PRIKAZ 4.1.
 ZAGREB U EU
 KONTEKSTU,
 GLAVNI GRADOVI
 U EU, EU REGIJE

- Globalni grad
- Glavni centri europske mreže gradova
- Sekundarni centri europske mreže gradova
- Glavni gradovi, centri europskih regija
- Ostali gradovi
- Mreža manjih i malih gradova

Izvor:
 GfK, Geo Knowledge Systems
 (Eurostat/Geopop 2008, 2010)

PRILAZ 4.2.
PLANIRANI SUSTAV
SREDNJIH
NASELJA

4.1.2. Usklađivanje razvoja gradova i njihove funkcionalne regije

TA 2020 potiče se suradnja i umrežavanje gradova te dugoročan pametni razvoj gradskih regija koje nadilaze administrativne granice.

Osobito važna za daljnji razvoj jest politika integriranog urbanog razvoja kao proces u kojem se koordiniraju prostorni, sektorski i vremenski aspekti ključnih područja urbane politike. Iz toga proizlazi potreba ugradnje vizija urbanog razvoja u razvojne dokumente na svim razinama.

Označeni kao mjesta sa snažnim silnicama socijalnog uključivanja, izvanrednih mogućnosti za gospodarski razvoj, centri znanja i izvori rasta i inovacija, aglomeracije su ujedno područja demografskih problema, socijalne nejednakosti i isključenosti specifičnih skupina stanovništva, s manjkom dostupnog i prikladnog stanovanja te problemima vezanim uz okoliš.

Odgovornima su označene sve razine vlasti. Preporuke integriranog urbanog razvoja (kao skupa instrumenata) jesu: osnaženje koordinacije na lokalnoj i područnoj (regionalnoj) razini u pitanjima razvoja stanovanja, gospodarskog, infrastrukturnog razvoja, razvoja usluga, stvaranja preduvjeta energetske politike vodeći pritom, među ostalim, računa o utjecaju postojećih trendova starenja i migracijskim trendovima.

Integrirani urbani razvoj usmjerava gradove na njihova funkcionalna urbana područja (FUAs-Functional Urban Areas) te na njihov okolni ruralni (i periurbani) prostor, stvarajući urbano-ruralne veze. Za programe integriranog urbanog razvoja vrlo je važno korištenje europskih strukturnih fondova, stoga je potrebno jačati kapacitete JLS-a (poglavito srednjih i manjih

gradova) za njihovu provedbu. U programskom razdoblju 2014. – 2020. značajna uloga dodijeljena je Integriranim teritorijalnim ulaganjima (ITU) za koje će se gradovima iz fondova alocirati sredstva kojima će sami upravljati. Usto treba koristiti i druge inicijative EU, JESSICA i JEREMIE, koje podupiru uspostavu fondova za urbani razvoj i fondova za malo i srednje poduzetništvo te korištenje instrumenata financijskog inženjeringa za poticanje ulaganja privatnog kapitala u provedbu strategija integriranog urbanog razvoja.

S obzirom na koncentraciju stanovništva i utjecaj na svoju okolicu, planiranje prostornog razvoja velikih gradova koji je usklađen s razvojem pripadajućih gradskih regija nameće se kao zadatak Strategije, Državnog plana prostornog razvoja RH i prostornih planova županija/Grada Zagreba.

Iz većeg institucionalnog i fiskalnog kapaciteta glavnog grada i velikih razvojnih središta slijedi i njihova prostorna odgovornost za uravnoteženi razvoj države i funkcionalnih regija, koji se iskazuju iniciranjem pripreme zajedničkih razvojnih polazišta, koordinacijom procesa utvrđivanja razvojnih ciljeva i prioriteta te iniciranjem projekata koji vode njihovu ostvarenju.

Među posebno značajnim temama usklađenog razvoja velikih gradova i njihove okolice ističu se:

- uređenje jedinstvenog gradsko-prigradskog javnog prijevoza s naglaskom na održivoj mobilnosti
- očuvanje identiteta naselja u funkcionalnoj regiji i kontrola rubova velikoga grada
- planiranje međusobno nadopunjujućega gospodarskog razvoja u kojem se posebnu pažnju posvećuje plasmanu proizvoda i usluga funkcionalne regije na tržištu velikoga grada
- rješavanje ključnih pitanja zaštite okoliša i komunalne infrastrukture
- analiza i rješavanje drugih problemskih područja.

Urbane aglomeracije

Urbanim aglomeracijama smatraju se skupine gradskih naselja i drugih naselja oko gradova na relativno maloj udaljenosti koja su razvojem zajedničke infrastrukture stvorila veća i pretežito izgrađena područja, kao novu prostorno-funkcionalnu cjelinu sastavljenu od više naselja (na području više općina i gradova), s izrazitom podjelom na središnje zone i periferiju te koridore velike infrastrukture.

Aglomeracijama se stvaraju snažne koncentracije i polarizira razvoj regije, pri čemu se potpuno mijenja krajobraz te se gube ili usitnjavaju površine vrijednih zemljišnih resursa. To su ujedno prostori s najvećom gospodarskom dinamikom i najvećim brojem radnih mjesta te često s izraženim prometnim problemima koje prate unutarnje i vanjske migracije.

Proces urbanizacije, zabilježen i SPURH-om još traje, osobito u smjeru koncentracije stanovništva u nekoliko gradova uz pražnjenje ruralnih područja, što je jedan od glavnih problema države. Potrebno je uspostaviti mjere koje će se istodobno primjenjivati na urbane aglomeracije i ruralna područja te u tu svrhu provoditi istraživanja i praćenja stanja.

Urbane aglomeracije moraju planirati svoj razvoj: prostorni i funkcionalni. Održivost se tu očituje u stanju društvene i tehničke infrastrukture u odnosu na planirani razvoj i zaštitu okoliša. U razvoju strukture naselja povijesne jezgre i novi dijelovi naselja – dijelovi planirani za daljnje prostorno proširenje i povezivanje s prijelaznim oblicima, nedovršenim dijelovima naselja – moraju biti pomno planirani. U suprotnom, aglomeracija će se razvijati nekontrolirano, a sustavi infrastrukture neće moći pružiti istu razinu usluge u svim dijelovima aglomeracije. Ovisno o tipu urbane aglomeracije, njenoj postojećoj i planiranoj ulozi u ukupnom sustavu naselja i njenoj postojećoj i planiranoj ulozi u užem prostoru, nužno je postaviti razvojne postavke i usmjeriti razvoj.

Urbana se područja, prema Zakonu o regionalnom razvoju,^[180] (»Narodne novine« 147/14) ustrojavaju kao urbane aglomeracije, veća urbana područja i manja urbana područja s kriterijem broja stanovništva i statusa sjedišta županija radi učinkovitijeg planiranja, usklađivanja i provedbe politike regionalnog razvoja, posebno njezine urbane dimenzije te alokacije sredstava namijenjenih urbanom razvoju. U tu je svrhu nužno unaprijediti koordinaciju djelovanja u odnosu na primjenu zakona iz područja prostornog uređenja i regionalnog razvoja koji se preklapaju u ovim pitanjima.

Projekti/Aktivnosti

- Razvoj pristupa za utvrđivanje površina urbanih aglomeracija i urbanih područja, s posebnim naglaskom na urbane aglomeracije Zagreba, Splita, Rijeke, Osijeka te u ostalim prostorima većih koncentracija stanovništva, uključujući slučajeve urbanih centara na maloj geografskoj udaljenosti s potencijalom za zajedničko planiranje razvojnih aktivnosti: Varaždin – Čakovec, Sisak – Petrinja, Karlovac – Duga Resa, Vukovar – Vinkovci i drugi
- Razvijanje i praćenje zasad neistraženih pokazatelja razvoja urbanih aglomeracija
- Jačanje kapaciteta za provedbu integriranih razvojnih mehanizama na lokalnoj razini.

Unapređivanje urbano-ruralnih veza

Usmjeravanje prostornog razvoja prema policentričnim prostornim strukturama usmjeravanje je prema očuvanju vrijednosti prirodnih okruženja velikih gradova i identiteta regija i manjih naselja, kao i turističkoj prepoznatljivosti i smanjenju emisija stakleničkih plinova (kraći transport hrane, učinkovito korištenje društvene infrastrukture). Time je moguće ostvariti harmoničan razvoj zajednice koji ne briše identitet regija i gradova, a usmjeren je na smanjenje razlika. Europski dokumenti tako govore o urbano-ruralnom partnerstvu i o ponovnoj uspostavi urbano-ruralnih veza, posebice povezivanjem komplementarne urbane i ruralne ekonomije.

Gradovi u ruralnim regijama označeni su kao integralna komponenta ruralnog razvoja, a ruralno-urbani odnos u gusto naseljenim regijama razlikuje se od takvog odnosa u rijetko naseljenim regijama. U rijetko naseljenim ruralnim područjima gradovi mogu ponuditi određene standarde u pružanju infrastrukture i usluga te privući gospodarske djelatnosti. U tim su područjima gradovi posebno važni za očuvanje struktura naselja i kulturnog krajobraza.

Prema TA 2020, različite veze međusobno povezuju urbane i ruralne teritorije diljem Europe, od periurbanih do perifernih ruralnih regija. Međusobnu ovisnost urbanog i ruralnog treba uvažiti uz pomoć integriranog upravljanja i planiranja temeljeno na širokom partnerstvu.

Danas, kad mnoge države imaju razvijen sustav regionalnog planiranja (gospodarski, socijalni i prostorni podsustavi) s određenom regionalnom politikom i instrumentima za njezino provođenje, Hrvatska tek razvija te sustave, a pritom se mora težiti sinergijskom učinku uz koordinaciju i integralno planiranje kako se ne bi razvijali nepovezani paralelni sustavi.

4.1.3. Razvijanje ugodnih i uređenih gradova

Osnova je preobrazbe gradskih područja i održivog urbanog razvoja povećanje kvalitete života na cjelokupnom (osobito rubnom) gradskom području, s pretpostavkom integralnog sagledavanja ekonomskih i društvenih pitanja, pitanja zaštite urbanog okoliša i unapređivanja kvalitete urbane forme.

Stanovanju kao temeljnoj funkciji grada treba posvetiti posebnu pažnju na nacionalnoj i lokalnoj razini utvrđivanjem odgovarajućih mjera za ostvarivanje prava na priuštivo i kvalitetno stanovanje. Prostornim planovima gradova i općina te generalnim urbanističkim planovima za nova i postojeća stambena područja potrebno je osigurati dostupnost javnog prijevoza i javnih sadržaja te razvijati poslovne mogućnosti komplementarne stanovanju u njihovoj blizini. Pri planiranju novih stambenih područja poželjna je različitost stambenih tipologija u skladu s prostornim i klimatskim obilježjima te navikama i potrebama ljudi. Posebnu pozornost treba posvetiti planiranju i sustavnom komunalnom opremanju zemljišta za individualno stanovanje jer ono zauzima najveći dio prostora namijenjenog stanovanju. Potrebno je kreirati poticajne mjere za kontrolu, održavanje i modernizaciju postojećeg stambenog fonda te revitalizirati zapuštene javne prostore u postojećim stambenim područjima.

Pri planiranju razvoja gradova potrebno je težiti uravnoteženom preplitanju funkcija i djelatnosti, a posebno dostupnosti kvalitetno oblikovanih javnih sadržaja i površina.

U dinamici razvoja gradova česte su promjene načina korištenja gradskog teritorija pa posebno treba poticati višekratno korištenje zemljišta i usmjeravati razvojne aktivnosti na napuštena ili podiskorištena područja koja su izgubila ili gube svoju prethodnu funkciju. Zahvati kojima će se sanirati postojeće stanje, unaprijediti okoliš te doprinijeti revitalizaciji područja i pokretanju gospodarske dinamike (zapošljavanje, poticajni učinci na razvoj drugih djelatnosti, uređenje i komunalno

opremanje zemljišta) prioritet su urbanog razvoja. Velike rubne, u pravilu rijetko izgrađene i neprimjereno opremljene zone izgradnje (često i bespravne) treba integrirati u urbani sustav i spriječiti njihovo daljnje širenje, skrbeći o očuvanju krajobraza s važnom ekološkom i rekreativnom funkcijom.

Održiva mobilnost u gradovima ostvaruje se planiranjem i realizacijom pješačkih zona, zona umirenog prometa, biciklističke infrastrukture i mreže javnog gradskog prometa, uz stalno povećanje kvalitete i sigurnosti usluge. Pješačke zone, posebno one koje su prometno teže dostupne (gradski centri), trebaju biti popraćene odgovarajućim sadržajima i infrastrukturom kako bi se izbjeglo njihovo zamiranje.

Gradovi se na inovativan i učinkovit način moraju suočiti s pitanjima zaštite okoliša: zaštita od buke, zaštita zraka i voda, prometna zagušenost i onečišćenje, nastajanje otpada i njegova obrada, ublažavanje i prilagodba klimatskim promjenama, smanjenje potrošnje energije i korištenje energije iz obnovljivih izvora. Potrebno je promišljati i postupcima planiranja uspostavljati nove te čuvati postojeće sustave urbane zelene infrastrukture – mreže zelenih površina u kojima i s pomoću kojih se doprinosi očuvanju, poboljšanju i obnavljanju prirode, prirodnih funkcija i procesa u gradovima.

S obzirom na stagnaciju broja stanovnika i procese starenja stanovništva, posebnu je pažnju u planiranju gradova potrebno posvetiti njihovu razvoju kao gradova za sve generacije, sagledavajući potrebe obitelji, djece, građana starije životne dobi i svih ranjivih skupina.

Pri planiranju namjena u gradskim centrima i starim gradskim jezgrama prednost treba dati mješovitim namjenama koje doprinose kontinuitetu vitalnosti tih prostora.

Potpora razvoju srednje velikih i malih gradova

U mreži gradova posebno se ističe potreba posebne potpore razvoja srednje velikih i malih gradova ključnih za opstanak pretežito ruralnih područja, posebno pogođenih depopulacijom, restrukturiranjem društveno-ekonomskih temelja i gubitkom javnih funkcija i sadržaja.

Urbanog karaktera, srednje veliki i mali gradovi poveznica su između većih urbanih područja i ruralnog prostora.

Mogući pristupi revitalizaciji ekonomske uloge srednje velikih i malih gradova uključuju:

- poslovanje temeljeno na korištenju informacijskih tehnologija koje nadilazi klasičnu podjelu centar – periferija
- prerađivačku industriju vezanu uz lokalno uzgojene poljoprivredne proizvode
- turizam temeljen na privlačnosti kulturne baštine koja uključuje i industrijsko nasljeđe, na krajobraznim

posebnostima, tradicionalnim vjerskim svetištima, zdravstveno-lječilišnoj tradiciji (neiskorišteni ili podiskorišteni potencijali geotermalnih voda), regionalno osmišljenim turističkim rutama, tradicionalnim lokalnim festivalima i inovativnim kulturnim proizvodima, gastronomiji.

Očuvanje povijesnog tkiva i pažljiva obnova identitetskih elemenata takvih gradova značajni su kako za povećanje njihove turističke privlačnosti, gospodarski razvoj i investicije tako i za očuvanje broja postojećeg te privlačenje novog stanovništva.

Projekti/Aktivnosti

- Izrada prostornih standarda za planiranje javne urbane infrastrukture
- Izrada prostornih standarda za planiranje stambenih zona i naselja
- Poticanje neprofitne stanogradnje i razvijanje sustava najma stanova u javnom vlasništvu
- Uključivanje u europske tematske mreže gradova u okviru programa URBACT III
- Prepoznavanje i isticanje primjera dobre prakse na nacionalnoj razini, pogotovo u segmentu srednje velikih / malih gradova.

4.1.4. Unapređivanje vitalnosti i privlačnosti ruralnog prostora

Revitalizacija ruralnog prostora, odnosno područja izvan gradova i naselja gradskog karaktera, odnosi se ponajprije na zaustavljanje procesa napuštanja sela i poticanje doseljavanja stvaranjem uvjeta za gospodarski razvoj, jačanjem i uspostavom infrastrukturnih sustava (uključujući IT tehnologije) te redefiniranjem odnosa grada i sela.

Osim osnovnog načela održivosti korištenja prostora i resursa, naglašena je potreba očuvanja tradicijskog identiteta. Prepoznat je potencijal za razvoj ekološke poljoprivrede, razvoj turizma osnovan na prirodnim osobitostima i tradicijskim vrijednostima (gospodarski potencijal tradicijskih kulturnih i drugih vrijednosti).

Preduvjeti su za unapređivanje vitalnosti i održivosti ruralnog prostora promicanje znanja i inovacija u poljoprivredi i šumarstvu, poboljšavanje održivosti poljoprivrednih gospodarstava te konkurentnost svih vrsta poljoprivrednih djelatnosti, organiziranje lanaca prehrane s preradom i trženjem poljoprivrednih proizvoda, kao i obnova, očuvanje i poboljšanje ekosustava, promicanje učinkovitosti resursa i socijalne uključenosti. U poljoprivredi, proizvodnji i turizmu prednost treba dati kvaliteti pred kvantitetom, orijentirati se na lokalnu prepoznatljivost (brendiranje), eko-proizvodnju hrane, domaće sezonske jelovnike, kratke putove opskrbe te dobar odnos, razvijenu komunikaciju i uzajamno povjerenje proizvođača i potrošača.

Obnova sela i temeljnih usluga u ruralnim područjima zahtijeva ažuriranje razvojnih planova, ulaganje u poboljšanje svih vrsta infrastrukture kao i u razvoj usluga za ruralno stanovništvo, uključujući slobodno vrijeme i kulturne aktivnosti te planiranje prostora za rekreacijsko korištenje i turističku infrastrukturu tipološki usklađenu s krajobraznim obilježjima. U cilju opstanka i vitalnosti udaljenih, izoliranih i vrlo rijetko naseljenih ruralnih područja treba iznaći rješenja kojima je moguće postići infrastrukturnu samodostatnost.

Od izuzetnog je značaja da politike ruralnog razvoja promiču gospodarsku i demografsku obnovu pri čemu je pri planiranju razvoja naselja potrebno sagledavati potrebe svih dobnih skupina. Rješenje zapošljavanja mlađeg stanovništva u ruralnom prostoru treba tražiti na područjima novih djelatnosti koje se snažno oslanjaju na lokalne potencijale uključujući lokalnu radnu snagu, lokalni kulturni identitet, tradiciju, resurse i potrebe zajednice. Široke mogućnosti pružaju područja eko-socijalne ekonomije, informacijskih tehnologija, društvenih inovacija, kreativnih i kulturnih industrija koja nude zaposlenost lokalnog karaktera, motiviraju primjenu svježih zamisli i pristupa te otvaraju prostor za afirmaciju mladih.

Osim navedenog, prepoznaje se i značaj zaštite, obnove i unapređivanja prostornih obilježja te poticanje obnove pojedinačnih zgrada i sklopova tradicijske gradnje i uređivanje naselja (javni prostori, prepoznatljive ambijentalne cjeline i dr.). Kako bi se osigurala privlačnost i vitalnost ruralnog prostora, potrebno je planski provoditi aktivnosti kojima će se dugoročno očuvati obilježja, vrijednosti i raznolikost ruralnog krajobraza, a u slučaju oštećenih i degradiranih područja, posebice nezakonitom gradnjom, cilj je poboljšati i unaprijediti stanje.

Projekti/Aktivnosti

- Izrada ruralnog atlasa, kao dinamičkog i aktivnog alata u koji se stalno unose i, prema potrebi, revaloriziraju podaci o ruralnom prostoru: podaci o zaštićenim ili ambijentalno izuzetno vrijednim elementima prirodne i kulturne, posebno etnološke baštine; arhivska istraživanja povijesne kartografske dokumentacije kao prilog genezi promatranog ruralnog prostora, podaci o agrikulturnim i šumskim područjima, graditeljskim oblicima i sl.; podaci o središnjih funkcijama u naseljima
- Istraživanje značajki i opsega promjena u ruralnom prostoru kao podloga za usmjeravanje aktivnosti
- Prepoznavanje i isticanje primjera dobre prakse na nacionalnoj razini
- Jačanje društvene svijesti o nužnosti veze selo – grad
- Jačanje uloge lokalnih razvojnih grupa – LAG-a.

4.1.5. Održivi razvoj i korištenje obalnog područja

Usklađivanje interesa korisnika obalnih resursa i postizanje suglasja o njihovu korištenju dugotrajan je i dinamičan proces. Integralno upravljanje obalnim područjem (IUOP) svojevrsan je odgovor na problematiku postojećeg parcijalnog/sektorskog planiranja i upravljanja u obalnom području s ciljem postizanja ekološki održivog razvoja na temelju njegovih fizičkih, društvenih i gospodarskih uvjeta te pravnog, administrativnog i financijskog okvira. IUOP podrazumijeva sveobuhvatnost i koordinaciju, prilagodljivost i postupnost u primjeni, sudjelovanje javnosti i razvijanje komunikacijskih strategija te uvažavanje lokalnih posebnosti.

Zbog nedostatne koordinacije na upravljačkoj i stručnoj razini te nedostatnih kapaciteta za upravljanje nužno je: uspostavljanje učinkovitog sustava suradnje i koordinacije za integralno upravljanje obalnim područjem (na upravljačkoj i stručno-administrativnoj razini); uspostavljanje sustava upravljanja obalnim područjem na nacionalnoj i regionalnoj razini; jačanje kapaciteta i osposobljavanje javne uprave; unapređivanje sustava podataka i praćenja stanja i procesa u obalnom području.

Potreba za integriranim pristupom planiranju i upravljanju morskim područjem rezultat je sve intenzivnije potražnje za morskim prostorom za različite potrebe (pogone za proizvodnju energije iz obnovljivih izvora, istraživanje i iskorištavanje nafte i plina, vađenje sirovina, turizam, marikultura, pomorske i ribarske aktivnosti), kao i zbog višestrukih pritisaka na obalne resurse. Pri tom namjene i načini korištenja ovog prostora trebaju osigurati rast pomorskih gospodarstava, razvoj morskih područja i korištenje morskih resursa uz istovremeno očuvanje ekosustava i biološke raznolikosti te podvodne kulturne baštine.

Potrebno je uspostaviti sustav integralnog upravljanja obalnim i morskim područjem koji uključuje razvoj infrastrukture prostornih podataka za obalno područje i pripadajući akvatorij u okviru nacionalne infrastrukture prostornih podataka (NIPP), te osigurati povezanost s nacionalnim, regionalnim i globalnim inicijativama i podatkovnim infrastrukturama kako bi se osigurala dostupnost i interoperabilnost podataka u skladu s relevantnim propisima. Nadalje, potrebno je uspostaviti i održavati hidrografski informacijski sustav (HIS) te isti korelirati s institutom pomorskog katastra i morskom infrastrukturom prostornih podataka (MIPP) kao sustavom za prikupljanje, dijeljenje i upravljanje razmjenom podataka i mrežnih usluga HIS-a u sklopu NIPP-a, kao i stvoriti temeljne očevidnike neophodne za gospodarenje morskim područjem, morskim dnom i podmorjem te osigurati preduvjete za elektroničku razmjenu podataka.

Prostorne strukture i uvjeti korištenja prostora

S aspekta očuvanja prostornog identiteta ovog područja, važna je komponenta integralnog pristupa prepoznavanje i očuvanje bogatstva različitosti dužobalnih cjelina koje proizlaze iz njihovih prirodno-geografskih obilježja i slojevitog povijesnog nasljeđa.

U uspostavljanju mreže središnjih naselja posebno treba sagledati:

- usitnjenost i raspršenost izgradnje, posebno u ruralnom zaleđu
- utjecaj dvaju makroregionalnih centara (Rijeka i Split), rastući utjecaj Zadra te značaj luka
- plansku prekapacitiranost turističkih zona.

U kontekstu cjelovitog sagledavanja obalnog područja, planiranju mora potrebno je posvetiti veću pažnju te uspostaviti osnovu za prostorno planiranje namjene i načina korištenja mora sagledavanjem:

- razvoja gospodarskih djelatnosti (npr. ribarstvo, off-shore)
- osiguravanje potrebnih lokacija za marikulturu (uzgoj i prateća infrastruktura)
- pomorskog prometa
- rješavanja konflikata među korisnicima mora
- zaštite i očuvanja morskog okoliša i morskih ekosustava te očuvanja ekološki osjetljivih područja mora
- višenamjenskog korištenja morskog područja
- specifičnosti vlasničkih odnosa
- osiguravanja sustavnog i standardiziranog obavljanja hidrografske djelatnosti za potrebe prostornog planiranja, gradnje i drugih ljudskih aktivnosti na moru.

Planirane namjene na moru danas su prikazane u SPURH-u i PPURH-u te u prostornim planovima županija i jedinica lokalne samouprave (glavni pomorski putovi, područja za istraživanje i eksploataciju ugljikovodika, luke državnog i županijskog značaja, marikultura, luke nautičkog turizma i njihovi akvatoriji i dr.). U okviru transponiranja EU direktive

ODPPM, more će se na državnoj razini planirati DPPR-om i prostornim planovima unutar granica epikontinentalnog pojasa RH, a na regionalnoj i lokalnoj prostornim planovima županija koje obuhvaćaju more i prostornim planovima uređenja gradova, odnosno općina, unutar njihovih granica.

Cjelovitost planiranja mora, sagledavanje međuutjecaja, učinkovito praćenje i izvještavanje o stanju morskog teritorija ostvarit će se objedinjavanjem svih razina prostornih planova nove generacije u ISPU-u.

Radi cjelovitosti planiranja obalnog područja nužno je određivanje jedinstvenih cjelina uređenja i zaštite obalnog područja sagledavanjem međuutjecaja morskog i kopnenog dijela, ali i uvažavanja posebnosti pojedinih podcjelina koje proizlaze iz njihovih prirodnih, geografskih, gospodarskih i povijesno-razvojnih uvjeta.

Mjere za integralno upravljanje obalnim područjem razradit će se Strategijom upravljanja morskim okolišem i obalnim područjem, pri čemu mjere vezane uz prostor trebaju biti u skladu s konceptom prostornog razvoja RH i propisima kojima se uređuje područje prostornog uređenja i gradnje. Ciljevi koji se trebaju postići upravljanjem i zaštitom morskog okoliša i obalnog područja, a odnose se na postizanje i održavanje dobroga stanja okoliša, trebali bi biti ostvareni do 2020. godine.^[181] (Uredba o izradi i provedbi dokumenata Strategije upravljanja morskim okolišem i obalnim područjem (»Narodne novine« 112/14))

Navedeno zahtijeva sljedeće:

- u cilju kontrole zauzimanja novih prostora za izgradnju na kopnu i pomorskom dobru (kopneni dio i akvatorij) potrebno je, osim zakonom propisanih ograničenja, utvrditi dopustivo opterećenje prostora
- pri određivanju uvjeta za razvoj naselja i infrastrukture (posebno prometnica, i odvodnje), nužno je iznalaženje rješenja za ključna infrastrukturna ograničenja (nerazmjer vršnih i izvansezonskih opterećenja)
- sustavno rješavanje pitanja sekundarnog stanovanja
- detaljnije i pažljivije određivanje kriterija za smještaj gospodarskih djelatnosti, posebno turizma, uz dodatno isključivanje pojedinih namjena
- iznalaženje učinkovitih mjera za sprečavanje dužobalnog spajanja GP-a naselja i zabranu ili ograničavanje gradnje u uskom obalnom pojasu, ograničavanje prekomjerne potrošnje prostora (kontrola izgrađenosti, maksimalno korištenje postojećih izgrađenih zona)
- utvrđivanje razvojnih smjernica vezanih za aktivno praćenje stanja u prostoru
- optimizacija namjene površina:
 - smanjenje pritiska na prostor predimenzioniranjem građevinskih područja
 - preispitivanje planiranih površina za razvoj
 - usklađivanje planiranog korištenja prostora s realnim potrebama i mogućnostima realizacije u planskom razdoblju
 - usmjeravanje razvoja u područja manje ranjivosti
- svođenje na najmanju moguću mjeru konflikata korištenja prostora u odnosu na ranjivost, prirodne i kulturne vrijednosti te krajobraz
- određivanje detaljnijih uvjeta za gradnju u užem obalnom pojasu u ovisnosti o posebnostima pojedinih područja
- u cilju očuvanja i razvoja ruralnih područja u užem obalnom pojasu i u zaleđu potrebna je tipizacija u ruralnim područjima:
 - za intenzivnu poljoprivredu
 - za turizam
 - za vrijedne krajobrazne predjele i vizure
- sustavno rješavanje narušene kvalitete izgrađenog područja (povrede urbanog okoliša) nastale zbog nezakonite gradnje (kako pojedinačno, tako i cijelih naselja sa supstandardnom infrastrukturom)

- konzistentnost prostorno-planskih mjera u rješavanju rastućeg pritiska na područja visokovrijednih prirodnih i krajobraznih vrijednosti, poljoprivredna i šumska zemljišta za izgradnju turističkih objekata te pretjerano korištenje obalnih resursa

- sustavno nadziranje i usmjeravanje procesa urbanizacije.

Jedna od razvojnih mogućnosti ruralnih područja uz obalu i u zaleđu jest korištenje potencijala za ekološku poljoprivredu, s posebnim naglaskom na uzgoj autohtonih kultura (ljekovito bilje, masline, vinova loza, agrumi) i aktiviranje pašnjaka, uz proširivanje turističke ponude brendiranjem proizvoda.

U cilju poboljšanja učinkovitosti planiranja nužna je izrada kvalitetnih sektorskih podloga i analitičkih alata te uspostavljanje mjerljivih pokazatelja za praćenje provedbe, a jedan od ključnih egzogenih uvjeta jest iznalaženje i uspostavljanje odgovarajućih instrumenata zemljišne politike i distribucijske pravednosti. Građevinsko područje treba postati instrument usmjeravanja i kontrole prostornog razvoja, uz pravnu sigurnost za vlasnike zemljišta i informacije za procjenu vrijednosti nekretnina.

Potrebno je također riješiti problem jedinstvenog određivanja granica pomorskog dobra uz prilagodbu kopnenih granica prirodnim uvjetima te imovinsko-pravnih pitanja i uknjižbe pomorskog dobra, a granice ZOP-a revidirati i prilagoditi prirodnim uvjetima.

Projekti/Aktivnosti

- izrada pilot-projekta za implementaciju direktive ODPPM u prostorne planove, uz istraživanje modela prekogranične suradnje.

4.1.6. Smanjivanje regionalnih razlika i održivo planiranje razvojno specifičnih područja

Smanjivanje regionalnih razlika

U ostvarivanju općeg cilja prostornog razvoja, posebnu je pažnju potrebno posvetiti područjima sa slabijim društveno-gospodarskim pokazateljima iskazanim kompozitnim pokazateljem stupnja razvijenosti jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave (indeks razvijenosti), koje prema propisima iz područja regionalnog razvoja dobivaju status potpomognutog područja.

Mjere za razvoj potpomognutih područja utvrđuju se operativnim četverogodišnjim programima Vlade RH i mjerama porezne politike.

Brdsko-planinska područja

Očuvana cjelovitost i raznolikost krajobraza, a osobito rijetkih prirodnih oblika, komparativne su prednosti ovih područja koje treba pažljivo koristiti kao turistički potencijal. Održivo korištenje vrijednih neiskorištenih prirodnih resursa prema utvrđenim kriterijima zaštite okoliša temelj je njihova razvoja i ublažavanja razvojnog zaostajanja u odnosu na ostale dijelove Hrvatske.

Potencijal je razvoja poljoprivrede, pri čemu treba poticati tradicionalni pristup poljoprivrednim djelatnostima i ekološku proizvodnju hrane te povezivanje s jadranskim turističkim tržištem i središnjom Hrvatskom kao prostorom plasmana proizvoda. Istodobno je potrebno aktivirati vlastite turističke potencijale: seoski, sportsko-rekreacijski, lječilišni i lovni turizam.

Dobra prometna povezanost s obalnim područjem i središnjom Hrvatskom preduvjet je razvoja ovih prostora.

Zbog rijetke naseljenosti i specifične mreže pretežito patuljastih naselja s manje od 100 stanovnika nužno je osigurati osnovne funkcije naselja razvijanjem specifičnih modela organizacije javnih službi i društvene infrastrukture te uz korištenje IT tehnologija.

Područja uz državnu granicu

Glavni razvojni ciljevi područja uz državnu granicu odnose se na stvaranje pretpostavki za njihov razvitak polazeći od potreba za poboljšanjem uvjeta života stanovništva ovog rijetko naseljenog i populacijski ugroženog područja u odnosu na ostali prostor. Za ostvarenje tih ciljeva potrebno je, uz ostale razvojne mjere, ojačati funkcije naselja i cjelokupnu infrastrukturu. Rješavanje zajedničkih izazova u graničnim područjima, poput nedostatne opremljenosti infrastrukturom, korištenja neiskorištenih i/ili zapostavljenih potencijala rasta, preuzimanja informacijskih i komunikacijskih tehnologija, stvaranja povoljnog poslovnog okruženja i sl., moguće je realizirati uz pomoć programa prekogranične suradnje (npr. INTERREG ili slični programi).

Područja uz granicu u segmentu zaštite okoliša potrebno je sagledati u kontekstu cjelovitog ekosustava, odnosno u prekograničnoj suradnji sa susjednim državama, s kojima zajednički sustavno treba raditi na sprečavanju rizika za okoliš te na očuvanju zajedničkih krajobrazu.

Razlikujemo unutarnju granicu RH unutar EU-a i vanjsku granicu RH: unutarnju granicu prema Talijanskoj Republici, Republici Sloveniji i Mađarskoj, a vanjsku granicu, ujedno i vanjsku granicu EU-a, prema Republici Srbiji, Bosni i Hercegovini te Crnoj Gori.

Područja uz kopnenu granicu prema Sloveniji i Mađarskoj, odnosno državama EU-a, osnovu za svoj daljnji razvoj trebaju ostvariti uključivanjem u europsku prekograničnu suradnju, razvijanje zajedničkih gospodarskih i kulturnih programa uz pretpostavku mobilnosti stanovništva. Potrebno je voditi računa o tradicionalnim vezama stanovništva s obje strane granice. Identifikacijom zajedničkih izazova i razvojnih potencijala treba poticati prostorni razvoj zajedničkim dokumentima.

Uz državnu granicu prema BiH, unutar brdsko-planinskih područja, zbog topografske odijeljenosti i nepristupačnosti, glavno usmjerenje jest definiranje funkcionalne hijerarhije naselja s nužnom društvenom infrastrukturom kao okosnicom razvoja i sprečavanja depopulacije. Većim je dijelom riječ o području unutar uskog kopnenog pojasa prema obali pa je za njegov razvoj, osim sustava naselja, nužno uključivanje u razvojne sustave turističkog područja Jadrana.

Na pograničnom području prema državama koje nisu članice EU-a potrebno je voditi računa da se ne naruše postojeći oblici suradnje nakon ulaska Hrvatske u šengensku zonu. Posebice treba voditi računa o dvojnim gradovima u pograničnim područjima.

Istočna Hrvatska

Radi ostvarivanja temeljnog cilja uravnoteženog razvoja, odnosno ujednačavanja razvojnih pokazatelja, potrebno je potaknuti gospodarski razvoj ovog područja.

Prostor je to s najvećim udjelom srednjih i velikih naselja (između 500 i 10.000 stanovnika), s prostornim širenjem prigradskih naselja uz najveće urbane centre te depopulacijom i jakom regresijom u gotovo cijelom, a naročito zapadnom dijelu regije. Gotovo svako peto naselje ima razinu funkcionalne opremljenosti barem na razini lokalnog centra.

Zahvaljujući svojim prirodno-geografskim predispozicijama, tradicionalni agrarni prostor ima potencijal povezivanja poljoprivredne proizvodnje i turizma te daljnjeg razvoja postojećih industrija koje su suočene s izazovima prilagodbe na promjene poslovanja i jačanja urbano-ruralnih veza.

Prostor je to s nekoliko ključnih infrastrukturnih projekata u RH: višenamjenski kanal Dunav – Sava, luka Vukovar (kao točke budućeg intermodalnog sustava), projekt uređenja plovnog puta rijeke Save na IV./V. klasu, razvoj putničkog i teretnog zračnog prometa, nastavak gradnje autoceste A5 od Osijeka prema Mohaču na koridoru 5C.

Projekti/Aktivnosti

- Razvoj ključnih infrastrukturnih projekata
- Razvoj turizma temeljen na lokalnim vrijednostima i ponudi, posebno riječnom turizmu na Savi, Dravi i Dunavu
- Revitalizacija gospodarskih grana na suvremenim i konkurentnim osnovama
- Iskorištavanje geotermalne energije (u energetici, poljoprivredi, turizmu i dr.)
- Prekogranična suradnja kroz EU programe ili u skladu sa zajedničkim izazovima i potencijalima
- Suradnja u vrednovanju i afirmaciji krajobrazu

- Utvrđivanje zajedničkih ekoloških kriterija korištenja i zaštite prirodnih resursa.

4.1.7. Unapređivanje dostupnosti infrastrukturnih sustava

Dostupnost infrastrukture, društvene, prometne i komunalne, nužna je za optimalan razvoj sustava naselja, ali i za funkcioniranje na razini naselja. Pri planiranju infrastrukturnih sustava prednost treba dati područjima koja imaju najizraženije negativne demografske trendove.

4.1.7.1. Unapređivanje dostupnosti društvene infrastrukture

Sustav društvene infrastrukture odnosno prostorne potrebe skupina javnih službi i funkcija (uprava, pravosuđe, sustavi predškolskog, osnovnoškolskog i srednjoškolskog odgoja i obrazovanja, visokog obrazovanja, znanosti i tehnologije te kultura, zdravstvo, socijalna skrb, sport, vjerske zajednice, udruge građana, političke stranke i druge organizacije) treba planirati u skladu s posebnim planovima razvoja, socijalnim planovima, propisima i standardima za svaku pojedinu skupinu ili podskupinu pri čemu racionalni ustroj podrazumijeva optimalnu iskoristivost postojećih prostornih kapaciteta.

U cilju ublažavanja depopulacije najugroženijih područja nužno je prostorne standarde za smještaj društvene infrastrukture prilagođavati stvarnoj situaciji i posebno pronalaziti rješenja za osiguravanje temeljnih preduvjeta kvalitete života: dostupnosti odgoja i obrazovanja te zdravstvene zaštite.

Pri planiranju društvene infrastrukture međusektorskom suradnjom potrebno je utvrditi potrebe i smještaj društvenih sadržaja državnog, županijskog i lokalnog značaja. Pri planiranju površina društvene namjene u naselju posebnu pažnju treba posvetiti njihovoj atraktivnosti, ravnomjernom rasporedu i dostupnosti.

U postupku planiranja društvene infrastrukture potrebno je uključiti socijalne planove koje donose tijela regionalne/lokalne samouprave u svrhu utvrđivanja područja prioriteta razvoja socijalne politike. Socijalni planovi daju sliku mreže socijalnih usluga i specifičnih ciljeva razvoja institucionalnih i izvaninstitucionalnih usluga, s posebnim naglaskom na usluge za skupine u većem riziku od socijalne isključenosti.

Potrebno je posebno poticati korištenje informacijske i komunikacijske tehnologije u osiguravanju dostupnosti temeljnih i drugih sadržaja društvene infrastrukture i ostvarivanja prava na društvenu uključenost i kvalitetu života. Tradicionalne mreže društvenih sadržaja i usluga potrebno je unaprijediti nizom e-usluga, omogućujući bolju razinu javne usluge građanima, racionalnije korištenje resursa i manji utjecaj na okoliš, uz preduvjet istodobnog poticanja informatičke pismenosti i dostupnosti informacijsko-komunikacijske infrastrukture (e-inkluzija).

Projekti/Aktivnosti

- Utvrđivanje kriterija za utvrđivanje društvene infrastrukture državnog, područnog (regionalnog) i lokalnog značaja
- Usklađivanje razvojnih planova zdravstva i prostornih planova
- Utvrđivanje prostornih standarda za planiranje društvene infrastrukture
- Razvoj specifičnih e-usluga kojima se nadomješta nepostojanje pojedinih javnih usluga u depopulacijom pogođenim područjima, uz istodobno osiguravanje prava na pristup informacijsko-komunikacijskoj infrastrukturi.

4.1.7.2. Unapređivanje dostupnosti prometne infrastrukture

Sustav prometne infrastrukture treba podržavati razvoj optimalnog sustava naselja, uravnoteženi regionalni razvoj, međusobno nadopunjavanje ruralnih i urbanih područja te povezanost s europskim prometnim sustavima i urbanom mrežom.

Prometna infrastruktura treba omogućiti mobilnost i jednaku dostupnost u svim područjima. Potrebno je razvijati integrirani pristup pitanju dostupnosti i povezanosti koristeći na optimalan način sve oblike prometa radi što boljeg iskorištavanja razvojnih karakteristika svojstvenih različitim prostorima.

Potrebno je unapređivati pristupačnost u putničkom prometu na velike udaljenosti unutar države, regionalnu povezanost u putničkom prometu, pristupačnost u putničkom prometu unutar i prema glavnim urbanim aglomeracijama te pristupačnost u teretnom prometu unutar RH.

Zbog specifičnog oblika hrvatskog teritorija posebno se treba voditi računa o dostupnosti otoka i Dubrovačko-neretvanske županije, a u skladu sa značajkama svakog od tih područja.

Sagledavajući osnovnu prometnu mrežu izvan okvira tranzitne uloge ili spajanja dijelova teritorija odnosno kroz prizmu potencijala za razvoj, veliku protočnost mreže autocesta, kao i stupanj njezine dovršenosti, treba uzeti u obzir pri planiranju razvojnih i gospodarskih aktivnosti, omogućavanjem dodatnih spojeva s autocestom radi kvalitetnijeg prometnog povezivanja slabije razvijenih JLS-a i planiranjem zona gospodarske namjene u gravitacijskom radijusu spojeva s autocestom.

Načelo omogućavanja pristupa svim javnim uslugama za sve građane u kontekstu prometa znači osiguravanje pristupa javnom prijevozu te ostalim oblicima mobilnosti. Urbani prometni sustav stanovnicima određenog urbanog područja treba osigurati jednostavnije, brže, ekonomičnije i održivo obavljanje poslova i potreba korištenjem javnih prijevoznih sredstava.

Uvođenje ekološki i ekonomsko opravdanih javnih prijevoznih sustava, i to za manja urbana područja cestovni prijevoz, za veća kombinirani cestovni i lako-tračni sustav, a za najveća urbana područja predviđaju se intermodalni sustavi: cestovni, lako tračni i željeznički.

Važno je promoviranje nemotoriziranih oblika prometa, ponajprije korištenje bicikala. Biciklističku mrežu treba planirati vodeći računa o tome da bude vezana za postaje javnog prijevoza i javne parkirališne površine.

4.1.7.3. Unapređivanje opremljenosti komunalnom infrastrukturom

Vodoopskrba:

- istraživanje mogućnosti novih i osiguravanje postojećih crpilišnih zona za potrebe vodoopskrbe
- proširivanje i obnova postojeće vodoopskrbne mreže radi što kvalitetnije opskrbe stanovnika i ostvarivanja mogućnosti priključivanja novih korisnika
- osiguravanje kvalitetne i kontrolirane pitke vode u dovoljnim količinama, posebno na otocima
- planiranje vodoopskrbnih sustava u skladu sa suvremenim tehnološkim dostignućima
- osiguravanje potrebnog prostora u gradovima za uređaje, vodospreme i polaganje cjevovoda
- osiguravanje kvalitetnog održavanja i funkcionalnosti objekata i uređaja vodoopskrbe kako bi se izbjegli gubici u sustavu
- zaštita ekosustava i osobito vodonosnih slojeva crpilišta od onečišćenja, posebno u blizini urbaniziranih područja, kako bi se omogućila daljnja eksploatacija i osigurao stalni dotok potrebnih količina vode
- zaštita podzemnih i nadzemnih resursa pitke vode (riječnih ušća i manjih vodotoka jadranskog sliva), prvenstveno onih koji su uključeni u vodoopskrbu na otocima i u priobalnom području, od zaslavljenja
- osiguravanje adekvatnih zaštitnih površina oko crpilišta u prostornim planovima uz kontinuirano praćenje novelacija zona sanitarne zaštite crpilišta
- planiranje proširivanja vodoopskrbne mreže prema procjenama potreba
- osiguravanje obavljanja djelatnost vezanih na zahvaćanje, pročišćivanje i isporuku vode za piće na načelima održivog razvoja.

Odvodnja i pročišćivanje otpadnih voda (kanalizacija):

- u vodno-komunalnu djelatnost uvode se europski standardi sukladno propisima, a prijelazno razdoblje za potpuno ispunjenje obveza o pročišćivanju komunalnih otpadnih voda planirano je do kraja 2023. godine. Predviđen je završetak prikupljanja i pročišćivanja komunalnih otpadnih voda do kraja 2018. godine za prvu grupu aglomeracija (s opterećenjem većim od 15.000 ES), s izuzetkom određenih priobalnih aglomeracija pretežito turističkog karaktera (s opterećenjem 15.000 – 50.000 ES), koje bi se dovršilo do kraja 2020. godine

- prioritetno rješavanje odvodnje u zonama sanitarne zaštite izvorišta i u naseljima u kojima postoji vodoopskrba
- pri planiranju prostora za smještaj sustava odvodnje i pročišćivanja otpadnih voda potrebno je uzeti u obzir količinsko i kemijsko stanje grupiranih vodnih tijela podzemnih voda te prednost dati područjima koja su u riziku da na njima neće biti postignuto dobro stanje
- osigurati potreban prostor za smještaj suvremenih uređaja za pročišćivanje otpadnih voda uz uvažavanje potrebnih uvjeta zaštite okoliša za sve veće urbane strukture i naselja
- uređaje za pročišćivanje otpadnih voda planirati izvan inundacijskih pojasa/poplavnih područja
- unaprijediti sustave odvodnje, posebno kanalizacijsku mrežu i prilagoditi održivu korištenju
- osigurati fleksibilne sustave (npr. modularno rješenje) pročišćivanja za turistička naselja čiji broj korisnika višestruko oscilira tijekom godine
- osuvremeniti i unaprijediti postojeću kanalizacijsku mrežu naselja i sustave pročišćivanja
- usklađivati aktivnosti između vodnogospodarske i komunalne djelatnosti na regionalnoj razini
- zbrinjavanje mulja koji nastaje kao rezultat rada uređaja za pročišćivanje otpadnih voda sustavno rješavati (uz određenu doradu, može se koristiti kao sirovina u poljoprivredi, materijal u proizvodnji opeka, kao energent i slično).

4.1.8. Odmjereno korištenje prostora

Svrishodna organizacija prostora zahtijeva kvalitetno promišljanje o njegovu budućem obzirnom korištenju u skladu s razvojnim zahtjevima. Prostor Hrvatske neprestano se mijenja zbog dinamičnih prirodnih, gospodarskih i socijalnih procesa.

Demografski uvjeti, gospodarski interesi i regionalni položaj osnovni su čimbenici koji utječu na razvoj u prostoru, a središnja naselja osiguravaju funkcije sukladno poziciji u odnosu na utjecajnu sferu. Infrastruktura kao osnovni sadržaji i usluge što ih osigurava javni sektor potrebni su za funkcioniranje društva. Zato je važna uloga dobrih prostorno planerskih praksa za unapređenje razmještaja ljudi te korištenje prirodnih resursa koje najbolje služi nacionalnoj konkurentnosti, održivosti, smanjenju rizika od katastrofa i visokoj kvaliteti života vodeći pri tom računa o utjecaju na biološku ravnotežu i kvalitetu okoliša.

Pri izradi planske dokumentacije namjene treba odrediti po modelu pogodnosti kao optimalni presjek privlačnosti prostora za funkcioniranje zahvata i minimalne ranjivosti prostora na zahvat. Posebice se to odnosi na planiranje lokacija za energetska i industrijska postrojenja vodeći računa i o okolišnim kriterijima.

Infrastrukturni sustavi

Prije planiranja novih infrastrukturnih sustava treba ispitati može li se rekonstrukcijom postojećih postići razina usluge za kojom postoji potreba te takvim rješenjima dati prednost. Također se treba primjenjivati načelo objedinjavanja infrastrukturnih koridora gdje god je to u prostoru moguće.

Planiranje infrastrukturnih, energetskih i ostalih zahvata u prostoru koji mogu imati negativan utjecaj na krajobraz ili kulturnu baštinu potrebno je usmjeravati u manje osjetljiva područja, pri čemu posebnu pažnju treba posvetiti vizurama. Zahvate koje nije moguće izmjestiti iz krajobrazno vrijednih područja treba oblikovati da se svojim vizualnim značajkama prilagode prostoru. Infrastrukturne sustave u funkciji omogućavanja dostupnosti prostorno izdvojenih elemenata kulturne baštine treba planirati kako bi se izbjegli negativni utjecaji na njihove temeljne značajke i vrijednost krajobraza.

Građevinska područja

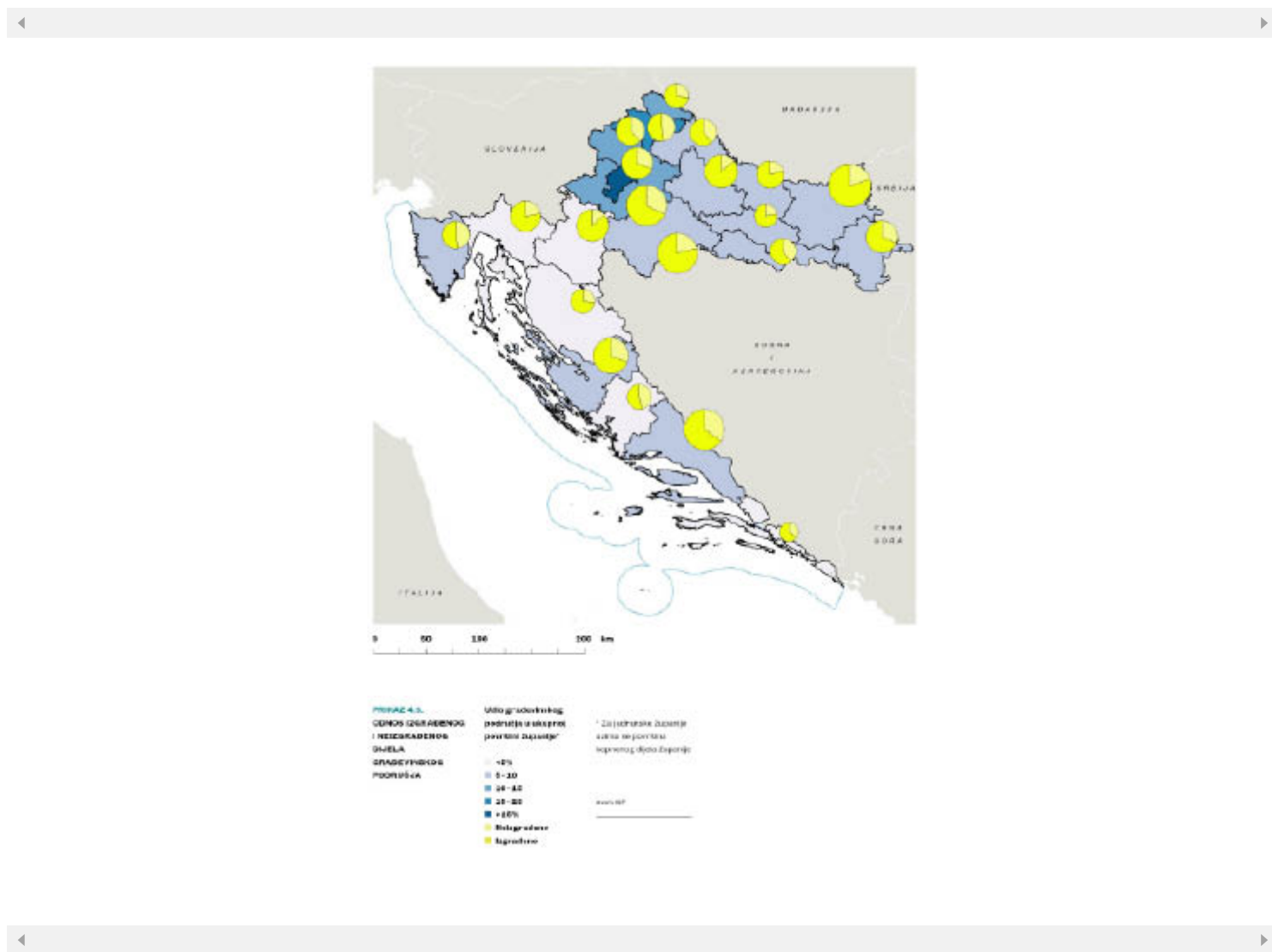
Gradovi i naselja moraju postići uravnoteženi razvoj koji se primarno temelji na urbanoj preobrazbi i sanaciji izgrađenih dijelova građevinskih područja, zatim na gradnji – popunjavanju neizgrađenih dijelova građevinskih područja.

Uz postojeće demografske projekcije, daljnja širenja građevinskih područja nemaju temelja. Možebitno širenje treba temeljiti na stručnoj analizi i argumentaciji uz predočenje razvojnog problema ili potrebe koje trebaju pratiti i programi izgradnje i uređenja zemljišta, kao i na iskazu iskorištenosti postojećega građevinskog područja s obrazloženjem o razlozima

nekorištenja dijelova i poduzetim mjerama za iskorištenje, uz prethodno ispitivanje prostornih rezervi unutar postojećeg građevinskog područja.

Postojeće standarde zaštite obalnog područja treba zadržati te ih na temelju praćenja stanja u prostoru revidirati u smislu postroženja uvjeta za određivanje građevinskih područja te ograničiti međusobno povezivanje i dužobalno proširenje postojećih građevinskih područja. Nužno je osigurati slobodan pristup obali, prolaz uz obalu te javni interes u korištenju pomorskog dobra.

Uređenje prostora naselja treba planirati i provoditi na temelju utvrđenih prostornih mogućnosti i optimalnog iskorištenja prostora uz osiguranje prostora javne namjene i opremanja infrastrukturom.

Poljoprivredno zemljište

Korištenje tla treba planirati prema kriterijima pogodnosti za poljoprivrednu proizvodnju i načelima integralnog i održivog razvoja vodeći računa o mogućnosti revitalizacije ruralnih udaljenih krajeva i brdsko-planinskog područja, privođenju zaraslog i nekorištenog poljoprivrednog zemljišta prvobitnoj namjeni, funkcionalnog okrupnjavanja zemljišta, održavanju i unapređenju krajobrazne i biološke raznolikosti, razvoju eko-turizma i ekstenzivne poljoprivrede, revitalizaciji i unapređenju zaštićenih područja prirode s naglaskom na mogućnosti brendiranja poljoprivrednih proizvoda, mogućnosti razvoja agrošumarstva i slično.

Projekti/Aktivnosti

- Uspostavljanje jedinstvene cjelovite baze podataka bonitetnog vrednovanja poljoprivrednog zemljišta, kao dijela registra podataka NIPP-a.

Šume i šumsko zemljište

Pri planiranju i korištenju zemljišta namijenjenog šumi i šumskog zemljišta treba uzeti u obzir i druge potencijale za integralni održivi razvoj određenog područja, kao što su mogućnost razvoja eko-turizma, korištenje biomase i sporednih šumskih proizvoda, unapređenje biološke i krajobrazne raznolikosti, uz primjerenu valorizaciju svih funkcija šuma (ekološke, socijalne i gospodarske). Usto ove površine odrediti tako da povećavaju privlačnost područja i u konačnici dovode do ostvarenja ciljeva koje postavlja Strategija (unapređenje vitalnosti i privlačnosti ruralnog prostora, smanjivanje regionalnih rizika i razvojno specifičnih područja, održivi razvoj zaštićenih područja, unapređenje stabilnosti opskrbe energijom itd.).

Učinkovita uporaba korištenog prostora

U kontekstu očuvanja i odmjerеног korištenja prostornog resursa, razvojne aktivnosti prioritетно treba usmjeravati prema već korištenom prostoru, bilo da je riječ o preobrazbi napuštenih ili nedovoljno iskorištenih prostornih sklopova koji više nisu u funkciji osnovne namjene, o urbanoj sanaciji područja inicijalno nezakonite gradnje ili o sanaciji dijelova urbanog teritorija sa specifičnim problemima i potrebama.

Posebno se ističe značaj aktiviranja napuštenih i podiskorištenih prostornih cjelina i nekretnina u javnom vlasništvu i s njim povezan zadatak njihova evidentiranja, vrednovanja te planiranja novih i održivih oblika korištenja uz unapređivanje kvalitete naselja u cjelini. Potrebno je razmotriti mogućnosti i razviti oblike davanja na raspolaganje zemljišta u vlasništvu RH za razvojne programe JLS-a i županija.

Utvrđivanjem obuhvata urbanističkih planova koji, uz neizgrađeni, obuhvaćaju i izgrađeni dio građevinskih područja naselja (kojima u većoj ili manjoj mjeri treba neka razina urbane preobrazbe), a čija obveza izrade ne proizlazi neposredno iz zakonom utvrđenih kriterija, neznatno se povećavaju troškovi i vrijeme izrade, no povećava se dugoročna dobrobit jer provođenje tih planova, u kojem je prostor sagledan u svojoj cjelini, ima za posljedicu artikuliran, odnosno promišljen, i u znatnoj mjeri, definiran prostor, osobito u segmentu javne, komunalne i druge infrastrukture.

Urbana preobrazba

U gradu ne postoje amorfne zone, a tamo gdje postoje, one su trenuci procesa transformacije; one predstavljaju neriješena razdoblja u urbanoj dinamici.

– Aldo Rossi

Održivi razvoj gradova podrazumijeva racionalno korištenje prostora i raspoloživih resursa. U tom smislu nužno je unaprijediti stanje urbanog okoliša u gradovima i naseljima gradskog karaktera, revitalizirati napuštene i zapuštene gradske objekte i prostor njihova neposrednog okoliša te prema potrebi provesti dekontaminaciju prostora na kojem je evidentiran bilo koji oblik onečišćenja.

Urbanom preobrazbom obuhvaćeno je cjelovito planiranje i provedba preobrazbe vojnih, industrijskih, eksploatacijskih, odmarališnih i drugih sklopova koji više nisu potrebni u svojoj osnovnoj namjeni ili zbog zapuštenosti i zastarjelosti izgrađenih struktura nisu više u mogućnosti služiti joj na suvremen način.

Radi dugoročnog planiranja i kontinuiteta u realizaciji gradskih projekata kojima se rješavaju bitne javne potrebe gradova na dobrobit njihovih građana, nužna je izrada strateških dokumenata kojima će biti prepoznati izazovi kojima su gradovi izloženi, definirani prioriteti te predviđene odgovarajuće mjere/projekti za njihovo rješavanje. Novi mehanizam EU-a za razdoblje 2014. – 2020., uveden s ciljem jačanja uloge gradova kao pokretača gospodarskog razvoja, kojim se u idućem razdoblju mogu financirati kompleksne aktivnosti preobrazbe gradskog područja, su integrirana teritorijalna ulaganja (ITU). Ne manje važno jest i praćenje realizacije tih mjera te prepoznavanje potrebe za njihovu eventualnu izmjenu i/ili dopunu tijekom vremena.

Pri planiranju preobrazbe nužno je vrednovati potencijal postojeće izgrađene strukture, uz nužan zaokret u institucionalnom i pojedinačnom stavu o kulturnom nasljeđu i memoriji prostora.

Radi sagledavanja prostornih, položajnih, imovinsko-pravnih te vrijednosnih karakteristika svakog od preskočenih, odnosno *brownfield* prostora te ukupnog prostora, koji je od nacionalne do lokalne razine svojevrsni resurs, potrebno ga je inventarizirati i valorizirati. Prioritet su svakako područja velikih gradova.

Projekti/Aktivnosti

- Izrada *Brownfield* registra u okviru ISPU-a kao jedinstvenog i javno dostupnog preglednika podataka o područjima planiranima za urbanu preobrazbu, s precizno utvrđenim modelom podataka o pojedinom području
- Izrada UPU-a za urbanu preobrazbu – potrebno je osigurati održivost u korištenju i vitalnost prostora, i to izbjegavanjem uniformnih i jednonamjenskih rješenja i osiguravanjem zastupljenosti i visoke kvalitete javnih sadržaja i javnih otvorenih prostora, po uzoru na primjere dobre europske prakse.

Urbana sanacija

Urbana sanacija predviđena je za naselja i dijelove naselja u kojima je evidentiran niz negativnih prostornih i društvenih procesa: inicijalna neplanska i nezakonita gradnja, degradacija izgrađene strukture, zagušenost prometom, starenje stanovništva, gubitak gospodarskih aktivnosti, kao i za izgrađene prostore koji su pri širenju gradova ostali zanemareni u smislu razvoja javnih sadržaja i infrastrukture te nerijetko sadrže visok udjel nezakonite gradnje.

Posebno su osjetljivi gradski prostori u kojima se iščitava društvena segregacija ili je prisutan određeni društveni problem (nezaposlenost, kriminalni oblici ponašanja i sl.). Pristup urbanoj sanaciji treba biti sveobuhvatan te, osim infrastrukturno-oblikovne sanacije, sagledavati osobito društveno-ekonomska pitanja i pitanja zaštite okoliša, odgovarajući na različita pitanja današnjice – od revitalizacije područja do priuštivog ili energetske učinkovitog stanovanja, kvalitete života za građane starije životne dobi, zapošljavanja mladih, onemogućavanja svih oblika segregacije i stvaranja i širenja getoiziranih područja, povećanja turističke privlačnosti i drugih.

Postupke i procedure urbane sanacije moguće je primijeniti i na velika naslijedena stambena naselja, izložena propadanju i degradaciji javnih prostora, s potrebom sveobuhvatne energetske obnove i prilagodbe standardima suvremenog života.

Urbana sanacija područja nezakonite gradnje podrazumijeva izradu planova sanacije i utvrđivanje detaljnih mjera sanacije ozakonjene gradnje, u cilju postizanja zadovoljavajućeg standarda infrastrukture, društvenog standarda i kvalitetnijeg doprinosa doživljaju urbanog krajobraza.

Svi postupci izrade planova sanacije moraju u velikoj mjeri biti otvoreni prema lokalnom stanovništvu čije će sudjelovanje i suradnja u provedbi sanacije biti ključni za uspješnost procesa, a posebnu pažnju treba posvetiti vrednovanju i unapređivanju lokalnih identiteta.

Projekti/Aktivnosti

- Izrada tematskih izvješća vezanih uz ozakonjenje nezakonito izgrađenih građevina lokalne razine/Grada Zagreba. Tematsko izvješće sadržava polazišta, analizu i ocjenu stanja i trendova prostornog razvoja, analizu provedbe prostornih planova i drugih dokumenata koji utječu na prostor te prijedloge za unapređenje prostornog razvoja s osnovnim preporukama

mjera za iduće razdoblje tematski vezano uz program sanacije nezakonito izgrađenih građevina.

Tematsko izvješće mora iskazati:

– tipologiju, broj i prostorni raspored ozakonjenih zgrada ili dijelova zgrada unutar ili izvan područja naselja, odnosno unutar ili izvan planiranih GP-ova

– broj i raspored stanova/stanovnika

– raspored nestambenih djelatnosti

– grupe uvjeta gradnje ako se mogu ocijeniti

– stanje postojeće prometne, komunalne i društvene infrastrukture i mjere za unapređivanje stanja

– utjecaj na karakter i morfologiju naselja i krajobraza

– stanje javnih prostora i potrebne mjere za unapređivanje stanja

– analizu posljedica zadržavanja ozakonjenih građevina u prostoru u odnosu na namjenu planiranu prostornim planovima, kapacitete infrastrukture, ograničenja i rizike (poplavna područja, klizišta i dr.)

– analizu razvojnih mogućnosti.

Tematskim se izvješćem određuje:

– potreba izrade izmjena i dopuna prostornih planova

– potreba izrade UPU-a za urbanu sanaciju područja nezakonite gradnje

– potreba izrade programa opremanja i projekata prometne, komunalne i društvene infrastrukture

– dinamički i financijski plan provedbe aktivnosti planiranja, projektiranja i gradnje.

• Izrada UPU-a za urbanu sanaciju područja nezakonite gradnje.

Primarni su ciljevi izrade UPU-a za urbanu sanaciju područja nezakonite gradnje planiranje nužne mreže javnih površina, javnih sadržaja i infrastrukture, utvrđivanje mogućnosti i pravila za gradnju i rekonstrukciju zgrada i sprečavanje nepovoljnih utjecaja na okoliš, osobito u odnosu na sanaciju devastiranog krajobraza.

Uključivanje i edukacija lokalnog stanovništva u nultoj fazi ključni su za uspjeh procesa urbane sanacije, ali i za sprečavanje budućih aktivnosti nezakonite gradnje.

Privremeno korištenje

Aktualni trenutak gospodarske krize popraćen investicijskim zastojem i bitno smanjenom aktivnošću građevinskog sektora upućuje na potrebu privremenog aktiviranja napuštenih i nekorištenih nekretnina za koje nije moguće predvidjeti trenutak privođenja planskoj namjeni odnosno osigurati sredstva za provedbu kvalitetne urbane preobrazbe ili sanacije. Ovaj je problem potrebno osvijetliti i u kontekstu činjenice da zatečena situacija nije posljedica samo recentne krize jer čak ni razdoblje stabilnog gospodarskog rasta do 2008. godine nije doprinijelo rješavanju pitanja desetljećima zanemarenih i nekorištenih lokacija, često opterećenih veličinom obuhvata buduće intervencije, posebnim ograničenjima zaštite i visokim ulaganjima potrebnima za provedbu zahvata.

Koristi privremenog aktiviranja napuštenih i nekorištenih nekretnina prepoznate su na svjetskoj razini – moguće kreiranje multidisciplinarnih platformi za djelovanje kulture i kulturnih industrija, poboljšanje javne percepcije lokacije i lokalnog identiteta, sprečavanje vandalizma i daljnje devastacije, razvoj građanske participacije te kratkoročna financijska korist za vlasnike nekretnina neke su od njih.

Koncept privremenog korištenja na dinamičan način pridonosi općoj prilagodljivosti urbane strukture na okolnosti prisutne u realnom vremenu.

Preporučeni oblici privremenog korištenja jesu:

- javni otvoreni prostori: javni parkovi, urbani vrtovi i farme, dječja igrališta, površine za kućne ljubimce i dr.
- intervencije, aktivnosti i događanja vezana uz kulturu i umjetnost
- sport i rekreacija: *skate* parkovi, adrenalinski parkovi, urbane plaže i sl.

- poticanje poduzetničkih aktivnosti: prostori za *startup* tvrtke, trgovinu na otvorenom, zabavu
- javna parkirališta.

U provođenju koncepta privremenog korištenja JLS i Grad Zagreb preuzimaju ulogu aktivnih agenata ili dionika koji svojim djelovanjem podupiru kvalitetne inicijative civilnog i privatnog sektora realno vrednujući mogućnosti i rokove privremenog korištenja.

4.2. OČUVANOST IDENTITETA PROSTORA

4.2.1. Održivo razvijanje zaštićenih područja prirode i područja ekološke mreže

Zaštićena područja prirode

Prepoznata područja posebnih prirodnih vrijednosti trebala bi, iako su zaštićena, postati centralne, žarišne točke novih ruralnih strategija kojima bi se omogućio suživot čovjeka i prirode. Tim bi se strategijama naglasila potreba održivog razvoja, tj. spajanja očuvanja prirode i obnove tradicionalnog seoskog gospodarstva, autohtonih životnih zajednica i uključivanja ekoturizma, kako bi se stanovništvu zaštićenih područja osigurali bolji životni uvjeti, gospodarski rast i vidljiva korist.

Nakon što se područje proglasi zaštićenim, u njemu ključno postaje dobro planiranje i upravljanje. Podjelom zaštićenih područja na zone zaštite, temeljene na ciljevima zaštite i upravljanja odnosno prostornim zoniranjem, omogućuje se visok stupanj zaštite određenih dijelova zaštićenih područja, a istodobno dopušta racionalno i neškodljivo korištenje drugih.

Zaštićena područja, poglavito nacionalni parkovi i parkovi prirode, nacionalna su dobra jedinstvenog upravljanja i gospodarenja te je potrebno stacionarne, servisne, uslužne i druge kapacitete oplemeniti postavljajući trajne standarde kako za postojeće tako i za nove građevine. Sadržaje koji su u suprotnosti sa zaštitom prirode treba ukloniti ili prenamijeniti, a nove locirati u pravilu izvan parkova te tako potaknuti razvoj naselja izvan granica parka.

Valorizacija prirodne baštine kao resursa gospodarskog razvoja potrebna je radi stvaranja novih adekvatnih sadržaja za proširenja turističke ponude i produljenje sezone. Uravnoteženi i stabilni rast gospodarstva i razvoj turizma treba ostvariti u skladu s prostornim planovima i prihvatnim kapacitetom s ciljem očuvanja biološke raznolikost te prirodne i kulturne baštine. Ovisno o kategoriji zaštite, u zaštićenim područjima treba planirati namjene prostora tako da se ne ugroze temeljna obilježja zbog kojih je područje proglašeno zaštićenim. Posjetiteljsku infrastrukturu treba planirati tako da se omogućiti maksimalan doživljaj područja, a smanji pritisak posjetitelja na najugroženije dijelove i spriječiti devastacija.

Očuvanje sveukupne biološke, krajobrazne i geološke raznolikosti kao temeljne vrijednosti i potencijala za daljnji razvoj RH potrebno je ostvariti integralnom zaštitom u suradnji s drugim sektorima.

Područje ekološke mreže

Planiranje korištenja i namjene područja unutar ekološke mreže treba se temeljiti na mogućnostima korištenja potencijala područja ekološke mreže prepoznavanjem gospodarskih koristi i usluga ekosustava koje nudi, a da se pri tom ne ugroze ciljevi očuvanja i cjelovitost ekološke mreže. Na taj način će se postići održivo korištenje i razvijanje područja ekološke mreže.

Ovo se posebno odnosi na planiranje područja većih gospodarskih djelatnosti i infrastrukturnih koridora na kopnu, moru i rijekama te rekonstrukcije postojećih i izgradnju novih riječnih putova (zbog mogućih hidromorfoloških opterećenja vodnih tijela).

Projekti/Aktivnosti

- Izrada temeljnih dokumenata upravljanja zaštićenim područjima
- Praćenje provedbe prostornih planova područja posebnih obilježja nacionalnih parkova i parkova prirode te izrada izmjena i dopuna u cilju kvalitetnijeg upravljanja zaštićenim područjima
- Određivanje prioriteta za otkup zemljišta u pojedinim zaštićenim područjima i rješavanje imovinsko-pravnih odnosa
- Žurna digitalizacija granica svih zaštićenih područja i nastavak revizije postojećih zaštićenih područja

- Izrada i donošenje preostalih prostornih planova za parkove prirode: Papuk, Velebit i Lastovsko otočje te aktivno praćenje provedbe svih prostornih planova nacionalnih parkova i parkova prirode
- Utvrđivanje i ocjena stanja biološke, krajobrazne i geološke raznolikosti te uspostava informacijskog sustava zaštite prirode s bazom podataka povezanom u informacijski sustav države
- Unapređivanje institucionalnih i izvaninstitucionalnih načina obrazovanja o biološkoj raznolikosti i sudjelovanje javnosti u postupcima odlučivanja
- Razvijanje mehanizama provedbe propisa jačanjem zakonodavnih i institucionalnih kapaciteta obrazovanjem, razvojem znanstvenih resursa, obavješćivanjem i razvojem mehanizama financiranja
- Istraživanje i vrednovanje područja s potencijalom za zaštitu.

4.2.2. *Očuvanje i održivo korištenje kulturnog nasljeđa*

Gradenje je najprisutniji oblik identiteta i karakterizacije svakog društveno povijesnog kruga, bilo da riječ o arhitektonskim bilo o inženjerskim zahvatima. Definiranje i zaokruživanje graditeljskog identiteta utemeljenog na prostornim vrijednostima i regionalnim arhitektonskim značajkama vezanim uz prirodni fenomen, povijesno nasljeđe, mentalitet i navike lokalnoga stanovništva, prometne mogućnosti, stupanj razvijenosti, tipologiju proizvodnje, razvojne potencijale, ulogu u cjelini državne strukture trajna je briga i obveza države.

Velik broj prepoznatih nalaza i kulturnih dobara ukazuje na vjerojatnost novih nalaza u različitim povijesnim slojevima. Stoga u planovima u kojima su predviđeni zahvati u prostoru treba uključiti mogućnost dodatnih istraživanja, utemeljenih na stručnim postavkama. Svakom prostoru, bilo na kopnu bilo u moru, planska namjena stoga mora moći biti preispitana, prilagođena ili odgođena, ovisno o rezultatu istraživanja. Navedeni postupci mogu utjecati na vrijednost i uvjete raspolaganja vlasništvom, ali i na povećanje njegove vrijednosti.

Hrvatski prostor premrežen je spomenicima graditeljske kulture svih povijesnih razdoblja, od prapovijesti do danas. Njegova raznolikost traži specifičan pristup planiranju uspješnog razvoja, planiranju koje će regionalne posebnosti afirmirati u svojim prirodnim i društveno-razvojnim osobitostima, promičući i potičući javni interes u održivom upravljanju graditeljskom baštinom načinom dobrog gospodara.

Hrvatska ima više od 5.000 godina dugu tradiciju graditeljske i gotovo 2.500 godina urbane kulture, djelomično ugrožene vremenom, klimom, društvenim, političkim i gospodarskim mijenama, ratom. Poboljšanje stanja pretpostavlja prepoznavanje uzroka i razloga propadanja, kako bi se graditeljska baština integrirala u svakodnevni život društva kao njegov aktivni sudionik. Prepoznata vrijednost potencijalni je pokretač razvoja u kulturnom i gospodarskom pogledu, gdje kreativno korištenje nasljeđa pretpostavlja donošenje prostornih kriterija, metoda, modela i scenarija unapređenja.

Izazovi očuvanja, evidentiranja, unapređenja i upravljanja traže rješenja u sustavnoj suradnji konzervatora, planera, vlasnika i ostalih dionika radi unapređenja stanja i provođenja aktivne zaštite kulturne baštine.

Graditeljska baština oduvijek je imala svoju uporabnu vrijednost. Suvremeni način života, potrebe, tehničke mogućnosti i tehnološka dostignuća moraju se moći integralno primijeniti i na sustav upravljanja baštinom. Potrebno je izbjegavati jednonamjenske orijentacije povijesnih naselja ili njihovih dijelova motivirane kratkoročnim tržišnim interesima jer to ostavlja trajne negativne posljedice na urbanu, socijalnu i društvenu strukturu. Optimalno rješenje traži studiozan odabir namjene, sadržaja i načina korištenja, primjeren veličini i karakteru prostora.

Uravnotežen odnos osnovnih izvornih povijesnih oblika graditeljske baštine i suvremenih pojava, osobito na području povijesnih urbanih cjelina, radi njihova korištenja u stambene svrhe te turističku, kulturnu, odgojno-obrazovnu i gospodarsku djelatnost preduvjet je njihove aktivne zaštite.

Promocija ukupnih vrijednosti hrvatske graditeljske baštine kao prvorazrednog humanističkog i gospodarskog čimbenika, uz sustavno educiranje vlasnika, korisnika i upravitelja graditeljske baštine o mogućnostima, pravima i obvezama, potrebna je kao potpora održivom korištenju baštine.

Pučka i marginalna gradnja te suhozidi, kako na obalnom dijelu tako i na otocima, simboli ljudskog rada, nestaju kao ambijenti i pojedinačni objekti postajući građevnim materijalom i sirovinom (kamenom ili drvnom) za druge zahvate. Za takav oblik recikliranja treba utvrditi čvrste kriterije.

Važna sastavnica graditeljske baštine jesu vizure. Iako nematerijalne, vizure čine neodvojiv dio doživljaja nekog ambijenta ili pojedinačnog spomenika kulture. Korčula ili Dubrovnik, Veliki Tabor ili zagrebačka katedrala (i mnogi drugi prostori), traže scenarij koji ih afirmira. Stoga vizure treba prepoznati, registrirati i planski očuvati kao integralni dio graditeljske baštine.

Potrebno je provoditi kontinuirano vrednovanje suvremene graditeljske produkcije 20. i 21. stoljeća jer je to put k afirmaciji suvremenog graditeljskog izraza kao baštine budućnosti. Prepoznavanje tog fundusa kao nasljeđa mora biti usmjereno na primjereno korištenje uz jačanje društvene svijesti. Kvalitetan i ravnopravan dodir povijesnog i suvremenog, svjetskog i regionalnog arhitektonskog izraza nije sukob, nego vrata otvorena novim mogućnostima i prilikama.

Projekti/Aktivnosti

- Izrada studija područja povijesnih urbanih ili ruralnih cjelina, kao i prostora izrazitih kulturno-povijesnih i estetskih vrijednosti radi njihova optimalnog uključivanja u razvojne programe
- Integracija kulturnog nasljeđa u prostorno-plansku dokumentaciju, uz trajnu suradnju stručnih tijela zaduženih za zaštitu kulturne baštine
- Povezivanje Registra kulturnih dobara s ISPU-om
- Izrada planova upravljanja kulturnim dobrima
- Vrednovanje produkcije s kraja 20. stoljeća.

4.2.3. Unapređivanje vrsnoće građenja i oblikovanja prostora

Kultura građenja preduvjet je kvalitete izgrađenog prostora kao osnove za dobar život svakog pojedinca.

Apolitika

Svaki zahvat i preoblikovanje prostora izravno utječu na zdravlje, sigurnost, klimu i ukupnost uvjeta života. Kvalitetan izgrađeni prostor, kao svakodnevna i trajna okolina svakog pojedinca, preduvjet je zadovoljenju optimalnih socijalnih, ekonomskih, kulturoloških i ekoloških potreba za kvalitetnim životom, kao smislom i općim interesom. Vrsnoća izgrađenog prostora nije rezultat slučajnosti, već sustavnog rada profesionalaca uz podršku i poticaj politike te razumijevanje i prihvaćanje ciljeva kvalitete u svim segmentima složenog procesa – od prostornog planiranja, projektiranja i izvođenja do korištenja i održavanja. Osiguranju vrsnoće prostora doprinose postupci i mjere unapređenja vrsnoće planiranja i arhitektonskog projektiranja, održive gradnje i kvalitete izvođenja.

Arhitektonska vrsnoća osnova je kvalitete svakog zahvata, bilo da je riječ o zgradama, inženjerskim građevinama ili krajobraznoj arhitekturi. Zasnovana je na uspješnom spoju skladnog uklapanja u krajobraz, zaštite vizura, inovativnih ideja, kvalitetnog oblikovanja, funkcionalnosti, efikasne upotrebe resursa, materijalne trajnosti i ekološke održivosti. Posljedica je svjesnog multidisciplinarnog planiranja, projektiranja i razrade projekata te uključivanja potrebnih znanstvenih metoda, umjetničkih vještina i kreativnog novuma.

Komponente arhitektonske vrsnoće kao što su odabir lokacije, orijentacija, mjerilo, materijali, kompozicija elemenata, trajnost, održivo korištenje, kvaliteta izvođenja, energetska učinkovitost i drugo, za posljedicu imaju kvalitetno oblikovan životni prostor iz kojega izravno proizlaze zdravlje, sigurnost, gospodarski razvoj, te u konačnici, održivost.

Uz poštovanje planskih određenja i savjesnije planiranje, ne bi se trebala događati gradnja na neprikladnim lokacijama – u zonama plavljenja, na odronima i klizištima, s katastrofalnim posljedicama za prostor, čovjeka i vlasništvo.

Prostorno planiranje ishodište je svakog djelovanja u prostoru, usmjeravajući prostorni razvoj Hrvatske k novim vrijednostima i uvažavajući izazove postavljene pristupanjem EU. Za sve je dionike prostornog razvoja (profesionalce na području gradnje, politiku, zakonodavca i druge) obvezujuće planiranje i oblikovanje koje će transponirati globalne trendove na lokalne uvjete i datosti, uz izraženu razvojnu komponentu i mogućnost aktivnog prilagođavanja promijenjenim uvjetima.

Utjecaj svjetskih kretanja (tehnoloških procesa, tehničkih rješenja, funkcionalnih, konstruktivnih i oblikovnih elemenata) na prostorni razvoj i graditeljstvo Hrvatske samo kreativnim djelovanjem maksimalne vrsnoće može ih učiniti svojim aktivnim sudionikom. Hrvatska graditeljska baština obvezuje ne samo na očuvanje i zaštitu već i na poticanje arhitektonskog izraza prema kreativnom sučeljavanju tradicionalnog i suvremenog.

Vrsnoća svakog zahvata u prostoru mora poštovati datosti i načela pojedinačnih situacija, ovisno o tome je li riječ o: urbanim i ruralnim područjima u kojima je arhitektonski jezik definirao cjelinu oblikovnog izraza; suvremenim urbanim cjelinama, urbanim i ruralnim područjima u kojima je već provedeno miješanje bilo povijesnih, bilo regionalnih izraza; prirodnom okolišu u kojem nisu provedeni graditeljski zahvati ili je taj krajobraz zaštićen. Samo građenje koje počinje od analize ambijentalnih vrijednosti prirodnog fenomena i u njega uvodi dostignuća suvremenog trenutka pridonosi vrsnoći prostora.

Planiranje razvoja Hrvatske mora dakle svoj temelj i uporište imati u naravi hrvatskog bića, prostoru njegova obitavanja i graditeljskoj tradiciji, uz odgovarajuće oblike formalno-pravnog i institucionalnog ponašanja te utvrđene i općeprihvaćene kriterije vrsnoće. Zahvati koje vodi država, kao trajni promotor održive gradnje, u tome prednjače i minimum su od kojega počinju sve ostale tržišno motivirane gradnje.

Pretpostavka osiguranja i čuvanja kvalitete izgrađenog prostora poštovanje je i provođenje zakonskih i podzakonskih akata s područja zaštite spomenika graditeljske baštine, prostornog uređenja i gradnje, uz kontrolu cijelog procesa kontinuiranim, koordiniranim i odgovornim djelovanjem svih dionika – planera, projektanata, službi zaštite, izvođača, ulagača, posrednika na tržištu nekretnina, službi održavanja, korisnika.

Projekti/Aktivnosti

- Reguliranje kriterija vrsnoće građenja, unapređenje sustava ocjenjivanja arhitektonske uspješnosti svih zahvata u prostoru koje provode kompetentne struke
- Unapređenje postojećeg građevinskog fonda
- Razvoj modela za urbanu sanaciju područja nezakonite gradnje
- Razvijanje sustava praćenja kvalitete građenja (izrada novih prostornih standarda za planiranje i projektiranje te standarda kvalitete građenja i opremanja, kontrola procesa građenja i dr.)
- Razvijanje sustava prepoznavanja vrsnoće prostornih planova provedbene razine i prijenosa znanja
- Razvijanje platforme za kulturu građenja
- Sustavna edukacija javnosti.

4.2.4. Afirmacija obilježja i vrijednosti krajobraza

Prema obvezama koje je RH preuzela potpisivanjem međunarodnih i europskih dokumenata vezanih uz zaštitu krajobraza potrebno je osigurati njihovu primjenu i provođenje, uz osiguravanje integralnog i multidisciplinarnog pristupa u sustavu prostornog planiranja te međusektorske suradnje.

Kao prioritetni zadatak nameće se prepoznavanje i ocjena karaktera krajobraza unutar nacionalnog teritorija uvažavajući dosad izrađene karakterizacije susjednih zemalja podjelom na krajobrazne regije, izradom smjernica za planiranje i upravljanje svakom krajobraznom regijom i usmjeravajućih preporuka za primjenu u postupcima strateških procjena utjecaja na okoliš, kao i u drugim razvojnim projektima i programima za poboljšanje uporabe zemljišta.

Potrebno je izraditi smjernice za izradu detaljnije karakterizacije na regionalnoj/županijskoj i lokalnoj razini te predložiti područja za detaljnija istraživanja kao što su krajobrazi visoke osjetljivosti (obalni i krajobrazi mora) ili područja koja su izložena pritiscima razvoja.

Posebnu pažnju treba posvetiti urbanim krajobrazima koji se brzo mijenjaju zbog intenzivne izgradnje te poprimaju sličan izgled, jednako u unutrašnjosti kao na jadranskoj obali, a isto tako i degradiranim prostorima poput površinskih kopova mineralnih sirovina, klizišta, opožarenih predjela, stihijski formiranih naselja nezakonite gradnje koja su predviđena za sanaciju.

Ističe se i nužnost interdisciplinarnog pristupa te uključivanja stanovnika i svih zainteresiranih u donošenju odluka o budućem razvoju i zaštiti obilježja krajobraza.

Projekti/Aktivnosti

- Izrada Krajobraznog atlasa RH pri čemu postupak prepoznavanja krajobraza mora biti integralnog karaktera tako da se istraže i razmotre svi aspekti tvorbe krajobraza, i antropogeni i prirodni.

Atlas će sadržavati:

- tipologiju krajobraza cijelog državnog teritorija na regionalnoj razini
- ciljeve kvalitete svake identificirane krajobrazne regije
- metodološke i radne smjernice za provedbu sljedeće podregionalne razine.

4.3. PROMETNA POVEZANOST

Pojam mobilnosti ljudi i dobara usko je povezan s pojmom prostora. Prečesto se prostorno uređenje poistovjećuje s njegovim fiksni aspektima, kao što su industrijalizacija, urbanizacija, poljoprivredna bonifikacija, kolonizacija, zaštita okoliša itd. no jednako je važan i dinamički aspekt, razvitak komunikacija.

– Ante Marinović-Uzelac, 2001.

4.3.1. Razvijanje prometnog sustava

Glavni je cilj učinkovito povezivanje svih dijelova nacionalnog teritorija te otoka s kopnom uvažavajući sve gospodarske, socijalne i okolišne potrebe, uz postizanje kontinuiteta prometovanja i teritorijalne cjelovitosti, kao i ulogu unutar EU-a, a sve to uz minimalan neželjeni utjecaj na okoliš, prostor, ekonomiju i društvo.

Razvijena prometna infrastruktura među temeljnim je pretpostavkama održivog i uravnoteženog razvoja države: jača njezinu konkurentnost, smanjuje prometnu izoliranost i stvara uvjete za uravnotežen regionalni razvitak. Od osobite je važnosti za gospodarski rast, ali i za socijalnu integraciju kao važan element socijalne jednakosti i pravde.

Dobro povezivanje svih dijelova nacionalnog teritorija nužno je kako bi transportni sustav bio dostatan za sve gospodarske i socijalne potrebe, a da istodobno njegov neželjeni utjecaj na okoliš bude minimalan.

Pri planiranju prometne mreže treba voditi računa o smanjenju emisije stakleničkih plinova i energetske učinkovitosti te preusmjeravati promet s cestovnog na energetski učinkovitije i za okoliš povoljnije oblike prijevoza kao što su željeznički, pomorski i riječni promet.

Kako bi se smanjio cestovni promet potrebno je poticati razvoj i korištenje mreže javnog prijevoza, a u funkciji regionalnog, gradskog i prigradskog prometa većih gradova potrebno je jačati korištenje necestovnog prometa i preusmjerivati se na željeznički promet.

Sva prometna čvorišta (npr. morske, riječne i zračne luke i sl.) treba promatrati i kao potencijalna područja razvoja gospodarskih i drugih djelatnosti i infrastrukturnih zahvata.

Planiranje i gradnja prometnih infrastrukturnih koridora mora se izvesti pažljivo uz visok stupanj zaštite okoliša, obazrivo korištenje prostora i prirodnih resursa te vodeći računa o krajobraznoj vrijednosti prostora. U slučaju da pojedini infrastrukturni sustav zauzima prirodno poplavno područje nužno je osigurati retencijska/inundacijska područja na razini sliva.

4.3.1.1. Razvijanje cestovnog prometa

Elementi razvoja cestovnog prometa od općeg interesa jesu: povezivanje središnjih naselja i sjedišta jedinica lokalne te jedinica područne (regionalne) samouprave, središta međudržavnog gospodarstva, brzina, sigurnost, udobnost, cijena izgradnje održavanja i služnost.

Potrebno je dovršiti izgradnju autocesta, a mrežu državnih, županijskih i lokalni cesta dalje razvijati: poluautoceste i brze cesta na osnovnim međudržavnim magistralnim prometnim pravcima unutar glavnih koridora. Nastaviti s pripremama za izgradnju alternativnih brzih cesta i drugih suvremenih cestovnih veza i unutar ostalih prometnih koridora države.

Osim mreže cesta predložene na prikazu 4.5. CESTOVNI PROMET, omogućava se istraživanje i planiranje i drugih prometnih koridora iz prikaza 2.16. JAČE GRADSKE REGIJE I PRO-STORNO-PROMETNI KORIDORI radi podržavanja razvoja policentričnog sustava naselja, odnosno unapređivanja dostupnosti prometne infrastrukture.

Rekonstrukciju i modernizaciju državnih cesta treba planirati u skladu s intenzitetom prometa i razvojem pojedinih područja. Kritične dionice i objekte potrebno je rješavati ponajprije na mreži državnih/magistralnih cesta te na prilaznicama i obilaznicama većih gradova. Postupci modernizacije i odgovarajućeg opremanja cesta ne zahtijevaju značajnije proširenje cestovnog koridora te se na taj način čuva i štiti prostor i okoliš.

Potrebno je unaprijediti pristup lukama, zračnim lukama i drugim relevantnim čvorovima s obzirom na lokalne i regionalne potrebe za prometnim uslugama.

Cestovna infrastruktura kojoj treba posvetiti posebnu pozornost ona je na otocima kao i ona koja povezuje kopno i otoke. Izgradnja i modernizacija cestovnih veza prema otocima i na otocima pridonosi posredno njihovu boljem međusobnom povezivanju, boljim vezama s priobaljem te, u konačnici, smanjenju njihove izoliranosti od ostatka teritorija uključivanjem u prometni sustav države. Omogućuje se daljnje istraživanje mogućnosti cestovnog povezivanja otoka s kopnom i otoka međusobno, kao i realizacija projekata (mostovi, tuneli) planiranih važećim prostornim planovima županija.

Unutar gradova treba poticati nemotorizirane oblike cestovnog prometa te planirano širiti pješačke i biciklističke zone ograničavanjem pristupa vozilima i osiguravanjem odgovarajućih zona za parkiranje.

Projekti/Aktivnosti

- Izgradnja i modernizacija državnih cesta u skladu s intenzitetom prometa i razvojnim potrebama pojedinih područja
- Izgradnja mosta Pelješac i brze ceste preko Pelješca s priključcima na AC
- AC Osijek – granica s Mađarskom
- Cestovni i AC granični prijelazi
- Izgradnja i rekonstrukcija u skladu s prioritetima strateških dokumenata
- Izgradnja brzih cesta:
 - od granice s Republikom Slovenijom preko Varaždina, Koprivnice i Virovitice u pravcu Osijeka (tzv. *Podravska brza cesta*)
 - za povezivanje Međimurske, Varaždinske i Krapinsko-zagorske županije sa Zagrebom i mrežom autocesta (tzv. *Zagorska brza cesta*).

PRIKAZ 4.5.
CESTOVNI PROMET

- Autoceste-
postojeće
- Autoceste-
planirane
- Trase u
istraživanju
- Brze ceste-
postojeće
- Brze ceste-
planirane
- Državne ceste
- Trajektna veze

Izvor:
HC, HSC, UPR
GIS baza EuroGeographics
(EuroGlobalMap EGM 7.0)

4.3.1.2. Razvijanje željezničkog prometa

Elementi općeg europskog interesa jesu: povezivanje državnih središta, središta međudržavnog gospodarstva te modernizacija postojećih željezničkih pruga do najviših standarda posluživanja.

Gospodarska uvjetovanost RH upućuje na to da se, kad je željeznički promet posrijedi, mora razmišljati vrlo selektivno, i to na dvije razine – jedna je povezivanje s europskim mrežama, a druga je konsolidacija preostale mreže u upotrebi.

Za gospodarski razvoj RH bitna je pretpostavka gradnja, rekonstrukcija i modernizacija sustava željezničkog prometa, koju se planira obaviti na najpotrebnijim pravcima i koridorima, u okviru gospodarskih mogućnosti, do 2020. godine. Takvi zahvati, kao i odgovarajuće opremanje željezničke mreže i objekata, ne zahtijevaju značajnije proširenje željezničkog koridora pa se time čuva i štiti prostor i okoliš. Potrebno je usmjeravati razvoj željezničke infrastrukture kako bi bila konkurentna drugim vrstama prometa, odnosno povećati učinkovitost i pouzdanost željezničkog prometa.

Razvijanjem i izgradnjom prigradske željezničke infrastrukture smanjio bi se pritisak na velike gradove te povećale razvojne mogućnosti cijelog aglomeracijskog područja.

Daljnje unapređenje pristupačnosti u teretnom prometu unutar RH potrebno je zbog njezine prostorne razvedenosti, odnosno razvijanja sustava održivog prijevoza tereta.

- Istraživanje potreba i mogućnosti za razvoj riječne plovidbe, poglavito Savom, Kupom i Dravom.

4.3.1.4. Razvijanje pomorskog prometa

Izgradnja lučke infrastrukture kao razvojni element i dalje će se temeljiti na zahtjevima tržišta i utvrđenim kriterijima, na kvalitativnoj i tehnološkoj modernizaciji te prometnom povezivanju s glavnim europskim cestovnim i željezničkim koridorima radi ostvarivanja bolje integracije te stvaranja preduvjeta za razvoj intermodalnog prometa. Hrvatske luke treba razvijati kao suvremena logistička središta, posebno u kontekstu povećanja gospodarskog tržišta ulaskom u EU.

Izgrađene državne i županijske luke potrebno je modernizirati i opremiti te diverzificirati transportne smjerove. Značajno je pritom poticanje razvoja lučke infrastrukture u funkciji razvoja obalnog linijskog pomorskog prometa te putničkog i Ro-Ro prometa, prvenstveno u županijskim lukama, kao i izgradnja i modernizacija kopnene prometne infrastrukture u lučkim područjima te prometne povezanosti luka sa zaleđem.

Daljnji razvoj luka usmjerava se na njihovu specijalizaciju. Pritom treba omogućiti gospodarskim subjektima koji imaju koncesiju o gospodarskom korištenju luke da je razvijaju i u nekom drugom smjeru, prihvatljivom za prostor i okoliš.

Program gospodarskog razvoja RH upućuje na pomorski promet kao razvojni element, a specifične okolnosti smještaja gotovo svih luka u urbanim cjelinama uvjetuju da se svi planovi razvoja ove prometne djelatnosti temelje na razvojnim odlukama koje će vrednovati ponajprije mogućnost prostornih uvjeta za njihov razvoj/proširenje. Luke posebne namjene od značaja za Republiku Hrvatsku mogu se rekonstruirati i graditi u okviru odobrenih koncesija. Prostornim planom odgovarajuće razine može se planirati proširenje područja koncesije radi tehničko-tehnološkog unaprjeđenja i uspostave funkcionalne cjeline.

Prvenstveno treba preispitati mogućnost prenamjene neiskorištenih *brownfield* lokacija za revitalizaciju postojećih i gradnju novih lučkih kapaciteta, a planiranje modernizacije luka te njihovo prilagođavanje novim potrebama mora biti dio integralnog upravljanja obalnim područjem.

U svrhu realizacije umjerenog scenarija razvoja nautičkog turizma potrebno je smanjiti planirane kapacitete prihvata plovniha objekata predviđenih županijskim prostornim planovima te izraditi strateške procjene utjecaja na okoliš. Treba poticati izgradnju novih i izmještanje postojećih suhih vezova (npr. u skladišno-servise centre ili gospodarske zone) izvan prostora ograničenja, a izgradnju novih luka nautičkog turizma, gdje god je to moguće, planirati u područjima s riješenom komunalnom infrastrukturom, posebno s izgrađenim sustavima pročišćavanja otpadnih voda.

U svrhu razvoja gospodarskih djelatnosti potrebno je provesti preispitivanje dostatnosti lučke infrastrukture za potrebe ribarstva sukladno definiranim sektorskim potrebama (npr. za ribarstvo prostori u lukama za potrebe ribolovne flote i iskrcaj ulova, prostori za marikulturu i sl.). S tim u vezi, potrebno je preispitati učestalost planiranja luka sportske namjene s obzirom na to da je praksa pokazala da se potrebama lokalnog stanovništva može bolje udovoljiti kroz komunalne i ribarske vezove luke otvorene za javni promet.

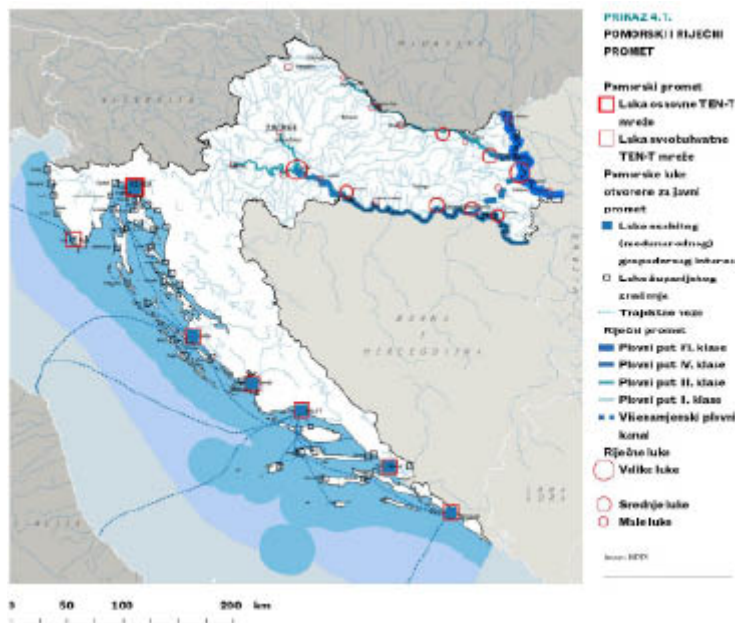
Međutim, govorimo li o pomorstvu kao tradiciji, ono na našim otocima stagnira i, ako ne poduzmemo značajne mjere poboljšanja, depopulacija i dezertifikacija otočnog područja bit će još veće. Osnovni cilj pomorskog prijevoza jest osigurati povezivanje otoka s kopnom i otoka međusobno sa svrhom poboljšanja uvjeta života na otocima, čime će se omogućiti zadržavanje stanovništva, kao minimum stabilnosti državnog sustava.

U svrhu unaprjeđenja regionalne povezanosti otoka potrebno je planirati povećanje broja kratko linijskih plovidaba, osobito razvijanje otočne kabotaže^[182] (Pomorski zakonik (»Narodne novine« 181/04, 76/07, 146/08, 61/11, 56/13 i 26/15), članak 9.).

Projekti/Aktivnosti

- Povezivanje pomorskog prometa s drugim vidovima prometa sukladno prometnoj strategiji Republike Hrvatske
- Analiza mogućnosti proširenja lučkih područja na sve objekte namijenjene privezivanju plovila te proširenja morskog akvatorija lučkih područja za potrebe sidrenja
- Uspostavljanje sustava gospodarenja brodskim otpadom prema posebnom zakonu

- Analiza mogućnosti povećanja kapaciteta i izgradnje komunalnih dijelova postojećih javnih luka ili izgradnje novih luka otvorenih za javni promet s pretežitom komunalnim vezovima
- Podizanje sigurnosti i sigurnosne zaštite luka te sigurnosti plovidbe
- Reguliranje statusa postojećih tradicionalnih privezišta unutar naselja i izvan građevinskog područja, onih u izdvojenim građevinskim područjima izvan naselja ugostiteljsko-turističke i sportske namjene te sidrišta i privezišta u zaštićenim područjima.

4.3.1.5. Razvijanje zračnog prometa

Relativno malim dopunama postojeće mreže zračnih luka moguće je postići optimum za državni teritorij. Time bi se unaprijedila regionalna povezanost te pristupačnost urbanim aglomeracijama.

Zračni promet potrebno je razvijati posebice u svrhu povezanosti najizoliranijeg dijela teritorija, otoka međusobno i s ostalim dijelovima države te na taj način poboljšati uvjete življenja i gospodarskog razvoja.

Pri određivanju lokacija aerodroma, osim sagledavanja zahtjeva sigurnosti zračne plovidbe, zaštite okoliša i prirode te udaljenosti od naselja, trebaju se uzeti u obzir i stvarne potrebe u područja.

Sustavom prostornih planova potrebno je predvidjeti detaljne prostorne kriterije za smještaj cijelog niza potrebnih malih letilišta. Osim onih u prikazu 4.8. moguća su daljnja istraživanja potencijalnih lokacija kroz prostorne planove. Pri smještanju aerodroma treba voditi računa o postojećoj infrastrukturi zračnog prometa, prostornim mogućnostima i ograničenjima koja proizlaze iz posebnih obilježja svakog pojedinog područja. Mogućnosti vezanja na ostale oblike prometa trebaju se uzeti u obzir. Zračne luke treba planirati tako da se što je moguće više smanje emisije stakleničkih plinova iz energetskih postrojenja.

4.3.1.6. Razvijanje intermodalnih sustava

Suočavanje s problemom mobilnosti na razini gradova, općina i županija uvođenjem načela intermodalnosti stvara temelje za međusobno povezivanje regija i omogućuje prekograničnu povezanost i pristup glavnoj europskoj prometnoj infrastrukturi (TEN-T).

Razvijanje intermodalnog sustava uglavnom ne zahtijeva nove prometne koridore, već se temelji na već postojećima ili planiranim prostorno-planskom dokumentacijom. Posebnu pažnju treba posvetiti planiranju intermodalnih platformi koje omogućuju prijelaz s jednog oblika prometa na drugi.

U lukama državnog značaja i velikim gradovima bit će potrebno planirati platforme u teretnom prometu te stoga sagledati potrebne prostorne mogućnosti.

Ključne točke budućeg intermodalnog sustava jesu Rijeka, kao točka povezivanja morskih putova s europskim cestovnim i željezničkim koridorima, i Vukovar, kao točka povezivanja domaćeg riječnog prometa s europskom mrežom plovnih putova. U tom kontekstu omogućuje se istraživanje i planiranje potencijala i drugih luka, posebice Splita, Ploča i Zadra.

Uvođenje intermodalnih oblika javnog prijevoza na razini urbanog područja/urbane aglomeracije, u jedinstvenom tarifnom sustavu, omogućit će veću dostupnost javnog prijevoza i umanjiti ovisnost o automobilu. U planiranju takvih intermodalnih sustava potrebno je promovirati i povezivanje na relaciji automobilski promet – javni prijevoz i biciklistički promet – javni prijevoz (*Park and Ride* i *Bike and Ride* oblici intermodalnog prijevoza).

4.3.2. Uključivanje u europsku prometnu mrežu

Opremljenost prometnom infrastrukturom preduvjet je funkcionalnog korištenja prednosti prometno-geografskog položaja te prometne povezanosti i koordinacije sa susjednim državama. Stoga je prioritet razvijanje prometne mreže unutar središnje multimodalne transeuropske prometne mreže (TEN-T).

Potrebno je usmjeriti razvoj prometne infrastrukture prema povećavanju međusobne integriranosti i povezanosti cijeloga unutarnjeg prometnog sustava kako bi se ostvarila bolja dostupnost europskih prometnih koridora i bolja integriranost s prometnom mrežom susjednih zemalja poštujući pritom kriterije zaštite okoliša.

Pažnju treba posvetiti sagledavanju prostornih zahtjeva graničnih prijelaza prema susjednim državama koje nisu članice EU-a nakon pristupanja Hrvatske šengenskom prostoru. Isto tako ukidanjem granice prema državama EU-a infrastruktura graničnih prijelaza postat će neiskorištena.

4.3.3. Razvoj infrastrukture za širokopojasni pristup internetu

RH se opredijelila za uravnoteženu i jasnu politiku razvoja infrastrukture širokopojasnog pristupa i širokopojasnih usluga. Prije svega to se odnosi na trajno praćenje i primjenu politike razvoja informacijskog društva i njegove tehnološke infrastrukture u EU-u te ostale aktivnosti na poticanju razvoja i promicanja širokopojasnog pristupa.

Razvoj širokopojasnih usluga od iznimnog je značaja za gospodarski razvoj te od ključne važnosti za omogućavanje stvaranja društva znanja. Izgradnja i korištenje komunikacijske mreže za širokopojasni pristup treba se temeljiti na načelu neutralnosti. Glavne vrijednosti razvijene mreže obuhvaćaju uspostavu infrastrukture za pružanje javnih usluga kao što su e-uprava, e-zdravstvo, e-obrazovanje, e-poslovanje, e-bankarstvo, e-zabava i druge.

Ravnomjerna pokrivenost teritorija širokopojasnim pristupom pridonosi uravnoteženom regionalnom razvoju omogućujući jednaku dostupnost usluga i informacija u svim dijelovima države što je posebno važno u rubnim gradskim, ruralnim područjima, područjima posebne državne skrbi, na otocima te u gospodarskim zonama.

Projekti/Aktivnosti

- Stvaranje odgovarajućih prostorno-planskih preduvjeta za razvoj elektroničke komunikacijske infrastrukture i povezane opreme.

4.4. RAZVOJ ENERGETSKOG SUSTAVA

4.4.1. Povećanje i unapređenje sigurnosti opskrbe energijom

Razvoj energetike u idućem razdoblju ovisi o nizu čimbenika – od tehnološkog razvoja, rasta potreba i potrošnje i povećanja energetske učinkovitosti do ograničenja u resursima, odgovora na klimatske promjene i demografska kretanja. Sigurnost opskrbe također je od značajnog utjecaja i podrazumijeva daljnji razvoj prijenosa i transporta svih oblika energije, čime se omogućava i veća integriranost Hrvatske u EU kao i međunarodno tržište energije. Nužna pretpostavka za povećanje sigurnosti opskrbe i učinkovitosti potrošnje energije jest i razvoj i primjena informatičko-komunikacijskih tehnologija, pogotovo u uspostavi *pametnih* mreža.

S obzirom na to da najveći doprinos u ukupnim emisijama stakleničkih plinova u RH ima energetika, jedna od strateških tema energetske politike jest uspostava modela za smanjenje tog udjela, u proizvodnji i potrošnji. Opće energetske mjere u tom smislu odnose se ponajprije na povećanje udjela obnovljivih izvora energije u proizvodnji i ukupnoj potrošnji te povećanje energetske učinkovitosti, a u prijelaznom razdoblju na poboljšanje postojećih tehnologija u proizvodnji, uporabi i potrošnji konvencionalnih izvora. Realizacija tih mjera ovisi o nizu čimbenika, među kojima značajnu ulogu imaju gospodarske i financijske okolnosti, provedba zakonskog okvira te stupanj svijesti i doprinos svih dionika i pojedinaca.

RH teži energetsom sustavu koji će, bez obzira na neizvjesne okolnosti, osiguravati stabilnost opskrbe vodeći se načelom raznolikosti izvora te gospodarske i okolišne održivosti. Radi povećanja sigurnosti i konkurentnosti opskrbe, RH se opredijelila za elastični energetska sustav s raznolikim izvorima i pravcima dobave energije kao i poboljšanje energetske učinkovitosti te povećavanje stupnja energetske samodostatnosti i neovisnosti. Osiguranje dugoročne sigurnosti opskrbe

postići će se gradnjom novih te efikasnijim korištenjem postojećih građevina uz kontinuirano ulaganje u razvoj novih tehnologija. Pri tom se u najvećoj mogućoj mjeri treba rukovoditi načelom maksimalnog iskorištenja lokacija svih postojećih objekata revitalizacijom, zamjenom i dogradnjom te primjenom novih tehnologija.

Dogradnjom postojećih i gradnjom novih plinskih i naftnih pravaca, skladišnih kapaciteta, LNG terminala, eksploatacijom ugljikovodika iz podmorja i kopna te povećanjem svih hidro i termo potencijala, planira se sigurnija energetska budućnost zemlje i pozicioniranje kao ključnog energetskog čvorišta.

Planiranje, odnosno realizacija infrastrukturnih projekata od državnog i regionalnog/lokalnog značaja treba biti temeljeno na strateškim dokumentima i razvojnim programima i planovima donesenima u skladu s njima i važećom regulativom, uz obzirno i racionalno korištenje prostornih resursa te u funkciji potpore prostornom razvoju.

To će se postići širim korištenjem vlastitih resursa i potencijala, učinkovitom uporabom energije, korištenjem raznovrsnih oblika energije, stvaranjem obveznih rezervi, korištenjem raznolikih dobavnih pravaca, boljim korištenjem i gradnjom skladišnih kapaciteta te uporabom obnovljivih izvora energije.

Za unapređenje korištenja vlastitih resursa potrebno je osigurati istraživanje ugljikovodika na područjima potencijalnih nalazišta nafte i plina na cijelom teritoriju RH (uključujući područje Jadranskog mora s epikontinentalnim pojasom).

Pri utvrđivanju površina za istraživanja potrebno je sagledati ukupna prostorna ograničenja koja proizlaze iz prirodnih, okolišnih i drugih uvjeta, a posebice moguće utjecaje na:

- područja i druge vrijednosti zaštićene posebnim zakonima:
 - područja posebne zaštite voda i zaštite od štetnog djelovanja voda^[183] (Sukladno zakonu i propisima kojima se uređuju pitanja vezana za vode i vodno dobro; na snazi je Zakon o vodama (»Narodne novine« 153/09, 63/11, 130/11, 56/13 i 14/14))
 - ekološku mrežu (Natura 2000), Ramsar i druga međunarodno zaštićena područja prirode
 - nacionalne parkove, parkove prirode, stroge rezervate i druge zaštićene dijelove prirode^[184] (Sukladno zakonu i propisima kojima se uređuje sustav zaštite i cjelovitog očuvanja prirode i njezinih dijelova; na snazi je Zakon o zaštiti prirode (»Narodne novine« 80/13))
 - područja svjetske baštine i druga zaštićena kulturna dobra^[185] (Sukladno zakonu i propisima kojima se uređuje sustav zaštite kulturnih dobara; na snazi je Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara (»Narodne novine« 69/99, 151/03, 157/03, 100/04, 87/09, 88/10, 61/11, 25/12, 136/12, 157/13, 152/14 i 98/15))
 - zaštitne šume i šume posebne namjene^[186] (Sukladno zakonu i propisima kojima se uređuje sustav zaštite šuma i šumskog zemljišta; na snazi je Zakon o šumama (»Narodne novine« 140/05, 82/06, 129/08, 80/10, 124/10, 25/12, 68/12, 148/13 i 94/14))
- krajobrazna obilježja s naglaskom na vizurama značajnima za prepoznatljivost hrvatskih turističkih destinacija
- značajne gospodarske djelatnosti:
 - nautički turizam koji čini važnu i prosperitetnu gospodarsku granu, posebno u širem akvatoriju otoka Žirja, Šolte, Brača, Hvara, Korčule, Visa i Lastova
 - razvoj poljoprivrede, posebno u područjima koja oskudijevaju vrijednim poljoprivrednim površinama (npr. brdsko-planinska područja u zaobalju)
 - područja posebno značajna za ribarstvo
- pomorski promet i plovne putove.

S prostornog aspekta odabir lokacija treba biti u skladu s osnovnom koncepcijom korištenja prostornih resursa te prioriteta i strateških usmjerenja sukladno ovoj Strategiji. Posebno značajnom utvrđuje se i analiza mogućeg kumulativnog opterećenja u slučaju istodobne provedbe aktivnosti u većem broju istražnih prostora te utvrđivanja optimalnog broja istražnih prostora na kojima se provode istraživanja.

Sa stajališta utvrđivanja razvojnih prioriteta, odlučivanju o površinama za eksploataciju ugljikovodika, posebno na području Jadranskog mora, treba prethoditi izrada analize društvene i gospodarske koristi i štete uzimajući u obzir sve aspekte međusobnih utjecaja – od okolišnih, prirodnih i krajobraznih do ekonomskih (posebice gospodarskih učinaka na turizam u turistički značajnim područjima) i sociokulturnih. Na taj će se način izbjeći neočekivane i neželjene posljedice koje mogu biti veće od koristi te na najmanju moguću mjeru svesti konflikti korištenja prostora i ugrožavanje osjetljivih područja mora.

Za moguće aktivnosti eksploatacije ugljikovodika provest će se za svaki zahvat procjena utjecaja na okoliš u sklopu koje će se izraditi i studija utjecaja zahvata na okoliš kojom će se procijeniti kumulativni utjecaj u odnosu na provedene aktivnosti u fazi istraživanja kao i u odnosu na potencijalni broj eksploatacijskih bušotina.

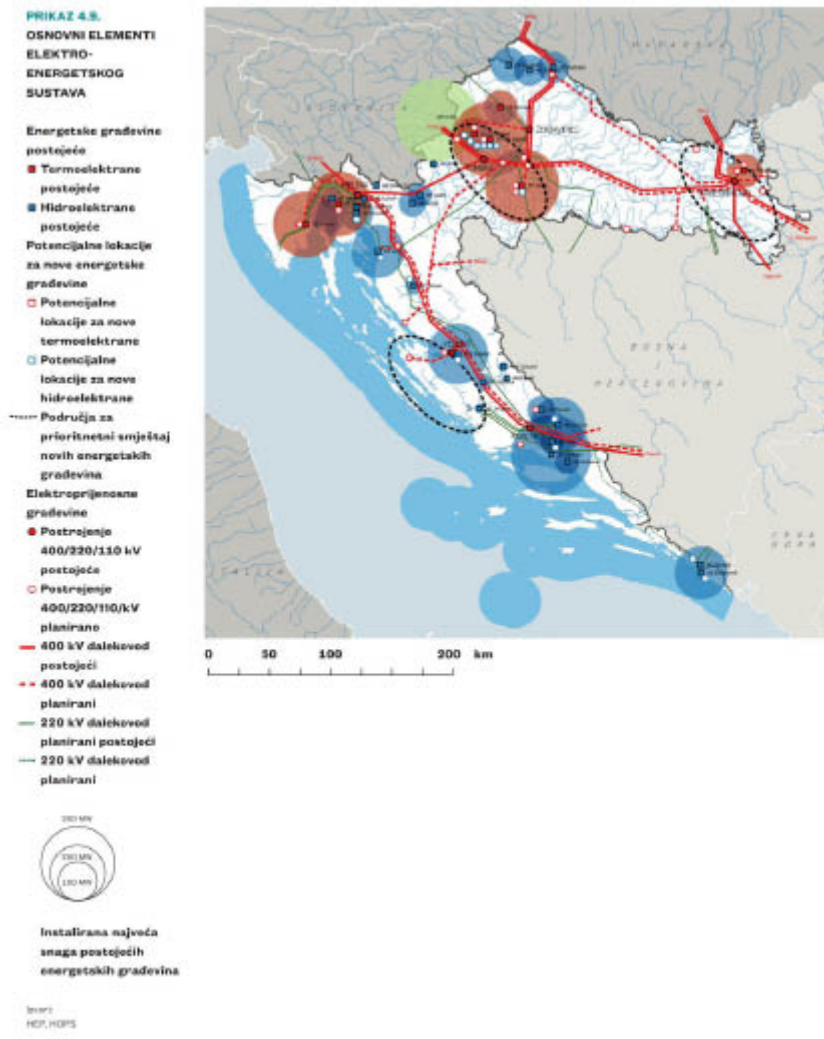
Skladan energetske razvoj obuhvaća usmjeravanje i poticanje vlastitog tehnološkog razvoja u području energetike te domaće proizvodnje opreme, posebice za one izvore energije koji smanjuju uvoznu ovisnost. Učinkovitim otklanjanju poremećaja opskrbe na energetskom tržištu pridonijet će formiranje obveznih rezervi (sukladno posebnim propisima) te daljnja izgradnja skladišnih kapaciteta.

S obzirom na sve veću ovisnost o uveznoj nafti i plinu, RH će iskoristiti svoj geografski položaj za sudjelovanje u međunarodnim projektima tranzita i uvoza te tako osigurati nove dobavne pravce nafte i prirodnog plina.

Zahvaljujući raspoloživim kapacitetima naftovoda te razvojem novih projekata RH će jačati strateški pravac uvoza nafte iz smjera Omišlja za države članice EU-a sukladno ciljevima energetske politike EU-a i RH. Sa svrhom boljeg korištenja geostrateškog položaja, prostora i kapaciteta naftovodno-skladišnog sustava i povećanja sigurnosti opskrbe, unapređenja operacija i bolje interoperabilnosti djelatnosti transporta i skladištenja u uvjetima promjenjivog naftnog tržišta, predviđaju se daljnje dogradnje i rekonstrukcije naftovodno-skladišnih sustava.

Potrebno je izjednačiti uvjete opskrbe energijom na cjelokupnom svom prostoru. Posebice se to odnosi na dostupnost umreženih oblika energije, odnosno električne energije i prirodnog plina, a ukapljenog plina (prirodnog ili naftnog) na mjestima na kojima je ekonomski neopravdano umrežavati plinski sustav, poput otoka i dislociranih ruralnih područja.

Poticat će se povećanje energetske učinkovitosti u svim segmentima energetskog sektora, posebice u neposrednoj potrošnji. Energetska učinkovitost promatra se kao dodatni izvor energije i kao temeljno trajno načelo u skladu s kojim će se energetski sustav razvijati.

4.4.2. Razvoj proizvodnje, prijenosa, transporta, skladištenja, distribucije i opskrbe energijom

Proizvodni sustavi u razdoblju do 2030. godine moraju se prilagoditi planiranom gospodarskom razvoju. Ove okolnosti uvjetuju:

- rekonstrukciju/dogradnju/zamjenu postojećih pogona najboljom dostupnom tehnologijom (povećanje kapaciteta uz minimalne zahtjeve za prostor i okoliš)
- povećanje proizvodnog portfelja optimizacijom sustava postojećih proizvodnih objekata (rad u vršnom režimu, osiguranje pomoćnih usluga)
- izgradnju novih energetskih objekata s naglaskom na obnovljive izvore energije (s povećanim udjelom privatnih investitora i/ili javno-privatnog partnerstva) uzimajući u obzir nestabilnosti vezane za uporabu obnovljivih izvora energije, nužno je u sustavu imati konvencionalne izvore energije koje odlikuje veća pouzdanost i predvidivost te stabilnost tehničkih parametara glede zahtjeva elektroenergetске mreže, a koje će pružiti rezervu snage potrebnu za stabilan, siguran i pouzdan rad elektroenergetskog sustava te razrađivati i primjenjivati ostale mjere povećanja regulacijske sposobnosti kroz primjenu sustava za skladištenje energije proizvedene iz obnovljivih izvora
- otvaranje novih istražnih polja ugljikovodika na kopnu i u podmorju
- povećanje korištenja CTS-a
- izgradnju novih TE-a i BE-TO-a.

Proizvodni sustavi

Pri planiranju lokacija energetske proizvodnje na svim razinama potrebno je valorizirati potrebe i prioritete u odnosu na moguće negativne utjecaje te međusektorskom suradnjom, posebice prostornog planiranja, energetike, vodnog gospodarstva te zaštite okoliša i prirode, pronaći prostorno i okolišno prihvatljive lokacije za njihovu realizaciju. Pri tome treba uzeti u obzir i ograničenja vezana uz ekološku mrežu, a u najvećoj mogućoj mjeri izbjegavati planiranje koridora dalekovoda u osjetljivim područjima.

Kod određivanja lokacija energetske proizvodnje građevina koje mogu utjecati na kvalitetu zraka potrebno je osigurati dovoljnu udaljenost od naseljenih područja.

Povezivanje, odnosno priključak planiranih elektrana i drugih posebnih korisnika na postojeću ili planiranu elektroenergetsku mrežu sastoji se od svih potrebnih tehničkih građevina.

Termoelektrane (TE)

Strategija energetske razvoja RH iskazuje potrebu izgradnje termoelektrana ukupne snage ne manje od 2.400 MW do 2020. godine. Potrebno je optimirati lokacije termoelektrana s obzirom na energent, proizvodnju i načine korištenja.

TE na prirodni plin

Do 2020. godine određena je potreba izgradnje termoelektrana na plin ukupne snage od barem 1.200 MW. Manji utjecaj na okoliš, bolje prihvaćanje javnosti i jednostavan postupak lociranja i licenciranja, otvorenost tržišta električnom energijom u regiji i dostupnost najpovoljnije tehnologije osnova su za preferiranu gradnju plinskih termoelektrana. Poželjna je izgradnja plinskih termoelektrana uz planirane magistralne plinovode.

TE na uvozni kameni ugljen

Do 2020. godine planirana je izgradnja termoelektrana na ugljen ukupne snage 1.200 MW s pokretanjem istraživanja lokacija za izgradnju novih termoelektrana na ugljen kako bi se na vrijeme pripremile lokacije za izgradnju potrebne snage i predvidjela potrebna linijska infrastruktura.

Kogeneracija

Do 2020. planirana je izgradnja jedinica ukupne snage barem 300 MW. Veći dio te snage odnosi se na industrijske kogeneracijske jedinice, a manji na kogeneracijske jedinice u centraliziranim toplinskim sustavima.

Povećanje udjela kogeneracijske proizvodnje toplinske i električne energije može se ostvariti zamjenom zastarjele opreme učinkovitijim tehnologijama na postojećim lokacijama ili izgradnjom i pogonom novih postrojenja. Potiče se razvoj visokoučinkovite kogeneracije, odnosno tehnologija koje daju uštedu primarne energije od 10% u odnosu na odvojenu proizvodnju toplinske i električne energije (s izuzetkom malih i mikropostrojenja koja nemaju definiran minimum uštede).

Nuklearni energetski program

Do 2020. godine RH će pokrenuti aktivnosti prve faze (priprema i istraživanja), procjenjuje se na 3 do 4 godine, hrvatskog nuklearnog energetske programa.

Kapaciteti za proizvodnju nafte i naftnih derivata

U svrhu povećanja sigurnosti opskrbe naftom i derivatima nafte te korištenja prednosti domaćeg i gravitacijskog inozemnog tržišta, postojećih lokacija objekata u prostoru, poslovnog iskustva i dr., očekuje se povećanje kapaciteta i proširenje lokacija za proizvodnju nafte (i plina) te modernizacija kapaciteta rafinerija.

Projekti/Aktivnosti

- U DPPR-u definirati lokacije za nove energetske građevine državnog značaja uključujući linijsku i točkastu infrastrukturu (dalekovodi, plinovodi, naftovodi, skladišni kapaciteti, trafostanice, kompresorske stanice i sl.), a u skladu s Uredbom o određivanju građevina, drugih zahvata u prostoru i površina državnog i područnog (regionalnog) značaja te Strategijom energetske razvoja Republike Hrvatske

- programi zaštite, uređenja i korištenja rijeka i zaobalja – višenamjenske građevine i projekti

- U prostornim planovima regionalnog i lokalnog značaja definirati lokacije za nove energetske građevine uključivo linijsku i točkastu infrastrukturu (dalekovodi, plinovodi, naftovodi, skladišni kapaciteti, trafostanice, kompresorske stanice i sl.)
- Povezivanje baze podataka energetskog sektora s ISPU-om.

PRIJENOSNI I TRANSPORTNI SUSTAVI

Dalekovodi

Visokonaponski objekti i postrojenja naponske razine 110, 220 i 400 kV značajni su objekti elektroenergetske infrastrukture.

Među najznačajnijim čimbenicima koji utječu na planiranu izgradnju prijenosne mreže jesu: dinamika izgradnje novih elektrana, moguća značajna odstupanja u porastu opterećenja elektroenergetskog sustava, dinamika uključivanja obnovljivih izvora energije u sustav, značajnije promjene u razvoju sustava susjednih država te razvoj tržišta električne energije na nacionalnoj, regionalnoj i europskoj razini.

Rješavanje postojećih problema regulacije u sustavu moguće je aktiviranjem svih postojećih hidroelektrana koje su tehnički sposobne za osiguranje aktivne regulacije, te strateškim opredjeljenjem za izgradnju plinskih elektrana i reverzibilnih hidroelektrana kod planiranja novih proizvodnih postrojenja.

Nužna izgradnja prijenosne mreže uvjetovana je ponajprije postizanjem zadovoljavajuće sigurnosti opskrbe kupaca električnom energijom, uz priključak na mrežu postojećih te novih proizvodnih postrojenja. Dodatna izgradnja prijenosne mreže potrebna je zbog integracije obnovljivih izvora električne energije.

Izgradnja prijenosne mreže kao dijela šire europske i regionalne mreže određena je suradnjom operatora prijenosnih sustava u EU-u. Dobra povezanost sa susjednim sustavima značajan je potencijal za izvoz, uvoz i tranzit električne energije te pozicionira RH kao važnu poveznicu elektroenergetskih sustava srednje i jugoistočne Europe.

Potrebno je u najvećoj mogućoj mjeri zadržati koridore iz važećih prostornih planova, odnosno optimizirati trase tako da se isti koridor prostorno iskoristi za veći broj dalekovoda, a nove planirati u slučajevima kad se postojeći ne mogu podići na veći kapacitet.

Revitalizacija objekata i opreme nastavlja se paralelno s izgradnjom zamjenskih dalekovoda i transformatorskih stanica.

Revitalizaciju prijenosnih vodova u vodove viših naponskih razina moguće je postići uz povećanje prijenosne moći (2 x 110 kV, 2 x 220 kV, 2 x 400 kV, korištenje novih tehnologija) prilagođavanjem postojećih trasa, sukladno tehničkim propisima koji reguliraju način i uvjete izgradnje elektroenergetskih građevina.

Jačanjem veza pojedinih hrvatskih regija i mreže unutar njih povećat će se sigurnost opskrbe električnom energijom.

Pratit će se porast i locirati povećanje potrošnje električne energije te, sukladno tome, osiguravati dobava za velika konzumna područja i ostale potrošače uz obziran odnos prema okolišu i naseljenim područjima.

Potrebno je omogućiti priključivanje novih elektrana te prostorno omogućiti koridore za povezivanje.

Dogradit će se i/ili prevesti na višu naponsku razinu (x400 kV) dijelovi 220 kV mreže na koje su priključene elektrane prigodom njihove revitalizacije i/ili povećanja nazivne snage kada je to tehnički i ekonomski opravdano, a realizirat će se i PCI projekti sukladno energetskej politici EU.

Projekti/Aktivnosti

- Klaster projekata RH i Bosne i Hercegovine koji uključuje izgradnju interkonekcijskog 400 kV dalekovoda između Like i Banje Luke te novi 400 kV dalekovod između Brinja i Konjskog.

Naftovodi i produktovodi

S obzirom na sve veću ovisnost o uvoznjoj nafti RH, EU te država jugoistočne Europe, RH će iskoristiti prednosti svog geografskog položaja, raspoloživosti prostora i kapaciteta za sudjelovanje njezinih tvrtki u projektima od zajedničkog interesa EU-a i drugim međunarodnim projektima transporta, tranzita i uvoza nafte i derivata nafte.

Predviđaju se dogradnje i rekonstrukcije na terminalima i unutar postojećih koridora – naftovoda koje će omogućiti:

- Realizaciju projekta od zajedničkog interesa EU JANAF – Adria čija je svrha povećanje sigurnosti opskrbe sirovom naftom transportom iz pravca Omišlja za države članice EU-a
- Povećanje sigurnosti opskrbe naftom i derivatima RH, EU i država jugoistočne Europe, unapređenje operacija i interoperabilnosti djelatnosti transporta i skladištenja, poboljšanje korištenja postojećih kapaciteta i koridora, i to putem reverzibilnosti i dogradnje naftovodnog sustava, formiranjem Jadranskog centra za skladištenje nafte i naftnih derivata, gradnjom produktovoda i dr.

Plinovodi

- Magistralni plinovod Dravaszerdahely – Donji Miholjac DN 800/75 i magistralni plinovod Slobodnica – Donji Miholjac DN 800/75 koji je sagrađen i povezuje Republiku Hrvatsku s važnim plinskim čvorištem Varosfeld. Kapacitet međudržavnog spojnog plinovoda od 6,5 milijardi m³ za RH ponajprije je novi dobavni pravac. U budućnosti će se omogućiti da se smjer transporta plina može i promijeniti izgradnjom kompresorskih stanica, sukladno zahtjevima tržišta.
- Izgradnja pridruženih tranzitnih 100-barskih i 75-barskih plinovoda i njihovo uključivanje u transportni sustav RH konačnog godišnjeg kapaciteta 6 milijardi m³/godini s mogućnosti proširenja na 15 milijardi m³/godini za transport prirodnog plina iz smjera planiranog prihvatnog UPP/LNG terminala prema tržištima zemalja u okruženju.
- Izgradnja Jonskog-jadranskog plinovoda (IAP – *Ionian Adriatic Pipeline*), odnosno izgradnja plinovoda tlaka 75 bara na pravcu Split – Zagvozd – Ploče – Dubrovnik – Prevlaka.

Trasa plinovoda položena je pravcem od albanske luke Fier do Splita, a povezuje hrvatski plinski transportni sustav s projektom TAP (Trans *Adriatic Pipeline*) i time omogućava ostvarenje novoga dobavnog i tranzitnog pravca prirodnog plina iz kaspijske regije i dr., uz mogućnost ostvarenja transporta plina sa sjevera (iz prihvatnog terminala za UPP/LNG) prema jugu.

- Izgradnja i dovršenje plinovoda tlaka 50, 75 i 100 bara, na svim područjima RH gdje je to gospodarski i tehnološki opravdano, uključujući rekonstrukciju pojedinih dijelova transportnog sustava radi podizanja sigurnosti opskrbe te povezivanje s transportnim sustavima Slovenije, Bosne i Hercegovine, Srbije, Crne Gore, Italije i Mađarske, odnosno preko njih i s drugim sustavima.
- Izgradnja nadzemnih tehnoloških objekata (kompresorske stanice, mjerno-regulacijske stanice, mjerno-redukcijske stanice i plinski čvorovi) na svim područjima RH gdje je to gospodarski i tehnološki opravdano, radi osiguranja sigurnog i pouzdanog transporta plina za korisnike transportnih kapaciteta.

SKLADIŠNI KAPACITETI

Porastom geopolitičkih napetosti te mogućih poremećaja i kriza na tržištima energenata (globalne i regionalne nestabilnosti), RH i energetske tvrtke, formiranjem operativnih i obveznih zaliha nafte i naftnih derivata te izgradnjom podzemnih skladišta prirodnog plina i spremnika za skladištenje nafte i derivata na teritoriju RH, djelovat će na povećanje sigurnosti opskrbe domaćeg tržišta naftom, naftnim derivatima i prirodnim plinom.

Nafta i naftni derivati

Za potrebe formiranja obveznih zaliha izgradit će se dodatni skladišni kapaciteti koji će biti razmješteni po teritoriju RH, ovisno o regionalnoj potrošnji. Cilj je da se postojeći kapaciteti osuvremene i da se, gdje je to moguće, na postojećim lokacijama povećaju kapaciteti skladištenja.

Projekcija iz Strategije energetskog razvoja^[187] («Narodne novine» 130/09), prema kojoj će u RH proizvodnja ukupljenog naftnog plina (UNP/LPG) iznositi oko 770.000 t, do 2014. godine nije ostvarena. Prema podacima godišnjeg energetskog pregleda *Energija u Hrvatskoj 2015.*, proizvodnja LPG 2015. godine iznosila je 209.000 t. Uporaba LPG ostaje kao opcija u svrhu izjednačavanja uvjeta energetske opskrbe na cjelokupnom teritoriju RH, posebno na otocima i drugim područjima izvan zahvata opskrbe drugim energentima, bilo kao prethodnica drugim energentima bilo kao dugoročno rješenje na mjestima na kojima ti energenti neće biti dostupni. U slučaju ekonomske neopravdanosti vlastite proizvodnje, predviđa se izgradnja prihvatnog UNP/LPG terminala.

Prirodni plin

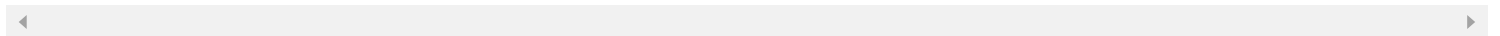
S obzirom na očekivani porast potrošnje prirodnog plina i velike sezonske neravnomjernosti u satnoj potrošnji prirodnog plina u sektoru opće potrošnje i, nešto manje izraženo, industrije, nužno je izgraditi dodatne kapacitete podzemnih skladišta prirodnog plina. Izgradnja novih skladišnih kapaciteta planirana je u starim bušotinama koje tehničko tehnološki omogućavaju skladištenje.

Resorno ministarstvo nadležno je da, temeljem projekcija gospodarskog razvoja i potencijalnih regionalnih korisnika, osigura kapacitet povlačenja koji će se odrediti pri projektiranju novih skladišnih kapaciteta na osnovi projiciranih značajki potrošnje, strukture korisnika sustava, skladištenja plina i njihovih dijagrama potrošnje.

Postojeće iskorištene plinske bušotine u prvoj fazi razvoja bit će okosnica povećanja kapaciteta skladištenja prirodnog plina.

Sustav za ukapljeni prirodni plin (LNG)

- Izgradnja prihvatnog terminala za UPP/LNG u Omišlju, otok Krk, predviđenog kapaciteta 6 milijardi m³/godini s mogućnosti proširenja na 15 milijardi m³/godini uz skladišne rezervoare 2 x 180.000 m³ i odgovarajuće opreme za uplinjavanje i predaju u plinski transportni sustav. Izgradnjom terminala na otoku Krku osigurat će se stabilnost opskrbe prirodnim plinom za domaće, EU i regionalne potrebe.
- Izgradnjom terminala diversificirat će se izvori dobave prirodnog plina, a prisutnost najvećih opskrbljivača prirodnog plina označit će i uključivanje RH u jedinstveno europsko tržište energije.
- RH će, radi izjednačavanja uvjeta energetske opskrbe na cjelokupnom svom prostoru, poticati uporabu ukapljenog prirodnog plina na područjima izvan dosega plinovoda.
- Na lokalnoj razini valja istražiti moguće lokacije za potrebe distribucije ukapljenog plina, posebice na otocima i rijetko naseljenim područjima te osigurati površine za potrebe distribucije.
- Sukladno Direktivi 2014/94/EU Europskog parlamenta i vijeća od 22. listopada 2014. o uspostavi infrastrukture za alternativna goriva, valja predvidjeti lokacije za opskrbu ukapljenim prirodnim plinom u prometu. Potencijalne lokacije za distributivne centre svi su veći gradovi, kao što su luke na Jadranu s većim pomorskim prometom, riječne luke i ključne lokacije TEN-T koridora, s potrebnim prostornim uvjetima.

PRIKAZ 4.10.
TRANSPORT
UGLJIKOVODIKA

Sustav transporta plina
 ▲ Prihvatanje terminala za ukapljeni prirodni plin (LNG) – planirani
 ▼ Distributivni centri za LNG – potencijalne lokacije
 ■ Podzemne spremište plina – postojeće
 □ Podzemne spremište plina – potencijalne lokacije
 — Postojeći međunarodni magistralni plinovodi
 - - - Planirani međunarodni magistralni plinovodi
Sustav transporta nafte
 ■ Rafinerija nafte – postojeće
 ● Terminal naftovodno –skladnog sustava
 — Naftovodi – postojeći
 - - - Naftovodi – planirani
 - - - Produktovodi – planirani

Izvor: MRODINA d.o.o., JNAH d.o.o., LNG Hrvatska d.o.o., Rijeka d.o.o.

4.4.3. Povećavanje udjela obnovljivih izvora energije

Na razini EU-a propisan je cilj od 20% obnovljivih izvora energije u ukupnoj neposrednoj potrošnji energije do 2020. godine.

RH je postavila cilj da se u razdoblju do 2020. godine udio proizvodnje električne energije iz obnovljivih izvora energije u ukupnoj potrošnji električne energije održava na razini 35%.

Stoga je potreban razvoj obnovljivih izvora i tehnologija s niskom emisijom CO₂, čime bi se višestruko povećao njihov udio u strukturi izvora energije. Mnogi od tih izvora otežavaju upravljanje sustavom, a njihova je proizvodnja varijabilna i teško predvidiva.

Obnovljivim izvorom energije smatra se aerotermalna, energija iz biomase, energija mora, energija vjetra, hidropotencijala, geotermalna i hidrotermalna energija, plina iz odlagališta otpada, plina iz postrojenja za obradu otpadnih voda i bioplina i Sunčeva energija.

Kako se očekuje da će porast proizvodnje električne energije iz velikih hidroelektrana biti znatno niži od porasta ukupne potrošnje električne energije, postavljeni cilj održavanja 35% udjela proizvodnje iz obnovljivih izvora energije zahtijevat će iznimno visoke stope porasta proizvodnje električne energije do 2020. godine iz ostalih obnovljivih izvora energije (vjetroelektrane, elektrane na biomasu, male hidroelektrane, sunčeve elektrane, elektrane na komunalni otpad, geotermalne elektrane).

Planiranje elektrana iz obnovljivih izvora energije zahtijeva izuzetno učinkovito gospodarenje prostorom kao osnovnim resursom, posebice planiranje elektrana na Sunčevu energiju i vjetroelektrane koje ekstenzivno koriste prostor, a istodobno moraju biti smještene što bliže području koje opskrbljuju.

Pri odabiru lokacija za smještaj elektrana treba sagledati i njihov mogući utjecaj na bioraznolikost te izbjegavati ugrožena i zaštićena staništa i područja iznimne vrijednosti flore i faune.

Pri izradi smjernica za odabir lokacija sunčanih elektrana i vjetroelektrana treba uključiti i sagledavanje karakteristika područja ekološke mreže kao jednog od čimbenika pogodnosti lokacija.

Uvažavajući tehničke i financijske elemente te mogućnost priključenja na elektroenergetsku mrežu revidirani su ciljevi do 2020. godine Nacionalnim akcijskim planom za obnovljive izvore energije do 2020. godine.

Hidroelektrane

Očekuje se da će novoinstalirani kapaciteti u hidroelektranama do 2020. godine iznositi oko 300 MW. U taj iznos nisu uračunane male hidroelektrane.

Male hidroelektrane

RH postavlja cilj da se izgradi barem 100 MW malih hidroelektrana do 2020. godine. Riječ je o specifičnim investicijama suočenima s ograničenjima koji proizlaze iz utjecaja na bioraznolikost, okoliš, kulturnu baštinu i krajobraz.

RH će potaknuti istraživanja preostalih vodotokova da bi se utvrdile točne lokacije i potencijali za izgradnju. U najvećoj mogućoj mjeri treba koristiti lokacije na kojima već postoje vodne stepenice te poticati rekonstrukciju/prenamjenu napuštenih mlinica, a pri planiranju hidroelektrana osigurati kontinuiranost vodnoga toka (riblje staze i sl.).

Energija vjetra

U svim scenarijima izgradnje elektrana prema Strategiji energetskeg razvoja Republike Hrvatske planirana instalirana snaga vjetroelektrana iznosi 1.200 MW do 2020. godine, što je udio oko 10% u ukupnoj potrošnji električne energije.

Prema procjenama,^[188](Nacionalni akcijski plan za obnovljive izvore energije do 2020. godine, koji je Vlada RH usvojila 17. listopada 2013.) u sadašnji sustav nije moguće integrirati vjetroelektrane ukupne priključne snage više od 400 MW. Izgradnja novih vjetroelektrana veće ukupne instalirane snage ovisi o mogućnostima poboljšanja raspoložive sekundarne regulacije unutar sustava.

S obzirom na to da su vjetroelektrane investicijski vrlo isplative, očekivati je da će u sljedećem razdoblju postati vrlo značajna prostorna činjenica koja zahtijeva pomni odabir lokacije, kako s aspekta prirodnih uvjeta tako i zbog utjecaja na okoliš.

Sunčeva energija

RH postavlja cilj instaliranje 0,225 m² sunčanih kolektora po stanovniku do 2020. godine za pripremu tople vode. Poticati će se ugradnja sunčanih kolektora na što više novih i postojećih građevina.

Elektrane na energiju Sunca investicijski još ne mogu konkurirati drugim obnovljivim izvorima energije. S obzirom na vrlo izgledan razvoj tehnologije te time i povećanje konkurentnosti Sunčevih elektrana, u sljedećem je razdoblju potrebno provesti istraživanja pogodnih lokacija za njihov smještaj. Planira se instalirati 52 MW u fotonaponskim sustavima do 2020. godine.

Geotermalna energija

RH poticati će proizvodnju električne energije kod višenamjenskog korištenja geotermalne energije te razvoj gospodarskih zona uz korištenje otpadne topline iz geotermalne elektrane. Osim za proizvodnju električne energije, RH će poticati iskorištavanje geotermalne energije za turističko-rekreacijske sadržaje, ali i za grijanje prostora, pripremu potrošne tople vode, za poljoprivrednu proizvodnju, industrijsku preradu poljoprivrednih proizvoda, uzgoj riba i dr.

Ekonomski je opravdano iskorištavanje postojećih geotermalnih bušotina i ekonomski povoljna razrada bušotina radi upotrebe geotermalne energije te iskorištavanje srednjotemperaturnih ležišta za razvoj.

Biomasa

Iskorištavanje biomase treba provoditi međusektorskom suradnjom kako bi se osiguralo održivo gospodarenje šumama i poljoprivrednim površinama.

Za korištenje biomase nužno je sinergijsko djelovanje razvojnih politika nekoliko sektora: poticati će se razvoj drvoprerađivačke industrije, razvijat će se gospodarenje šumama i omogućiti iskorištavanje šumske biomase, poticati će se pošumljavanje i uzgajanje kultura kratkih ophodnji na šumskim zemljištima, poticati će se elektrane na biomasu s kogeneracijom električne i toplinske energije (BE-TO) te uporaba biomase za proizvodnju toplinske energije i proizvodnju peleta.

Planira se upotreba 26 PJ iz biomase do 2020. godine, a dio te biomase upotrebljavat će se u elektranama na biomasu ukupne snage od oko 85 MW.

Razvoj iskorištavanja biomase treba temeljiti na postojećoj raspoloživoj biomasi koja potječe iz održivog gospodarenja šumama, odnosno drvoprerađivačke industrije, a brojnost, raspored lokacija i kapacitete planirati temeljem stvarnih podataka o raspoloživoj biomasi, odnosno tako da se ne stvori dodatni pritisak na šumske zajednice.

Uz šumsku, važan je izvor biomase i poljoprivredna biomasa: poljoprivredni ostaci i energetske biljke. Slabo iskorišteni poljoprivredni ostaci kao, npr., kukuruzovina, slama pšenice, raži, ječma itd. te energetske biljke mogu se koristiti u energetske svrhe u proizvodnji tekućih naprednih biogoriva. Iskorištavanje ostataka poljoprivredne proizvodnje i stavljanje u funkciju do sada zapuštenih i neobrađivanih površina za sadnju energetskih biljaka treba se izvoditi bez smanjenja postojećih obradivih površina i na održiv način. Razvoj iskorištenja poljoprivredne biomase treba se temeljiti na održivoj poljoprivrednoj proizvodnji i stvaranju dodatnih vrijednosti.

Bioplin

RH cilj je u energetske svrhe iskoristiti iz poljoprivredne proizvodnje u 2020. godini ekvivalent od barem 20% ukupnih uvjetnih grla te tako proizvesti oko 2,6 PJ energije iz bioplina odnosno oko 100 milijuna m³ bioplina što odgovara 40 MW. Poticat će se proizvodnja i uporaba bioplina, domaća proizvodnja bioplinskih postrojenja te izgradnja distribuiranih izvora energije.

Mjere provedbe povećanja udjela obnovljivih izvora energije ovise o unapređenju međusektorske suradnje na područjima graditeljstva i prostornog uređenja, energetike, industrije, poljoprivrede, šumarstva, vodnog gospodarstva i zaštite okoliša.

Upotrebu obnovljivih izvora energije, osim na razini cijele države potrebno je sagledati na regionalnoj i lokalnoj razini.

Prostorno-planska dokumentacija omogućava ove zahvate u prostoru uz poštovanje uvjeta zaštite okoliša i prirode. Potpuno nove lokacije obnovljivih energetskih sustava bit će razmotrene u postupku donošenja DPPR-a te prostornih planova na regionalnoj i lokalnoj razini.

Projekti/Aktivnosti

- Izrada smjernica za odabir lokacija i planiranje vjetroelektrana, solarnih elektrana i malih hidroelektrana.

4.4.4. Daljnje povezivanje u EU i međunarodne energetske mreže

Od pristupanja EU-u RH radi na otvaranju i razvoju hrvatskog tržišta energije te njegovoj integraciju u unutarnje tržište energije EU.

RH će iskoristiti svoj povoljni geopolitički i tranzitni položaj. Opredijelila se za aktivnu ulogu u regionalnom energetskom sektoru te se želi pozicionirati kao regionalno energetsko čvorište.

RH je prihvatila sporazum o Energetskoj zajednici u koju su uključene države članice EU-a te države jugoistočne Europe.

Specifični ciljevi proklamirani Ugovorom o Energetskoj zajednici jesu: povećanje sigurnosti opskrbe energijom u regiji povezivanjem s kaspiskim, sjevernoafričkim i bliskoistočnim rezervama nafte i plina te korištenjem rezervama nafte i prirodnog plina, ugljena i hidroenergije u regiji.

Važan aspekt Ugovora o Energetskoj zajednici jesu usklađivanje s pravnom stečevinom s područja zaštite okoliša te socijalna pitanja vezana za opskrbu energijom.

Usvojena je zajednička strategija stvaranja regionalnog tržišta električne energije i prirodnog plina temeljenog na zajedničkim interesima i solidarnosti radi njegove konačne integracije u jedinstveno europsko tržište.

RH će aktivno sudjelovati u realizaciji energetske politike EU-a, regionalnim inicijativama za poboljšanje sigurnosti opskrbe energijom putem međudržavnih sporazuma, zajedničkih investicija i projekata s europske liste projekata od zajedničkog interesa (PCI). RH i njezine tvrtke sudjelovat će i u drugim projektima koji su važni za EU i RH sukladno ciljevima svoje energetske i ekonomske politike.

Projekti/Aktivnosti

- LNG terminal Krk
- Projekt JANAF – Adria
- Projekt TAP (Trans *Adriatic Pipeline*)
- Jonsko-jadranski plinovod (IAP – *Ionan Adriatic Pipeline*)
- Drugi projekti EU koji imaju status projekta od zajedničkog interesa (PCI).

4.5. OTPORNOST NA PROMJENE

4.5.1. Prilagodba klimatskim promjenama

Povećani rizici utjecaja klimatskih promjena i odgovor na njihove posljedice prilagodbom i/ili smanjenjem utjecaja trebaju postati sastavni dio cjelokupnog održivog razvoja, pri čemu su preduvjeti za uspješnu prilagodbu integralni pristup i suradnja između znanosti, prakse i institucija. Stoga svi razvojni planovi, uključujući promišljanje prostornog razvoja, moraju uzeti u obzir jačanje otpornosti na ove poremećaje na osnovi znanstvenih projekcija i ciljanih stručnih analiza/studija kojima se utvrđuju oblici i stupnjevi ranjivosti države u cjelini i pojedinih područja.

Dugoročno rješenje problema izazvanih klimatskim promjenama leži u pojačanoj uporabi održivih izvora energije te provođenju klimatskih politika čija je osnova sinergijski učinak ublažavanja i prilagodbe tim promjenama. Prilagodba klimatskim promjenama podrazumijeva mjere koje odgovaraju na sadašnje i buduće promjene i ranjivosti u smislu zaštite od negativnih utjecaja i smanjivanja mogućih šteta u budućnosti te istraživanje i primjenu novih tehnologija u cilju smanjenja emisije ugljikovog dioksida sukladno strateškim usmjerenjima niskougličnog razvoja (uključujući tehnologije izdvajanja, transporta i spremanja ugljikovog dioksida npr. u iskorištenim plinskim i naftnim bušotinama).

Ublažavanje klimatskih promjena vezano je primarno za smanjenje onečišćenja okoliša, a veća fleksibilnost u odgovoru na te promjene može se postići korištenjem različitih mjera prilagodbe koje uključuju tzv. *siva* (tehnološka i tehnička), *zeleni* (ekološki utemeljena) i *neinvesticijska* (pravna i politička) rješenja i opcije prilagodbe. U području prostornog planiranja to ponajprije znači prilagodbu i nadogradnju prostornih standarda i uvjeta za građenje u smjeru jačanja otpornosti novih i izgrađenih struktura na posljedice klimatskih promjena te iznalaženje modela za podizanje otpornosti postojećih struktura na rizike. Općeniti odgovor na prilagodbu klimatskim promjenama jest i propisivanje posebnih uvjeta građenja u područjima pojačanog rizika – od odabira najmanje rizičnih područja za gradnju do propisivanja udaljenosti i kota ulaznih etaža građevina na područjima pojačane izloženosti poplavama, planiranje zelenih krovova i zidova i sl. U cilju dugoročnog smanjenja utjecaja klimatskih promjena značajno je i propisivanje zahtjeva u smislu povećanja energetske učinkovitosti građevina.

S obzirom na to da pozitivan utjecaj na klimatske promjene ne može započeti bez promjena u ponašanju pojedinaca, ključni zadatak svakog pojedinca jest da svojim odgovornim ponašanjem prema okolišu, štednjom energije i vode te korištenjem obnovljivih izvora energije doprinese usporavanju klimatskih promjena i zaštiti životne sredine kako bi borba protiv klimatskih promjena rezultirala pogodnostima za zdravlje, većom energetsom sigurnošću i ublažavanjem drugih šteta.

Ublažavanje posljedica klimatskih promjena na području RH

Simulacija buduće klime za područje Hrvatske pokazuje da će daljnji opći porast temperature djelovati na vodeni ciklus, što će pridonijeti pojavi više sušnih razdoblja s nesumnjivim utjecajem na poljoprivredu te okoliš općenito. Stoga je potrebno što prije kreirati proaktivniju i progresivniju klimatsku politiku nego što je to ona sada, kako na domaćem tako i na međunarodnom planu, te definirati mjere kojima bi se spriječile pogubne posljedice klimatskih promjena.

Neke od negativnih utjecaja moguće je ublažiti i/ili otkloniti usmjeravanjem razvoja na manje rizična područja te planiranjem izgradnje na prirodno prihvatljivijim područjima. Mjere prilagodbe klimatskim promjenama ovise o prepoznatim i utvrđenim rizicima i osjetljivosti (pri čemu značajnu ulogu imaju geografska obilježja, npr. različitost kontinentalnog i obalnog dijela), ali i o tipologiji naseljenosti (urbano, ruralno), namjeni prostora i gospodarskim

djelatnostima koje se na njemu odvijaju (u kontinentalnom dijelu najviše je pogođena poljoprivreda, u obalnom području turizam), infrastrukturi (posebno su ugroženi vodoopskrba, odvodnja vode i nadzemni vodovi na razini naselja) te energetici (posebno su osjetljive hidroelektrane i neki oblici obnovljivih izvora energije – solarna i energija vjetra).

Odgovor na klimatske promjene ovisi i o tome jesu li one nastale kao posljedica globalnog ili lokalnog djelovanja, kao i o tome jesu li njihove posljedice vezane uz prirodno-biološki ili socioekonomski aspekt. Nesporan je neposredan utjecaj na promjene i poremećaje ekosustava i kvalitetu života ljudi pojedinačno, a na razini zajednice i gospodarstva moguće je promatrati neposredne i posredne utjecaje, npr.:

- neposredan: gubitak uroda, fizičko razaranje infrastrukture i izgrađenih struktura
- posredan: ambijentalne i ekosustavne promjene utječu na turističku ponudu temeljenu na prirodnim ljepotama.

Na temelju analiza prema različitim kriterijima (broj ljudi, veličina ugroženog/rizičnog područja i moguće financijske posljedice zbog uništene imovine – građevina i infrastrukture) treba odrediti ranjivost/osjetljivost pojedinih područja i moguće oblike prilagodbe.

Odgovor na klimatske promjene na razini naselja vezan je ponajprije uz učinkovitost sustava komunalne infrastrukture (odvodnja, javni prijevoz, sigurnost vodoopskrbe i dr.) te propisivanje odgovarajućih prostornih standarda i uvjeta koji se realiziraju provedbom prostornih planova. Prostornim planovima potrebno je planirati sive i zelene namjene i mjere provedbe. To, npr., u slučaju ekstremnih padalina podrazumijeva tehnička i infrastrukturna rješenja koja će moći u dovoljnoj mjeri ublažiti negativne posljedice (poplave i dr.), dimenzioniranje infrastrukturnih vodova na ekstremne oborine i druge klimatske promjene kao i formiranje upojnih površina, npr. zelene površine u naseljima, javni parkovi i dr.

U planiranju naselja i drugih izgrađenih struktura prilagodba klimatskim promjenama moguća je kroz utvrđivanje standarda i principa gradnje, promišljanje prirodne ventilacije stambenih područja, korištenje energetskog potencijala krovova, planiranje i promicanje održivih oblika prijevoza i sl.

Odgovori na klimatske promjene u urbanim područjima vezani su uz izgradnju zelene infrastrukture, planiranje omjera izgrađenih struktura i prirodnih i ozelenjenih površina, ozelenjavanje klizišta, odgovarajući kapacitet infrastrukture, formiranje akumulacijskih površina s dvojnim režimom korištenja (npr. planiranje rekreacijskih površina koje se aktiviraju kao retencije u slučaju poplava) i sl.

Posebno je važna učinkovita i održiva zaštita s ciljem smanjenja rizika od poplava. U tom smislu veliku ulogu ima izgradnja sustava obrane od poplava (veći broj akumulacija i retencija) uz sustavno unapređivanje upravljanja rizicima i provedbu mjera obrane od poplava na cijelom području RH. S prostornog aspekta, bitno je da svi ovi sustavi i mjere budu u skladu sa strateškim opredjeljenjima prostornog razvoja, a na provedbenoj razini s prostornim planovima. U suradnji s nadležnim tijelom za vodno gospodarstvo potrebno je preispitati planiranu namjenu prostora u prirodnim poplavnim područjima rijeka na nacionalnoj i regionalnoj razini. U tom smislu ključno je jasno razgraničenje nadležnosti, ovlasti i obveza te uspostavljanje učinkovitog modela suradnje i koordinacije na razini sektora – od izrade i donošenja strateških i operativnih dokumenata do instrumenata njihove provedbe. Treba ispitati i mogućnosti primjene modernog i ekološki prihvatljivog pristupa zaštiti od poplava (dati rijeci prostor) te u skladu s tim planirati namjenu prostora. Gdje god je to moguće treba koristiti nenaseljena poplavna područja kao prirodne retencije te usmjeravati novu gradnju izvan poplavnih područja.

U okviru mjera za ublažavanje posljedica suša sustave navodnjavanja treba planirati u skladu s raspoloživim vodnim resursima i prostornim zahtjevima, vodeći računa o održavanju biološke ravnoteže. Posebno je značajno istražiti mogućnosti korištenja infrastrukture za smanjenje rizika od jedne katastrofe kako bi se smanjio rizik od nastanka druge.

Potrebno je utvrditi područja koja su potencijalno osjetljiva na podizanje razine mora te prilikom izrade prostornih planova predvidjeti mjere zaštite. U strateškim dokumentima i prostornim planovima potrebno je posvetiti posebnu pažnju rješavanju problematike ugroženosti resursa pitke vode i obradivog tla u priobalju i na otocima uslijed podizanja razine mora.

Intenzivnim i kontinuiranim informiranjem javnosti o svim problemima i opasnostima koje su posljedica klimatskih promjena razvijat će se svijest svakog pojedinca o njihovoj važnosti i razmjerima te ga poticati na sudjelovanje u njihovu rješavanju.

Projekti/Aktivnosti

- Priprema planske i tehničke dokumentacije za učinkovitije upravljanje sustavom obrane od poplava i ublažavanje posljedica suša s naglaskom na obrani najugroženijih urbanih područja, uz razmatranje višenamjenskih hidrotehničkih sustava
- Vrednovanje prostornih, povijesnih, prirodnih i infrastrukturnih obilježja prostora uz rijeke i integralno sagledavanje razvoja sustava: zaštite od poplava, plovnosti, vodoopskrbe, energetskog korištenja, razvoja naselja, zaštite prirodne i kulturne baštine, prometa i turizma, s naglaskom na zaštiti najosjetljivijih područja uz rijeku (vodozaštitna područja, zaštićena područja prirode i značajna staništa), uz međunarodnu stručnu koordinaciju svih država u slivu rijeka
- Program zaštite, uređenja i korištenja rijeke Save i zaobalja od granice s Republikom Slovenijom do Siska
- Izrada Procjene rizika od katastrofa u Republici Hrvatskoj
- Izrada Strategije niskouglijnog razvoja RH za razdoblje do 2030. s pogledom na 2050. godinu, s Akcijskim planom.

4.5.2. Jačanje prirodnog kapitala planiranjem razvoja zelene infrastrukture

U postupcima izrade planova svih razina potrebno je promicati razvoj zelene infrastrukture – mreže zelenih površina u kojima i s pomoću kojih se odvijaju prirodne funkcije i procesi, uz ostvarivanje višestrukih koristi: poboljšane učinkovitosti prirodnih resursa, ublažavanja klimatskih promjena i prilagodbe tim promjenama, sprečavanja katastrofa, upravljanja vodama, učinkovitog gospodarenja zemljištem i tlom, očuvanja raznolikosti staništa i vrsta te genetske raznolikosti za buduće generacije, višenamjenske i otporne poljoprivrede i šumarstva, prometa i energije s niskim emisijama ugljika, koristi za zdravlje i dobrobit stanovništva, razvoja turizma i rekreacije te, općenito, otpornosti ekosustava. Zelene površine potrebno je planirati tako da budu dostupne što većem broju stanovnika, a pritom planirati sadnju biljaka s niskom alergenom peludi kako bi se smanjila mogućnost izazivanja alergijskih reakcija kod ljudi.

Fizička su obilježja koja pridonose zelenoj infrastrukturi raznolika, specifična za svaku lokaciju ili područje. Na lokalnoj razini to su biološkom raznolikošću bogati parkovi, vrtovi, zeleni krovovi, ribnjaci, potoci, šume, drvoredi, živice, livade, obnovljena napuštena industrijska područja i koridori linijske infrastrukture, prijelazi za divlje životinje i riblje staze i drugi čimbenici koji pridonose zelenoj infrastrukturi omogućujući više usluga ekosustava. U područjima urbanih aglomeracija prednost kod planiranja zelene infrastrukture treba dati područjima gdje je moguć efekt toplinskih otoka.

Na regionalnoj ili nacionalnoj razini to su velika zaštićena prirodna područja, velika jezera, riječni slivovi, šume visoke prirodne vrijednosti, prostrani pašnjaci, područja poljoprivrede niskog intenziteta, obalne lagune. Na razini EU moguće je planirati prekogranične elemente – međunarodni riječni slivovi, šume i planinski lanci primjeri su nadnacionalne zelene infrastrukture EU-a.

Uključivanje pitanja zelene infrastrukture u postupke planiranja temelji se na pristupu procjene zelene infrastrukture uzimajući u obzir njezin položaj, prijetnje, ograničenja, prioritete, mogućnosti i druge specifične čimbenike: geografske, okolišne, društvene, političke, gospodarske itd. U planiranju zelene infrastrukture posebno se ističu rješenja gradske i prigradske zelene infrastrukture, zelene infrastrukture u sklopu integriranog planiranja morskog i obalnog područja i zelene infrastrukture kao postupka u sanaciji degradiranih dijelova prostora, odnosno tijekom urbane preobrazbe, sanacije i privremenog korištenja.

4.5.3. Povećavanje energetske učinkovitosti

Energetska učinkovitost preduvjet je dugoročno ugodna i zdrava životnog prostora, pri čemu je država regulator, poticatelj i provoditelj načela održivog planiranja i gradnje. Standardi po kojima se gradi proračunskim sredstvima minimalni su kriteriji za svakog privatnog investitora.

S obzirom na to da planska rješenja imaju presudan utjecaj na potrebu za energijom, nužan je integrirani pristup prostornom i energetsom planiranju u kojem prostorno planiranje daje okvir za razvoj održivih energetske sustava. Planiranje treba biti utemeljeno na analizi lokacije i njezinih potencijala te trenutačnim mogućnostima opskrbe energijom.

Smanjenje potrošnje energije provodi se već tijekom promišljanja u ranoj planerskoj fazi uzimajući u obzir topografiju, insolaciju, orijentacije, mikroklimu. Planiranje treba biti utemeljeno na analizi te odabiru optimalne lokacije. Integriranje specifičnosti energetske učinkovitosti u prostorno planiranje potrebno je kombinirati s jačanjem znanja o energetske učinkovitosti, informiranjem, jačanjem kapaciteta i vještina ciljanih grupa.

Razvijanje dugoročnih planova područja opskrbe energijom na razini županija, općina, gradova i naselja te određivanje optimalnih područja opskrbe rezultira smanjivanjem prijenosnih sustava, a time i povećanjem energetske učinkovitosti. Stoga na razini gradova u planiranje razvoja treba biti integrirana i primjena centralnih toplinskih sustava.

Zgrade, kao najveći individualni potrošači finalne energije, u središtu su politike energetske učinkovitosti. U razdoblju od 2014. do 2030. godine planirano je da 30% zgrada bude obnovljeno na gotovo nula-energetsku razinu te visokih svojstava energetske učinkovitosti^[189] (Dugoročna strategija za poticanje ulaganja u obnovu nacionalnog fonda zgrada Republike Hrvatske (»Narodne novine« 74/14)), a da metode i tehnike obnove povijesnih zgrada s obzirom na energetske učinkovitost, osobito zaštićenih kulturnih dobara, budu razvijene uvažavajući povijesne graditeljske značajke i spomeničke vrijednosti pojedinih zgrada te posebne konzervatorske uvjete i smjernice.

Projekti/Aktivnosti

- Energetska obnova postojećih zgrada
- Poticanje gradnje visokoučinkovitih zgrada
- Razvijanje posebnih metoda i tehnika energetske obnove povijesnih zgrada.

4.5.4. Održivo gospodarenje otpadom

Pretpostavke za održivo gospodarenje otpadom su ulaganja u razvoj infrastrukture za gospodarenje otpadom i provođenje odgovarajućih propisa i mjera, ali i informiranje javnosti te kontinuirana edukacija u svrhu podizanja razine ekološke svijesti. U tom smislu potrebno je kontinuirano unaprjeđivati ekološku održivost sustava gospodarenja otpadom s ciljem prijelaza s linearnog na model kružnog gospodarstva. Propisivanje i provođenje mjera za smanjenje količine otpada koji se odlaže na odlagališta, npr. smanjenje biorazgradivog otpada ponovnom uporabom, odvajanjem i recikliranjem, doprinosi ujedno smanjenju pritiska na prostor vezano za skladištenje i odlaganje otpada.

Gospodarenje otpadom potrebno je u svim segmentima provoditi na takav način da se ne dovodi u opasnost ljudsko zdravlje te da ne bude štetnog utjecaja na okoliš, prirodu i ekološku mrežu, posebno:

- onečišćenja mora, voda, tla i zraka te ugrožavanja biološke raznolikosti
- neugodne buke i/ili mirisa
- oštećenja kulturno-povijesnih, prirodnih i krajobraznih vrijednosti
- nastajanja eksplozije, požara i sl.

Kod određivanja uvjeta za smještaj u prostoru i propisivanja uvjeta za građenje građevina za gospodarenje otpadom treba uzeti u obzir navedene zahtjeve, a kod odabira lokacija pažljivo razmotriti odnos prema naseljima na koja mogu utjecati (udaljenost, utjecaj na mikroklimu, uspostava vizualnih barijera) i uklapanje u krajobraz te čuvanje vizura. Lokacije građevina za gospodarenje otpadom potrebno je planirati izvan poplavnih područja i zona sanitarne zaštite. Pri određivanju lokacija za gospodarenje otpadom treba ispitati mogućnosti korištenja izgrađenog prostora, odnosno mogućnosti rekonstrukcije postojećih odlagališta te dati prioritet takvim rješenjima naspram zauzimanja novih površina, a pri biološkoj sanaciji prostora koristiti se autohtonim biljnim vrstama.

Građevine za gospodarenje otpadom, ovisno o njihovu značaju utvrđenom posebnim propisima, treba planirati u prostornim planovima odgovarajuće razine tako da budu smještene u zone:

- u izdvojenom građevinskom području izvan naselja gospodarske namjene

- u građevinskom području naselja gospodarske namjene
- posebno određene za gospodarenje otpadom.

Uređenje zatvorenih i saniranih prostora odlagališta i njihova eventualna prenamjena treba biti u skladu s odredbama i uvjetima propisanim u prostornim planovima, a pri propisivanju uvjeta za sanaciju prednost treba dati etapnoj sanaciji dok je aktivno korištenje još u tijeku.

Skladištenje, obrada i odlaganje radioaktivnog otpada mora zadovoljiti najviše sigurnosne standarde za zaštitu pojedinaca, društva i okoliša.

Programi sanacije i namjena lokacija na kojima se nalaze prirodni radioaktivni materijali trebaju biti usklađeni s prostornim planovima odgovarajućih razina i rezultatima provedenih analiza rizika za zdravlje ljudi i okoliša.

Zbrinjavanje radioaktivnog otpada

Centar za zbrinjavanje radioaktivnog otpada,^[190] (SPRRH, poglavlje 2.6.2. Antropogeni utjecaji, potpoglavlje Postupanje s otpadom) koji obuhvaća skladištenje, obradu i odlaganje radioaktivnog otpada, treba zadovoljavati najviše sigurnosne standarde za zaštitu pojedinaca, društva i okoliša od štetnih učinaka ionizirajućeg zračenja pazeći pritom da se ne nameće nepotreban teret budućim generacijama. Konačno određivanje lokacije *Centra*, odnosno potvrđivanje prihvatljivosti lokacije na kojoj su izvedena preliminarne istraživanja za smještaj odlagališta nisko i srednje radioaktivnog otpada, iziskuje prethodno provođenje odgovarajućih istraživanja te transparentnost u donošenju odluka. Lokacija mora biti pogodna za provedbu potrebnih sigurnosnih analiza i mjera zaštite okoliša, a sa stajališta prostornog razvoja treba se uklopiti u osnovnu koncepciju korištenja prostornih resursa te prioritete i strateška usmjerenja, posebice za održivost prostorne organizacije, sukladno ovoj Strategiji. Također, potrebno je pažljivo odrediti načine korištenja okolnog zemljišta s obzirom na aktivnosti *Centra*. U skladu s nacionalnom i zakonskom regulativom, od posebne je važnosti transparentnost odlučivanja o lokaciji, odnosno pružanje potrebnih informacija javnosti i sudjelovanje javnosti u procesu donošenja odluka o zbrinjavanju različitih vrsta radioaktivnog otpada.

4.5.5. Održivo gospodarenje mineralnim sirovinama

Kod strateškog odlučivanja o gospodarenju mineralnim sirovinama treba integrirati spoznaje o geološkim potencijalima (uz valorizaciju eksploatacijskih polja na temelju pojavljivanja mineralnih sirovina, geološke građe i postojećeg opsega eksploatacije), prostorno-planske uvjete i ograničenja vezana uz zaštitu prirode, voda, tla, krajobrazu i kulturnih dobara. Osim odlučivanja o gospodarski opravdanom otvaranju novih eksploatacijskih polja na mjestima koja su prostorno i ekološki prihvatljiva, od velike je važnosti uspostavljanje sustava odgovornosti prilikom eksploatacije te rekultiviranja prostora tijekom i nakon eksploatacije.

S prostornog aspekta, lokacije i granice novih eksploatacijskih polja treba pažljivo planirati u odnosu na udaljenosti od postojećih građevina, granica građevinskih područja naselja, turističkih zona, gospodarskih zona, rekreacijskih zona i zona posebne namjene te utvrđenih koridora infrastrukture, uzimajući u obzir vrstu mineralne sirovine i način njezina pridobivanja. Posebnu pažnju treba posvetiti odnosu prema krajobrazu i vizurama.

Degradirana područja za sanaciju

Napuštena eksploatacijska polja nužno je sanirati prema prethodno izrađenim planovima sanacije, a prostor urediti sukladno namjeni određenoj u prostornim planovima.

Na tehnologiju i način sanacije eksploatacijskog polja neposredno utječe način pridobivanja mineralnih sirovina. Primjerice, oblikovne konture površinskih kopova arhitektonsko-građevnog kamena središnje su i čišće zbog primjene tehnologije odvajanja u komadima piljenjem i odlamanjem stijena bez eksplozivnog razaranja, a pridobivanje tehničko-građevnog kamena podrazumijeva miniranje te izgradnju tehnološkog postrojenja za usitnjavanje, što donosi veći privremeni i trajni utjecaj na prostor. Tehnička sanacija te biološka i krajobrazna rekultivacija eksploatacijskih polja stoga trebaju biti sastavni dio tehnološkog procesa eksploatacije.

Provođenjem tehničke i biološke sanacije geomehanički stabilizirani bokovi ozelenjuju se biološkom rekultivacijom pri čemu prednost treba dati autohtonim biljnim vrstama. Posebno je važna sanacija klizišta, kao i osiguravanje područja zaštitnim ogradama do konačne prenamjene. Biološkom rekultivacijom, odnosno unošenjem u prostor kompenzacijskih krajobraznih elemenata, moguće je ublažiti i utjecaje na mikroklimu. Za sprečavanje onečišćenja voda, osim ispravnog lociranja zahvata, važno je uspostaviti učinkovit sustav odvodnje oborinskih i otpadnih voda.

Eksploatacijska polja nakon biološke sanacije mogu se prenamijeniti ponajprije za potrebe funkcija parkova poput sadržaja za posjećivanje, kulturu, sport i rekreaciju, edukaciju i druge komplementarne sadržaje javne i turističke namjene. Potrebno je posvetiti pažnju i brojnim iscrpljenim i napuštenim eksploatacijskim poljima, posebno njihovoj sanaciji i uklapanju u okoliš određivanjem drukčije namjene tog prostora u prostorno-planskoj dokumentaciji, npr. javne, turističke i slično.

Na prostorima zaštićenih područja prirodne baštine poput parkova prirode i nacionalnih parkova, u skladu s propisima o zaštiti prirode, ne dopušta se proširenje postojećih niti otvaranje novih eksploatacijskih polja, a unutar parkova zatečena eksploatacijska polja moraju se sanirati i nakon završetka postupka odobrene eksploatacije za sanaciju trebaju prestati raditi. Te aktivnosti u konačnici moraju rezultirati krajobraznim oblikovanjem, prenamjenom i uređenjem prostora u skladu s temeljnim vrijednostima prostora parka i prostorno-planskim rješenjima.

Nužna je odgovarajuća prilagodba i usklađivanje propisa te suradnja i interaktivno djelovanje dionika u svim fazama – od planerske, projektantske, upravne i provedbene do, u konačnici, nadzora. Značajnu ulogu u tom smislu ima izgradnja informacijskog sustava mineralnih sirovina koji bi trebao obuhvatiti registar mineralnih sirovina i registar istražnih i eksploatacijskih polja. Time bi se stekla cjelovita slika o stanju rezervi, dinamici proizvodnje i potražnji za mineralnim sirovinama u RH te korisnicima eksploatacijskih polja (izdane dozvole, vrijeme isteka koncesijskih prava i sl.), a ujedno bi se lakše usuglasili suprotstavljeni interesi različitih korisnika prostora (npr. poljoprivreda, vodno gospodarstvo, turizam). Uspostavljanje takvog sustava, uz jačanje nadzora, ubrzalo bi i postupke krajobrazne sanacije i zatvaranja eksploatacijskih polja koja se koriste bez odgovarajućih dozvola.

Projekti/Aktivnosti

- Cjelokupna inventarizacija mineralnih sirovina
- Jedinstveni informacijski sustav mineralnih sirovina
- Učinkovitija kontrola nad nelegalnim eksploatacijama
- Istraživanje i razmjena stručnog znanja o metodama sanacije
- Donošenje Državnog plana prostornog razvoja.

4.5.6. Prilagođavanje promjenama uvjeta poslovanja

Prilagođavanje gospodarske strukture gradova prostornim uvjetima i novim zahtjevima poslovanja prisutan je proces koji se ogleda u izmještanju pogona iz užih urbanih jezgri te s vrijednih obalnih prostora, uz prenamjene u sadržaje primjerenije integraciji u naselja.

Prevladavanje posljedica gospodarske krize i povećanje zaposlenosti u velikoj će mjeri ovisiti o sposobnosti prilagodbe novim tehnologijama i uvjetima poslovanja i o prostorno-planskim preduvjetima za takvu prilagodbu.

Prostorni planovi moraju pregledno i pravodobno gospodarskim subjektima predložiti prostorne okvire, uvjete i mogućnosti s gledišta strateških ciljeva razvoja i zaštite prostora te tako ostvariti uvjete za prijem poduzetničkih inicijativa.

Posebno je značajno da se kroz prostorne planove omogući realizacija različitih modela potporne i poduzetničke infrastrukture i aktivno pratiti saznanja o novim oblicima organiziranja gospodarskih zona.

Pri planiranju prostora u funkciji gospodarskog razvoja, na svim razinama uprave i planiranja, prioritet trebaju biti ulaganja u napuštene industrijske, vojne i komercijalne lokacije (brownfield lokacije).

Pri novim ulaganjima u neizgrađenom prostoru nove lokacije treba sagledavati u širem kontekstu razmatrajući ponajprije gospodarsku specijalizaciju područja, ljudske i prirodne resurse, a alternative smještaja provjeriti postupkom strateške procjene utjecaja na okoliš.

Na lokalnoj je razini važna proaktivna politika u odnosu na gospodarske zone, a to prije svega znači opremanje planskih površina infrastrukturom u skladu s važećim planovima prostornog uređenja. Nova građevinska područja gospodarske namjene treba planirati kada JLS ima namjeru i mogućnosti za financiranje njihova uređenja (izraditi UPU, izgraditi komunalnu infrastrukturu), a nakon prethodne ocjene potreba i analize postojećih kapaciteta.

Veće gospodarske djelatnosti treba planirati isključivo na temelju detaljnog programa investicije, u skladu s ograničenjima i mogućnostima prostora (uglavnom na prostorima koji su označeni kao ostalo zemljište izvan vrijednih dijelova prirode, izvan klizišta, vodonosnih područja, poplavnih područja i sl.), izbjegavajući da vlasnik zemljišta špekulira njegovom cijenom te pogrešne procjene potreba za površinom pri izradi prostornog plana.

Aktivna prilagodba uvjetima poslovanja podrazumijeva i prilagođavanje novim poduzetničkim koncepcijama koje su u sve većoj mjeri okrenute poslovanju u digitalnom svijetu, a u fizičkom prostoru zahtijevaju nove tipove prostora podržane prostornim planovima (npr. *coworking* prostori, klasteri, novi smještajni tipovi: difuzni hotel/integralni hotel ili novi koncepti mješovitog korištenja).

Projekti/Aktivnosti

- Korištenje sredstava EU-a za uređenje građevinskog zemljišta za razvoj gospodarskih djelatnosti.

4.5.7. Razvijanje održivog turizma

Turizam se temelji na atraktivnosti prostora i očuvanom okolišu kao najvrednijem turističkom potencijalu koji znatno pridonosi gospodarstvu RH. Poželjan razvoj hrvatskog turizma podrazumijeva upravljanje resursima koje udovoljava osnovnim ekonomskim, socijalnim i estetskim kriterijima dugoročno održivog poslovanja uz rast blagostanja, očuvanje kulturnog, krajobraznog i graditeljskog integriteta te vitalnih ekoloških sustava i biološke raznolikosti.

Sukladno tome, nužno je još jače naglasiti važnost integriranja prostorno-ekološke, gospodarske, kulturne i prometne politike s globalnom turističkom politikom Hrvatske te viziju daljnjeg prostornog razvoja turizma temeljiti na načelima relevantnima za korištenje prostora:

- prioritetne razvojne mjere treba usmjeriti na korištenje već zauzetog prostora i postojećih turističkih kapaciteta, odnosno njihovu obnovu, modernizaciju i podizanje kvalitete te turizam intenzivnije priklanjati primjeni okolišno odgovornih, zelenih koncepcija na razini pojedinih pružatelja usluga i cijelih destinacija, uvažavajući ekološki odgovoran razvoj kao jednu od njegovih temeljnih strateških smjernica
- nužno je vrednovati razvojne potencijale planiranih turističkih zona i preispitati usklađenost prostornih planova jedinica lokalne i regionalne samouprave s investicijskim potrebama u turizmu (od 550 planiranih turističkih zona izvan naselja, 72% nije izgrađeno)
- prilagođavati turizam uvjetima i osobitostima prostora, što podrazumijeva uvažavanje nosivog kapaciteta prostora, fleksibilnost, integriranost u strukture naselja i krajobraza te energetske ograničenja, zaštite okoliša i stvaranja prihoda iz lokalnih resursa, kao i poticanje tradicijskih djelatnosti
- turizam treba razvijati na cijelom prostoru, a razlike u turističkoj razvijenosti i prostornoj valorizaciji između obalnog područja, brdsko-gorskog zaleđa i otoka smanjivati
- nužno je smanjiti pritisak s obalnog područja jačanjem kontinentalnog turizma (toplice, brdsko-planinska područja, brojni gradovi i kulturna odredišta); osim sunca, mora, prirodnih i kulturnih bogatstava, nužno je stvoriti prostorne preduvjete za razvijanje novih sustava turističkih doživljaja: nautički turizam, zdravstveni turizam, turizam za treću životnu dob, kulturni turizam, poslovni turizam, nove atrakcije (tematski, zabavni parkovi, interaktivni muzeji, akvariji i sl.), cikloturizam, pustolovno-sportski, golf i sl.

- prometno povezivanje preduvjet je razvoja turizma i povećanja kvalitete života lokalnog stanovništva; za otoke je nužna redovitost brodskih linija te dostupnost zračnog prometa, stoga je nužno prometni sustav, posebice u dijelu jadranskih luka i povezivanju kopna s otocima te otoka međusobno, uskladiti sa suvremenim zahtjevima i potrebama, razvijati cestovnu mrežu na otocima, raditi na realizaciji planiranih zračnih pristaništa otočnih područja, iskoristiti plovne putove, preispitati plovnost rijeka (turistička razgledavanja), revitalizirati te gospodarski uključiti i komplementarno vezati turizam Kontinentalne Hrvatske uz turizam Jadranske Hrvatske.

Realizaciji strateških ciljeva razvoja održivog turizma moguće je doprinijeti prostorno-planskim rješenjima. U procesu izrade prostornih planova treba koristiti strateške planove razvoja turizma kao stručne podloge u svrhu racionalnog korištenja raspoloživog turističkog prostora, a određivanjem preciznih uvjeta gradnje ograničiti nekontroliranu izgrađenost unutar planiranih turističkih zona.

Porast urbaniziranosti morske obale treba sustavno regulirati učinkovitijom kontrolom provođenja prostornih i urbanističkih planova te provođenjem mjera za očuvanje obalnog i otočnog područja od neprimjerene gradnje i osiguravanje slobodnog pristupa obali za sve.

Planiranjem razvoja održivog turizma osnovni naglasak za zahvate u prostoru treba staviti ponajprije na:

- preferiranje devastiranih područja koja raspolažu odgovarajućom infrastrukturom te istraživanje održivih kapaciteta prostora, kvalitetnu preobrazbu prostora i očuvanje pejzažnih i kulturno-povijesnih vrijednosti prostora, analizu prihvatnih kapaciteta i način upravljanja s ciljem zaštite prirodnog izgleda prostora
- izgradnju treba poticati u već urbaniziranim prostorima te postojećim turističkim zonama kako bi se smanjio trošak infrastrukturnog opremanja i ukupno raspoloživi razvojni prostor dugoročno očuvao od prekomjerne izgradnje
- uređenje mjesta vodeći se elementarnim pravilima i propisima s područja urbanizma i prostornog uređenja, poštivanje elemenata tradicijske gradnje i lokalnog ambijenta, sanacija devastiranih područja, određivanje (propisivanje) elemenata tradicijske gradnje i lokalnog ambijenta za svako karakteristično područje posebno, uz uvažavanje krajobraznih karakteristika, afirmacija fizionomije i privlačnosti graditeljske tradicije primorskih i kontinentalnih mjesta.

Hotelierstvo je ključni pokretač investicijskog ciklusa, stoga strukturu turističkog smještaja treba usmjeravati ponajviše u hotelske kapacitete s prioritetom izgradnje hotela više i visoke kategorije, podizanje kvalitete privatnog smještaja i transformaciju obiteljskog smještaja u male hotele, pansionere i difuzne hotele, izgradnju novih objekata zdravstvenog turizma, igrališta za golf, kampova, kongresnih centara i uređenje popratnih sadržaja (plaže, šetnice, staze, prijevoz, parkirališta, prometna signalizacija, biciklističke staze, zelene površine i dr.).

Nautičke centre ponajprije treba smještati i graditi unutar gradskog područja i naselja gradskog karaktera s već izgrađenom lukom ili uz manja naselja, pri čemu prednost trebaju imati postojeće luke nautičkog turizma i luke otvorene za javni promet. Izgradnju novih vezova planirati u postojećim lukama i devastiranim prostorima s potrebnom infrastrukturom, a izgradnju marina za megaplovila te dodatne luke za brodove za krstarenje, u svrhu unapređenja uvjeta za razvoj nautičkog i *yachting* turizma, poticati na najatraktivnijim destinacijama s mogućnošću cjelogodišnje ponude vrednujući utjecaj izgradnje na vizure, krajobraz i lokalnu zajednicu. Ključni kriterij prihvatljivosti tih investicija bit će primjena suvremenih tehnologija kojima će se ukloniti rizici obalne devastacije i onečišćenja okoliša.

Poticanje povezivanja održivog turističkog razvoja s ruralnim razvojem, održivim korištenjem prirodne i kulturne baštine te zaštitom i korištenjem krajobraza u konačnici će rezultirati jačanjem izvansezonskog turizma i turističkog doživljaja cijelog teritorija RH.

Prihvaćajući turizam kao jednu od glavnih gospodarskih aktivnosti, moramo prihvatiti i promjene u prostoru, ali istodobno donijeti odgovarajuće odluke o temeljnim resursima koji i nadalje moraju zadržati vrijednosti i prepoznatljiva obilježja u užoj i široj regiji.

Projekti/Aktivnosti

- Izrada smjernica za tipologiju pojedinih turističkih struktura.

5. OKVIR ZA PROVEDBU

Planiranje promjena u prostoru jedan je od čimbenika koji prati i usmjeruje i dinamiku razvoja, prilagođuje planska određenja i nadzire uspješnost provedbe. Jačanje sustava planiranja promjena u prostoru podrazumijeva uspostavu uspješnoga upravljanja prostorom. Predlaže se sustav planiranja strukturno mijenjati s ciljem postizanja više razine provedivosti planskih odluka i unaprjeđenja vrsnoće planiranja.

– prof. dr. sc. Srećko Pegan

5.1. INSTITUCIONALNI OKVIR

Zakon o prostornom uređenju (ZPU) uređuje sustav prostornog uređenja, nadležnosti tijela državne vlasti i tijela jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave u upravnim i drugim postupcima te upravni nadzor.

Polazeći od postojećeg zakonskog rješenja, ne postavlja se potreba izmjene institucionalnog okvira, već sustavno istraživanje i predlaganje poboljšanja u svrhu povećanja jasnoće, racionalnosti i jednostavnosti provedbe procedura, radi snalaženja i zaštite građana u ostvarivanju njihovih prava i postizanja poticajnog ulagačkog okruženja.

Institucionalna suradnja u obliku suradnje tijela državne vlasti i tijela jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave, ali i međusektorske suradnje, nezaobilazna je u ostvarenju Strategije.

Hrvatski sabor

Hrvatski sabor kao vrhovno zakonodavno tijelo u RH, osim donošenja prostornih planova državne razine i drugih dokumenata propisanih Zakonom o prostornom uređenju, prati i razmatra stanje u prostoru i ostvarenje prostornog razvoja, te utvrđuje i donosi odgovarajuća polazišta za prostorno uređenje države.

Vlada Republike Hrvatske

U obavljanju izvršne vlasti Vlada RH određuje, usmjerava i usklađuje provedbu politika i programa te u tu svrhu predlaže i donosi strategije, daje smjernice, donosi akte te poduzima druge mjere potrebne za uređenje odnosa iz područja svoje nadležnosti. Vlada RH predlaže Hrvatskome saboru zakone i druge akte te državni proračun i završni račun, provodi zakone i druge odluke Hrvatskoga sabora, donosi uredbе za izvršenje zakona, vodi vanjsku i unutarnju politiku, usmjerava i nadzire rad državne uprave, brine se o gospodarskom razvoju zemlje, usmjerava djelovanje i razvitak javnih službi te obavlja druge poslove određene Ustavom i zakonom.

U kontekstu planiranja prostornog razvoja, Vlada RH sudjeluje u procesima izrade i donošenja prostornih planova državne razine i drugih dokumenata prostornog uređenja na način utvrđen ZPU-om.

Ministarstvo graditeljstva i prostornoga uređenja

MGIPU osigurava međusobnu usklađenost prostornih planova i njihovu provedbu te kao nositelj izrade prostornih planova državne razine doprinosi njihovoj stručnoj utemeljenosti, sukladnosti sa ZPU-om i posebnim propisima i jasnoći provedbe procesa izrade i donošenja. MGIPU uspostavlja i razvija ISPU u suradnji s HZPR-om i sa zavodima za prostorno uređenje županija, odnosno Grada Zagreba. MGIPU provodi i nadzor nad provedbom svih aktivnosti utvrđenih ZPU-om i na temelju njega donesenim propisima te nad zakonitošću rada upravnih tijela, stručnih upravnih tijela, Hrvatskog zavoda za prostorni razvoj, zavoda za prostorno uređenje županija, odnosno Grada Zagreba, zavoda za prostorno uređenje velikih gradova, pravnih osoba s javnim ovlastima, osoba koje obavljaju stručne poslove prostornog uređenja te ovlaštenih arhitekata i ovlaštenih inženjera s tim u vezi.

U provedbi ZPU-a i ZOG-a MGIPU sudjeluje neposredno, izdavanjem akata vezanih uz gradnju i uporabu određenih građevina, te posredno, provedbom nadzora nad postupanjem upravnih tijela jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave i drugih osoba koje sudjeluju u postupcima projektiranja, građenja, uporabe i održavanja građevina te provedbe upravnih i drugih postupaka.

S obzirom na analizom stanja i procesa u prostoru utvrđeni višedesetljetni problem nezakonite gradnje, od posebnog je značaja uloga MGIPU u provedbi poslova inspekcijskog nadzora, ali i u utvrđivanju i provedbi komunikacijske strategije s ciljem edukacije građana o posljedicama nezakonite gradnje i o održivom korištenju prostora, temeljene na svijesti o prostoru kao nacionalnom dobru.

Jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave

Prostorno uređenje u nadležnosti jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave obuhvaća osobito usmjeravanje prostornog razvoja jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave sa specifičnim ciljevima i smjernicama za prostorno uređenje u skladu s polazištima i smjernicama iz dokumenata prostornog uređenja državne razine, donošenje dokumenata prostornog uređenja područne (regionalne) i lokalne razine te prihvaćanje izvješća o stanju u prostoru, planiranje zahvata u prostoru županijskog i lokalnog značenja, provođenje mjera za ostvarivanje dokumenata prostornog uređenja područne (regionalne) i lokalne razine, provođenje mjera aktivne zemljišne politike i uređenja građevinskog zemljišta i vođenje registra podataka iz Informacijskog sustava prostornog uređenja.

Upravna tijela velikog grada, Grada Zagreba i županija nadležna za upravne poslove graditeljstva sudjeluju u provedbi ZPU-a i ZOG-a izdavanjem akata vezanih uz gradnju i uporabu određenih građevina. Upravna tijela JLS-a nadležna za poslove komunalnoga gospodarstva sudjeluju u provedbi nadzora u vezi s građenjem i izvođenjem radova prema Zakonu o građevinskoj inspekciji.

Hrvatski zavod za prostorni razvoj

Stručne poslove prostornog uređenja za državu obavlja HZPR, a djelatnost Zavoda obuhvaća osobito: izradu, odnosno koordinaciju izrade i praćenje provedbe DPPR-a i drugih prostornih planova koje donosi Hrvatski sabor ili Vlada RH, izradu, odnosno koordinaciju izrade i suradnju u izradi drugih dokumenata od važnosti za prostorno uređenje i zaštitu prostora države, vođenje, razvoj i upravljanje Informacijskim sustavom prostornog uređenja, pripremu liste pokazatelja o stanju u prostoru, izradu, odnosno vođenje izrade izvješća o stanju u prostoru države, obavljanje stručnih poslova za određivanje sadržaja i metodologije prostornog planiranja u izradi prostornih planova i praćenju stanja u prostoru, suradnju s osobama, međunarodnim tijelima, institucijama i udrugama na izradi i provedbi projekata i programa iz područja prostornog uređenja, sudjelovanje u provedbi međunarodnih obveza RH iz područja prostornog uređenja, osiguravanje uvjeta za pristup informacijama o prostoru, kojima raspolaže te sudjelovanje u izradi sektorskih strategija, planova, studija i drugih dokumenata državne razine koji su propisani posebnim zakonima.

Osim ZPU-om utvrđenih zadaća HZPR-a, potrebno je posebno istaknuti njegovu ulogu u poticanju i promicanju suradnje sa znanstvenom i stručnom zajednicom u provedbi istraživanja i implementaciji novih stručnih spoznaja u cilju unapređivanja vrsnoće planiranja i učinkovitije provedbe planskih rješenja. Posebnu suradnju potrebno je uspostaviti s ustanovama visokog obrazovanja, utvrđivanjem potreba za dodatnim/specifičnim znanjima u području prostornog uređenja te stalnim unapređivanjem pojačati naobrazbu u preddiplomskim i diplomskim studijima te specijalističkim studijima i stručnim savjetovanjima.

Jačanje stručnih i tehničkih kapaciteta HZPR-a stoga je prioritet djelovanja u razdoblju do 2020. godine.

Zavodi za prostorno uređenje županija i Grada Zagreba

Stručne poslove prostornog uređenja za županiju, odnosno Grad Zagreb obavlja zavod za prostorno uređenje županije, odnosno Grada Zagreba. Djelatnost zavoda za prostorno uređenje županije, odnosno Grada Zagreba obuhvaća osobito: izradu, odnosno koordinaciju izrade i praćenje provedbe prostornih planova područne (regionalne) razine, odnosno razine Grada Zagreba, izradu izvješća o stanju u prostoru, vođenje informacijskog sustava prostornog uređenja i upravljanje njime u okviru njegovih ovlasti, pripremu polazišta za izradu, odnosno stavljanje izvan snage prostornih planova uži područja, pružanje stručne savjetodavne pomoći u izradi prostornih planova lokalne razine i druge poslove u skladu sa ZPU-om i statutom zavoda. Zavod za prostorno uređenje županije može izrađivati i prostorni plan uređenja grada i općine, urbanistički plan uređenja od značaja za državu, odnosno županiju te obavljati stručne analitičke poslove iz područja prostornog uređenja ako to zatraži MGIPU ili župan.

S obzirom na istaknutu ulogu zavoda za prostorno uređenje županije, odnosno Grada Zagreba kao stručne razine koja je ključna spona u obavljanju stručnih poslova prostornog uređenja, sudjelujući istodobno i kao stručno-analitička podrška aktivnostima državne razine i kao stručno-savjetodavna pomoć lokalnoj razini, nužno je u kratkoročnom razdoblju pratiti stanje ljudskih kapaciteta i opremljenosti zavoda i poduzimati mjere za njihovo ujednačavanje i daljnje jačanje.

Zavodi za prostorno uređenje velikih gradova

S obzirom na značaj koji urbana područja velikih gradova imaju u nacionalnom ekonomskom, društvenom i prostornom razvoju, na posebnosti izazova s kojima se veliki gradovi susreću i nužnost provedbe integriranih razvojnih mjera, ovom se Strategijom potiču veliki gradovi na osnivanje vlastitih zavoda za prostorno uređenje, sukladno mogućnostima proračuna.

Javnopravna tijela

Tijela državne uprave, druga državna tijela, upravni odjeli, odnosno službe velikih gradova, Grada Zagreba i županija nadležni za obavljanje poslova iz određenih upravnih područja, pravne osobe koje imaju javne ovlasti te druge osobe određene posebnim zakonima sudjeluju u postupcima planiranja i ostvarivanja ciljeva prostornog razvoja davanjem zahtjeva i mišljenja u postupku izrade i donošenja prostornih planova i/ili utvrđivanjem posebnih uvjeta.

U svrhu kvalitete i sveobuhvatnog planiranja prostornog razvoja, javnopravna se tijela obvezuju podatke značajne za prostorno uređenje i izradu prostornih planova pripremati i dostavljati u ISPU, strukturno i sadržajno uređene prema propisima donesenima na temelju ZPU-a te prema propisima koji definiraju Nacionalnu infrastrukturu prostornih podataka.

Pravne osobe i ovlašteni arhitekti

Pravne osobe, odnosno ovlašteni arhitekti koji na temelju posebnog propisa izrađuju nacрте prijedloga i nacрте konačnih prijedloga prostornih planova i obavljaju druge stručne poslove prostornog uređenja ključni su za postizanje više razine provedivosti planskih odluka i unapređivanje vrsnoće planiranja. Stalno stručno osposobljavanje i podizanje kompetencija upravo ovog segmenta struke, nemjerljive uloge u izradi planova svih razina, a izloženog tržišnom natjecanju i sveukupnoj gospodarskoj krizi, zadatak je u razdoblju do 2020. godine.

Ostali dionici prostornog razvoja

U budućem razdoblju potrebno je na svim razinama uspostaviti kvalitetniju suradnju s organizacijama civilnog društva i razvijati svijest o civilnom društvu kao partneru koji nudi jasno formuliране zahtjeve kompetentnih skupina dionika.

U promišljanju i u provedbi procesa prostornog razvoja aktivno sudjeluje poslovni sektor kao pokretač gospodarskog i društvenog razvoja. Afirmacija suradnje poslovnog sektora i svih institucionalnih dionika prostornog razvoja ključna je za postizanje okruženja koje podržava poduzetničke inicijative u skladu s ciljevima prostornog uređenja, vezane za razvoj gospodarstva i novo zapošljavanje, ali i za razvoj društvene infrastrukture.

U sustavu prostornog uređenja mora se provoditi zaštita građana, omogućavanjem izjašnjavanja, pojednostavnjenjima procesa, osiguravanjem dostupnosti podataka i informacija i omogućavanjem stručne pomoći.

5.2. KOORDINACIJA RAZVOJNIH MJERA U PROSTORU

5.2.1. Razvoj Informacijskog sustava prostornog uređenja

Razvoj ISPU-a i njegovih modula (e-Dozvola, e-Planovi, e-Katalog, e-Arhiv, e-Inspekcija i dr.) objedinit će sve podatke od značaja za prostorno uređenje i gradnju te ih učiniti dostupnima javnosti, potencijalnim investitorima i ovlaštenim korisnicima iz tijela državne i javne uprave, u cilju učinkovitog upravljanja prostornim podacima radi planiranja i praćenja stanja u prostoru i učinkovitije provedbe planova.

Pretpostavke za uvođenje i uspješno funkcioniranje ISPU-a, kao i korištenje svih prednosti dostupnih suvremenih tehnologija za izradu, učitavanje i razmjenu podataka te automatizaciju procesa tamo gdje je to moguće, jesu sljedeće: uspostava jasnog sustava nadležnosti subjekata prostornog uređenja za pojedine dijelove sustava:

- definiranje tehničkih standarda i metodologije za izradu nove generacije prostornih planova s pomoću GIS alata

- osnaživanje odgovarajućim ljudskim i tehničkim resursima Službe za ISPU unutar HZPR-a kao tijela nadležnog za održavanje postojećih funkcionalnosti i kontinuirani daljnji razvoj sustava

- edukacija svih subjekata u čijem je djelokrugu rada izrada i obrada prostornih podataka iz područja prostornog uređenja.

Plan razvoja ISPU-a u predstojećem razdoblju predviđa:

- pojačati administrativni kapacitet HZPR-a, osobito zaposlenicima sa znanjima u području GIS tehnologija, kako bi se omogućilo da ispuni svoju ulogu krovne organizacije za ISPU

- završiti izradu modula e-Planovi i dovesti ga do pune funkcionalnosti kako bi se osigurali tehnički uvjeti da se nova generacija prostornih planova nesmetano učitava u ISPU

- provesti edukaciju o primjeni GIS tehnologija u izradi prostornih planova za zaposlenike HZPR-a, zavoda za prostorno uređenje i stručnih službi nositelja izrade planova te stručnih izrađivača kako bi prostorni planovi bili izrađeni tako da omogućuju njihovo učitavanje u ISPU i korištenje svih previđenih funkcionalnosti

- uskladiti model podataka e-Kataloga s važećom Specifikacijom metapodataka Nacionalne infrastrukture prostornih podataka

- dalje razvijati nove funkcionalnosti ISPU-a (npr. omogućiti preuzimanje podataka putem servisa za razmjenu svim zainteresiranim stranama i javnosti, pripremiti obrasce za izradu standardnih izvještaja i sl.)

- pomoći pri izradi aplikacija koje bi omogućile stručnim izrađivačima izradu prostornih planova korištenjem alata koji su im poznati te tako proizvedene podatke na najjednostavniji način transformirale u format potreban za učitavanje u ISPU

- poboljšati neke postojeće funkcionalnosti i dodatno međusobno povezati module radi zajedničkog korištenja podataka jednom upisanih u sustav gdje god je to moguće (npr. uspostaviti registar javnopravnih tijela)

- provesti daljnju integraciju u ISPU drugih izvora podataka od značaja za prostorno planiranje i prostor općenito (npr. podatke drugih tijela državne uprave, ovisno o njihovoj raspoloživosti)

- pripremiti projektne zadatke za izradu dodatnih modula unutar ISPU-a, kao što su e-Inspekcija, e-Nekretnine i e-Arhiv. Priprema obuhvaća analizu poslovnih procesa, izradu modela podataka i popisa potrebnih funkcionalnosti, razradu šifrnika, ugovaranje s izvođačima i sl.

- izradu modula e-Inspekcija, e-Nekretnine, e-Arhiv i dr.

Razvoj ISPU-a u duljem razdoblju (nakon 2018.) obuhvatit će:

- povezivanje e-Kataloga s bazom podataka o ovlaštenim arhitektima Hrvatske komore arhitekata
- razradu ideje i izradu modula e-Dokumentacija koji bi u naravi bio centralni repozitorij dokumentacije o prostoru (npr. studije korištene za izradu prostornih planova, znanstveni radovi na temu prostornog planiranja i uređenja prostora, različite analize i programske studije i sl.)

- razradu ideje i izradu modula e-Forum kojim bi se svima omogućilo sudjelovanje u javnim raspravama o prijedlozima prostornih planova svih razina, dostava prijedloga i postavljanje pitanja iz područja prostornog uređenja

- automatizaciju praćenja pokazatelja o stanju u prostoru

- stalnu dogradnju i unapređivanje sustava s obzirom na dostupnost novih tehnologija i mogućnosti.

U cijelom promatranom razdoblju potrebno je osigurati hosting i dostupnost ISPU-a sukladno provedbenim pravilima koja proizlaze iz odgovarajućih propisa, izradu sigurnosnih kopija, zaštitu od neovlaštenih upada u sustav te uspostaviti adekvatne administrativne kapacitete za održavanje šifrnika i redovito ažuriranje svih podataka.

Pri razvoju ISPU-a potrebno je poštovati provedbene tehničke popise koji proizlaze iz Zakona o državnoj informacijskoj infrastrukturi^[191](»Narodne novine« 92/14) i Zakona o Nacionalnoj infrastrukturi prostornih podataka^[192](»Narodne novine« 56/13) koja će biti sastavni dio europske infrastrukture prostornih podataka definirane INSPIRE direktivom kako bi se podaci oblikovali tako da omogućuju njihovo pronalaženje te razmjenu s drugim srodnim informacijskim sustavima na nivou RH i EU-a.

5.2.2. Uređivanje i usklađivanje prostornih evidencija

Nedostatnost ažurnih geodetskih podloga i neuređenost katastra i zemljišnih knjiga izazov je, kako u prostornom planiranju, tako i u postupcima vezanima uz provedbu planiranog prostornog razvoja.

Prioritetne su aktivnosti provedba postupaka katastarskih izmjera/tehničkih reambulacija i stavljanja u primjenu novih katastarskih operata za građevinska područja određena prostornim planovima odnosno područja gospodarskog, prometnog, turističkog i drugog značaja.

Dodatni je izazov u prostornom planiranju nepostojanje ili neažurnost sektorskih podataka o postojećem ili planiranom načinu korištenja prostora.

Potrebno je intenzivirati napore nadležnih tijela na harmonizaciji katastarskih i zemljišnih podataka.

U okviru državnog proračuna i korištenjem sredstava fondova EU-a potrebno je uspostaviti baze prostornih podataka javnopravnih tijela tamo gdje sada ne postoje ili postojeće baze podataka proširiti tako da obuhvate i prostornu komponentu tamo gdje do sada nije obuhvaćena. Također je potrebno uspostaviti mehanizme za razmjenu prostornih podataka kako bi se omogućilo lakše praćenje stanja u prostoru i analiza sektorskih zahtjeva te rješavanje mogućih prostornih konflikata.

5.2.3. Izrada i provedba prostornih planova nove generacije

Program prostornog uređenja RH (PPURH) ostaje na snazi u dijelu koji nije u suprotnosti s ovom Strategijom, a do donošenja Državnog plana prostornog razvoja.

Prostorni planovi nove generacije podrazumijevaju uvođenje i korištenje GIS tehnologija pri njihovoj izradi i pripremi za objavu u ISPU-u. Podzakonskim aktom izrađenom na temelju ZPU-a propisat će se standardi i metodologija za izradu svih vrsta i razina prostornih planova (obvezni sadržaj planova, struktura podataka i slojeva, oznake slojeva, obvezni i uvjetni atributi, format i dr.).

Time će se omogućiti:

- smanjivanje troškova i vremena izrade prostornih planova stabiliziranjem zakonske regulative i uspostavom jednoznačne planerske prakse
- učitavanje prijedloga prostornih planova u svim fazama izrade te važećih prostornih planova u ISPU-u putem modula e-Planovi)
- potpuna i transparentna evidencija cjelokupne procedure izrade i donošenja prostornog plana u ISPU-u
- informatičko povezivanje baza podataka e-Dozvole i e-Planova u ISPU-u radi učinkovitije provedbe postupaka i bržeg izdavanja akata za gradnju, što će pozitivno utjecati na investicijsku klimu i poslovno okruženje
- lakša izrada prostornih analiza i praćenje stanja i trendova u prostoru
- veća dostupnost važećih prostornih planova i lakša razmjena prostorno-planskih podataka za potrebe izrade izmjena i dopuna prostornih planova te za potrebe sektora i široke javnosti.

5.2.4. Modeli međusektorske suradnje i koordinacije

U planiranju i provedbi aktivnosti prostornog razvoja nužno je istražiti mogućnosti poboljšanja sadašnjeg modela planiranja temeljenog na načelima integralnog pristupa u prostornom planiranju, horizontalne i vertikalne integracije, sagledavanjem konkretnih oblika suradnje i koordinacije.

Horizontalna integracija

Bliska suradnja javnopravnih tijela i usklađenost propisa, sektorskih mehanizama, sektorskih dokumenata i projekata koji pretpostavljaju djelovanje u prostoru ili na prostor i sadrže teritorijalni aspekt nužni su preduvjeti provedbe ove Strategije.

U prvom redu nameće se potreba stalne međusektorske koordinacije tijela i institucija zaduženih za brigu o uporišnim vrijednostima hrvatskog prostora i o njihovu održivom razvoju, posebice u područjima zaštite okoliša i prirode, zaštite kulturnih dobara i prostornog uređenja.

Nadalje, nužna je suradnja svih sektora koji u svojoj nadležnosti imaju razvoj društvene infrastrukture, gospodarski razvoj i razvoj svih infrastrukturnih sustava sa sustavom prostornog uređenja, posebno usklađivanjem sektorskih dokumenata s ovom Strategijom i prostornim planovima i aktivnim sudjelovanjem u izradi te donošenju prostornih planova.

Stalnu koordinaciju potrebno je uspostaviti i između sustava prostornog uređenja i sustava regionalnog razvoja, radi usklađivanja godišnjih i višegodišnjih razvojnih programa i projekata, osobito onih čiji je cilj poticanje regionalnog razvoja, urbanog razvoja i razvoja područja s posebnim razvojnim izazovima, s ovom Strategijom i prostornim planovima, ali i radi učinkovite provedbe ove Strategije strateškim i operativnim dokumentima, osobito korištenjem sredstava fondova EU-a i ostalih međunarodnih izvora financiranja za razvoj hrvatskog prostora.

U postupku izrade i donošenja razvojnih dokumenata potrebno je uključiti socijalne planove jedinica lokalne (područne) samouprave kako bi se osigurala kvalitetnija vertikalna koordinacija između svih dionika radi usklađivanja sa socijalnom politikom.

U postupke izrade i donošenja sektorskih razvojnih dokumenata potrebno je u najranijoj fazi uključiti, ovisno o razini za koju se dokument donosi, nadležne županijske zavode za prostorno uređenje ili Hrvatski zavod za prostorni razvoj te provesti odgovarajuće *ex ante* vrednovanje mogućih utjecaja dokumentom predloženih ciljeva, mjera i aktivnosti na prostorni razvoj područja za koje se dokument donosi.

Vertikalna integracija

Vertikalna integracija podrazumijeva povezivanje nositelja i dionika prostornog razvoja na državnoj, područnoj (regionalnoj) i lokalnoj razini, ponajviše provedbom kompleksnog programa izrade nove generacije prostornih planova u zajedničkom informacijskom sustavu prostornog uređenja, prema načelu ugrađivanja svakog razmatranog teritorija u širi kontekst i uvažavanja ciljeva i interesa izraženih u dokumentima više razine, odnosno šireg prostora.

Vertikalnom se integracijom posebnim programima i projektima može obuhvatiti i transnacionalna razina.

Cilj je vertikalne integracije povećanje svijesti o razvojnim problemima i potrebama te pronalaženje najkvalitetnijih rješenja, omogućavanjem protoka informacija u oba smjera, lokalnih inicijativa od dna prema vrhu, ali i pokretanjem kvalitetnih inicijativa s više prema nižoj razini, posebno omogućavanjem stručne i financijske podrške njihovoj provedbi.

Teritorijalna integracija

Strategijom se ohrabruje prostorno planiranje koje nadilazi administrativno-teritorijalne granice rješavajući zajednička pitanja i obrađujući prostorne jedinice zajedničkih obilježja.

Teritorijalna integracija ostvaruje se:

- utvrđivanjem ciljeva i interesa državne i međužupanijske razine DPPR-om
- izradom stručnih podloga za izradu prostornih planova koje s tematskog gledišta sagledavaju prostorne jedinice zajedničkih obilježja i razvojnih specifičnosti
- izradom prostornih planova područja posebnih obilježja za područja nacionalnih parkova i parkova prirode
- izradom prostornih planova područja posebnih obilježja čija se obveza izrade utvrđuje DPPR-om, za područja izrazitih prirodnih, krajobraznih, kulturno-povijesnih, gospodarskih i drugih obilježja, odnosno za područja izložena zajedničkim prirodnim rizicima
- suradnjom više jedinica lokalne ili područne (regionalne) samouprave u pripremi zajedničkih ciljeva i programskih polazišta za izradu prostornih planova županija ili prostornih planova uređenja grada, odnosno općine, razmatranjem zakonskog rješenja koje će omogućiti izradu zajedničkih prostornih planova.

5.2.5. Razvoj participacijskog modela

Očito, jedna od najvećih teškoća pri uspostavljanju uvjeta za ostvarivanje demokracije leži u proturječnosti između planirane ekonomike i aktivne suradnje svakog pojedinca. Planirana ekonomika iziskuje veliku centralizaciju i uz to birokraciju koja će upravljati tom centraliziranom strukturom. Aktivan nadzor i suradnja svakog pojedinca i

najmanjih jedinica čitavog sustava iziskuje, međutim, veliku decentralizaciju. Ako se planiranje odozgo ne pomiješa s aktivnim sudjelovanjem odozdo, ako se društveni život stalno ne kreće odozdo prema gore i obrnuto, planiranom ekonomikom će se obnoviti manipulacija ljudima. Rješenje tog problema združivanja centralizacije s decentralizacijom jedan je od važnih zadataka društva.

– Erich Fromm *Bijeg od slobode*

Planiranje uređenja i korištenja prostora, kao i realizacija planiranog, specifične su i kompleksne aktivnosti s obzirom na to da upravljaju sferom javnog interesa. Suvremeno društvo, s jedne strane, odlikuje razvoj disciplina i njegovu jaku specijalizaciju, kao i složenost procesa, administrativnih i zakonskih okvira. S druge strane, takav razvoj cjelokupnog sustava imao je za posljedicu međusobno udaljšavanje aktera u razvojnim procesima, odnosno izostanak povezanosti i kohezije kako između pojedinih struka tako i u odnosu na korisnika, a time i gubitak svih popratnih pozitivnih učinaka. Neke od prepoznatih negativnih društvenih pojava koje se pojavljuju u većoj ili manjoj mjeri mogu biti: udaljšavanje pojedinca od sustava i pripadajuća društveno-politička pasivnost/rezignacija, disciplinarna nepovezanost i izostajanje stručnog konsenzusa, teško ili neprovođenje planiranih aktivnosti ili mjera, 1397967985jalovost planova i slično. Upravo je zato, bez obzira o kojoj je razini riječ, u suvremenim trendovima planiranja pojam participacije kao kohezivnog i komunikacijskog sredstva postao apsolutno neizbježan.

Uloge participacije

Krajnji cilj participacije jest osigurati društveno održiv razvoj. To podrazumijeva društvenu komunikaciju na više razina: s jedne strane komunikaciju između struke i javnosti, ali i između politike i upravljačkih tijela i javnosti, kao i komunikaciju različitih socijalnih aktera koji se na javnoj sceni pojavljuju s različitim, a ponekad i suprotstavljenim ciljevima i interesima. Riječ je o procesu koji omogućuje otvaranje šireg društvenog dijaloga u cilju prevladavanja konflikata.

Participativni procesi imaju višeslojnu ulogu u procedurama i aktivnostima prostornoga razvoja, primarno oni koji osiguravaju da se prepozna što je to javni interes u određenom prostoru te da se on ugradi u planiranje njegove budućnosti. Participacija također osigurava uključenost korisnika u procese planiranja, što rezultira identifikacijom pojedinca i javnosti s planiranim te povećava uspješnost u realizaciji i korištenju. Komunikacija između struke i korisnika u participativnim procesima premošćuje jaz između teorije i prakse, stručnih principa i aktualnih potreba; stručnjak se povezuje s realnim uvjetima i stvarnim korisnikom, dok se istodobno razvija i kapacitet korisnika za razumijevanje stručnih načela, argumentacija i donesenih odluka.

Neizbježna problematika u provođenju participativnih procesa odnosi se na pojam javnog interesa, razumijevanje što on jest i u kojoj mjeri. U iščitavanju potreba i kapaciteta korisnika nužno je razlučivanje koje se u većoj, a koje u manjoj mjeri odnose na zajedničku dobrobit zajednice. S druge strane, uključivanjem korisnika u procese indirektno ih se odgaja u duhu kultiviranja zajedničkog/javnog interesa kao primarnog kriterija u odnosu na individualni/privatni. Gledajući iz aspekta održivog razvoja, sve aktivnosti koje pridonose zajednici na poljima okoliša (očuvanja i unapređenja okoliša), društvenih (kvalitete i intenziteta društvenih procesa te socijalnog kapitala i snage zajednice) te na kraju ekonomskih i gospodarskih procesa, prioriteta su od javnog interesa.

Osnovni problem participacije u procedurama i aktivnostima prostornog razvoja, osim definiranja i razumijevanja javnog interesa, jest provedba komunikacije s heterogenom javnošću koja traži različite pristupe i metode. Stoga se nameće potreba sustavnog istraživanja hrvatskog društva – njegove strukture, identiteta, vrijednosti, stavova i aspiracija, u suradnji sa znanstvenicima iz područja društvenih znanosti, odnosno oslanjanja na već postojeća znanstvena istraživanja kako bi se u konkretnim situacijama participativni model mogao kvalitetno primijeniti.

Teme u koje treba ulagati konstantne napore kako bi se u što većoj mjeri prebrodili sadašnji problemi jesu sljedeće:

- **edukacija:** prepoznavanje vrijednosti javnog interesa od strane korisnika te stručnih principa kojima se on može realizirati
- **razumijevanje:** problem iščitavanja javnog interesa unutar potreba i kapaciteta korisnika

- **zajednički jezik:** provođenje komunikacije na razini korisnika – odabir metode koja odgovara razini zainteresiranosti korisnika te jezika koji osigurava razumijevanje
- **zainteresiranost:** korištenje različitih metoda participacije kako bi se korisnik prirodno motivirao i ostao uključen u procesu
- **dostupnost:** korištenje različitih istraživačkih metoda kako bi se doprlo do što šireg spektra korisnika
- **premošćivanje:** svladavanje jaza između stručnih koncepcija *top down* metode i praktičnih informacija dobivenih participativnim *bottom up* pristupom, kanaliziranje i transformacija isključivo privatnog interesa u interes koji istodobno ispunjava zahtjeve privatnog i zajedničkog/javnog
- **neposrednost:** inzistiranje na neposrednosti u komunikacijama, direktni razgovori i diskusije kao i prisutnost na licu mjesta su nužnost
- **ažurnost:** inzistiranje na uključivanju i informiranju od najranijih faza planiranja
- **zajedništvo:** participativni proces provoditi tako da se jasno komunicira unatoč tome što akteri imaju različite uloge i kompetencije, da je planiranje zajednički proces sa zajedničkim ciljem da se ostvari napredak za dobrobit javnog interesa, odnosno svih uključenih u korištenje prostora.

Mogućnosti i metode osiguravanja participativnog procesa

Uključenost korisnika u participativne procese može se ostvariti različitim metodama koje treba odabirati ovisno o nizu čimbenika: o kojoj fazi planiranja/provedbe je riječ, koja je svrha uključivanja u danom trenutku odnosno, što se želi postići, radi li se sa širokom ili uskom grupom korisnika i sl.

U proceduri donošenja prostornog plana korisnici trebaju biti od najranije faze aktivno informirani o fazama u kojima se donošenje plana nalazi te o točkama u kojima mogu biti intenzivnije uključeni. Provođenje metoda participacije već u fazi utvrđivanja postojećeg stanja, polazišta i ciljeva izrade prostornog plana može donijeti najviše koristi procesu (informiranje javnosti o namjeri izrade prostornog plana i razlozima za izradu, motiviranje za uključivanje, ispitivanje javnog mišljenja o postojećem stanju, problemima i potrebama u prostoru).

Poželjno je da se u svakom procesu izrade plana razvija vlastita strategija participacije ovisno o posebnosti područja i o drugim danim okolnostima, a ohrabruje se razvoj i testiranje novih metoda. U testiranju novih metoda participacije preporučuje se koristiti se iskustvima i sredstvima EU programa (URBACT, LEADER i drugima) te znanjima i iskustvima civilnog društva u vođenju i moderiranju participacijskih procesa.

5.2.6. Razvoj kulture održivog korištenja prostora

Kako bi se smanjio pritisak na prostor i promovirala pozitivna usmjerenja ove Strategije, izradit će se cjelovita komunikacijska strategija u kojoj će se utvrditi opseg, ciljevi i načini komunikacije s javnošću u vezi s razvojem kulture korištenja i promjenom negativnih oblika ponašanja u prostoru.

Komunikacijska strategija bit će podijeljena po tematskim cjelinama i ciljevima (sprečavanje buduće nezakonite gradnje, osvješćivanje potrebe za kvalitetnim upravljanjem prostorom, jačanje svijesti o pozitivnom ponašanju u prostoru). Za svaku pojedinu temu strategija utvrđuje ciljanu javnost, osnovne i specifične ciljeve, ključne poruke te medijsku kampanju.

Ovisno o temi, kanali prenošenja informacija i ključnih poruka mogu biti: brošure, letci, oglasi i plakati, razrađeni sustav promoviranja dobrih praksi lokalne razine na nacionalnoj razini, medijski istupi čelnika MGIPU-a i djelatnika HZPR-a.

Poseban dio komunikacijske strategije odnosit će se na komunikaciju s ciljanom i zainteresiranom javnošću (stručna tijela na razini države, županije, gradova i općina, predstavnici jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave, strukovna udruženja, organizacije civilnog društva). U tom smjeru predviđa se održavanje niza okruglih stolova, stručnih skupova i treninga, interaktivnih edukacijskih radionica i savjetovanja u cilju obavješćavanja o temeljnim ciljevima i načelima Strategije.

Važan alat u prenošenju ključnih poruka jesu mrežne stranice MGIPU-a i HZPR-a.

Metodologija prostornog planiranja

U provedbi Strategije planira se kontinuirana suradnja sa znanstvenom i stručnom zajednicom vezana uz daljnji razvoj i utvrđivanje metoda, kriterija i standarda prostornog planiranja i praćenja stanja u prostoru, a osobito praćenja dinamičkih promjena koje brzo mijenjaju prostorno-razvojni kontekst i zahtijevaju pravodobno utvrđivanje novih načina djelovanja.

Preispitivanje administrativno-teritorijalnog ustroja države kojim bi se u kontekstu prostornog razvoja doprinijelo optimizaciji sustava prostornog uređenja izazov je znanstvenoj zajednici, ali zahtijeva i širi društveno-politički konsenzus.

Učinkovitija provedba prostornih planova

U cilju učinkovitije provedbe prostornih planova, potrebno je utvrditi sustavna pravila za procjenu vrijednosti nekretnina, onemogućavajući pojavu nepravilnosti u praksi. Neovisno o tome je li riječ o nekretninama u vlasništvu RH, jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave, pravne ili fizičke osobe, učinkovito upravljanje i raspolaganje nekretninama kao preduvjet podrazumijeva poznavanje vrijednosti tih nekretnina. Vrijednosti nekretnina od bitnog su značenja za njezina vlasnika u određenim postupcima, primjerice u postupcima izvlaštenja ili u postupcima raspolaganja nekretninama u vlasništvu jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave te države.

Nova je istraživanja, kao temelj za donošenje propisa, potrebno usmjeriti i prema utvrđivanju provedivog modela uređenja građevinskog zemljišta i poticajnih mjera za uređenje napuštenih nekretnina te održivo korištenje baštine.

5.3. PRAĆENJE PROVEDBE I IZVJEŠTAVANJE

Praćenje provedbe ove Strategije ponajprije se povezuje s praćenjem stanja u prostoru na državnoj razini, odnosno s izvješćem o stanju u prostoru države za razdoblje od četiri godine koje na temelju ZPU-a izrađuje, odnosno vodi izradu HZPR, a razmatra Hrvatski sabor.

Izvješće o stanju u prostoru sadrži polazišta, analizu i ocjenu stanja i trendova prostornog razvoja, analizu provedbe prostornih planova i drugih dokumenata koji utječu na prostor te prijedloge za unapređenje prostornog razvoja s osnovnim preporukama mjera za iduće razdoblje.

Pobliži sadržaj izvješća, obvezne prostorne pokazatelje, način sudjelovanja javnopravnih tijela u izradi izvješća i druge zahtjeve u vezi s praćenjem stanja u području prostornog uređenja propisuje ministar pravilnikom, stoga će se Pravilnik o sadržaju i obveznim prostornim pokazateljima izvješća o stanju u prostoru^[193](»Narodne novine« 48/14 i 19/15) dopuniti u dijelu koji se odnosi na pobliži sadržaj i pokazatelje izvješća na razini RH.

Osim izvještavanja u periodima četverogodišnjih izvješća moguća je izrada tematskih izvješća o stanju u prostoru kad se posebna pozornost želi posvetiti jednoj ili više tema.

Posebna izvještavanja o nekim pokazateljima u prostoru daju se u tematskim istraživanjima programa ESPON, objave DZS-a, EUROSTAT-a i dr.

Svaki znanstveni ili stručni rad, studija, plan i projekt, publikacija, uključivanje javnosti na temu prostornog i urbanističkog planiranja također je dobrodošao u unapređenju spoznaja o prostoru.

Radi prilagođavanja promjenama, potrebno je praćenje trendova u razvoju pojedinih djelatnosti i aktivnosti u prostoru. Na izazove razvoja potrebno je odgovoriti praćenjima i istraživanjima, predlaganjem rješenja, uz primjenu načela prostornog uređenja, a ako je potrebno, i uz izmjenu zakonske i podzakonske regulative.

Klasa: 022-03/17-01/70

Zagreb, 13. listopada 2017.

HRVATSKI SABOR

Predsjednik

Hrvatskoga sabora

Gordan Jandroković, v. r.

POPIS KRATICA

AZONIZ	Agencija za ozakonjenje nezakonito izgrađenih zgrada
BDP	Bruto domaći proizvod
BPP	Brdsko planinska područja
BE-TO	Kogeneracijska elektrana na biomasu
CTS	Centralizirani toplinski sustav
DGU	Državna geodetska uprava
DPPR	Državni plan prostornog razvoja
DZS	Državni zavod za statistiku
EEA	Europska agencija za okoliš
ESDP	Perspektiva europskog prostornog razvoja
ESIF	Europski strukturni i investicijski fondovi
ESPON	Europska mreža za praćenje prostornog razvoja
EU	Europska unija
EUROSTAT	Statistički ured EU
EUSAIR	Strategija EU za Jadransko-jonsku regiju
EUSDR	Strategija EU za Dunavsku regiju
GIS	Geoinformacijski sustav
GP	Građevinsko područje
HACZ	Hrvatska agencija za civilno zrakoplovstvo
HAC	Hrvatske autoceste d.o.o.
HAKOM	Hrvatska regulatorna agencija za mrežne djelatnosti
HAOP	Hrvatska agencija za okoliš i prirodu
HC	Hrvatske ceste d.o.o.
HCR	Hrvatski centar za razminiranje
HE	Hidroelektrana
HEP	Hrvatska elektroprivreda d.d.
HOK	Hrvatska osnovna karta
HOPS	Hrvatski operator prijenosnog sustava d.o.o.
HZPR	Hrvatski zavod za prostorni razvoj
HŽ	Hrvatske željeznice
IAP	Jonsko-jadranski plinovod
ICPDR	Međunarodna komisija za zaštitu rijeke Dunav
INA	INA industrija nafte d.d.
IOUP	Integralno upravljanje obalnim područjem (ICZM)
IRMO	Institut za razvoj i međunarodne odnose
ISP	Izvešće od stanju u prostoru Republike Hrvatske 2008. – 2012. («Narodne novine» 61/13)
ISPU	Informacijski sustav prostornog uređenja
ITU	Integrirano teritorijalno ulaganje
IUOP	Integralno upravljanje obalnim područjem
JANAF	Jadranski naftovod d.d.
JLS	Jedinica lokalne samouprave
LAG	Lokalna akcijska grupa
MAP	Mediterranski akcijski plan
MGIPU	Ministarstvo graditeljstva i prostornoga uređenja
MINGO	Ministarstvo gospodarstva, poduzetništva i obrta
MK	Ministarstvo kulture
MMPI	Ministarstvo mora, prometa i infrastrukture
MP	Ministarstvo poljoprivrede
MRRFEU	Ministarstvo regionalnoga razvoja i fondova Europske unije
MORH	Ministarstvo obrane Republike Hrvatske
MZOE	Ministarstvo zaštite okoliša i energetike
MZO	Ministarstvo znanosti i obrazovanja
MZ	Ministarstvo zdravstva
NIPP	Nacionalna infrastruktura prostornih podataka
NP	Nacionalni park
NUTS	Nomenklatura prostornih jedinica za statistiku
ODMS	Okvirna direktiva o morskoj strategiji (MSFD)
ODPPM	Okvirna direktiva o prostornom planiranju mora (FMSP)

OECD	Organizacija za ekonomsku suradnju i razvoj
OIE	Obnovljivi izvori energije
PCI	Projects of Common Interest
PORO	Program održivog razvitka otoka
PP	Park prirode
PPDS	Područja posebne državne skrbi
PPPO	Prostorni plan područja posebnih obilježja
PPUG	Prostorni plan uređenja grada
PPUO	Prostorni plan uređenja općine
PPURH	Program prostornog uređenja Republike Hrvatske (»Narodne novine« 50/99 i 84/13)
PPŽ	Prostorni plan županije
RAO	Radioaktivni otpad
RH	Republika Hrvatska
ROP	Regionalni operativni plan
SPRRH	Strategija prostornog razvoja Republike Hrvatske
SPURH	Strategija prostornog uređenja Republike Hrvatske (1997. i »Narodne novine« 76/13)
TA 2020	Teritorijalna agenda Europske unije 2020
TAP	Trans-Adriatic Pipeline
TE	Termoelektrane
TEN-T	Transeuropska prometna mreža
UNCLOS	Konvencija Ujedinjenih naroda o pravu mora
UNEP	Program Ujedinjenih naroda za okoliš
UNESCO	Organizacija Ujedinjenih naroda za obrazovanje, znanost i kulturu
UNP/LPG	Ukapljeni naftni plin
UPP/LNG	Ukapljeni prirodni plin
UPU	Urbanistički plan uređenja
ZIS	Zajednički informacijski sustav zemljišnih knjiga i katastra
ZKO	Zemljišnoknjižni odjel
ZOP	Zaštićeno obalno područje mora
ZOG	Zakon o gradnji (»Narodne novine« 153/13, 20/17)
ZPU	Zakon o prostornom uređenju (»Narodne novine« 153/13)
ZPUG	Zakon o prostornom uređenju i gradnji (»Narodne novine« 76/07, 38/09, 55/11, 90/11, 50/12 i 55/12)
ŽRP	Županijski razvojni projekti
ŽRS	Županijska razvojna strategija